Vaszil Zemljak
Fogoly a város fölött

Vaszil Zemljak izgalmas regényét olvasva méltán tesszük fel azt a kérdést, vajon egy kisszámú, bátor és vakmerő partizáncsoport tevékenysége okozhatott volna-e sorsdöntő változásokat a második világháború menetében. És vajon egyetlen leesett gyufaszál megindíthat-e egy hatalmas lavinát? Egyik kérdésre sem tudunk határozott választ adni, még a tények, a történelmi adatok ismeretében sem. De a Zemljak-regény partizánjainak hősiességét nem kisebbíti szemünkben az, hogy nem sikerült, vagy nem úgy sikerült támadást intézniük a náci főhadiszállás ellen, ahogyan tervezték. 1942-ben, az év második felében,

Vaszil Zemljak

Fogoly a város fölött

FORDÍTOTTA
SÁNDOR JUDIT
SZERKESZTETTE ÉS AZ
UTÓSZÓT ÍRTA
MISLEY PÁL

Vaszil Zemljak

Fogoly a város fölött

(SIMANSZKIJ ALEZREDES)

Regény

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
KÁRPÁTI KIADÓ
BUDAPEST — UZSGOROD
1977

ВАСИЛЬ ЗЕМЛЯК: ПІДПОЛКОВНИК
ШИМАНСЬКИЙ
«ДНІПРО». КИЇВ 1968
©VASZIL ZEMLJAK, 1966
HUNGARIAN TRANSLATION
©SÁNDOR JUDIT, 1977

ELSŐ FEJEZET

PATER PATRIAE*

Már virágoztak a fagyalbokrok az Alekszandrovszkij kertben. Sztálin szeretett ilyen éjszakákon a nyitott ablakban állni, s a függöny mögül a sötétségbe borult Moszkvát nézte. Egy pillanatra kicsiny, hétköznapi, szinte elnyomott embernek érezte magát. Ösztönösen arra gondolt, hogy egyszer úgyis itt kell hagynia ezt a világot, amelyet már oly régóta egymaga kormányoz, az Alekszandrovszkij kertben azonban még számtalan tavasszal nyílnak a fagyalbokrok, s a legszörnyűbb órákban is kárörvendően hallatszik ki majd a zene a National szállóból. Ilyenkor elszomorodott, és tompa sajgást érzett a szívében; becsukta az ablakot — másképp nem tudott szabadulni a világ örökkévalóságának fájdalmas érzésétől. Összeszedte magát, s újra olyan lett, amilyennek az emberek Henri Barbusse *Sztálin* című könyve alapján elképzelték, s amilyennek egy korszakon át, évente rendszerint két-három fényképfelvétel mutatta. Mindez nem elégítette ki az emberiség kíváncsiságát, hiszen semmi újat nem közölt az életéről. Ami pedig a szobrokat illeti, rengeteg készült róla, de egyik sem kifejező. Tökéletlenségük még őt is taszította. Szívesen elcserélte volna az egészet egyetlen klasszikus Augustus- vagy Vespasianus-szoborra, persze nem az uralkodók nagysága, hanem a művészi megformálásuk miatt. A tábor-

* *Pater Patriae* — a haza atyja *(latinul). (A szerző jegyzete.)*

nok, akinek jelentését Sztálin utoljára hagyta (mint ahogy a legszemélyesebb, legbizalmasabb ügyeket szokta), most nagyon meglepődött, bár felfedezése nem volt új keletű. Fáradt, álmatlanságtól elgyötört ember közeledett felé, egyáltalán nem olyan hatalmas, mint a hivatalos üléseken. Egyszerű ember, akit a főparancsnoki teendők nyomasztottak. Arca himlőhelyes volt, s ez izgalom esetén még jobban látszott, vöröses haját a halántékán mintha hirtelen, talán ezen az éjjel dér lepte volna be. A tábornok most vette észre, hogy a főparancsnok őszül, a festők azonban még sokáig nem vettek erről tudomást.

Kezet fogott a tábornokkal, s mintha megfeledkezett volna róla, közönyösen és szótlanul állt az íróasztala előtt, megvárta, amíg a tábornok helyet foglal, és elővette táskájából beszámolója titkos iratait.

Sztálin, mint bárki más az ő helyében, bizalmatlan volt az aktatáskák iránt, de ez a táska most egyáltalán nem nyugtalanította. Ebben a dolgozószobában már az első audiencia alkalmával mindenki megtudta, hol a helye, Sztálin száz, sőt kétszáz év múlva is biztosan emlékezett volna erre, s nem szerette, ha valaki eltévesztette a karosszékét. Ennek tudatában helyezkedett el a tábornok is megszokott helyén, a házigazda meg állva maradt, tenyerével íróasztalára támaszkodva; a tábornok nem látta ujjait (melyek közül az egyik erősen nikotinos volt), csak az ujjak ütemes, türelmetlen dobolását hallotta. Sztálin nagyra értékelte vendégét, aki a háború kezdete óta figyelte Hitler főhadiszállását, és személyesen jelentett minden eseményt, amit a főparancsnok szempontjából érdemesnek tartott.

— Azt a végzetes 41. számú hadműveleti utasítást* még két forrásból megkaptam, a minősítése ugyanaz: „*Ganz geheim.*"**

— A szövetségeseinktől? — kérdezte a tábornok enyhe iróniával.

— Lényegtelen, hogy kitől. De ha ez a minősítés a mi titkainkat is ugyanígy őrzi, akkor a németek sem tudnak kevesebbet rólunk, mint mi róluk.

— „Szigorúan titkos", ez meggyőzőbben hangzik, mint a „Ganz geheim" — mosolyodott el a tábornok. Sztálin meg arra gondolt, hogy ezzel a minősítéssel mindaddig visszaélnek, amíg egyeseknek titkolnivalójuk van: aki ezzel látja el a papírokat vagy a tényeket, csak ámítja magát, hogy titkot tud, valójában néha az egész világ tud már a dologról.

— Már jelentettem, hogy „Szőnyegrágó"*** néhány nappal ezelőtt elhagyta Kelet-Poroszországot, és ismeretlen helyre utazott. Kiderült, hogy Szmolenszk és Lubni a német elhárítás meséje volt. „Szőnyegrágó", úgy látszik, megijedt, hogy túlságosan közeli szomszédok lettünk Fegyelőre Vinnicjában szállt meg.

— Elle nőrizték?

— Nem. Az ezredes hallgat, nem tudjuk, miért.

— Valami baj történt?

— Nem, ellenkezőleg, hamarosan hadsegéd lesz.

* Hitler hadműveleti utasítása az 1942. évi nyári támadásról a Keleti Fronton. *(A szerző jegyzete.)*

** *Ganz geheim* — szigorúan titkos *(németül)*.

*** Úgy hírlett hogy ha nagyobb izgalom érte Hitlert, a földre vetette magát, s addig rágta a szőnyeget, amíg a komornyikja el nem szakította a birodalmi kormányzás e nem valami méltóságteljes módjától. *(A szerző nyomán.)*

— Üzenjen neki, hogy ne siesse el a dolgot. Az igazi háború még csak ezután kezdődik. De mégis miért hallgat?

— Lehet, hogy még nem sikerült az új helyen berendezkednie. De akadt egy jó segítsége.

— A legjobb segitsége maga „Szőnyegrágó".

— Érkezett egy levél az ön nevére.

— „Szőnyegrágó"-tól? — tréfált Sztálin, bár tudta, hogy Hitler minden álnokságra képes.

Az írás közönséges, kézzel írott levél volt, ki tudja, honnan jött, s még nem ütötték rá, hogy „szigorúan titkos". Simanszkij alezredes küldte, s ez a név sajnos nem szerepelt sem a hadseregben, sem a hősi halottak névsorában; az ilyenekről rövid, szemrehányó értesítést kaptak hozzátartozóik, mint két hónappal ezelőtt Simanszkij felesége a moszkvai Malaja Ordinka utca 36. szám alatti lakásán: „Férje, V. A. Simanszkij alezredes 1942 februárjában nyomtalanul eltűnt." A tábornok még aznap elugrott Simanszkij feleségéhez, s megtudta, hogy az asszony és két kicsi lánykája az értesítés óta egy fillért sem kap. A gyermekek apjuknak nézték a tábornokot, ő meg kényelmetlenül érezte magát, nem is gondolta, hogy Simanszkijnak ilyen csöpp gyermekei vannak, legalább vitt volna valami édességet.

Sztálin arca gondterhelt lett, amint megtudta, hogy Simanszkijnak nyoma veszett. Sose hitte, hogy ennyi ember kerül majd az eltűntek kategóriájába, s ahogy bővült a névsor, úgy nőtt a haragja az eltűntek iránt, hiszen nagyon is érezte a hiányukat.

Simanszkijjal sem tett kivételt, bár jelentésének egy véletlenül kiragadott sora megnevettette.

A tábornok sejtette, min mosolyog a főparancsnok, de még mindig a Simanszkij gyerekek hatása alatt volt.

Látta szemükben a csalódást, azt a leplezetlen keserűséget, amikor meghallották: ez az ember nem a várva várt apa, csak a barátja, ő majd később jön, holnap, de lehet, hogy soha. Meg kellene mondani Sztálinnak, hogy a gyermekek teljesen ártatlanok, akkor is, ha az apjuk nyomtalanul eltűnt, s az államnak nem volna szabad megfeledkezni róluk, legalább a háború végéig nem. De a tábornok most nem tudta rászánni magát, hogy ezt megemlítse, inkább majd ő maga megtalálja a módját, hogy segítsen Simanszkij gyermekein és meglehetősen érzékeny édesanyjukon, aki előtt nem tudta eltitkolni, hogy férje él.

Sztálin bizalmatlanul vagy túlzott óvatossággal látott a levél olvasásához, de arca lassan felderült, talán a büszkeségtől, hogy ilyen emberei vannak még ott is, az ismeretlenben. Sztálint nagyon nehéz volt más véleményre bírni. Néha évek kellettek hozzá, hogy meggyőződésén változtasson. Az ellentmondás ördöge szívósan élt benne, mint mindazokban, akik örök életűnek hiszik magukat.

Az alezredes levelében közölte, hogy Hitler néhány nappal azelőtt Vinnicjába érkezett egész vezérkarával. Amíg Klaasen birodalmi építész átveszi az erődépítőktől az új főhadiszállást, melynek pontos helye még nem ismeretes, Hitler és egész sleppje az elmegyógyintézetben lakik. Az épületet egy éjszaka kiürítették: körülbelül ezer embert hoztak ki és öltek meg. — Egyelőre nem tudjuk, meddig marad Hitler az intézetben, de addig is a 47-es szobát rendezték be számára, ahol azelőtt a dühöngő őrülteket tartották. Különvonata Vinnicja állomásán vesztegel. Néhány nappal ezelőtt érkezett ide Göring vonata és Himmleré, a „Heydrich" páncélvonat

(valószínűleg Heydrich hóhér nevét viseli, akit nemrég öltek meg a csehek).* Az új főhadiszállás környékén helyezték el az „Adolf Hitler" SS-hadosztályt, a vinnicjai repülőtéren kétszáz éjszakai vadászgép parkol, ha a támadás netán a levegőből érkezne. És a továbbiakban ez áll a levélben: „Reális lehetőség kínálkozik, hogy megsemmisítsük Hitlert, vagy foglyul ejtsük egész vezérkarával együtt. Az ellenséges főhadiszállás körzetében minden változásról Önt személyesen értesítjük. Halálom esetén a tankhadosztály őrnagya lép kapcsolatba Önökkel, fedőnevét a küldöncünk megmondja. A körülmények indokolják, hogy koordinátáinkat csak szóban közölje, s azt is, hogyan léphetnek velünk kapcsolatba. Maradok pártunk hű harcosa. Simanszkij alezredes."

— Ellenőrizték az aláírását? — Sztálinban feltámadt az egykori illegális harcos.

— Igen.

— És a kézírását?

— Szintén.

— Honnan indult a frontra?

— Innen, Moszkvából. A Plehanov Intézet** párttitkára volt.

— A családja itt van?

— Igen, a Malaja Ordinka utcában. A felesége és két kislánya.

— Egészségesek?

— Nyomorognak.

— Most csak a National szállóban nem nyomorognak...

— Még mindig felhallatszott a zene.

* 1942. május 27-én követtek el merényletet Heydrich ellen, aki június 4-én belehalt sérüléseibe.

** Moszkvai Plehanov Népgazdasági Intézet.

— Zsdanov egyszer említett nekem egy Simanszkij alezredest a Leningrádi Frontról. Egy repülőt. Szmolenszknál esett el. Nem rokona ennek a Simanszkijnak?

— Nem. Névrokonok.

— Igaz, hogy a németek szobrot emeltek neki a bátorságáért?

— Igaz. Ez már a második ilyen eset, amikor szobrot állítanak a mi hőseinknek. Ez is Goebbels találmánya.

— És ez nem kap szobrot?

— Politikai biztosaink nem kapnak. Róluk külön intézkedés szól . . .

— Amivel von Leeb tábornagy nem értett egyet. Ha valaki az eltűntek közül újra jelentkezik, az már egy megváltozott ember is lehet. Nem mindig — igazította ki magát Sztálin, nehogy a tábornok félreértse. — Hiszen ön is tudja, mennyi emberünk odaveszett. Mindig hiányozni fognak. A háború java még hátravan. Bármennyit is ütöttek bennünket negyvenegyben, azért mi nyertünk. Nem maradunk adósok. Itt szeretnék találkozni az alezredessel. Lehetséges?

— Természetesen. De egyelőre nem találjuk sem az Odessza melletti Baltában, ahová való, sem Vinnicjában. Sztrokacs semmit sem tud róla.

— És „Szőnyegrágó" új főhadiszállásáról Sztrokacs tud valamit?

— Eddig még semmit.

— Jobb így nekünk is, meg „Szőnyegrágó"-nak is. Alighogy a partizánok tudomására jut, hogy itt van, már nem tudjuk őket visszatartani. Egy éjszaka mind megostromolja a főhadiszállást, „Szőnyegrágó" nem akar harcba bocsátkozni, repülőgépre száll, s hűlt helye marad. Ez pedig számunkra nem előnyös. Remélem,

érti, mire gondolok. Még egy darabig itt is tartanám Simanszkij küldöncét. Hogy „Ganz geheim" legyen, ahogy a németek mondják.

— A küldönc elesett, amikor Voronyezsnál át akart jutni a frontvonalon.

— Elesett?

— Az utolsó pillanatban észrevette egy német mesterlövész. Mikor fölemelték, még élt, de már nem tudott beszélni. A levélen kívül iratokat találtak nála, amelyek segítségével átjutott az ellenség hadtápterületén.

— Nem lehetett ő maga az alezredes? Ide azt írta: „Halálom esetén . . ."

— Miért hozna levelet, ha élőszóval mindezt elmondhatja?

— A küldönc is élhetett ezzel a lehetőséggel . . .

A tábornok erre már nem tudott válaszolni, vagy csak fölöslegesnek tartotta, ismerve partnere természetét. Sztálin olyan arccal adta vissza a jelentést, mintha valami kellemetlen vagy a helyzethez nem illő dolgot tartana a kezében, felvett az asztalról egy ceruzacsonkot (mesélték róla, hogy a ceruzákat csonkig írta; ingeit pedig addig hordta, míg pókhálóvékonyra nem koptak), a falon függő hatalmas térképhez ment, megkereste Vinnicját, ahol még sohasem járt (az egész háború folyamán sajnálta, hogy sok helyet nem ismert), s pirossal bekarikázta az egész kerületet.

Naumov tábornok (akkor még kapitány) egy hónappal ezelőtt óvatlanul éppen ebbe a kerületbe csöppent, amikor híres portyázását hajtotta végre Ukrajna déli sztyeppjein. Meglepődött, hogy éppen itt ütköztek a legdühödtebb német ellenállásba, még a közeli repülőtér gépeit is bevetették a Cserepasinszkij-erdő ellen.

Ánya Milova, a partizáncsapat rádiósa egy erdésztől véletlenül tudomást szerzett a hadiszállásról, de már nem tudta értesíteni sem a parancsnokát, sem pedig a „Nagy Föld"-et. A Göringnek szánt bunker közelében esett el.

A német repülők szorongással vegyes csodálattal nézegették Ánya kislányának fényképét, mely anyja partizántáskájából került elő.

Sztálin nem ismerhette halhatatlan hősei arcát, s mivel soruk végtelenül hosszú, nem is feddhetjük meg őt ezért; ellenségei arcát és életrajzát viszont annál jobban ismerte. Hitler megjelenésén ezen a vidéken nem is nagyon csodálkozott. Hitler már járt itt, valószínűleg 1919-ben, Ukrajna német megszállása idején, s most ismerős helyre tért vissza, igaz, nem őrvezetőként, hanem a világ egyik legnagyobb hadseregének főparancsnokaként. Sztálin kissé önelégülten gondolt arra, hogy tizenkilencben ő már frontparancsnok volt, és sokkal inkább kiérdemelte egy ilyen nagy hadsereg, sőt ennél is nagyobb főparancsnoki rangját. Képtelennek és megalapozatlannak tartotta a németek új akcióját a jelenlegi vezérkari összeköttetések mellett, de a főhadiszállás keletre költözésének ténye a német fővezérkar veszélyes szándékairól tanúskodott, ezekről Sztálin a 41. számú utasításból tudott, amelynek igaz voltában most cseppet sem kételkedett.

A Szpasszkaja-torony órája elütötte a hajnali hármat, de az ország már nem hallotta, kimerítette a háború és a tavasz. Elaludtak a katonák a lövészárkokban, még a National szállóban is elhallgatott a zene.

— Az a fő, hogy el ne riasszuk idő előtt. Meg kell keresni ezt az ügyes Simanszkijt. Forduljanak az ukránok-

hoz, majd segítenek. Addig is gondolkodom rajta, mit csináljunk „Szőnyegrágó"-val... Elpusztítani még ráérünk. Mit szól hozzá?

— Én a gyors cselekvés híve vagyok...

— Általában én is, de nem mindig sikerül. Nem is mindig a legcélravezetőbb — mosolyodott el Sztálin, és átment a hálófülkéjébe, hogy felvegye a köpenyét, bár a moszkvai helyőrségen már rég áttértek a nyári egyenruhára. Sokáig gombolgatta az aranyozott gombokat, a hosszú katonai szolgálat alatt hozzászokott a katonaköpeny kapcsaihoz, s önkéntelenül is arra gondolt, hogy az az idő is visszatérhet. De az új egyenruhához éppúgy hozzá lehet szokni, mint a hatalomhoz. Miután az utolsó gombot is begombolta, közömbös hangon megkérdezte:

— Küldjünk oda valakit az ön emberei közül?

— Engedje meg, hogy én magam... néhány napra...

— Kedve támadt közelről megnézni a német trónust? Semmi érdekes nincs benne. A történelemnek nem volt még egy ilyen ellenszenves trónusa. Mind a mi kenyerünkről álmodtak, az éhes egerek hamar lyukasra rágták... Mikorra várjam önt vissza?

— Hamarosan jövök, ha le nem ütik a gépemet.

— Nem kell magasra szállnia. Az ukránok ezt ragyogóan csinálják. Felszállnak, egy kicsit vendégeskednek Kovpaknál, s indulnak is vissza isten hírével. Csak közelebb az anyaföldhöz... — mutatta kifejezően Sztálin. Majd tekintetét a térképre vetette, megnézte az imént oly kelletlenül odarajzolt karikát, s nyugodtan, amilyen nyugodt csak ő tudott lenni, így szólt:

— Nos, minden délibábszerű birodalom fővárosa követi császárát, s ez még rosszabb a császárnak.

A fekete autók díszmenete pillanatok alatt kigördült a már kitárt Szpasszkaja-kapun, s a mögéjük csatlakozó tábornoki kocsit most engedték ki először a Kremlből átvizsgálás nélkül, bár az éjszakai örök szúrós szeme mindenen megakadt ilyenkor, amikor a „Pater Patriae" elhagyta örökös lakosztályát.

„SZŐNYEGRÁGÓ"

A német főparancsnokot mintha idegszálakból szőtték volna, sok emberi vonás hiányzott belőle. Azok közé tartozott, akiket könnyen hatalmába kerít a nosztalgia; amint elbúcsúzott szülőföldjétől, már másnap honvágya volt. Az egész világot akarta uralni, de sehogy sem tudta megszokni az új helyet, álmatlanság gyötörte, a hipochonderek odaadásával nyelte a porokat, melyeket orvosa, Morell doktor írt fel. Orvosi körökben Morell doktort nem tartották a legjobb specialistának, de már késő volt orvost cserélni, hiszen Morell ismerte betege minden fájó pontját, s ha alkalomadtán szétkürtöli, kellemetlen következményekkel jár mindkettőjükre nézve. A beteg ragaszkodott álláspontjához, miszerint a nagy emberek egészségi állapotát titkolni kell a világ és népük előtt. Morell nem jósolt betegének hosszú életet, s nemcsak azért ragaszkodott Hitlerhez, mert látta, környezetében mennyien várják halálát, hanem a Hippokratész óta ismert, kimondottan gyakorlati megfontolásból is: az orvos hírnevét pácienseitől szerzi. Morell doktor azt remélte, hogy Hitler halála után ő lesz Európa leghíresebb orvosa. De az orvosok csalatkoznak, amikor ilyen aljasan borúlátók, s gyakran megdöbbenti őket be-

tegeik szívóssága. Hitler is az ilyen betegek közé tartozott, de ma nagyon összetörtnek érezte magát a kimerítő utazás után, s csupán e birodalom fantasztikus méretei vigasztalták meg kicsit. Itt uralkodónak hitte magát, ugyanakkor a méretek nyugtalanították is, mert alig tudta átfogni csapongó képzeletével. Pillanatnyilag úgy érezte, az egész birodalom nem más, mint szobájának négy fala, amelyek közé bezárva magányosnak, elfeledettnek és a birodalom számára szükségtelennek érezte magát másnapig, s csak az ajtaja előtt álló őrszemek (a háború kezdete óta mindig ugyanazok a személyek) emlékeztették arra, hogy ebben a mulandó világban mégis nyom valamit a latban — legalábbis azok szemében, akik odaadását szerette álmatlan perceiben ellenőrizni, ehhez már egészen kifinomult érzéke volt. A szelektorhoz lépett, amelynek segítségével könnyen kapcsolták a berlini birodalmi kancellári hivatalt vagy bármelyik itteni vezérkari tisztjét. Amikor a vezérek nem alusznak, a környezetükben sem alhat senki. Mindenki sejtette, kitől tanulta ezt, de senki sem mert ellentmondani Hitlernek, aki felrúgta az álom háborítatlanságának ősi német szabályát. Minden gyűlölt alattvalóját arra késztette, hogy telefonnal a párnája alatt aludjon. Csak az öreg von Leeb tábornaggyal tett kivételt, akitől az a szólás eredt, hogy: „Ebben az országban még a kutyák is ellenünk vannak."*

A tábornagy világéletében tíz órakor feküdt le, s meg-

* *Von Leeb* tábornagy — a német hadseregcsoport parancsnoka. 1941-ben, tankjai támadását szemlélve, különös lényekre lett figyelmes, melyek a tankok alá vetették magukat, a tankok pedig felrobbantak. Amikor a tábornagy rájött, hogy betanított kutyákkal van dolga, ez a szólás szaladt ki a száján. *(A szerző jegyzete.)*

parancsolta a segédtisztjének, fel ne ébresszék, még akkor sem, ha maga a Führer keresi. Ezért állítólag nyugdíjba is küldték. Valójában az ügyet komolyabb dolgok előzték meg, mint a tábornagy álma.

Ezúttal Hitler választása egyik tábornokára esett, akit sohasem ért váratlanul a hívás, s talán ezért tartotta őt mintegy a hűség példájának, keresztnevén szólította, amivel csak kevesen dicsekedhettek. Hitler már nemegyszer kapta magát azon, hogy éppen ezt a tábornokát hívatja magányossága pillanataiban. Az egyedüllét különösen akkor volt nyomasztó a számára, amikor egyenruháját levetve (melynek minden darabkáját ismerte már a megbolygatott emberiség) belebújt egyszerű nyárspolgári papucsába, örökké összetévesztve a jobbot a ballal. Mindig ugyanaz történt, s amíg papucsot cserélt, a tábornok már felvette a kagylót, s hallatszott álmos szuszogása.

Ezek a készülékek olyan érzékenyek, hogy Hitler előbb hallotta meg Voronovicja kakasainak hangját, mint Reinhard Gehlenét az úgynevezett Keleti Hadseregek Külügyi Osztályáról.

— Mi újság, Reinhard?

— Minden rendben, Führer.

— Úgy gondolja, hogy Sztálin semmit sem tud ideérkezésünkről?

— Majdnem teljesen biztos vagyok benne.

— S mit szól ehhez a tengernagy?*

— Én is várok tőle híreket, de hallgat.

— Jobb lenne, ha nélküle boldogulnánk... — Majd

* Így nevezték egymás között az Abwehr főnökét, Canaris tengernagyot. *(A szerző jegyzete.)*

egy átlátszó célzás: — Azt mondják, maga elég jól berendezkedett.

A voronovicjai kakasok megint nagy lármát csaptak, s a tábornok kezével be is takarta a mikrofont. Ezek az átkozott ukrán kakasok, a végén tönkreteszik a karrierjét.

— Miért hallgat? Igaz, hogy egy vár is van ott?

— A Mozsajszkij vár. De ezen a földön minden elhanyagolt. Későn jöttünk, Führer.

— Ermanarich, a keleti gótok királya majdnem kétezer évvel előttünk érkezett ide, de megölték az álnok szkíták.

— Ez többé nem fordul elő, Führer. Ermanarichnak nem voltak olyan odaadó katonái, mint önnek.

— De olyan tehetségtelen tábornokai sem, mint List... — Hitler várt egy keveset, mit szól hozzá a tábornok. List a támadások célpontja lett az észak-kaukázusi vereségei miatt, de a tábornoki kar ebben a kérdésben nem támogatta Hitlert. — Vagy maga is List pártján van? — kiáltott bele hirtelen a kagylóba.

— Nem, nem, engem inkább Grouchy marsallra emlékeztet, aki korlátoltságával vesztébe sodorta Napóleont Waterloo alatt, de megmentette a mi Blücherünket.

— Hát remek, Reinhard, hogy legalább maga megért engem. Mert ez a tökfej Jodl be akarja nekem bizonyítani, hogy List gondoskodik számunkra a bakui kőolajról. Inkább gondoskodom arról, hogy meglegyünk List nélkül is.

Hitler elnevette magát, most már nyugodtan alhat, Sztálin nem tud ittlétéről. De a tábornok nem mondott igazat a főparancsnokának...

Az osztályra éppen ma érkezett egy távirat a tengernagytól, amelyben utal arra, hogy Hitler új főhadiszállásáról tudnak Moszkvában. A tengernagynak nyilván van bent egy ügynöke, de karrierjét féltve erről egyelőre hallgat a felkapaszkodott tábornok előtt. Persze ez sem menti meg a vén rókát, aki annak idején túlságosan nagy hatalomra tett szert, a Führer pedig nem tűrte környezetében a befolyásos személyeket, hát még egy ilyen titokzatos tengernagyot, aki most egyre inkább *„persona non grata"* lett. Hitler is bunkó, ha azt hiszi, hogy Gehlen különb ennél. A hűségfogadalmak még semmit sem jelentenek. Minél több van, annál bizonytalanabb a címzett helyzete.

Gehlenben is megvolt a világ minden hírszerzőjének az a fogyatékossága, hogy remekül tájékozódott más népek történelmében, de a sajátjának nem volt beavatott tudósa. Hitlerrel való beszélgetése után magához hívatta August Vincentet, akit komoly tekintélynek tartott történelmi kérdésekben, s megkérte, mesélje el Ermanarich legendáját. August Vincent, a Jénai Egyetem neveltje, ezt nagy élvezettel meg is tette, nem is gyanítva, milyen kellemetlen gondolatokat ébreszt főnökében.

— Kedves Vincent — szólt a tábornok —, nem azért ébresztettem fel, hogy ezt a balvégzetű legendát elmesélje. Sokkal nagyobb élvezettel hallgattam volna végig holnap ebéd közben vagy inkább a háború után egy krími villában. Maga egyike azoknak, akik szabadon beszélik az ő nyelvüket. Ez a legfontosabb egy hírszerző számára . . .

— Eddig azt hittem, a pénz a legfontosabb.

— Talán békeidőben. De most háború van. A tenger-

nagy megtudta, hogy egyik tábornokuk, a mi régi, de elég veszélyes ismerősünk, Moszkvában repülőgépre szállt, és ide tart, Vinnicja körzetébe. Veszélyes lépésre készülnek: csapatledobásra, légitámadásra vagy merényletre a Führer ellen.

— Honnan tudták meg, hogy itt vagyunk?

— Tudniuk kell, már csak azért is, mert erről tudnak a hírszerzők, akiket maga olyan odaadóan képvisel a mi osztályunkon. — A tábornok elnevette magát. — Közölje ma a „központjával", hogy kapcsolatba lép a szovjet felderítés egyik tábornokával. Vagy helyesebb, ha engedélyt kér. A szövetségesei földjére érve, nem cselekedhet másképpen. Az ön számára ez nem is jelent veszélyt.

Az angol Intelligence Service még mindig abban a hiszemben volt, hogy van egy embere az Abwehrben, valójában az ő tevékenységi körét már régen átvette az új August Vincent. Az a személy pedig, aki ezt a nevet kitalálta, s még a „von"-t is elébiggyesztette, most a moabiti börtönben ül, a túszok cellájában. Lebukása után a kapitányt őrnagyi rangra emelték, sőt felruházták a „Tell Vilmos" fedőnévvel, a különbség csak annyi volt köztük, hogy az új August Vincent valódi német volt, a Jénai Egyetemen végzett, ősei Felső-Pomerániából származtak, s a Byron-kötetet is úgy forgatta, ahogy azt Gehlen akarta, nem pedig úgy, ahogy az öntelt Intelligence Service megkívánta. S a szövetségesei földjére érve, az egykori August Vincent is először megpróbált volna együttműködni velük. August Vincent engedélyt kért az angol központtól, s a megszokott alapossággal munkához látott.

Ezekben a napokban Hitlert megrendítette kedven-

cének, Heydrichnek a halála, akit a csehek egy bombával tettek el láb alól. Heydrichnél utálatosabb lény a világ egyik pártjában sem tenyészett még, de Hitler az árja szellem díszének tartotta s egyetlen lehetséges utódjának, bár ezt a jogot már 1939-ben Hermann Göringnek ígérte. A német trónus birtokosa eközben a dühöngő őrültek termébe költözött, a bombáktól való félelmében ő maga választotta ezt a rácsos ablakú helyiséget.

— Istenem! — kiáltott fel, mikor belépett. — Képzelem, mit gondol rólam a népem. A Führer a bolondokházában.

— A történelemben ennek nincs különösebb jelentősége — nyugtatta meg Linge, a komornyikja. — A szállásfelelősök mindenekelőtt a konspirációra gondoltak, ebből a szempontból igazán kitűnő. Az egész világon senkinek sem jut eszébe, hogy éppen a bolondokházában szálltunk meg.

— Biztosítom önt, Linge, hogy a tábornokaim csak arra várnak, hogy örökké itt maradjak. Azt hiszik, nem hagyom őket érvényesülni. Pedig higgye el, Linge, minden javaslatuk közül a legjobbat választom, ami nem érdemel figyelmet, azt elutasítom. Engem hibáztatnak, hogy még nem nyertem meg ezt a háborút. De vajon nem ők végeztek minden számítást, engem meg arra kényszerítettek, hogy bejelentsem: ez villámháború lesz?

Linge csodálkozott, hogy azok az emberek, akik Hitlert valóban őrültnek tartották, nem tudtak megszabadulni tőle, holott rengeteg hadosztályt és sereget tartottak a kezükben, amelyek névleges parancsnoka a Führer volt. Lám, ebben az enyésző osztrák testben van valami, amihez ragaszkodnak a zseniális Rommelek,

Mansteinok, Morellek. A világuralom eszméje hipnotizálta meg őket, nem tudnak szabadulni sem a kísértéstől, sem pedig fanatikus kitervelőjétől. De Linge tudott Hitler más szavairól is, melyeket nem a népnek szánt, hanem őszinte pillanataiban csúsztak ki a száján hívei szűk körében: „Ha nem is hódítjuk meg a világot, de a fél világot leromboljuk magunkkal együtt, ezt megígérhetem . . ." Linge sohasem tartotta hősnek a Führert, s nemcsak azért, mert „egy lakáj szemében senki sem hős",* hanem mert sokkal közelebbről megismerte. Ő nevezte el „Szőnyegrágó"-nak is.

Hitlernek szerencséje volt: olyan emberek vették körül, akik nála is jobban bíztak győzelmében. Himmler és Ribbentrop magával hozta hátaslovát is, szívesen kilovagolnak majd. Hitler elképzelte, amint a két különc e város utcáin lovagol, s olyan hisztérikus kacagás jött rá, hogy szegény Lingét kiverte a hideg verejték, míg valami ürügyet talált, hogy kimenjen, s lehetőséget adjon másoknak is szolgálatkészségük bizonyítására, például Morell doktornak.

A különcök nem jelentek meg fehér lovaikon, ő sem mutatkozhatott a német katonák előtt, akik egész nap az idegen város utcáin lótottak-futottak, nem mehetett végig felemelt karral nyitott gépkocsiban, ahogy egy igazi császárhoz illik, aki kiváló seregeihez érkezik, még az ablakhoz sem mehet, nehogy felismerjék, és porosz üdvrivalgással üdvözöljék, ami más alkalommal tetszett is neki. Nem volt díszszemle, zenekar, s a csapatok nem

* Goethe aforizmájára találóan válaszolt Hegel· „Igaz, hogy a lakáj szemében senki sem hős, de nem azért, mert a hős nem hős, hanem mert a lakáj az lakáj." *(A szerző jegyzete.)*

tudják, hogy az uralkodó már itt van. Rabokat vagy gonosztevőket szállítanak így. Magányosnak, fölöslegesnek s még nevetségesnek is érezte magát ebben az épületben, mely nem császári lakhelynek készült, hacsak nem elmebajosak voltak.

Éjszakánként egy eddig alig ismert érzés — a félelem kerítette hatalmába, amely útközben kíséretéhez szegődött, itt meg majdnem az őrültségig fokozódott. Elég volt egy kis egérkaparászást hallania a sarokban, nyomban felugrott, és Morell doktorért kiáltott, akinek éppoly nehezére esett a Führer álmatlanságát orvosolni, mint leküzdeni saját álmosságát. Az orvos úgy rohant be, mintha üldöznék, majd minden figyelmét a sarokból jövő neszre összpontosította, ahova rémülten mutatott Hitler.

— Ezek egerek, Führerem — mosolyodott el álmosan az orvos.

— Egerek? Csak nem hoztunk a bőröndjeinkben egereket is?

— A rágcsálók minden kontinensen és minden államban megtalálhatók Még a Gestapóban is, Führerem...

— Mire céloz, Morell? Hogy a rágcsálók megrágják a trónomat? — Hitler elnevette magát. — A legjobb Ruhr-vidéki acélból készült. Ezenkívül azok az én rágcsálóim, és nem idegenek. Egyszer elterjednek a világon, és minden élőt megrágnak. Nem látta még, milyen lavinaszerűen indulnak meg a rágcsálók, ha nagy veszélyt éreznek?

— Nem volt rá alkalmam, Führer.

— Én pedig láttam. Az első világháború előtt. Ausztriában. Felejthetetlen látvány. Semmi sem tudta feltartóztatni őket. És a következmény: vége lett az Osztrák—

Magyar Monarchiának. Az én rágcsálóim lerohanják a világot, mi pedig, doktor, magunk maradunk itt, s én véghezviszem, ami nem sikerült Ermanarichnak itt, Alarichnak, a nyugati gótok királyának meg Rómában.* Ezt árjaterjeszkedésnek nevezem . . .

A doktor meg akarta mondani, hogy a tirannusok számtalan gyilkost hoznak a világra, akik előbb másokat ölnek meg, aztán magukat a tirannusokat. Óvatos és megfontolt ember lévén, mint minden belgyógyász, beérte egy kis panasszal a Gestapóra:

— Csak azt akartam mondani, hogy Kersten** doktor mindig beavatottabb nálam. Mindenről utolsónak szerzek tudomást, bár jobban gondoskodom önről, Führer, mint bárki más.

Morell elővett egy papírlapot, melyet az őrség osztott szét mindenkinek, kivéve Hitlert. Az uralkodók is utolsónak szereznek mindenről tudomást. Egy szovjet őrnagy személyleírása volt, aki állítólag a főhadiszállás körzetében tartózkodik, és merényletre készül Hitler ellen. Morell azt mondta, hogy ezt még tegnap tudta meg Kersten doktortól. A beteg közelebb lépett az orvoshoz, belenézett a pupillájába, s egy kis üldözött emberkét pillantott meg. Talán ez volt az egyetlen szempár a világon, melyben ő olyan kicsinynek tükröződött, de ez a megalázó átalakulás most kellemes volt: Morell szemét látta, nem pedig az ismeretlen őrnagyot, aki pillanatnyi vízióként futott el a szeme előtt.

— Megölték Heydrichet. Most rajtam a sor. Az elő-

* Alarich, a nyugati gótok királya 410-ben bevonult Rómába, kirabolta, de ő maga is elesett, s a gótok titokban temették el a Basento folyó mellett, Itáliában. *(A szerző jegyzete.)*

** Himmler orvosa. *(A szerző jegyzete.)*

érzeteim sohasem csalnak... — És a szelektorhoz rohant köntösben, összecserélt papucsaiban, s az orvos nem állította meg.

Igaz, hogy a Gestapo rágcsálói Hitler trónját is kikezdték, de mégis az ő szülötte volt, s szorongatott helyzetében itt keresett védelmet, főleg ha Himmlert szembe akarta állítani valaki mással. Ez a politikai ügyekben használhatatlan Morell doktor, aki kényelmesen elhelyezkedett karosszékében, míg Hitler megcserélte lábán a papucsot, nemigen érti az erők magas szintű mechanizmusát, mely segítségével Hitler még mindig kezében tartja ezt a kisebb részekre tagolt hatalmas birodalmat. A szembeállítás módszerével élve, Hitler egy pillanat alatt megsemmisíthet bárkit mint a birodalom egyeduralkodója, s a világ gondolhat, amit akar. Kapcsolatba lépett a „Heydrich" páncélvonattal, amelyben a birodalom leghatalmasabb uralkodó szerve szállt meg, élén Himmlerrel. A nagy Führernek mindig volt türelme egy-két percig várakozni a Gestapo főnökére, mert ez hízelgett a fekete Führer hiúságának.

— Hogy van a gyomra, öregem?

Himmlernek gyakori gyomorgörcsei voltak (nincs szörnyűbb egy gyomorbántalmakban szenvedő politikusnál). Hitler szívesen gúnyolódott a mások baján, ezzel is elterelve a figyelmet sajátjáról.

— Tud valamit az őrnagyról?

— Igen, Führer. Az embereim Harkovban akadtak nyomára. Néhány nap múlva ideérhet, ha el nem kapjuk. Javasolom, hogy költözzön a vonatomba, itt a szalonkocsit az ön számára tartom fenn. Kersten doktor is szeretné önt egy jó masszázsban részesíteni, utána az ember szinte újjászületik.

— Nem, öregem. Az ön finnjének* csodálatos ujjai most nem érdekelnek. Én mindig frissnek érzem magam. De az isten áldja meg magukat, kapják már el azt az őrnagyot. Bizonyítsák be Canarisnak, mire képes a Gestapo, melyet úgy gyűlöl. Elnézést a késői zavarásért. Imádkozom, hogy rendbe jöjjön a gyomra. Kellemetlen érzés lehet mindig egy orvossal cipekedni, hát még egy finnel... Igaz? — kérdezte Morelltől, de választ nem kapott. Morell elaludt a karosszékében.

„Nagy boldogság, ha valaki Hitler orvosa lehet" — gondolta Hitler elérzékenyülve. Az orvos nyugodtan aludt, s a főparancsnok szabadon vizsgálgatta szőrszálakkal ékített orrát, fejéhez tapadó fülét s a körmeit is. Ki vágja le a doktor körmét a jobb kezén? Saját maga? Hitler már régóta nem tudta használni a bal kezét, s ezért a manikűrös szolgálatait vette igénybe, aki évek óta nem tudja megjegyezni, hogy nem a jobb, hanem a bal keze beteg. De az orvos ismeri a bal kezét, és gyakran meg is vizsgálja. A bal kezétől indul el majd egy nagyfokú bénulás, mely megszabadítja Morellt ettől az önfejű alaktól, ha ezt még hamarabb meg nem teszi a titokzatos őrnagy, bár lehet, hogy az egészet Canaris tengernagy találta ki, mert Berlinben nem volt más módja, hogy felhívja magára a Führer figyelmét. A berlini dolgozószobák csöndjében kitalált őrnagy kis idő múlva valóban megjelent a német főhadiszállás körzetében.

* Kersten doktor finn nemzetiségű volt. *(A szerző jegyzete.)*

Semmihez sem tudnám hasonlítani a harc utáni reggeleket az erdőben. Égett puskaporszag érzik kitisztítatlan fegyverünkből, eszünkbe juttatja a sebesültek ordítozását, a halálhörgést; de a rothadó levelek illata, a gerlék turbékolása, a harmatcseppek gyémántos csillogása a tisztások fűszálain valahogy megnyugtat bennünket, s egy olyan csodálatos világot tár elénk, melyben még a halottak lelke is megpihenne. Valamiről ábrándoznak a még kopasz fák — tán az örökkévalóságról, s az ember észrevétlenül maga is elábrándozik velük, míg ki nem zökkenti a szomszéd földkunyhóban lakó kimerült társának horkolása, megborzong a gondolattól, hogy ma ő is könnyen ottveszhetett volna. Elképzeli a társa házát valahol a dombtetőn, mely mit sem ér a házigazda hortyogása nélkül, hallja a feleség izgatott suttogását — tán most is éppen ezt álmodja: „Usztim, Usztim, megint a szívedre feküdtél, fordulj a másik oldaladra. Az egész atyafiságod horkol, hogy is szakadtatok a nyakamba . . ." De nincs itt a felesége, nincs, aki meggátolja a horkolásban, s az egész álmatlan csapat az ő hatása alá kerül.

Egy reggel, amikor a tábor még aludt a sikertelen hadművelet után, amelyben elvesztettük legjobb tüzérünket, az ágyúról nem is szólva, melyhez annyi reményünk fűződött, felébresztett engem Sztratyion küldönce, a tizenöt éves, lángvörös hajú Hricko. Ez a fiú engem, ki tudja, miért, mindig a párizsi barikádok Gavroche-ára emlékeztetett. Félig telt töltényhevedereket viselt, s valamilyen külföldi szíjat is erősített magára, amely nemcsak a mozgásban, de a lélegzésben is aka-

dályozta. Hricko idősebbnek látszott koránál, amíg meg nem szólalt.

— Hé, keljen fel! Sztratyion bácsi hívatja. — Közben jobb kezét állandóan sapkája ellenzőjéhez próbálta szorítani, gyerekesen kinyújtva ujjait. Bárhogy próbáltuk kiverni a fejéből ezt a bácsizást, sehogy sem bírt leszokni róla, s ha kéréssel fordult Sztratyionhoz, meg is toldotta: „Parancsnok elvtárs, Sztratyion bácsi..." — „Nos, mi van, Hricko?" — nevetett Sztratyion, és mindig olyasmit is megengedett Hrickónak, amiről más nem is álmodhatott. Például a géppuskás szekéren elmehetett a faluba friss tojásért, amit szomszédunk, Korn parancsnok utasítására a németeknek gyűjtöttek. Hricko igen nagy hatással volt Sztratyionra, s erről nem volt szabad megfeledkeznünk. Most is a földkunyhómban maradt, amíg lábbelit húztam, tetőtől talpig végigmért, s megjegyezte, hogy ráfér a csizmámra egy kis mosás. Arra gondoltam, ha Sztratyionnal bármi történnék, Hricko remekül helyettesítené. De Hricko nem volt karrierista, nem akart uralkodni rajtunk, s talán ezért is szerettük meg. Amikor átadott engem Sztratyionnak, kiment a földkunyhóból; talán kedvenc foglalatosságához, fűzfa sípok faragásához kezdett. Sztratyion ránézett a csizmámra, melyet valóban nem ártott volna lemosni és kifényesíteni. Nem egyedül volt a földkunyhóban, egy férfi is bent ült, aki ma éjjel ért földet a mi úgynevezett erdei repülőterünkön, ahol ezelőtt még egyetlen kicsiny repülőgép sem szállt le. Az ismeretlen elég kötetlenül viselkedett, Belomort szívott (a felbontott csomag az asztalon hevert), amit közülünk senki sem engedett volna meg magának Sztratyion földkunyhójában. Itt mindig száraz szénaillat, a nyereg nyers bőrszaga s valami nagyon otthonos illat

terjengett — a dohszag és a friss kenyérillat keveréke, de most mindent áthatott a Belomor füstje, amelyből nekem is kijutott. Sztratyion fel-alá járkált tágas földkunyhójában; télen, ha kint kemény fagyok voltak, kényelmesen elfért itt lova is, Hmarocsosz*, bent állt a vályú is, igaz, felfordítva, mert most Hricko fekhelyéül szolgált, ha pedig Sztratyion megbeszélést tartott, ülőhely lett belőle. Mindenki tudta, hogy ott szeretett ülni a tüzérünk, s ha nem is volt köztünk, helyét szabadon hagytuk. Így is marad ez, amíg utánpótlás nem érkezik, s az új tüzér elfoglalja törvényes helyét a vályún. A miénket még a harcmezőről sem tudtuk kihozni; osztoztam Sztratyionnal bánatában, melynek szikrája sem látszott az ismeretlen szemében. Sohasem hallotta az öreg tüzér nevetését, sem jóízű történeteit itt, a földkunyhóban, a vályún ülve; nem látta, hogy nekivadult hatalmas mozsara mellett, ha az ágyú gyomrában volt már a golyó, amely annál biztosabban talál, minél kevesebb van belőle. Ló húzta az ágyúját: minden más típusú ágyút a normától való oktalan eltérésnek minősített.

A németek ma először vetettek be ellenünk tankokat — hallatlan dolog ezer kilométerre a fronttól. Kettőt közülük a tüzér közel engedett, s közvetlen irányzással rájuk lőtt, azok gyorsan visszafordultak, de a harmadik, melyet mi óvatosnak és félénknek láttunk, bosszút állt, s elhallgattatta az erdő szélén elhelyezett ágyúnkat.

Nélküle a csapatunk gyenge lett, mint a tavaszi szellő. Mert mit tesz az, ha van egy ágyúnk: belekapaszkodunk, mint bolha a szűrbe, arról a túlzott önbizalomról nem is szólva, amit az ágyú öntött belénk.

* *Hmarocsosz* – felhőkarcoló *(ukránul).*

— Oda a nehéztüzérségünk — szólt Sztratyion, s az üres vályúra mutatott. Leültem, s az átkozott koszos csizmám rögtön előtérbe került. Az ismeretlen rápillantott és elmosolyodott. Kicsit be is kellett hasítanom, hogy magamra húzhassam. (A németek lábfeje nagyon lapos, s ez a menekülésben megbosszulja magát.) Sárga foltot tettem rá, mely elütött a csizmám színétől, ezért nem is mostam olyan buzgón. Sztratyion szelídebben pillantott foltozott csizmámra, s mintha nem is rólam lenne szó, megjegyezte:

— Jó lenne, ha ledobnának nekünk néhány pár csizmát. A németek lábfeje lapos, a mi fajtánk nehezen bújik a csizmájába. Csizma nélkül a katona annyit ér, mint pokolban a varga.

— Dohányzik? — kérdezte végre az idegen.

— Füstöl — felelt helyettem Sztratyion —, de kibírja nélküle. Az enyémeket nem engedem itt rágyújtani.

Odalett az utolsó alkalom, hogy megkóstoljam a Belomort, amelynek füstje is földünk végtelen sok gyötrelmét juttatta eszembe, innen meg alig ötven kilométerre fészkel Hitler egész sleppjével, s mától fogva meg sem ölhetjük, el sem kergethetjük, mert nem tudjuk, mit szándékozik tenni ez az idegen, aki a partizán repülőtereken tett rövid pihenők után érkezett kicsiny repülőgépén.

Sztratyion egyre ingerültebben járkál a kunyhóban (persze a dohányfüst izgatja); a vendég vizet kér, s iszik a bádogbögréből, ilyeneket azelőtt aratáskor láttam valahol az árnyékban, egy kepe tövében; én meg a vályún ülök, s megpróbálom magam elé képzelni azt az embert, aki más a titokzatos őrnagyról kiadott német jelentésben, más a tábornok leírásában (ő Simanszkij minden

családi fényképét megnézte), s ismét más Sztratyion elbeszélésében, aki nem is olyan régen – az elmúlt ősszel látta Simanszkijt, amikor együtt törtek ki a bekerítésből. A tábornoknak pedig egyetlenegy Simanszkij alezredesre van szüksége, csak ő tudja, hova költözött Hitler Vinnicjából. Az jutott eszembe, hogy amilyen könnyen megtalálhatná ez a tábornok Simanszkijt a front túlsó oldalán, olyan nehéz ezt itt, az ellenség hátában megtennie. De mit hoz a sors, én vagyok egyike azoknak a helyieknek, akiknek fel kell kutatniuk az alezredest; a tábornok célzásaiból megértettem, hogy egy magas rangú személy érdeklődik iránta, akinek nevét nem árulta el. Ez a láthatatlan távoli személy irányítja majd az elkövetkező hadműveleteket.

Cseppet sem csodálkoztam volna, ha azt a magas rangú valakit pillantottam volna meg a földkunyhóban az idegen tábornok helyett, akinek a nevét sohasem tudom meg, mert a nagy embereket számtalan névtelen veszi körül, akik nem fedik fel nevüket, holott éppen ők alakítják a történelmet. Vendégünk egészen fiatal, szőke férfi volt, korához képest valószínűleg túlságosan sok titkot tudott, s úgy éreztem, ezek a titkok úgy nyomják a vállát, mint Hrickóét a töltények. Lényéből vállalkozó kedv áradt, mintha szívesen belevetné magát Simanszkij keresésébe. Sztratyion Mikola Fedorovicsnak szólította, engem meg furdalt a kíváncsiság, hogy megtudjam a fedőnevét, enélkül nem tudtam teljes képet alkotni a tábornokról. Búcsúzáskor rájöttem, hogy felderítő: a tábornok tudott arról, mi történik a Mozsajszkij várban, az úgynevezett Keleti Hadseregek Külügyi Osztályán.

Amíg August Vincent kapcsolatokat keresett a „szövetségesekkel", főnöke magához vette kedvenc Sauerjét,

s az ősi parkba ment varjakat lőni. A pusztítás szenvedélye mindannyiukat hatalmába kerítette, bár később ezt is kizárólag az SS-re kenték. A varjakat az utolsó kis fiókáig kipusztította, lerombolta a régi fészkeket, a parkban síri csönd lett, néhány nap múlva pedig kibírhatatlan bűz terjengett, mert nem sikerült a bokrok sűrűjében minden madarat megtalálni. August Vincent Pogyilszkéből adott utoljára hírt magáról, aztán meglehetősen titokzatos körülmények között nyomtalanul eltűnt. Gépkocsiját a Pogyilszke melletti ligetben találták meg a halott gépkocsivezetővel. Ez elég bizonytalan következtetésre adott okot: vagy az őrnagy ölte meg saját kezűleg a gépkocsivezetőjét, hogy bebizonyítsa „szövetségeseinek" odaadását, és örökre átszökjön hozzájuk; vagy a ligetbe csalták, s már vártak rá a „szövetségesek" ...

A tábornok órájára nézett, s csak most vettem észre, hogy ez egy vadonatúj, a háború útjain talán még ki sem próbált, egyszerű iránytű. Bizalmasan így szólt:

— Valahogy biztos vagyok benne, hogy ez a titokzatos ügy Simanszkij hozzájárulásával történt. Tehát Pogyilszkében kell keresni, hacsak valami más fedőnevet nem vett fel azóta, talán éppen August Vincent nevét. Mi a véleménye, Sztratyion?

— Csak egyet tudok: Pogyilszkében valaha mozdonyfűtő volt. Amikor kitörtünk, oda készült. Az a legvalószínűbb, hogy ott van. Vagy ott, vagy Vinnicjában. Makacs ember. Ha Hitler nyomára bukkant, az biztos, hogy Simanszkij nem hagyja annyiban. Te Pogyilszkébe mész — Sztratyion újból elégedetlen pillantást vetett a csizmámra —, Vinnicjába pedig elküldünk egy vinnicjait. Készülődj — szólt Sztratyion, s ezzel tudtomra adta, hogy vége a jelenésemnek. — Ha megtalálod Simanszkijt, jelöl-

jön meg egy helyet, ahol találkozhatunk, ha nem találod meg, térj vissza. Minél előbb, annál jobb. Ne keveredj semmibe, a németek harapós kedvükben vannak, mint a darazsak, éppen e miatt az August, vagy hogy is hívják, Vincent miatt, meg a mi vasúti támadásaink is közrejátszottak. A lovadat és a géppisztolyodat add át, akinek akarod, rád bízom. Reméljük, nem örökbe. Nem lesz könnyű dolgod Pogyilszkében, fiú. Menj isten hírével, s térj vissza Simanszkijjal.

Pogyilszke valaha gyermekkorom legnagyobb városa volt. Később, amikor igazi városokba kerültem, összezsugorodott, százszor kisebb lett, de a világ minden térképén jelölték, s ahhoz valóban elég nagy volt, hogy Simanszkij biztonságosan elrejtőzzön nemcsak a németek elől, hanem előlem is. Lehet, hogy ő az a titokzatos őrnagy, akire a németek vadásznak — gondoltam magamban. Én pedig egyszerűen Simanszkijt keresem majd, nem baj, ha nem is egészen valóságos alak, de a mienk, rendkívüli, titokzatos ember. Ilyennek láttam, amíg a vályún ültem, Hricko meg odafönt fűzfa sípot faragott. A sípszó gyermekkoromra emlékeztet, azokra az évekre, amikor apámmal Pogyilszkébe jártam.

Pirkadatkor indultunk, s késő éjjel tértünk haza, mert apám szerette a különféle mulatságokat. A legjobb mulatság a nap végére maradt, amikor betértünk a vasúti vendéglőbe. Csodálattal nézegettem a kupolaformájú mennyezetet, amely alatt szabadon röpködtek a verebek, apám meg egy régi történetet mondott el, ki tudja, hányadszor: „Úgy nézz körül, fiam, hogy e mennyezet alatt ebédelt maga a cár is, amikor 1887-ben megnyitották a vasútállomást . . ." Minden alkalommal más évszá-

mot mondott, de egy gyermek sok mindent elnéz az apjának, ha magával viszi a városba.

Hricko felkészít az útra bennünket, s az erdő szélére kísér. Mellettem jön, nyikorog a szíja, csilingelnek a félig telt töltényszalagok. Zizeg az avar, melyben szeretnek hempergőzni a lovaink, főleg Hricko kis derese, amely olyan harapós, hogy elkereszteltük Kutyának. Hricko már régóta vágyik más lóra.

— Ha nem térnék vissza, tiéd lehet a Sólyom.

A fiú szeme felcsillan, kerekre tágul a csodálkozástól. A lovam parancsszóra le tudott feküdni (felkelni minden ló tud), s ezért Hricko rajongott érte, néhány idősebb katona is irigyelte.

— A nyerget meg Sztratyionnak adod, az övé már teljesen tönkrement.

— Odaadom! — ígérte Hricko.

— Ennyi az egész, Hricko . . . Isten veled.

— És a géppisztolyod kinél legyen?

— Addig maradjon Baljabinnál. Lehet, hogy még visszajövök.

— Baljabin sohasem tisztogatja a fegyvert . . .

— Én sem, Hricko. Annál nagyobbat szól.

— Sztratyion bácsi minden összecsapás után kitisztítja . . .

— Emlékszel a falumra?

— Igen . . .

— Ha valami történik, elmész az enyémekhez a háború után . . .

Az óvatosságból, amelyre Hricko intett, az erdőszélen búcsúzva tőlem, csak az első kilométerekre futotta, amíg a vasúti sínekhez nem értem. Éjjel a német őrszemeken kívül senki sem járhatott a síneken, nappal meg

mindenki rámerészkedhetett, még a partizánok is, ha volt megfelelő *Ausweis** a zsebükben. Nekem egy vasúti pályaőr-igazolványom volt, amelyet már máskor is használtam, de még ki nem próbálhattam. Most sem fűztem hozzá nagy reményeket: ha feltartóztatnak és megkérdezik, hol van az a vasúti őrház, ahol a fent említett polgár lakik, vagyis én, nem tudok válaszolni, mert minden őrház foglalt, ennek a tiszteletre méltó polgárnak nincs saját bódéja, ezért nem is járhat a sínek között, hanem az öreg lucfenyők alatt kanyargó ösvényt kell használnia. Ezt az ösvényt gyakran tapostuk apámmal, ha féltünk, hogy lekéssük a körvasút kocsiját. Minden őrháznál vizet ittunk, majdnem mindenütt ki volt téve egy tele kanna a padra, aztán apám beszédbe elegyedett a pályaőrrel, mert az egyik az első felesége révén (aki a vonat alá esett) a násznagya volt, a másik meg a komája, a harmadik is távoli rokon, aki mellett nem mehetett el szótlanul (senki nem tart annyi emberrel rokonságot, mint az ukránok, bár ez sem mindig szerencsés dolog). A régi rokonok helyett most új pályaőrök voltak, nem állítottak meg, nem kérdezősködtek apámról, nem tettek ki tele kannákat a padokra az utasoknak. Az emberiség pusztulását megelőzi a hagyományok pusztulása. A fenyők fanyar gyantaillata most is érezhető, a vonatok is izgatottan üdvözlik egymást, ha szembetalálkoznak, pedig ellenséges vonatok. A németek lelógatott lába pimaszul kalimpált a levegőtlen kocsik ajtajában, szerettek szép sorban ülni. Elképzeltem, s talán a síneket őrző magyar katonák is arra gondoltak, hogy a millió csizmapár elől nincs menekvés.

* *Ausweis* – igazolvány *(németül).*

Az őrök a töltésen bandukoltak – négy fekete hajú, fekete bajszú katona izzadt teljes felszerelésében; tudtak ugyan a fenyők alatti ösvényről, de csak a töltésen tartózkodhattak, s úgy láttam, eléggé megalázta őket a németek kacaja és füttyentései A németekkel való minden ilyen találkozás után a pályaőrök felháborodtak, hangoskodtak, amíg egyikük – a rangidős – véget nem vetett ennek, s a magyarok megadóan meneteltek tovább. Éjszaka az őrök nagy csoportokban járnak, kiemelkednek a töltésen, s könnyen válhatnak a lesben álló partizánok áldozataivá. Lehet, hogy egyik éjszaka épp ezeket figyeltem lesből, most pedig állok a kút mellett, tekerem a kereket, hogy vizet húzzak nekik, mert erre várnak. Előbb a rangidős iszik – váll-lapján egy csillag van, aztán a sorkatonák. Mikor eleget ittak, megköszönik, felmennek a forró töltésre, s én tovább álldogálok, arra gondolva, hogy jobb nappal harcolni, mint éjszaka.

Nem akartam utánuk inni, újra a mélységes kútban csobban a vödör, tekerem a kereket, s érzem, mennyi vizet loccsantok ki a vödörből, mert habozva megálltak. Sérti őket valószínűleg, hogy kiöntöttem a vizet, melyből ittak. Meggondolatlan voltam, de most már mit tehetek: a vödröt a kút peremére állítom, s inni készülök, bár a katonák még mindig ott állnak és sugdolóznak. Megsértettem a gróf vagy herceg úr büszkeségét, akinek csillag van a váll-lapján, nincs számomra kegyelem, látom határozott alakjukat a víztükörben. Ebben a pillanatban valahonnan a kút mögül vonat zakatolása hallik. A robaj lekergeti a magyarokat a töltésről, velem pedig elfeledteti a veszélyt.

A nagy forróságban a vasúti sínek fölött örökké vibráló levegőből előbukkan egy hatalmas szerelvény két

mozdonnyal. Ilyennel eddig még sohasem találkoztam. Valódi erőd volt ez ágyúkkal, négycsövű légvédelmi gépfegyverekkel felszerelve, mellettük készenlétben álltak a sisakos németek. Az erőd-kocsik között két-három egyszerű utasszállító kocsi is volt. A legtöbb ablakot sárga függöny takarta, de az egyiken félrehúzták, s az az ember nezett rám az ablakból, akit azonnal felismertem a szeméről, jellegzetes bajuszáról, hajviseletéről. A tele vödör visszaesett a kút kávájáról a kútba, a kerék oly gyorsan forgott, mint amilyen gyorsan Hitler közeledett felém — a világ egyetlen partizánja sem látta még őt ilyen közelről. Zavarom láttán mosolyra biggyesztette a száját, az ördög bújjon belé, de a kerék jobban érdekelte — el sem tudta képzelni, hogy ezen a földön ilyen mélységes mély kutak vannak —, s mikor végül is meghallotta a robajt, összehúzta hirtelen a függönyt.

A vödör nagy robajjal a vízbe esett, s én hiába kutattam a zsebemben. Tovább folytatódott a sor ágyúkkal, géppisztolyokkal és a sisakos, vad tekintetű németekkel; vártak a magyarok, akiktől Hitler mentett meg. S lám, ez az ember, akinek éppen az a célja, hogy megölje e megmentőjét, alkalma is nyílott volna, hogy a kor hősének hírnevére szert tegyen, titokban felhúzza a nyúlcipőt, s a fenyőfasorok között arrafelé rohan, amerre Hitler vonatának füstje húzódik. A füstben a magyarok nem vették észre, hova tűntem, a kúthoz ugrottak, a víz még hullámzott a vödörtől, s a csillagos váll-lap tulajdonosa kielégíthette bosszúvágyát. Talán arra gondolt, hogy Hitlert megpillantva vagy talán félelmemben a kútba ugrottam, véget vetettem értelmetlen életemnek. A vasúti őrök belekiabáltak a kútba, aztán a kerék csikorgását hallottam — kihúzták a vödröt, a padra tették, s útjukra

mentek. Engem meg olyan kétségbeesés fogott el, hogy leültem egy fatönkre, s majdnem sírva fakadtam: soha többé nem lesz ilyen lehetőségem, hogy Hitlert megöljem. Aztán arra gondoltam, talán még ma megteszi ezt Simanszkij alezredes Pogyilszkében, ha ott van, és olyan közel tud férkőzni Hitlerhez, ahogy az előbb Hitler énhozzám.

Egy ismerős pályaőr mégis akadt — éppen Pogyilszke előtt. Nem ismert meg rögtön. De amikor megemlítettem apámat, s a többi távoli rokonunkat, felkiáltott: „Istenem, sohasem gondoltam volna, hogy te vagy az, Csornohir fia!" (Így hívták apám egész családját, még az ükapja is a Csorna-hegyen lakott.) Vacsora közben az öreg titokzatosan megkérdezte:

— Nem láttál ma valamit?

— Láttam . . .

— És ők hol vannak, a partizánok?

— Az erdőben . . .

— Megvárják, amíg Hitler maga megy el hozzájuk, vagy mi?

— Ők jobban tudják.

— Te nem készülsz közéjük?

— Még nem.

— De hogy elhúzott itt. Mintha otthon lenne. Csak lett volna nálam egy bomba, híres ember lennék, amíg világ a világ. Úgy láttam őt, e, mint most téged. Igaz, nagyon őrzik, de a gyűlölet ellen meg tudják-e őrizni? Talán tudnál nekem egy bombát vagy egy aknát szerezni?

— Minek?

— Hiszen jön az még visszafelé is, nem?

Megígértem az öregnek, hogy szerzek egy bombát, nála

éjszakáztam, s alighogy megvirradt, elindultam a városba. Simanszkij alezredes sem ölte meg Hitlert, mert éjszaka hallottam, amint a német katonák az őrház mellett elhaladva vidám és elég pikáns dalokat dudorásztak.

Még bennem éltek a Csornij-erdő neszei, amelyekhez úgy hozzászokik az ember, mint a hajnali munkába hívó gyári sziréna hangjához, s sok-sok évig nem hagynak el. Vittem magamban ezeket a hangokat, éreztem, hogy hunynak ki az utolsó csillagok, hallottam a saját lépteimet – semmi mást. Nem mondhatnám, hogy nagy bátorságot éreztem magamban.

Amint megvirradt, a várost is megpillantottam. Nyomasztó volt, poros és gyanakvó. A leigázott városok messziről kihaltnak, üresnek látszanak. Számomra ez egy kis bizakodás helye volt, mert itt reméltem rábukkanni Simanszkij alezredesre, aki iránt maga a „Pater Patriae" érdeklődik.

MÁSODIK FEJEZET

FOGOLY A VÁROS FÖLÖTT

Egyik hajnalban, amikor újrakezdődött a kibírhatatlan, pokoli élet, megláttam a város fölött a füstgomolyagokból szőtt fogoly látomásszerű alakját. Kék gránithegynek is nézhettem, sőt helyenként fekete labradoritnak; hallottam, hogy panaszkodott, szenvedett, s mintha sírt volna, hangtalanul, mint egy igazi férfi. Jött egy szellő, szertefoszlatta, egy rakás kővé változtatta, mert a város fölött megjelenő alakja nem hozott sem segítséget, sem megkönnyebbülést. Új nap kezdődött, s minden újra ismétlődött, halálos német egyhangúsággal. Őrjítő sebességgel rohantak a frontra a hosszú, dübörgő ellenséges vonatok; hisztérikusan sípoltak az agyonhajszolt mozdonyok, s ontották magukból a koromfelhőket, melyek az égbolt helyett ráborultak a városra; az izzadt igavonók szánalmasan kocogtak a kövezett kocsiúton, húzták a végtelenül egyhangú és nehéz teuton szekereket a városon át keletre. A zörgés, csikorgás, a több millió kerék szinte örökkévaló forgása mellett nem halkult az idegen betolakodók izgatott, pimasz, győzelemittas beszéde.

Ebben a pokolban kerestem Simanszkij alezredest, aki valószínűleg kénytelen volt annak idején feladni a várost, s aztán „békés polgárként" tért vissza. Vagy egy titkos helyen bujkál, vagy elfogták, megölték, s hajnalonként a fogoly szellemeként jelenik meg a város fölött. Egyre inkább az utóbbi felé hajlottam, mert az emberek között sehogy sem találtam . . .

De még nem is olyan régen ez a fogoly élt, Umany alatt harcolt – egy gyalogzászlóaljjal feltartóztatta a Guderian vezette páncéloshadtestet, amely a Dnyipro felé tört veszettül. A németeket meglepte bátorsága, ezredesi rangot ajánlottak neki a hadseregükben, ha abbahagyja ezt az oktalan ellenállást, s elvezeti az útból rendíthetetlen zászlóalját. „Fiúk, mit szólna ehhez Honta és Zaliznyak?* . . ." – kérdezte Simanszkij megritkult zászlóaljától. Még néhány napig tartották magukat a poros úton, amelyen a sorsukra hagyott bárányok és tehenek ész nélkül vágtattak keletre, még felrobbantak és tűzbe borultak az ellenség tankjai, de a németek már éktelen haragra gerjedtek ekkora vakmerőség láttán. Körülvették a zászlóaljat, s valószínűleg elhatározták, hogy bármi áron élve kézre kerítik az alezredest, mégpedig Hontával és Zaliznyakkal együtt, akikről eddig semmit sem hallottak. Egy maroknyi emberrel, akiknek a sötét augusztusi égbolton és a Dnyipro mögé hulló csillagokon kívül semmijük sem maradt, Simanszkij kitört a bekerítésből. De a németek megtalálták a módját, hogy megbosszulják az alezredes bátorságát. Hivatalosan is kinevezték a német hadsereg ezredesévé. A másik táborban azonnal reagáltak erre: Simanszkij alezredest távollétében „hazaárulásért" golyó általi halálra ítélték. Amint elnézegetem azt a foglyot a város fölött, valóban hasonlít kissé egy halálraítéltre. Valami üresség, kedvetlenség, megadás van benne. De nem végezhették ki: Sztratyion eltitkolta előle a haditörvényszék ítéletét. Viszoke falu mellett egy kis ligetben elásták a rádiót s azzal együtt az ítéletről

* *Honta és Zaliznyak* – a lengyel uralom ellen irányuló 1768-as ukrán kozák- és parasztfelkelés legendás hírű vezérei.

szóló rejtjeles értesítést, melyre már sehogy sem volt módjukban válaszolni a front vezérkarának. Útjaik elváltak: Sztratyion az ismerős vidékre ment, az alezredes meg Pogyilszkébe, ahol állítólag valamikor mozdonyfűtőként dolgozott . . .

A visszaemlékezések után Sztratyion sokáig hallgatott, én meg elképzeltem a halálra ítélt, csapat nélkül maradt alezredest, amint egyedül áll az úton, ezt a sovány, magas, harcban edzett embert, akiből könnyen lehetett volna tábornok, marsall, de egyszerű katonaruhába öltözött, s elment, ahonnan jött, a munkásnép közé, hogy ott élje át, ott szenvedje végig ezt a hihetetlen katasztrófát.

Persze nem Simanszkij alezredest, hanem egy ilyen nevű fűtőt keresek. Az öreg, kormos arcú fűtők, akik már semmilyen vízzel sem tudják fehérre mosni az arcukat, a volt segédgépészek, és gépészek, akik most egyszerű segédmunkásnak adják ki magukat, sok-sok keresztkérdést adtak fel nekem, honnan ismerem Simanszkijt, milyen rokonságban vagyunk, aztán sokáig kutattak emlékezetükben, amely állomásokkal, megállókkal, őrhelyekkel volt telezsúfolva, de senkire sem bukkantak, aki Simanszkij fűtőre hasonlítana. „Te fiú — buggyant ki az egyik sokat látott emberből, s a mozdonyokon megedződött szemével merően a szemembe nézett —, itt görbüljek meg, ha igazán Simanszkij fűtőt keresed. Simanszkij alezredes kéne neked? Fityiszt! — Agyondolgozott, érdes, nagy fekete kezével fügét mutatott, és hozzátette: — Nem elég nektek egy Szasko Bevz! Tűnj el innen, mert levágjuk azt a szimatoló orrodat . . ."

A bankadó, aki eddig figyelemre sem méltatott, most egyetlen mozdulattal összesöpörte az asztalról a szét sem osztott piszkos kártyákat, amelyeken csak alig észreve-

hető jelekből különböztették meg a királyt, a dámát és a bubit, a nyereséggel együtt zsebre vágta a paklit, aztán, mintha parancsszóra tennék, felkapták kis vasládikóikat, amelyek eddig szépen a fal mellett sorakoztak, és elmentek. Magam maradtam a váróban, jobban mondva, én meg az olcsó kis falióra. Nemrég húzták fel, talán éppen érkezésem előtt, a súly egy hosszúkás gránátra emlékeztetett, sok-sok halált hozó szilánkkal. Mindkét mutatója, a kicsi és a nagy is a XI-esen állt, nem is jöttem rögtön rá, hány órát is mutat. Csak az jutott eszembe, hogy este kilencig lehet engedély nélkül kimenni az utcára. Valaki csalt közülük, talán éppen az, aki osztott — az asztal alatt egy kártya hevert. Felemeltem, és meg sem forditva, az asztalra tettem. Úgy hajoltam fölé, mintha életem nagy titkát fejteném meg. Simanszkij alezredesre gondoltam. És ha ő is köztük volt — az a sovány, borotvált arcú, hallgatag, aki a sarokból nézett, szemében titokzatos mosoly bujkált. Bádogládikója új volt, s ő szaladt ki elsőnek. A kártya az asztalon hevert, rá sem néztem. Arra gondoltam, milyen bolond helyzetbe került egy egész nép. Simanszkij alezredes fél felfedni előttem kilétét. Lehet, hogy ma éjjel megszökik Pogyilszkéből, és soha életemben nem akadok nyomára. De miért állok itt? Csak este kilencig van kijárási engedély. A nagymutató elbúcsúzott kis parancsnokától, s én azon kapom magam, hogy nem bírok kimenni ezek után a szigorú, összeszokott, bátor emberek után. Valahol itt, a közelben várnak rám. Ha kimegyek, leütnek kis ládáikkal. Mégpedig lehet, hogy az a szikár . . .

Az asztalfiókban egy piszkos, agyonlapozott *Aeneis*-kötetet találok. Elment a kártyás brigád, s jön majd egy másik — amíg hívásra vár, ezt a könyvet olvasgatja. Le-

het, hogy Simanszkij is köztük lesz, s felolvas majd az *Aeneis*-ből. A lapok szélén ujjnyomok látszanak, helyenként élesebben, máshol elmosódva. Bár megkérdeztem volna Sztratyiontól, milyen keze van Simanszkijnak: kicsi vagy nagy. Lesz, ami lesz, megvárom az *Aeneis*-t olvasó brigádot is. Kellemes szórakozást találtam: lefekszem a heverőre, és átolvasgatom a legkopottabb lapokat.

Mellettem nagy zajjal kitárul az ajtó, s egy német vasutas jelenik meg; ugyanolyan ládikója van, mint az előbbieknek, de tisztára mosott; vasutas katonai egyenruha van rajta. Ez lehet a gépész és a parancsnokuk is. Nem értem, min csodálkozik: azon, hogy egyedül vagyok, vagy azon, hogy a mutató már a XII-esen van. Németül kérdez:

— Hol vannak a kártyások?

Hallgatok, és a leborított kártyára mutatok. Most engem is érdekel, milyen kártya lehet. Az ördögbe is, ez lesz életem utolsó meg nem fejtett titka. Valamenynyiünkben van egy kevés a nagy Pliniusból, aki a Vezúv mellett lelte halálát. De ez a kártya olyan csekélység egy vulkán kráteréhez képest, de mindenképpen meg kell néznem. A német eközben sokkal határozottabban cselekszik. Odaszalad az asztalhoz, és gyermeki kíváncsisággal vagy inkább a szenvedélyes kártyajátékos kíváncsiságával felemeli a lapot. De csak ők tudják felismerni, milyen figura van rajta. S mivel nem fejtettem meg a titkot, még kevésbé akarózik meghalni. Csak egy alacsony, hosszúkás, gyalulatlan, de fényesre kopott asztalka választ el bennünket. Olyan lehet a képem, mint akinek elég rosszul áll a szénája, vagy mint aki mindenét eljátszotta. A német vasutas együttérzéssel és sajnálattal

néz rám, én csodálkozom, hogy vannak ilyen németek is a világon, de aztán a szemében, amely hasonlít a mienkre, huncut fény villan, megragadja a sapkámat az ellenzőjénél fogva, és egészen a fülemre húzza, és jóízű, féktelen kacagás tör ki belőle.

— Az úr vesztett! Hahaha!...

Milyen őszinte örömöt szerez neki, hogy kegyetlenül kikaptam a brigádjától. Egész éjjel képes nevetni a bánatomon, de a nagymutató kérlelhetetlenül halad a számlapon, odapillant, és kirohan ebből a szűk kártyázó-varóból. S ha valaki az én helyemben most nyugodtan tudna gondolkodni, ezt gondolná: hogy kikupálódott a mieink között.

A mozdonyszínből oly halkan vezették ki a mozdonyt, mintha kézzel gurították volna, a forgalomirányítóból, valahonnan a közelből riadt búcsúkürtszó hallatszott, a brigád valószínűleg távoli és veszélyes frontra indult. Egy pillanatra el is felejtettem, hogy ez nem is a mi brigádunk, nem is a mi frontunkra megy, de amikor a kürtszó elhallgatott, s a menetrend szerinti mozdony a szerelvény elé tolatott, ellenszenvesnek éreztem a magas, sovány vasutast, akit Simanszkijnak hittem.

Már nem voltak itt, nem álltak a fal mellett zordan, elszántan, bádogládikóikkal, kijöhettem már ebből a kelepcéből. Az állomást nem álcázták, nem rejtegették kincseit. Vörös, zöld, fehér fényekben égett, ragyogott, mintha nem is lenne háború. A háború elején átutaztam erre, akkor az állomás még a mienk volt, homályba burkolózott, a mozdonyok szinte tapogatózva közeledtek. Elkeserített, hogy a mieink nem támadják meg ezt az állomást, holott ennyire szembetűnő. Nincs légvédelmi ágyú, nincs éjszakai őrség, csak a vasúti sínek felett ve-

zető hosszú hídon állnak őrök, mint a ragadozó madarak. Hatalmas szürkéssárga füstgomolyagok lebegnek. Hamarosan munkához lát az égi szobrász, összeszedi, helyükre rakja ezeket a gomolyagokat, s összeállít belőlük bármit, csak Simanszkij alezredest nem.

Mintha ott felejtettem volna valamit abban a téglakalyibában. Valami nagyon fontosat. Erőltetem az emlékezetemet, hogy eszembe jusson annak a kapitánynak a neve, akit a németek elkaptak. De mint ilyenkor lenni szokott, ha az ember nagyon vissza akar valamire emlékezni, zűrzavar keletkezik a fejében. Egy lépést sem tehetek a neve nélkül, onnan vezet az út Simanszkijhoz, az egész illegális csoporthoz, mindenhez, amiért a Csornij-erdőből jöttem. Bementem a váróba, és megpróbáltam visszaidézni azt a pillanatot, amikor a kapitány nevét meghallottam. Újra látom a piszkos ruhás, bizalmatlan éjszakai társaságot, ott ül a sarokban Simanszkij alezredes (most már nem kételkedem abban, hogy ő volt az), aztán dühödten felugrik az öreg fűtő, s mintha megint hallanám gyűlölködő és tiltakozó utolsó szavait: „Nem elég nektek egy Szasko Bevz! . . . "

Most már barátságosabb ez a négy fal. A réz ingaóra üti a negyedeket, s a nyugodt otthon illúzióját kelti. Két egymás mellé tolt pad remek fekhely lesz. Posztósapkámat a fejem alá teszem, s elhelyezkedem, mintha otthon lennék. Mennyivel kockázatosabb keresztüllopózni a városon, mint itt éjszakázni. Egyik németnek sem jut eszébe, hogy a mozdonyos brigádok várójában ilyen kényelmesen elhelyezkedett egy Csornij-erdőből érkezett vendég. Nem vártam magamtól ilyen álnokságot, de a göndör fürtű Álom úrfi ezúttal erősebbnek bizonyult

Himmler úrnál s millió katonájánál, akik karvalycsőrű sapkájukon a halál jelét viselik. Gyorsan elnyomott az álom. Termetes, egészséges legénynek nézhettek, sokáig nem próbáltak felkelteni, bár a brigádok egész éjjel váltották egymást. Talán az is gátlóan hatott rájuk, hogy a csizmám német. Apránként kiszedtem ezekből az óvatos emberekből, hogy Bevz kapitány a mozdonyszínben volt lakatos. Semmilyen hőstettet sem vitt végbez. Vasreszeléket kevert a babbitba, s ettől útközben kigyulladtak a pullmankocsik. De Bevz kapitány nem tudott hallgatni, s ezért életével fizetett. Itt akasztották fel Pogyilszkében, a téren.

Magára maradt Nonka, Bevz özvegye, Pogyilszke legcsodálatosabb asszonya. A németek még Bevz életében legyeskedtek körülötte, most pedig, azt mondják, Nonka nyíltan együtt mulat velük. A Kavalerijszkij köz 2. számú házában lakik.

Bejött egy német, hosszú volt, mint szövőgépen a cérnaszál, munkás kezeslábas volt rajta. Illedelmesen köszönt a brigádjának, rápillantott az órára, és rájuk szólt:

— *Schnell!**

Felugrottak a ládikójukról, és szó nélkül kimentek, rólam teljesen megfeledkezve. Csodálkoztam, hogy tudnak ilyen szófogadóan követni egy olyan embert, akit gyűlölnek. Aztán rájöttem, hogy miattam tették.

A színből kigurult még egy mozdony — lassan, álmosan, kelletlenül. Az irányítóból ezt is kürtszóval búcsúztatták, majd az állomás hajnali csöndbe merült. Ebben az órában a föld minden lénye alszik. Csak az óra nagymutatója nem nyugszik, meg a leigázott város láthatat-

* *Schnell* – gyorsan *(németül).*

lan szobrásza. Már kalapálja, formálja, csiszolja művét. Most a megkínzott kapitány álomképét fogom látni. Kár, hogy jön egy felhő és szétlibbenti, még mielőtt a bűbájos Nonka felébredne a Kavalerijszkij köz kettőben, és kidörzsölné szeméből az álmot, hogy rápillantson a legendás hírű kapitányra.

Ma reggel nem lesz szerencséje, még ha egész éjjel az ablaknál ült, akkor sem. Reggel nem volt fogoly a város fölött. Örvénylő füstgomolyagok tornyosultak — erezett feketék, mint a labradorit, szürkéskékek földpátszemcsékkel, gránitszerűek, valahol az ég alján hatalmas, áttetsző vörös felhő is szállt, de a fogoly nem volt sehol. Lehet, hogy sohasem létezett, csak a lázasan működő képzeletem szülte, mely az ideges, üldözött, résen álló emberek állandó társa. Aki nyugodtnak és gondtalannak mutatja magát, valójában egyáltalán nem vágyik annak a képzeletbeli fogolynak a helyére, s a világ minden kincséért sem cserélné el a várószoba két összetolt rozoga padját a hideg égbolt végtelen birodalmáért.

A FOGOLY ÖZVEGYE

A Kavalerijszkij köz abban a városszéli kerületben volt, ahol azon a vészjósló éjszakán lehullottak az első bombák. Közvetlenül a háború előtt Haubic közzé akarták keresztelni, mert a lovasezred helyett egy tarackosezred költözött a városba. De a város tanácselnöke, Kotovszkij* csapatának egykori harcosa, határozottan fel-

* *Grigorij Kotovszkij* (1881–1925) – a polgárháború híres hadvezére.

szólalt ez ellen, cáfolhatatlan érve az volt, hogy a tarackosezredben is lovakkal fuvaroznak. A tarackosezred útban a frontra még a háború második napján elpusztult, a Kavalerijszkij köz pedig félig lerombolva mégis megmaradt. Amikor a várost váratlanul feladták a németeknek, a köz előbb teljesen kiürült, aztán lassan újra benépesült, a közeli gyakorlóteret a németek a félig képzett újoncok egzecíroztatására használták.

A németek szeme láttára nem mertem nappal elmenni a Kavalerijszkij közbe, s csak este lopakodtam ide, de mindig el kellett takarodnom, alig álltam egy keveset a hőn áhított ajtó előtt. Az estjeit Nonka a németek társaságában töltötte. Hallottam a nevetését, később elénekelte vendégeinek a *Csengettyűk* című dalt. A német katonák nem értették a szöveget, de megsejtették a dal hangulatát, s amikor az előadónő elhallgatott, kiabáltak, hogy „újra!". Az autók a sofőrökkel késő estig a háza előtt álltak, én meg átmentem az utca túloldalára, elrejtőztem a régi kaszárnya romjai között, és mindent láttam, ami a házban történt. A romos épület lépcsői épen maradtak, felmentem az első vagy a második emeletre, figyeltem az ablakokat. Ha lett volna nálam bomba, nem türtőztettem volna magamat, bevágtam volna Nonka ablakába. Éjfél körül mindennek vége szakadt, a szoba kiürült, Nonka beült a németekkel az egyik kocsiba, de, amint később megtudtam, nem ment messzire; az állomás éttermében kötött ki, mely most „európai" módon nemcsak nappal, hanem éjszaka is nyitva tartott.

Éjszaka itt gyülekezett a város bitorlóinak színe-java, kezdve a Gebietskommissarral,* aki tolmácsnőjével, a

* *Gebietskommissar* – területi hadbiztos *(németül).*

fiatal, gyönyörű szép Zinával érkezett, s a „szudétanémet" Procházka úrral végezve a sort, aki ügyeletesként szolgált az állomáson, katonai rangja is volt, igaz, nem magas. Értett viszont a zenéhez, s bár én sohasem hallottam játszani, Nonkától később megtudtam, hogy mesterien hegedült. Az úgynevezett helybelieken kívül a termet megtöltötték a „tranzit" tisztek, akik az állomáson éjszakázó szerelvényekről jöttek. A hegedű, szájharmonika s egy dob, melyet az egyik ezredes hagyott itt, felejthetetlen éjszakát töltve a városban — olyan éktelen zajt csapott, hogy csendes éjszakákon a városszéli házak nyitott ablakaiban is hallották. Amikor a zenészek a *Katyusá*-t és a *Volga, Volgá*-t játszották, bármilyen furcsán hangzik, velük énekelt az egész terem, sőt egyikmásik német oroszul énekelte. A németek túlságosan hamar megszokták a dalainkat és asszonyainkat, borzasztó volt arra gondolni, hogy ez örökké tarthat... Előbb az orosz cár ebédelt ebben az étteremben, aztán mi üldögéltünk apámmal egy csésze tea mellett, s nézegettük a tarka közönséget, most megint más urai vannak. Mindez a sok apró körülmény éppoly nyomasztóan hatott, mint nappal a teuton szekerek zörgése, amelyek szabadon és egyenletesen vonultak a városon keresztül, tankok, ágyúk, gépkocsik szerelvényei, a megszállók fecsegő, vidám csoportjai, akik néha minden ok nélkül kószáltak a városban, amíg mozdonyt cseréltek, vagy a szerelvények új útvonalra vártak. Volt úgy, hogy hajnalig sem csillapodott az orgia. Itt pedig, a Kavalerijszkij köz kettő előtt, amint a németek elhagyták a házat, megjelent egy alacsony, fürge, óvatos ember, nézegette a sötét ablakokat, hallgatózott, s miután megbizonyosodott arról, hogy mindennek vége, beleolvadt az éjszakába. Úgy látszik,

valahova sietett, mert a legérdekesebb csak ezután kezdődött Nonka házában, amikor fény gyulladt az egyik ablakban.

A szomszédos sötét szobából előjött két kisfiú, az egyik hétéves, a másik sem lehetett tíznél több. Nem aludtak, kivárták az idejüket, s mohón nekiestek az étel- és italmaradékoknak. Nagyon sok csábító címkéjű üveg volt, de a fiúcskákat nem hozta zavarba a nagy bőség, nyilván nem először teszik. Egyszerűen az üvegekből ittak, kiszopogatták az utolsó cseppet is. Egyszer ki is köpték, grimaszt vágtak, csodálkoztak, hogy ezt a mérget meg tudták inni a németek. Ezután hozzáláttak a német ennivalóhoz is, de ez már nem mentette meg őket: olyanok lettek, mint akik megvadultak, üres poharakkal koccintottak, nevetgéltek, kiabáltak, a végén háborúsdit játszottak, oroszokat és németeket, nagy hévvel bokszoltak, az utolsó leheletig, amíg az egyik, a legyőzött, be nem szökött a szomszéd sötét szobába, ahonnan az imént jöttek elő.

A fiúcskák lakomái nevetségesek és szomorúak voltak. Amikor a győztes lekapcsolta a szobában a villanyt (bármily furcsa, de ez leggyakrabban a kisebbik fiúcska volt), előjöttem a romok közül, kilopóztam a városból, s elrejtőztem másnap estig. Egész éjjel magam előtt láttam a németeket, szokatlanok, szentimentálisak voltak, mint Goethe hősei, s szerelmesek Nonkába; a fiúcskákat, akik a másnak terített asztalhoz jöttek elő rejtekhelyükről; láttam a titokzatos, alacsony éjszakai emberkét, aki valamiért idejárt; Szasko Bevzet, aki holnap fogolyként mutatkozik majd a város felett, hogy a magasból szemlélje az élet igazságtalanságait, s a feleségét saját magára emlékeztesse. De ilyen éjszaka után Nonkát lidércnyo-

mások álmok gyötrik majd, és nem látja meg a felháborodott foglyot.

Ha egy férfit korai halálra ítélnek, a legnehezebb megválnia szeretett feleségétől. Még szörnyűbb az ellenség kénye-kedvére hagyni őt. Egy pillanatra Szasko helyére képzeltem magamat, s összerándultam, nem is annyira a Nonka iránti gyűlölettől, mint a tehetetlenségemtől, hogy nem tudom ebben a pillanatban megállítani, bármely eszközzel, akár meg is ölni ... A halottak lehetnek ijesztőek, de tehetetlenek. Csöndesen átlépkedtem a padlás alvó lakói felett (a házigazda két kiskorú gyermekével is itt aludt, ha netán éjjel razzia lenne), a szellőzőablakhoz mentem, rágyújtottam, s szabadon nézegettem az állomás fényeit, kerestem az épület fehér kupoláját. Ott van Nonka, a könnyelmű, féktelen, áruló asszony, most ér a mulatozás végére ... A cigaretta fényét a ruhám ujjába kellett volna rejtenem, de megfeledkeztem erről a szigorú szabályról, míg házigazdám suttogva rám nem szólt; mintha meghallhatták volna azok ott, a kupola alatt, innen két kilométerre: „Csak füstölsz, füstölsz, még felgyújtod a házam ..." Fura ember! Ott, a távolban kiég Szasko Bevz szerelme, ez meg a házát sajnálja. Kicsinyesek vagyunk, ha nem akarjuk másokkal összehasonlítani magunkat. Eloltottam a cigarettát, és csendben maradtam, titokzatosan sziporkáztak az állomás fényei, nyugodtan aludtak a házigazda fiacskái, nőttek katonának, s a bádogtetőn, amely nappal felforrósodott, most meg kihűlt, repedezett és pattogzott a régi festék.

A házigazda megörült, hogy többet nem dohányzom, ép marad a háza, megenyhült irántam, s elmesélte, milyen régóta ismeri apámat. Hajjaj!

Hajnalban mindketten lövést hallottunk az alvó város felől. „Megint megöltek valakit . . .” — szólt az öreg oly nyugodtan, mintha nem épp az előbb történt volna, hanem azokban a régi időkben, amikor együtt szolgáltak Bruszilovnál az első világháborúban, s ő összebarátkozott az apámmal. Én összerezzentem, de ő megnyugtatott: „Ne félj, messze van” . . . „És ha Szasko Bevz ölte meg Nonkát . . . ” — rezzentem fel. Éppen ilyenkor jelenik meg a fogoly a város felett.

Reggel a Kavalerijszkij közbe megyek. Nehéz a városban közlekedni, nem biztonságos. Ma éjjel megölték a katonavonat egyik tisztecskéjét. A Gestapo erős őrséggel elzárta a városból kivezető utakat, a német intézmények előtt őrszemek állnak. A Kavalerijszkij közben pityókásan alusznak a rövid hajú fiúcskák, sokáig kell majd kopognom, hogy felébresszem az elárvult gyerekeket. (Gondolatban még a hajnali lövésnél tartok, amikor a fogoly megölte özvegyét.)

Halkan kopogok, s ajtót nyit . . . Nonka!

Áruló, idegen, hiányosan felöltözve, s nem is álmos, inkább nyugtalan, no persze, egy ilyen éjszaka után, s azt sem tudja, ki vagyok, mit akarok. Már semmin sem csodálkozom, egy európai nő áll előttem, hosszú, csipkés övvel megkötött hálóingben, ezüstös cipőben, hajfonatain selyemháló, csak azt nem értem, miért bocsátottak ma meg neki, miért nem ölték meg.

— Itt lakik Bevz kapitány?

— Kapitány? Milyen kapitány?

— Hát a mi kapitányunk. A lovasszázad parancsnoka.

— És maga kicsoda?

— A fronttársa vagyok.

— Hogy elszaporodtak mostanában a fronttársak . . .

Annyi metsző gúny, szemrehányás, sőt fölényesség volt a hangjában, hogy szörnyen szerettem volna a kapitány egyik barátja lenni. Az asztalkát tegnap óta le sem szedték, a kapitány feleségének megjelenése is felháborított, s anélkül, hogy meggondoltam volna, mivel is végződhet ez számomra, kitört belőlem:

— Simanszkij alezredes. Mond ez a név magának valamit?

— Először hallom...

— Akkor hívja ki a kapitányt. Jöjjön ide néhány percre... Talán még alszik... Most nekünk, katonáknak nem kell korán kelnünk...

S ekkor lehullott róla az álarc, minden idegen vonás, amit Szasko nem ismert — kétségbeesetten körbejárta a szobát —, nem tudott odamenni Szaskóhoz, hogy felébressze, de lemondani sem tudott erről. Milyen egyszerű — odamegy, és szól neki: „Szasko, hozzád jöttek..."

— Istenem! Jöjjön be..

Átszaladt a szomszéd szobába, mintha valóban fel akarná ébreszteni Szaskót. De egyedül jött vissza. A kapitány szürke köpenyébe burkolózott, a galléron paszomány nyoma látszott. Beleesett a karosszékbe, s rámutatott egy székre az undorító asztal mellett. A halott férfiak nem tudják, néha milyen nyugodtan beszél róluk a feleségük.

— Szasa meghalt...

— Ezért mulatozik a gyilkosaival?

— Mit mondott? — kérdezte, de gondolatai messze jártak.

— Azt mondom, magához a legjobb kora reggel jönni...

— Várjon csak... Valamire emlékszem... Magával

tört ki Szasa a bekerítésből? Hrisztinyivka mellett? Vagy dehogyis! Azt az alezredest a németek halálra kínozták a fogságban. Szasát pedig felakasztották. Itt, Pogyilszkében ... Maga is itt van?

— Nem, én a Csornij-erdőben. Érte jöttem.

— Mondtam neki: menj el valahova! A tavaszt várta. Vízkeresztkor vitték el ... Szörnyű fagy volt. Miért jött olyan későn?

— Talán azért, mert nem is vagyok Simanszkij alezredes. És sohasem ismertem Szaskót. Itt hallottam róla a városban. De egy egészen más embert keresek ...

— Különben rögtön észrevettem, hogy nem katona. A katonák nem így kopogtatnak, a csizmájukat pedig az illegális munkában is tisztán tartják. A sapkájukat sem szorongatják a kezükben. Leteszik, hogy ne gyűrődjön össze ... Most mondja meg, mit akar tőlem.

— El is mehetek. Elnézést, hogy ilyen korán felébresztettem. Ma a németek harapósak. Valaki megölt egyet közülük, a szerelvényről ...

— Mikor? Hogyan? ...

— Hajnalban ... — Nem mondtam el Nonkának, mire gyanakodtam. A cselekvés módjáról ítélve, nő lehetett a tettes. Csak egy nő csalhatta be a német katonát a parkba ... Nagyon szerettem volna, ha Nonka lett volna az a nő. A gyilkosok elrejtik a kezüket, Nonkáé nyugodtan hevert az asztalon, ujján jegygyűrű. Nézem a kezét, s Nonka lassan lecsúsztatja az asztalról, gyűrűje beleütődött az asztal sarkába ...

Szinte hihetetlen, hogy ilyen asszony is van a városban ...

Nonka erőltetetten mosolyog. Tudom, mit akar leplezni mosolyával. De meg lehet állítani az ember fan-

táziáját a padláson töltött nyugtalan éjszaka után? Az élők ne siessenek a következtetéseikkel...

A parkban is így nevetett Nonka? Leveszi a polcról fekete táskáját, cigarettát keres, tüzet kér. Á, most már értem, hogyan történik az ilyesmi, s a képzeletem már színezi is a képet...

...Nagy bizalommal néz egy szempár. Haláluk előtt furcsa hatalmuk van a szemeknek — szebben csillognak, mint máskor. Néz a szempár, egy órával ezelőtt pillantása kéjes és pimasz volt, de most, a halál előtt, egyszerű, emberi szempár, majdnem olyan, mint a Szaskóé volt. Ön tüzet kér szerelmesétől, nagy szerelmétől — ő pedig igyekszik az ön kedvében járni, tüzet keres, ön előveszi közben táskájából a browningját, és belelő a szíve fölötti fasiszta sasba... Az öngyújtó lángja még fel sem lobbant. A kőre koppan az öngyújtó, a férfi összeesik. Vajon így fejeződnek be az ön éjszakái? Talán ezért leselkedik a városban az az alacsony ismeretlen, hogy megfejtse a németek eltűnésének titkát, akik megfeledkeznek magukról, s túlságosan rábízzák magukat az egykori tisztfelesége jóindulatára a város régi katonai negyedében...

A Kavalerijszkij közbe valóban kora reggel a legjobb jönni a falusi tejesasszonyokkal, akik megtartották szokásaikat. Most is hordják a „tisztnék"-nek a tejet, bár senki sem küldi őket, csak hisznek a jövőben. Még jobb, ajánlotta Nonka, ha útközben felvásárlom a tejet, és mint parasztember magam hozom ide. Néhányszor meg is tettem nagy sikerrel, mert volt márkám, nem pedig a megszállt terület ócska papírpénze, mellyel a „tisztnék" szoktak fizetni. Így, tejesember képében nyugodt és magabiztos lettem volna, ha nem jelenik meg a fogoly a város felett, no meg ha nem nyugtalanított volna

Simanszkij alezredes, aki ravaszul elrejtette alezredesi rangját, a nevét is megváltoztatta, s lehet, hogy egyáltalán nem is Pogyilszkében tartózkodott, hanem éhen halt egy fogolytáborban, vagy titokban egy bájos katonafeleségnél rejtőzött el, vagy egy „tisztné"-nél, hogy nyugodtan kivárja a háború végét. Nem csodálkoztam volna, ha éppen Nonkánál találom meg a titokzatos alezredest. Az is meglehet, hogy Bevz kapitány és Simanszkij ugyanaz a személy, és hiába keresem őt az élők között. Egyszer céloztam is erre:

— Nonka, a maga kapitánya sohasem volt alezredes?

— Ehhez rövid volt az élete... — mosolyodott el Nonka.

Első pillantásra jellegtelen, szinte beteges asszonykának tűnt, aki nyugodt életre született. Halvány arca, vöröses, kissé felvont szemöldöke, mélykék szeme, kicsit hajlott orra — mindebben nem volt semmi szenvedélyes, rendkívüli, ami az ördögien izgató nők arcvonásaira jellemző. Nonka szépsége egészen a lelke mélyén rejtőzött, s ha felbukkant, egészen más nő állt előttem. Amikor egy pillanatra lerázta özvegyi bánatát, kék szeme nevetve felcsillant, szemöldökét felvonta, magas homlokára néhány piciny ránc futott, s még dús hajfonata is a válláról a mellére hullott — Nonka olyan volt, mint sztyeppen a virág, mely más reggel, más délben és ismét más este. Az ilyen asszonyok — délibábok az útjainkon: minél tovább figyeljük őket, annál valószerűtlenebbek. S ha Nonka a régi dalba kezd, elénekli a *Csengettyűk*-et, igazi csoda történik: hallom a csilingelést, ő pedig fiatal orosz hercegnő, és egy trojkán repül messzire, egyre messzebb, én meg akaratlanul is el szeretném kapni a gyeplőt az őrült kocsistól, és vissza szeretném fordítani

azt a szárnyaló trojkát, hogy még egyszer az életemben meghallgassam a *Csengettyűk*-et, és megcsodáljam őt is. Nonka Orjol környékéről származott, gyermekkorában édesapjával az orjoli ménest őrizte, kicsi korában megszerette a sztyeppet, a ki nem alvó éjszakai tüzeket és a félig vad lovakat, amelyeket apja nyár végén lasszóval megfogott, és engedelmes, szelíd lovakká változtatott. Mikor nagylány lett, főiskolai hallgató, szünidejét továbbra is édesapja társaságában a sztyeppen töltötte, s amikor Szasko Bevz, akkor még hadnagyi rangban a lovashadtest számára lovakat jött válogatni, Nonka remek segítőtársnak bizonyult. Szélvészként repült a lovakon, túlszárnyalta a délibábot, esténként pedig a tűz mellett csendes, gyengéd, lányosan szomorkás volt, beleszeretett a fiatal Szaskóba, aki Pogyillja vidékéről származott — apjával hallgatta a dalait, a csodálatos ukrán dalokat, s ő is elénekelte a *Csengettyűk*-et. Szasko a szép ménessel együtt Nonkát is magával vitte, s Nonka soha többé nem tért vissza apjához a sztyeppre. De a lovakat továbbra is szerette, most is körülvették a legváltozatosabb formában — a falakon, a komódon, az ablakpárkányon; olajfestményen, porcelánból, ólomból, fából; barnák, feketék, fehérek, almásderesek, hátaslovak, pej lovak, gesztenyebarnák, vadak, büszkék, csatatérre küldött katonalovak, a munkával megkínzott igavonók, örökké bánatosak és szomjasak; de kedvence a *Villámlástól megriadt ló* volt Delacroix festményén. Nonkában más, nőies, pillanatnyi riadtság volt, de ő légiesnek, szinte irreálisnak látszott... Az embert nem szabad zavarni, ha néha egyedül akar lenni. Én meg idejöttem gyanús és hívatlan vendégként; nem is annyira hozzá, mint a ka-

pitányhoz, néha a holtakat is meg kell látogatnunk, ha arra érdemesek.

Szasko sohasem emlegette Simanszkij alezredest. Életben maradhatott volna alezredesünk ebben a terrorizált városban? Nonka nem csodálkozott, amikor meghallotta tőlem, hogy Simanszkij minden valószínűség szerint a vasúton dolgozik az egyik mozdonybrigádban, vagy fűtő is lehet. Föl-alá járkált a szobában magas sarkú cipőjében, cigarettát kért. Mulatságos látvány volt, amint csöpp orrán kifújta a füstöt, egy pillanatra nagyon elgondolkodott.

— Ő is Simanszkij iránt érdeklődött.

— Ki?

— Van itt egy bizonyos Makedon bácsi. Mikor Szaskót elkapták, eljött és érdeklődött, ismerte-e Szasko az alezredest, és emlegette-e. Ha valóban létezik ez az alezredes, minél előbb értesíteni kell őt Makedonról. Szasko azt mondta, hogy Makedon nagyon titokzatos alak, azelőtt is járt nálunk, riasztópisztolyt hozott a gyerekeknek.

— Riasztópisztolyt?

— Igen, a boltjából.

— Saját boltja van?

— Mindene van ennek az átkozott Makedonnak. Ó, ha Szasko feltámadna . . .

Mindig bizalmatlanul figyelem azt a nőt, aki a férjét siratja. Néha szörnyű képmutatásnak érzem az egészet, mert a következő pillanatban sokszor már nevet könnyes arccal. Nonka most sírta el magát először. De ez éppen elég volt ahhoz, hogy elhatározzam, végzek Makedon bácsival. Ha nincs ez a Simanszkij alezredes, még ma elküldhetném az öreget a másvilágra, s isten hírével

indulnék is vissza a Csornij-erdőbe. Azt mondom, ha nincs ez a Simanszkij alezredes, közben azt gondolom, ha nincs itt ez a bűbájos Nonka. Észrevettem, hogy még nem egészen hisz nekem, a remény félelemérzettel keveredik. De ha megölöm Makedon bácsit...

— Nonka, beszéljen részletesebben erről az utálatos emberről. Csak az isten szerelmére, nyugodjék meg. Ne nézzen ki örökké az ablakon, mert kedvem lenne felállni és elmenni ebből a házból. Az embernek az az érzése, hogy mindjárt idejön az a „bácsi" a lelkünkért. Tessék, gyújtson rá, bár nekem nem nagyon tetszik, ha egy nő dohányzik. Még egy kérésem van: küzdje le a gyanakvását, bár joga van hozzá. A Csornij-erdőből jöttem, Sztratyiontól, a fronttársáért, Simanszkij alezredesért, aki itt van valahol a városban, lehet, hogy a maga Szaskójának is segítőtársa volt. Nincsen semmilyen igazolványom, de van szemem, szívem, lelkem, magának meg igazi női intuíciója. Erre támaszkodjon, vagy pedig szakítsuk meg az ismeretségünket, és már el is tűntem. Higgye el, nem szívesen üldögélek ebben a városban.

Nonkának nem volt elég színes a fantáziája, hogy lefesse Makedon bácsit Mintha egyszer sem nézte volna meg elég alaposan. Hol úgy emlékezett rá, hogy kopasz, hol úgy, hogy bozontos hajú, aztán kiderült, hogy kalapban látta. Nonka egyszer sem volt a boltjában, de biztos volt benne, hogy a bolt a város központjában, a német parancsnoksággal szemben van, sőt a Gebietskommissariat* mellett. Ez kissé nehezítette a helyzetemet, ha le akarok számolni a bácsival. A lövést meghall-

* *Gebietskommissariat* – területi hadbiztosság *(németül).*

hatják a parancsnokságon, s akkor én is kelepcébe kerülök.

— Nonka, én nagyon szeretném látni ezt a ravasz embert. Hogy lehetne?

Mintha csak erre várt volna·

— Elmehetünk a boltba.

— Es a fiucskák? Felébrednek.

— Már megszokták, hogy egyedül maradnak.

A fiúcskák még aludtak a szomszéd szobában. Az egyiknek Pavlik volt a neve, a kisebbiknek meg Szerhijko. Egyikük sem hasonlított az anyjára — barnák voltak, hajukat géppel nyírták meg. Nem Nonka és Szasko gyermekei voltak. Szüleiket megölték. A kapitány mentette meg és fogadta örökbe őket. Eleinte még a szomszédok sem tudtak róluk, de aztán egyre szabadabban mászkáltak a városban, amit nem lehet elmondani a nővérkéjükről, aki velük együtt menekült meg. A fiúcskák majd mindennap találkoztak vele az utcán, de az emberek előtt úgy tettek, mintha nem ismernék egymást. A nővérkéjük még mindig fél a várostól.

Nonka a német divat szerint öltözött fel: szűk, térdig érő szövetszoknyát és olyan átlátszó blúzt vett fel, hogy huszonöt évének minden bája áttetszett rajta. Haját magas kontyba tűzte. A városban úgy tettünk, mintha nem is Makedon bácsi boltjába, hanem esküvőre mennénk. Talán egy kicsit túl is játszotta a szerepét, mert eléggé feltűnőek voltunk, kirítt a foltos csizmám. Rég nem mentem így egy asszonnyal fényes nappal, ráadásul olyan városban, ahol hemzsegnek a németek. Minden figyelmük Nonkára összpontosult, s én nyugodt lehettem volna, mert az árul el bennünket a legjobban, ha önmagunkban kételkedünk. Megfeledkeztem Makedon-

ról, Simanszkijról, a háborúról, csak Nonkára gondoltam, a lakására, mintha egész életemet ott töltöttem volna, s a lakásba zárt rövid hajú fiúcskákra, akik Nonkát mamának vagy anyácskának szólították. Ha mindaz bekövetkezett volna, ami akkor eszembe jutott, néhány nap múlva a haditörvényszék a legszigorúbb ítéletet hozza ügyemben. Átléptem Nonka mögött a küszöböt, s újra megéreztem, hogy háborúban élünk.

Makedon bácsi nem volt egyedül — a vásárlók fontoskodva nézegettek egy petróleumfőzőt —, de Nonkát szívélyesebben üdvözölte, mint amire számítottam.

— Á, maga az, madame! De régen nem láttam! Remek árum van a gyerekekn k. — A riasztópisztolyokkal teli polcra mutatott.

— Látom — szólt Nonka. — Mást már felakasztottak volna ezért az áruért, maga meg szabadon árusít.

— Csakis a Gebietskommissar barátom engedélyével... Ki az, aki önnel jött? — hajolt közelebb hozzá Makedon bácsi — Az új férje, ilyen hamar, madame?

— Ő az, akit ön keresett — mondta csöndesen Nonka. — Simanszkij alezredes.

Makedon bácsi visszahőkölt, rám pillantott és elnevette magát. Úgy vettem észre, hogy nem nagyon tetszett neki Nonka tréfája. Otthagyott bennünket, vásárlóihoz sietett, akik a régi petróleumfőzőt nézegették. A vásárlók elég gyanúsak voltak, és szóltam Nonkának:

— Menjünk!

Mikor kiléptünk, Makedon bácsi közömbös tekintete végigsiklott rajtunk, mintha sokkal fontosabb dolgokkal lenne elfoglalva, mint Simanszkij alezredes, akit valószínűleg Nonkánál is jobban ismert.

— Na most már nem kell keresnie Simanszkij alez-

redest – mondta Nonka, amikor kijöttünk. – Maga lett az. Mondja, nem jól kitaláltam? Hadd reszkessen a boltjában. Még ma biztosan tudni fog önről a Gestapo. Néhány nap múlva maga lesz a város legnépszerűbb embere.

– Gondolja, hogy elhitte?

– Biztos vagyok benne.

– És tovább? Kezdetnek talán meg kéne ölnöm Makedon bácsit. Csak nem itt, hanem otthon, a lakásán. Nem ülhet örökké a boltjában.

– Természetesen. De én valami jobbat eszeltem ki, hogy az emberek egyszerre kezdjenek önről beszélni. Talán akkor megjelenik az igazi Simanszkij alezredes, ha itt van. – Leplezetlen érdeklődéssel vizsgálgat, mintha nem is az ő merész ötlete lennék, hanem az igazi Simanszkij.

Szerencsésen túljutottunk a Kék-hídon, ahol éppen őrségváltás volt, s egy csöndes állomás környéki kerületbe értünk. Valahol itt kell lennie a titkos lakásomnak. Még oda sem értünk, amikor Nonka szavát adta, hogy nem fog eljönni hozzám, nehogy valaki a nyomába szegődjön, vagy legalabbis nappal nem, de nekem is el kell felejtenem a Kavalerijszkij közbe vezető utat. – Ez a kis ház jobbra – mondja Nonka, megszorítja a kezemet, és továbbmegy. Én pedig kinyitom a kiskaput, és a titkos lakásom felé caplatok, bár ez is csak önáltatás. Amint ugyanis az ember átlépi egy ilyen lakás küszöbét, az már nem titkos. Az ember nem teheti láthatatlanná azt a több ezer szálat, amellyel a külvilág belekapaszkodik. S ha hirtelen elkapják vagy kifüstölik a titkos lakásból. útja csak a hídon keresztül vezethet a városba, bár ez már a vég.

A lakásának ezenkívül még egy hátránya volt, bár Nonka szerint ez csak javára válik. A házigazdáék süketnémák voltak. Én úgy éreztem, hogy összeesküvést szőnek ellenem, sőt néha arra is gyanakodtam, hogy csak tettetik a némaságot. Nem tudom, melyikünk szokta meg előbb a másikat, de gyakran próbáltunk egymással értekezni, már valamit fel is fogtam beszédükből. A némák azt kérték, hogy ne merjen idejönni az ismerősöm. Ezt az asszonyt ismerik, többször látták német tisztekkel az utcán, nem bíznak benne. Kiderült, hogy fogalmuk sincs arról, hogy ő Szasko Bevz felesége volt, aki annak idején saját magának kötötte le ezt a lakást.

Bár Nonka szavát adta, hogy nem jön el, nehogy felfedje a titkos lakásomat, de már az első este késő éjszakáig ott ült, olyankor a helybelieknek már nem szabad keresztülmenniük a hídon, s csak reggel ment el. Az állomáson éjjel sem volt nyugalom. A mozdonyok fényei, mintha kutatnának a szobámban, végigsiklottak a falakon, hol az egyik, hol a másik irányba. Meg-megremegett a város a vonatoktól, amelyek messziről érkeztek, szenet és vizet vettek föl, majd továbbindultak az éjszakába. Amikor csend szállt a városra, a szobában sötét lett, én meg Nonka rövid hajú fiacskáira gondoltam, akik ez éjjel éhesen feküsznek le, mert nem találnak maradékokat a vendégek után, s erejük sem lesz a bokszoláshoz.

— ... Ma a fiacskái nem fognak bokszolni — mondom Nonkának.

— Még sohasem láttam őket verekedni.

— Én meg láttam, amikor a háza előtt a romok között álldogáltam. Annyit isznak a vendégek után, hogy aztán verekedni kezdenek. És mindig a kisebbik győz.

— Nahát! Én meg félénknek tartottam. Van még egy

harmadik is, a legidősebb. Kislányruhába öltözik, és csak úgy mer szabadon mászkálni a városban, az enyémek pedig sohasem ismertek félelmet, túl kicsik még ahhoz...

— Látta őket August Vincent?

Ettől a kérdéstől Nonka kissé megrezzent, de aztán a homályban kissé kihívóan elnevette magát, ilyen nevetéssel a nők mindig leplezni akarnak valamit. Amikor újra csönd lett, lágy kontúrjai olyan veszélyesen közeledtek hozzám, az ilyen közelségtől minden illegális munka elveszti magas hivatását, a háború pedig olyan esztelenségnek látszik, mint amilyen a valóságban. Szinte hihetetlen volt, hogy néhány nappal ezelőtt így nevetett a homályból August Vincentre is.

— Menjen, őrködjön egy kicsit a karosszékben, én pedig elalszom. És soha többé ne kérdezősködjék róla. Ha nem ébrednék föl, ébresszen fel hajnalban. Gyakran elkésem a munkából, a németek pedig ezt nem szeretik.

Levette a cipőjét, és elhelyezkedett a díványon, melyen már megágyaztam magamnak. Néhány perc múlva már aludt, én meg továbbra is mellette ültem a dívány szélén, és magam sem tudom, miért, meleg, erőtlen kezét szorongattam. Nem hittem, hogy ez a kéz tüntette el August Vincentet, mégpedig nyomtalanul. A Csornijerdőben ezt „tiszta munká"-nak nevezik. Valószínűleg nem volt egyedül ebben a harcban. Úgy éreztem, rengeteg ember nyüzsög Nonka körül, Simanszkij alezredesnek is köztük kell lennie. Ezt nem mondhattam el Nonkának: egy óvatlan szó is bizalmatlanná teszi. Igaz, egyszer megemlítettem neki azt az alacsony, éber emberkét, aki éjszakai sétákat tesz a háza környékén. „Féltékenység?" — nevetett Nonka, és arra célzott, hogy egy

ideje nem minden függ tőle. Ugyanakkor a németek is emberek, borzasztó gyorsan beleszeretnek, és nevetséges lenne, mondta, nem kihasználni az ellenség effajta gyengéjét. A házigazdámék nem nagyon örültek titkos látogatásainak, és eszembe juttatták, hogy miatta már akasztófára jutott egy hős, most rajtam a sor, ha ezzel a ribanccal maradok, akiről sok szó esik a városban is. Honnan tudhatták volna, hogy ez a hírnév éppen Nonka malmára hajtja a vizet. De én megígértem, hogy Nonkát elfelejtem, nem megyek az ablakhoz, nem is köhintek, ha kell, még lélegzetet sem veszek. Úgy tettem, mintha jószántamból bújtam volna ide, Simanszkij miatt, akinek felkutatását mostantól magára vállalta Nonka.

Egyik reggel házigazdámék majdnem mind befutottak a szobámba (elég népes család volt), és kétségbeesetten mutogattak az ablakomra, de én semmit nem láttam a nap első sugarán és néhány gyenge légyen kívül, amelyek még nem ébredtek fel egészen. A némák mind egyszerre mutogattak, mindegyikük azt hitte, csak ő tudja világossá tenni számomra, mit tett ez a förtelmes nőszemély.

A kapunkkal szemben egy alacsony ember állt, az előbb nem is vettem észre. Türelmetlenül nézegette a zsebóráját, és rá sem pillantott az ablakunkra.

Először csodálkoztam, miért olyan izgatottak házigazdámék. De amikor megpróbáltam megnyugtatni őket, a középső fiú hirtelen behunyta a szemét, arcát a tenyerére fektette, majd lassan felemelte, s fokozatosan kinyitotta a szemét, az ismeretlen felé mutatva. Megértettem a tolmácsomat — az az ember egész éjjel itt ténfergett. Nem szerettem sietni, sokszor el is késtem, nemegyszer így menekültem meg a biztos haláltól, de egy

egész család rimánkodása és az idegen rendkívüli érdeklődése az órája iránt – mindez arra késztetett, hogy eltérjek a szokásomtól. Nem futottam el, nem öltöztem női ruhába, mert nincs a közelben olyan nagydarab nő, akinek a ruháját felhúzhatnám, nem mentem keresztül semmilyen különös átalakuláson, csak némának tettettem magamat, és nyíltan kimentem, mint ahogy egy házigazda lép ki a házából. Szemjátékkal megkérdeztem, hány óra, de csak álnok, kárörvendő mosollyal válaszolt.

Úgy emlékszem, dühösen köptem egyet, mert elugrott tőlem, mint akit darázs csípett, s csak aztán jött rá, hogy olyan emberrel van dolga, aki katasztrofálisan késik.

Ezúttal pedig katasztrofálisan elsiettem a dolgot, nem lett volna szabad kijönnöm a házból, amíg ez az alak itt kódorog. A bal kezén nagy aranygyűrűt viselt, akaratlanul is arra gondoltam, nyilván jól megfizetik a szolgálatait. A fejemhez kaptam, és kétségbeesetten megráztam, mint aki valóban nagyon el fog késni, és elindultam az éjszaka óta nedves utcán. Jelentőségteljesen köhintett a hátam mögött, aztán meghallottam titokban követő lépteit. Gyorsabbra fogtam lépteimet, már majdnem futottam. Rájöttem, hogy ez már a szökés, egyszerű szökés, semmi enyhébb szóval ki nem fejezhető. Megálltam; az emberke is megállt néhány lépésre tőlem, kelletlenül mosolygott. Persze, hiszen láttam én már ezt az embert, amikor Nonkával a titkos lakásom felé iparkodtam. Az emberke a híd túlsó oldalán állt, a gesztenyefák alatt. Már akkor feltűnt nekem, gondolatban el is neveztem Veresnek. Ez jött éjszakánként a Kavalerijszkij közbe. Az ördög vigye el, el kéne tőle szakadnom, amíg nem késő. Továbbindulok, ő marad. Megint hal-

lom a tengeri kavics surrogását, amivel az utcákat beszórták. A legszörnyűbbre gondolok: ez a Veres az Ördög-híd felé kerget engem, ahol örökké ott áll a két őr; a város orvényébe kerget, ahol Nonka nélkül aligha maradok tovább a felszínen, mint a fogoly, akit egy szellő épp az előbb rombolt szét a város felett, most már talán örökre. Bár olyan elérhetetlen lennék a németek számára, mint ő: kapja-fogja magát és eltűnik...

Nekem meg a híd felé kell mennem, amely szörnyetegként emelkedik ki a füstből azzal a két fekete ruhás tökfejjel, akik vészjóslóan, könyörtelenül állnak ott. És nincs mellettem a fogoly csodatevő özvegye.

A HÍD

Valamikor szerettem a hidakat, mindig találtam bennük valami különöset, romantikát, fennköltséget; tetszettek, mint az ész megismételhetetlen alkotásai (úgy érzem, nem láttam két egyforma hidat), tetszett örök dolgosságuk, nélkülük lelassult volna az élet; minden az őket használó emberek hangulatától függ, ez is tetszik a hidakban. De egy idő óta megtanultam gyűlölni és rombolni a hidakat, még a legszebbeket, legmerészebbeket, legeredetibbeket is. Megváltozott a viszonyunk, mert az ellenségé voltak, őt szolgálták, számunkra meg sokszor hoztak szerencsétlenséget, halált.

Itt van ez a híd is. Olyan, mint egy vérpad, amelyet számomra emeltek. Messziről szépnek, könnyednek látszik azsúros mintájával, nincs benne semmi nyomasztó, baljós azon a két fafejűn kívül, akik oszlopként állnak rajta.

A Kék-híd gyermekkorom legszebb meséje volt. Állhattam rajta, ameddig akartam, gyönyörködhettem a nagy vasútállomásban, kapkodhattam a fekete mozdonyfüst után, melyet majdnem szünet nélkül pöfékeltek a zajos kis mozdonyok. Arról nem is szólva, hogy erről a hídról az egész várost be lehet látni. Lehet, hogy az üldözőm is emlékszik erre a hídra még gyermekkorából, lehet, hogy meg kéne állnom, és eszébe kéne juttatnom. Csak semmi emlékeztetés, semmi beszélgetés. Ünnepélyes csend legyen, ha az ember a vérpadra lép . . .

Működésbe léptek a háború pokoli törvényei, itt már tehetetlen vagyok. Az ő oldalán százezer nagyhangú, könyörtelen német katona van, az enyémen — az elcsöndesedett, leigázott város, amelytől elrabolták legdrágább kincsét, még ezt a csodálatos hidat is, amelyen mindenki járhat, de nem mindenki juthat el a túlsó oldalra. Aki már egy kicsit is gyanús, megállítják és „leszedik" a hídról. Én mégis megyek, mert mögöttem menetel százezer német katona, s ebből csak ketten állnak a híd két sarkán. Kétségtelen, hogy a háború filozófiával kezdődik, és elemi számtannal végződik: jobb, ha az embernek két némettel van dolga, mint egy egész helyőrséggel; jobb kettőt megölni, mint bosszúállás nélkül ennek a satnya kis embernek az áldozata lenni, aki most ezt gondolhatja rólam: „Á, Simanszkij alezredes! Na végre . . . Már régen vadászom magára . . ." Érdemes tán bizonygatni, hogy nem vagyok Simanszkij, hanem egy egészen más ember, akire szintén régóta vadászik a Gestapo. S ha a híd felé megyek, csak azért teszem, mert az igazi Simanszkij a fülembe súgta: a hídra. Kritikus pillanatokban villámgyors megoldást találunk, még ha nincs is a közelben tanácsadó. A menekülés ezernyi lehetőségéből

én nyilván a legveszélyesebbet választottam. Az üldözőm álnoksága elhalványul az én álnokságom mellett — ő nem is remélte, hogy önként felmegyek a hídra, hogy ennyire kétségbe vagyok esve. De még nem tudja, mi a szándékom, nem is sejti, mire bujtott fel Simanszkij az utolsó pillanatban.

Már várnak a fekete ruhás hóhérlegények a vérpadon. Éjjel-nappal mozdulatlanul állnak, mint láthatatlanul odaláncolt vasszörnyetegek. Sohasem láttam, hogy valamit is változtak volna, ezért a lakosság szemében titokzatos erő látszatát kelthették, erre is törekedtek. Közelről is feketék, a híd is fekete alattuk, kormos, nyomasztó, nemhiába nevezték el az emberek Ördög-hídnak. Ez a hosszú-hosszú híd a sínek fölött a város két kerületét köti össze, több ezer lakos halad át rajta naponta — mindazok, akiknek nem szabad a síneken végigmenniük. A tömegben én is átcsúsztam, de most egyedül voltam, és csak vele mehetek át, az üldözőmmel, hacsak közben el nem árul a híd innenső oldalán álló őrnek. A patrónusomnak biztosan megvan minden szükséges irata, és a kritikus pillanatban nekem csak rá kell hivatkoznom. Majd szemjátékkal jelzem a hóhérnak, hogy valahova vezetnek, magam sem tudom, hova. Ő maga kergetett engem erre az Ördög-hídra, ő is feleljen értem. Erre buzdított Simanszkij alezredes.

Megyek a hídra . . .

De az utolsó pillanatban, éppen a híd előtt, az üldözőm cserbenhagy, érzem a zavarát vagy talán a csodálkozását. Titokban lemarad tőlem. Számomra ez kétségbeejtő, részéről még egy árulás. Mit mondok majd a fekete hóhérnak, ha megállít. Ki vagyok? Milyen jogon haladok át a hídon? Az a szó, hogy „Ausweis?" — az utolsó em-

beri szájból hallott szó lehet. Egy pillanatra megállok. A szememmel könyörgök, ne hagyjon el. Csak ördögi mosolyát látom.

Ez a kis ember legyőzött, a hídra kergetett, s most sorsomra akar hagyni. Bármire számítottam, még egy golyóra is a hátamba, de ilyen aljas árulásra nem. Még egy hiba csúszott a számításomba, amit mindenáron ki akarok küszöbölni. Ha az üldözőm itt marad, nem jön utánam a hídra, akkor éppen ez az, amit én az elején akartam. Igaz, hogy ezt az elkeseredés szülte, de ez az egyetlen lehetséges megoldás. Átmegyek az Ördög-hídon, bejutok a város központjába és beleolvadok a tömegbe. De hogy tudtam megfeledkezni a két őrről, akik oly harmonikus szoborként és oly vészjóslóan koronázzák a hídfőket, mintha maga a művész tervezte volna őket a híddal együtt, ki tudja, miért. Hogy tudtam megfeledkezni róluk a halálom előtti utolsó feladatomban?... Az ember mindig reménykedik valamiben az utolsó leheletéig.

Közeledem az első tökfilkóhoz, ösztönösen érzem, hogy él, nincsen odaláncolva, nem is fekete, hanem sötétzöld, mint egy hatalmas varangyos béka, amely mindjárt a mellkasomra ugrik, és ledönt. Már éles pillantással méreget, bár lehetséges, hogy számára én senki sem vagyok. Számomra már ő sem létezik, mert már a másikra gondolok, aki úgy áll a híd túlsó oldalán, mint egy öntöttvas szobor. És mivel ott áll a másik is, erre már nem is jut időm gondolni — ez pedig már vár engem, szemtelenül, fölényesen keresi a tekintetemet, engedelmeskednem kell neki, a szemébe kell néznem, különben nem mehetek el mellette, hanem még messziről meghallom ezt a halálos szót: „A papírjait!" Ez a szó minden nyelven kellemetlenül hangzik, ha az embernek nin-

csenek rendben az átkozott papírjai, ő pedig lehet, hogy ott áll lent, és titokban rám mutogat: ő az, Simanszkij alezredes.

S csupán azért, mert nem arra az aljasra, hanem Simanszkij alezredesre akarok hasonlítani, az emberi méltóság érzése jár át, mindennek ellenére erőt veszek magamon, és felmegyek a hídra, valami furcsa tűz ég bennem, megyek a hőségtől vagy a félelemtől megizzadt szemtelen fasiszta felé, belenézek az átható, kegyetlen szemébe, és alig hiszem el, hogy nem állja a tekintetemet. Nem az én erőm, nem az én határozottságom kényszeríti őt a megadásra, a meghátrálásra, a megkövülésre — már ezer vagy millió gyűlölködő szempárt, legyőzhetetlen emberi tekintetet kellett elviselnie, s lehet, hogy az enyém volt az utolsó, amit már nem bírt ki. Elmegyek mellette — volna mivel a mellkasába lőnöm, de ez már halott, legyőztem, és semmi értelme megölni a vesztes félt. A többi társa, akiket még nem győztek le, odafutnak a lövésre, és engem ölnek meg, ott lent nyüzsögnek a síneken — feketék, szürkék, barnák — eszeveszetten, oktalanul, mint a hadiszerelvényeik, kétségbeesetten és hitüket vesztve, bár ez még csak a második orosz nyaruk. Hahaha! — a magasból érzem diadaluk agóniáját, kétségbeesett reszketésüket, a kopott ütközők csikorgásában, a kilazult sínek nyikorgásában, a túlhajszolt izzadt mozdonyok fekete füstjében, a pullmankocsikba zárt fogoly lányok sírásában, s még abban is, hogy a két őrük között a hídon vagyok, érzem hamis diadalukat...

A hátamon érzem az első tekintetét, ott a másik meg felém néz, engem vár. Ezek a szobrok sokkal álnokabbak, mint gondoltam. A hídra engedtek, ahonnan már nincs kiút. Nagyon hosszú a híd, ez egy örökkévalóság,

amíg szembe haladok a halálommal. Távolodik a csikorgó, zajos, zsúfolt állomás, alig hallom már. Csak a saját lépteim kopognak. A híd deszkái összeszáradtak, vesztemre nyikorognak. Az a másik meg már kárörvendően kidülleszti a mellkasát, megigazítja a szíj csatját; kicsit nevetséges ez a készülődés; nem ugrom le a hídról, sehova sem tűnhetek elő̈le és viszont: ő sem tűnhet sehová. A legjobb lenne felrepülni, és azzá a fogollyá változni . . .

Régen, gyermekkoromban, amikor apámmal megálltunk itt, a híd tízszer magasabbnak látszott, mint most. Száraz, áttetsző, szeles őszi idő volt. A szellő a híd öntöttvas korlátját teleaggatta a vénasszonyok nyara selyemszálaival. A híd meseszerű lett. Most is fúj a szél, s az én idegszálaimat aggatja a hídra. Szinte látom a fonott korláton. A híd rettenetesen hosszú, halálomig rajta haladok keresztül, az életemből már pokolian kevés maradt . . .

Nincs velem az apám, pedig most úgy hiányzik valakinek a segítsége, egy csöpp kis támogatás, hogy a másik őrig eljussak, aki majd felfal a tekintetével. Hiányzik a kis tolató gőzmozdony, amelyet akkor megcsodáltam, amikor apámmal álltam a hídon. A kis gőzmozdony barátomat sehol sem látom, eltolták erről az őrült állomásról, vagy összetörték. De egy másik hidat hoz az emlékezetem . . .

Ott, a sínek felett, meseszerű, magas szerkezet emelkedik, amely semmiben sem hasonlít erre az Ördög-hídra. Azon a hídon remekül éreztem magamat, szabadon. Ott büszke és erős voltam, itt meg ólomnehéz a lábam, tompán ver a szívem. Nagyon jó lenne átmenni arra a hídra, hogy ne találkozzam a Gestapo másik katonájával, ez

már felülmúlja az erőmet. Odaveszett minden erőm, amikor felmentem a hídra, most pedig kiégettnek, meggyötörtnek érzem magam. Azon a hídon remek volt, a gyermekkorom hídján. Nincs itt az apám, s az egykori napsütéses ősz sincs sehol. Milyen furcsa! Ez a híd, amelyen most lépkedek, valaha olyan magas volt, mint az...

Mindent látok, ami ezen az árnyékhídon történik. A fonott korlátokat, a rájuk aggatott emberi idegszálakat, a fekete hóhérlegényt a bejáratnál, a kis embert, aki most lép a hídra, és persze magamat. A kis ember elszalad a hóhér mellett, aki most újra fekete, s nem itt ér utol, hanem azon a hídon. A mesehíd eltűnik. Rájövök, hogy az üldözőm követ. Itt csak a deszkák csikorgását hallom a hátam mögött, mindjárt mellém ér, és együtt megyünk tovább: az üldözőm és én.

Együtt tesszük meg a hátralevő utat a hídon, s még egy fél életen keresztül el kell viselnem. Most úgy érzem, mintha mezítláb lenne, mert csak a saját lépteimet hallom, az övét alig-alig. Az üldözőink úgy tudnak követni, mint az árnyék. Nem is én, hanem egy kis felhő rombolja le a sínek felett a mesehidat, ezt a valóságost azonban nem tudom lerombolni, oda kell mennem a másik hóhérhoz is, aki türelmetlenül vár. Az idegeim már a korlátra tekeredtek, s magam után húzom, mint az ökörnyálat. Marad-e még belőlük, mire elérem a híd túlsó végét?...

Az üldözőm utolér, és mellettem halad. Úgy teszek, mintha nem látnám és nem hallanám — kinek van kedve élete utolsó száz lépését kegyetlen, gyűlöletes ellensége társaságában megtenni. Elhúzódott a felhőcske, újra megjelent a mesehíd, két embert látok rajta — őt és magamat. Ott régi ismerősök vagyunk, gyermekkorunk óta

ismerjük ezt a hidat; milyen furcsa: ott hozzám hajol, valamit súgni akar a fülembe, itt pedig gyűlölködő, kibékíthetetlen ellenségek vagyunk. Összeszedem maradék erőmet, közönyös pillantást vetek rá, lássa, mennyire megvetem, mert a kis ember egészen összezsugorodott. Mellettem egy tíz-tizenkét éves kislány jön. Mezítlábas, kezében szatyor. Szatyrában néhány szem csírázó krumpli és egy fiatal hagymacsomó. Tavasszal éhínség kezdődött a városban. A kislány úgy ragyog, mint egy égő kis fenyőforgács, a szeme betegesen csillog, hosszú, vékony lábujjai vannak, egész megjelenésében van valami megkínzott. A német őr meg kövér, jóllakott, dülledt szemével nem is annyira engem néz, mint a kislányt. Érzem, hogy hozzám simul a gyerek meleg vállacskája, megfogja a kezemet és vezet a hídon. Megint erős lettem, látom a megsebzett lábujjacskáit, és kész vagyok meghalni érte. Valami egészen új érzés tölt el.

Most a kislány apjának képzelem magam, és nyugodtan, keményen lépkedek a fehér kesztyűs német katona felé, ez a zöld varangy biztosan a mellemnek ugrik, de most van kit megvédenem, most nem félek. Valahol a hátam mögött a szellő lesöpri az idegszálaimat a híd korlátjáról, mert életemben először apa vagyok, most már sajnálom, hogy ez nem hamarabb következett be.

A német pimaszul veti oda:

— A papírjai?

Az apa nyugodtan előveszi az igazolványát, és átadja. Nem fut végig rajta a hideg, nem ijed meg, mert a kislánya egyre erősebben szorítja a kezét, az ő melege az apát is melengeti A fehér kesztyűs kéz átveszi az igazolványt, és sokáig forgatja. Ez benne egy röpcédula, amit nem égettem el az este. Egy felhívás, hogy pusztítsuk a

bitorlókat, ahol érjük. A fehér kesztyűs kéz kibírhatatlanul sokáig forgatja a röpcédulát, amelyet vastag birodalmi papírra nyomtattak, és halványan átlátszik a sas lenyomata. A papír zizegése megnyugtatja a németet, ellágyul, elmosolyodik, szokatlan nyájassággal megkérdi, míg tekintete végigsiklik a kislányomon:

— Az apja? . . .

— Igen — válaszolom.

Szemrehányóan ingatja a fejét, csodálkozik, miért hagyom a kislányomat ennyire lerongyolódni. Sokáig nézi a gyereket, aztán visszaadja az igazolványomat.

Szeretnék valami kellemes, emberi, megható dolgot mondani. Ez egy különös német, nem is olyan dagadt. Most fáradtnak, megkínzottnak látom. Amikor az igazolványomat visszaadta, észrevettem, hogy még fehér kesztyűje sem rejti el soványságát. A német még mondott volna valamit, de közeledett egy kettős vontatású, hosszú hadiszerelvény tankokkal megrakva, s az ő r nyomban megfeledkezett rólunk. Észrevettem, hogy mozgott a szája, talán a tankokat számolta félig ösztönösen, gépiesen, már nem először tehette, s ekkor engem elkapott az irigység, hogy ezek az ő tankjaik, és nem a mieink.

Amint lefelé jöttem a hídról, én is számoltam az ellenséges tankokat (mindig eltévesztettem a sort). A búvónyílások nyitva voltak, a katonák sisak nélkül álltak. A híd őrei fehér kesztyűjükkel integettek, a tankok katonáit üdvözölték áthajolva a híd korlátján. A katonák visszakiabáltak valamit, talán kinevették a hátországi terület két katonáját, akik a háború végéig ott állhatnak a hídon, ugyanakkor őket már holnap bevethetik a legtüzesebb pokolba, és talán soha többé nem lesz szeren-

cséjük még egyszer látni ezt a csodálatos hidat, a fehér kesztyűs őröket, s ezt a füstbe burkolózó idegen várost...

A hadiszerelvény tovább dübörgött tankjaival, a fehér kesztyűs szobrok még nagyobb gőggel és önteltséggel foglalták el előbbi helyüket, mi pedig a kislánnyal még mindig kézen fogva, győzedelmesen lépkedtünk le a hídról. Ki tudja, ki ujjongott jobban a lelke mélyén: az őrök vagy mi, bár nekünk nem volt ilyen hosszú hadiszerelvényünk. Még sokáig ünnepeltük volna csepp győzelmünket, ha nem bukkant volna föl a Veres, aki már ezen az oldalon várakozott ránk a virágját hullató gesztenyefa alatt. A síneken keresztül jött ide — joga volt ott közlekedni. Megdöbbent, amikor a kislánnyal meglátott.

Kövérkés, jellegtelen, vörös hajú, harmincöt-negyven év körüli alacsony ember volt, elég fürge, gyanakvó és óvatos. Kialvatlan kék szeme arról tanúskodott, hogy nem egy éjszakát töltött Simanszkij keresésével. Az orrában gondosan nyírt vörös szőrcsomó látszott, mintha teletömték volna rézreszelékkel, ezért nem is volt olyan jó a hivatasával járó szimata, s így minden igyekezete fölösleges volt, hogy egyszerű árulóból híres besúgóvá váljon. Most az egyszer biztosabban kiszaglászta áldozatát, mint az előző alkalmakkor. Csak a kislány zavarta meg egy pillanatra. Hiszen én a kislány nélkül mentem a hídra. Most megint eszembe jutott, hogy akkor régen ősz volt, a kavicsos útra érett, fehér szemű, még nedves gesztenyék hullottak, teletömtem veluk a zsebemet, el akartam ültetni a kertünkben, most pedig tele van a zsebem golyóval. Amikor véletlenül zsebre dugtam a kezemet, a golyók megcsörrentek, a Veres összerezzent, és

zavartan az egyik utca felé kullogott. Nem maradt más hátra — utánaeredtem, most már átvizsgált személy voltam —, keresztülmentem a hídon, ezt más az én helyemben nem tette volna meg. Elég egy csöpp kis győzelem, hogy az ember szárnyakat kapjon a további vereségek elviseléséhez. Az ember hol túlbecsüli, hol lebecsüli magát. Bajaink és sikereink is innen erednek.

— Ez egy spicli — súgta a kislány.

— Ismered?

— Mi minden spiclit ismerünk. Ők is minket.

Ez a kislány minden reggel átszalad az állomás melletti piacra krumpliért, petrezselyemért, hagymáért, és a hídon szembetalálkozik a gyűlöletes német őrökkel. Látom, milyen esetlen ez a kislány, s mégis olyan könnyű és egyszerű vele mennem. Senki sem kételkedhet abban, hogy egy apa megy a kislányával. Önkéntelenül is megfigyelem határozott arcélét, kissé nagy száját, szeme mélyén a szomorkás fényt, kendője alól kiszabadult szurokfekete fürtjeit — s egyre jobban megbizonyosodom abban, hogy a háború egy óriási színház, ahol egyesek rögtön felfedik magukat, mint reggel az a veres kis ember, mások meg átlényegülnek, nem a játék és a közönség tapsa kedvéért, ők csak az életükért harcolnak. Most rájöttem, miért nézi minden reggel olyan gyanakvóan az a német őr ezt a kislányt: otthon bizonyára saját gyermekei vannak — lehet, hogy kislányok, kisfiúk vegyesen, és szemet szúrt neki ennek a kislánynak az esetlensége, a ruhája és alkata közti ellentmondás. Még nem volt bizonyítékom, de már alig kételkedtem abban, hogy éppen ez az a kisfiú, akiről Nonka beszélt, hogy csak lányruhában merészkedik ki. Szomorú emberi sors: megölték az édesapját, talán bátyját, nénjét is, a jó emberek pedig lányruhá-

ba öltöztették, lánynevet adtak neki, s talán hozzá is szoktak, hogy ő kislány. A német katona pedig nem tudja megszokni. Nem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy egyszer még megállítja a hídon, meztelenre vetkőzteti, s csúfot űzve belőle, „szórakozásból" ledobja a hídról.

— Hogy hívnak?

— Engem?...

Úgy érzem, kis pajtásom legfájóbb pontját érintettem. Elsápadt, a szatyrában kezdett kotorászni, melyből a járdára gurult a legkisebb krumpli. Utánafutott, felvette, de nem tudott mit tenni vele: ha visszarakja, újból kiesik. Ez a kis apróság éppoly fejtörést okozott, mint az előbbi dolog. A kezében vitte a krumplit, de mintha égette volna a tenyerét. Nagy fájdalmat okozhattam neki: egy ideig nem mer majd a városban mutatkozni, örökké félni fog, hogy felfedik, és a vesztőhelyre viszik vagy a szülei sírjára. Már nagyon megkedveltem, meg kellett mondanom neki az igazat:

— Nem szabad a hídon járnod...

— Nem sza-bad? — húzta el a szót csodálkozva, ijedten, gyermekesen. Szép, mély tekintetű szemével még egyszer rám nézett, mint azelőtt, aztán kiegyenesedett, elszántan nekikészülődött, s ettől még fiúsabb lett. Persze éppen tőlem nem várt ilyen csapást. és nagyon elszomorodott — a gyerekeket jobban megrázza egy-egy balsiker, mint a felnőtteket, de hamarabb túl is teszik magukat rajta. Útitársam úgy tett, mintha teljesen érdektelen lennék számára, szótlanul nézegette a krumplit, amelynek melegét még ott a hídon éreztem. Fájt, hogy hirtelen ilyen idegenek lettünk, bár úgy éreztem, kis pajtásom az Ördög-híd igazi hőse, s el voltam tőle ragadtat-

va. De ő, úgy látszik, mindenre más szemmel nézett. Az élet logikája más, mint az egyes embereké. Lehet, hogy én is megbízhatatlan lettem ennek a kis álruhásnak a szemében.

Gyors lábú lovak ugrottak elénk a városi elöljáró zárt, fekete kocsijával. Amint a kocsi mellénk ért, kis társam nem sokat töprengve, utánavetette magát, egy szempillantás múlva büszkén állt a hátsó bakon, s egy búcsúpillantást vetett felém. Nem tudom, gyerekes hősködésből tette, vagy meg akart szökni tőlem, de erre is csak egy fiú képes. A kocsi titokzatos utasa sárga függönnyel fedte el magát a világ szeme elől, és nem vehette észre a rendbontót, de a bajuszos kocsis, aki a háború előtt a városi tanács elnökét fuvarozta, a kocsi elejéről bármelyik pillanatban hátranézhetett, és csípős ostorával rásuhinthatott a sovány, kiugró lapockájú gyerekre.

Minden tragédia váratlanul ér véget. A kisfiú Makedon bácsi boltja előtt hagyott magamra. Szemben a német parancsnokság, mellette, a romok mögött a Gebietskommissariat a volt iskola épületében. Mindkét intézmény előtt sisakos őrök álltak, övcsatjuk csillogott a napon — hatásvadászat volt ez is. Itt nem tartózkodhattak idegenek. „Félre innen!" — parancsolták az őrök. A zárt fekete kocsi is innen jött elő, a Gebietskommissariat kapujából. Rögtön becsukódott mögötte az öntöttvas kapu. Mellette meg a Veres állt, és bennünket várt az útitársammal. A kis szökevényt képtelenség volt utolérni. A Veres talán még sohasem látott ilyen jól ugró kislányt, és teljesen lekötötte figyelmét, mivel fog végződni ez a kaland: talán azt hitte, én is azon a postakocsin szöktem meg tőle. Sajnálhattam, hogy ilyesmi nem jutott eszembe, lelkem mélyén meg is irigyeltem a kisfiút, ami-

kor végigfutottam a bolt ajtajára ragasztott, helyi lakossághoz szóló felhívást.

Figyelem!

Veszélyes bolsevik jelent meg a városban — Simanszkij alezredes. Polgári ruhában jár, jobb kezét mindig a zsebében tartja. Sebesült bal lábát feltűnően húzza.

Magassága 180—182 cm. Szeme szürke, nagy, rövidre nyírt bajuszt visel. Néha egy asszony társaságában sétál a városban. A nő szőke, 25—28 év körüli. A férfi 30—35 évesnek látszik. Hamis iratai vannak. Figyelmeztetés nélkül lő. Simanszkij kézrekerítője 10 ezer márka jutalmat kap és az egész háború idejére élelmiszer-ellátásban részesül.

A Német Parancsnokság

Más, ha az ember Simanszkij alezredesnek nevezi magát, és egészen más egy időre az ő bőrében lenni. Most már pontosan tudtam, mi a teendő: bemegyek Makedon bácsi boltjába, a lehető leghalkabban végzek vele, a pult mögé állok, és nyugodtan árusítok késő estig. A nap folyamán eladom ezt az egész átkozott boltot, aztán észrevétlenül kijövök, az ajtón meg egy pimasz feliratot hagyok a legendás hírű Ivan Kalasnik stílusában: „Tegnap ebben a boltban árusított Simanszkij alezredes. Most elfoghatják a . . ." — és így tovább ilyen hangnemben. Az ördögbe is, nagy embernek képzelem magam, talán Ivan Kalasnik után a másodiknak, de az üldözőm óvatlanul kinevet, és ezzel minden bátorságom elpárolog. A bolttal szemben áll, valahol az utca mélyén a postakocsi hátsó bakján felsikoltott a kisfiú, amint rácsapott a kocsis ostora, a kerekek alá hullott a szűkmarkú tavasz csí-

rázó krumplija, melyet oly ragyogóan vitt át a hídon. Rájöttem, hogy a Veres nem rajtam nevetett, hanem a kisfiún, és besurrantam a boltba, ahol játék pisztollyal és emberi lelkekkel kereskednek — ez volt az egyetlen őrizetlenül hagyott ajtó. Hering, kátrány, likőrféle és még valami különös, de ismerős szag terjengett odabent, ráillett a szatócsbolt elnevezés. Ebben a boltban alantas, kicsinyes élet folyik, bár ezt a helyet is gyermekkoromtól ismerem, amikor apámmal a Kék-hídon álltunk a tolatómozdonyok füstjébe burkolózva. Egész nap a szatócsboltokat jártuk, apám perecfüzéreket aggatott a nyakába, én meg lépkedtem a nyomában, mint egy önkéntes testőr, mert akkor kaptam az első játék kapszlis pisztolyt — az elkövetkező háború esetére.

Apám azt mondta, hogy két tucat tojást eladott, míg meg tudta venni a pisztolyt (szerette eltúlozni a gyermekeire szánt kiadásait) — cserébe a jövendő Simanszkij alezredes biztonságos védelme alatt térhetett vissza a faluba, aki ma vagy megmenekül, vagy dicstelen halálát leli Makedon bácsi boltjában, és soha többé nem néz le a Kék-híd szédítő magasából.

HARMADIK FEJEZET

MAKEDON BÁCSI BOLTJA

Számítottam rá, hogy nem az óhajtott áru leszek Makedon bácsi számára. Mégis tartja magát, úgy tesz, mintha nem is venne észre, egyszerűen lehetőséget ad, hogy rájöjjek: a kacatjai között aligha tudnék elrejtőzni. Makedon bácsi, akit még nem is olyan régen mint gyanús személyt meg akartam ölni, pillanatok alatt elintézi néhány vevőjét, akik megjelenésemkor összehúzták magukat, és amikor magunkra maradtunk, nagylelkűen rám pillant gunyoros, szürke szemével, majd úgy szól hozzám, mint régi ismerőséhez:

— Á, Simanszkij alezredes! Örvendek, hogy itt látom a boltomban. Mi újság? Amennyire más ügyeiben tájékozódni tudok, ön lebukott. Tudtam, hogy ez bekövetkezik. Ezek az egykori katonák mind használhatatlanok az illegális munkában. Vegye ki a kezét a zsebéből, nehogy rosszat gondoljak magáról. Engem mindig ráér megölni . . .

Az eddig szigorú és nyugodt arca mosolyra húzódik, szája bal sarkánál észreveszek két aranyfogat. Szeme tele van iróniával, s legszívesebben kirohannék a boltjából. Ehelyett ösztönösen áthajolok a pulton, s míg őszülő halántékát nézem, piros, elálló, óvatos fülébe súgok — a Csornij-erdő nagy barlangjára emlékeztet, talán azért, mert örökké figyel:

— Egy időre be kell csuknia a boltot . . .

— Ahogy parancsolja! — Gyorsan leveszi a köpenyét,

felakasztja egy szögre, és már be is csukná a boltot, ha nem állítanám meg:

— Na nem, ön itt marad, belülről zárja be. De én is megtehetem . . .

Makedon bácsi erre harsányan felnevetett. Egyáltalán nem akart saját boltjának foglya lenni. Mulatságosan szőrös ujjaival idegesen dobolt a pulton, majd valami dalocskát dudorászott, ám egyszer csak kintről felhangzottak üldözőm gyors léptei.

Ezt meghallva, a bolt gazdája egy atyaisteni mozdulattal, amellyel valaha életet varázsoltak a földre, ezúttal a pult bejárati szárnyát nyitja fel. Odaugrom és a padlóra vetem magamat. Szandáljával gátlástalanul még beljebb tuszkol a pult alá, mint egy ócska kacatot, melyet már nem is lehet a polcra rakni. Ezt a megaláztatást más körülmények között semmi pénzért el nem tűrtem volna, de most minden rendellenes dologba beletörődöm, csak valahogy átvészeljem az időt éjszakáig. Enyésző testem helyzetével ellentétben, melyet ilyen gátlástalanul a pult alá tuszkoltak, gondolatban tisztelettel adózom magam és minden illegális munkát végző társam iránt. Ahány lépés, annyi halál, bárhova nézek, vizslató szempár, ahány ember, annyi rejtély . . . Ha minden jól végződik, kérvényt írok a kormányhoz, hogy tüntesse ki Makedon bácsit . . .

Nem szabad zsugori emberekre bízni a kitüntetéseket, olyanokra, akiknek még egy érdemrendjük sincsen; magamban mindenféle kitüntetést felsoroltam, de mindegyiket sajnáltam tőle, s gondolatban újakat eszeltem ki: a magatartásért, emberségért, becsületességért . . . Egyiket sem sajnálom, ha Makedon bácsi nem árul el a veres kis embernek, akinek rézreszelékkel van megtömve

az orra, s akinek félretaposott bakancsa tőlem éppen egy lépésre állt meg.

— Jó napot, Makedon úr! Nos, hogy megy az üzlet? Rég nem jártam már errefelé. Mintha most több áruja lenne.

— Mire gondol, jó uram?

— Mire? . . . Hehe, nem is tudja?

— Teljesen nyíltan beszélhet a boltomban.

— Simanszkij alezredesre gondolok. Mintha az előbb ide surrant volna be. Tudja, hogy tízezer márkát ér. Megosztozhatnánk rajta. Nem látom a polcon, pedig ilyen gyorsan nem illanhatott el . . .

Ez a most érkezett ember egyáltalán nem él vissza a lábmosás lehetőségével, mert a bakancsa oly kábítóan bűzlik, hogy majd eltüsszentem magam. Ijedten gondolok rá, mi lesz, ha valóban nem bírom ki. De minden kínlódásom értelmét veszti, mert ezt hallom:

— Simanszkij alezredes a pultom alatt fekszik. Én is ki tudom szaglászni, honnan jön a pénz. Nem gondolja, nagy jó uram, hogy néhány nap múlva a németek megtoldják az árát még kilencvenezerrel és akkor szép kis summa üti a markomat?

— Maga csak tréfál, nekem pedig ez élet-halál kérdése. Már egy hete vadászok rá, nyomára akadtam, de ez az átkozott némának tettette magát, és az orrom előtt kereket oldott. Sosem gondoltam volna, hogy átcsúszik a két német őr szeme láttára a hídon, de ezek a bunkók semmit sem érnek nélkülünk . . .

— Biztos abban, hogy ő volt?

— Igen, részletes leírást kaptam róla. Sajnálni fogom, ha maguk a németek kapják el. Így elszalasztani tízezret . . .

— Nos, nézzen be holnap. Ha ide bejön, élve nem eresztem ki. Tízezerért még egy boltot nyitunk... Csak mutatkozzon errefelé.

— Megijesztheti az a felírás az ajtón Szedje le. És legyen óvatos, azt mondják, figyelmeztetés nélkül lő. Az előbb utánam jött... Úgy éreztem, mindjárt a hátamba lő. Amikor megfordultam, már sehol sem volt. Biztos voltam benne, hogy itt találom. Csak nem ment ijedtében a német parancsnokságra?

— Számítson rá, hogy Simanszkij a kezünkben lesz. Csak kergesse be a boltomba. Vagy esetleg ide fekszik a pult alá, és megvárja?

— Nem, küldök egy másik embert. Én meg elmegyek a Kavalerijszkij köz kettőbe. Ott lakik egy szajha, azzal láttam...

— No, csak rajta. Ez igazán ritka portéka.

Amikor a bakancs eltűnt a szemem elől, ki akartam mászni a pult alól, meguntam, hogy ritka portéka vagyok, de szabadulási törekvéseim súlyos büntetéssel végződtek: a szatócs lekapott a polcról egy farostát, a fejemre borította, és a Veres nyomában a kijáratnál termett. Olyan villámgyorsan cselekedett, hogy alig tértem magamhoz. Amíg kibújtam a rosta alól, karba tett kézzel, az ajtófélfának dőlve dudorászott, mint akinek jól megy a boltja. Felém sem nézett, de úgy szólt hozzám, mintha vele szemben állnék.

— Ne próbáljon lőni. Itt van szemben a parancsnokság. A németek összefutnak az első lövésre. Különben sem ajánlanám, hogy ott használja a fegyverét, ahol nem szükséges... Vegye fel inkább a köpenyemet, álljon egy kicsit a helyemre, a pult mögé. Megnézem, mire használhatom magát...

A köpeny egy szögön lóg. Rozsda-, hering- és boltosszaga van. Nem is rám szabták, de egyre inkább a szatócsbolt tulajdonosának érzem magam.

— Felvette? — kérdezi felém sem fordulva. — Most próbáljon meg valamit eladni . . .

— Kinek?

— Például bejön magához a Gebietskommissar úr a tolmácsnőjével. Mutassa meg, hogyan fogadja őket, mi érdekeset ajánl . . . Tehát bejönnek . . . Mi az ördögnek kap a zsebéhez? Meg akarja ölni a Gebietskommissar urat? A barátomat? Hehe! Száz lakost ölnek meg ezért. Éppen százat. Ebben a németek elérték a pontosság csúcsát . . . Bújjon el!

A pult alá vetem magamat, nem is lélegzem, összehúzom magamat. Makedon bácsi tovább dudorássza dalocskáját az ajtóban. Megjelenik az az ember, akit a Veres küldött. A pult résén keresztül látom. Hihetetlenül magas, akár egy pózna, hosszú majomkarjai vannak. Becsukja maga mögött az ajtót, s egy pillanatra egészen sötét lesz a boltban. Makedon bácsi beljebb ereszti, és tovább dudorászik. Az idegen körbejáratja szemét a boltban. Egy szót sem szól, a pult mögé lép, és el akarja foglalni rejtekhelyét. Egy meleg testre bukkan, hisztérikusan felordít és félreugrik.

— Ki van ott?

Makedon bácsi az ajtóban kacag:

— Simanszkij alezredes . . .

— A rosseb egye meg, majd frászt kaptam ijedtemben. Simanszkij nem olyan bolond, hogy bemásszon ide a pult alá. — És bizalmasan: — A mieink közül valaki?

— Egy kis újonc. Hajnal óta itt ücsörög . . . Simanszkijt várja.

— Akkor nekem már nincs itt dolgom.

Eltűnt a hórihorgas, szikár alak, olyan volt, mint egy kiszáradt fa.

— Hé, ember, él-e még? Jöjjön elő.

Felkelek, lerázom magamról a port és az ijedtséget.

— Na látja, maga meg rögtön fegyverhez kap... Az én boltomban kétszáz játék riasztópisztoly van, de én még egyet sem adtam el. Tudja, miért? A gyermekek játékból a németekre lövöldöznének, azok meg komolyan vennék, és kiirtanák a gyerekeket. Amikor megrendeltem a pisztolyokat, erre nem is gondoltam. Ezt csak azért mondom, nehogy valakinek is eladjon ezekből a pisztolyokból. Különben ebben a boltban semmi sem eladó... Kivéve Simanszkij alezredest...

Megint elnevette magát az ajtóban. Aztán szemével tetőtől talpig végigmért.

— Hej, fiatalember! Magára akartam hagyni a boltot, de ilyen állapotban egykettőre eljátszaná. És még alezredes! Nincs más hátra, itt marad a patkányaimmal. Azt ajánlom, ne krákogjon, ne énekeljen és ne fütyörésszen. És isten ments, hogy elaludjon! Minden üldözött kiabál álmában. El tudja képzelni, mit jelent az, ha egy becsukott boltból kiáltást hallanak? Még békeidőben is...

— És ön?

— Én meg sétálok egyet a városban, és gondolkodom rajta, mit tegyek magával. Tízezer márka nem mindennap hever az utcán. Ehhez mit szól?... Csak eszébe ne jusson Makedon bácsira lőni. Szemben van a parancsnokság...

Becsukta az ajtót, és egy kicsit állt még a küszöbön. Magas termetű ember volt, igénytelenül öltözött. Ingét kigombolta, mellét bolyhos, fekete szőrzet borította. Ar-

cáról eltűnt a ravaszság és a gúny, inkább jóindulatúnak, emberségesnek látszott. Ebben a pillanatban jobban bíztam benne, mint rövid ismeretségünk egész ideje alatt. Amikor meghallottam a redőny dörrenését, és a kulcs megcsikordult a zárban, megfeledkeztem magamról, és felkiáltottam:

— Várjon! Mit csinál? És miért?...

Elnevette magát, és győzelmes léptekkel tovacaplatott szandáljában, én meg úgy éreztem, örökre itt maradok ebben a zsúfolt, sötét birodalomban. Nem voltam egyedül. A patkánysereg nem zavartatta magát, hanem rögtön hozzáfogott az áruk pusztításához.

Elballagott Makedon bácsi, léptei a végtelenbe vesztek, valahol az állomáson hisztérikusan felsikoltott egy mozdony, a sikoltás utáni csöndből újabb léptek zaja kúszott felém, az üldözőmet véltem felismerni. Azt, aki ide kergetett ebbe a szűk, sötét, fülledt boltba. Az ajtó előtt megállt, s a réseken átszűrődő néhány ezüst sugár kihunyt. Magam elé képzeltem üres, halványkék szemét, amint figyel, önkéntelenül farkasszemet nézek vele, szinte úgy érzem, már látom is, de ő nem láthat engem. Két hallgatás hosszú, nyomasztó párbaja kezdődik. Vagy mind a ketten megkövülünk, vagy az győz, aki tovább bír hallgatni a mozdulatlanságban, lélegzetét is visszafojtva.

A veres kis ember áll egy darabig az ajtó előtt, hallgatózik, aztán álnokul bekopog:

— Hé, hol van? Jöjjön már ide. Hadd mondok valamit. Gyorsabban, amíg senki sincs a közelben.

„Mondd csak" — válaszolok magamban.

— Ez az átkozott Makedon százezerért akarja magát

eladni. Hall engem? Szökjön meg, amíg nem késő. Mindjárt idehozza a németeket...

Kaparásznak a patkányok, ő meg azt hiszi, én lopakodom közelebb a hívására.

— Simanszkij?! Ne félj. Gyere ide. Valamikor én is hivatásos katona voltam. Beszéljünk őszintén. Na! Hol vagy?

Nincs a világon nagyobb ajándék, mint a halálunk előtti néma csönd. Ez az átkozott meg a lelkemet marcangolja.

— Te így is, úgy is meghalsz. Nekem meg éhesek a gyermekeim Csak azt mondd meg, ki vagy: Simanszkij vagy sem? Ha nem vagy Simanszkij, az ördög kergetett az utamba. Feküdj magadnak a pult alatt akár száz évig is. De ha Simanszkij vagy, feladlak, megkapom a pénzt, aztán a policáj komák kiengednek. A kecske is jóllakik, s a káposzta is megmarad. Gyorsabban, amíg ez a méregkeverő el nem ad százezerért... Hallgatsz, te féreg. Nincs neked lelked, hallod-e. Pfuj!

Mennyire szerettem volna most szürke füstből szőtt Simanszkijjá válni, elszállni, szétfoszlani, aztán újra visszanyerni régi alakomat, de emberfeletti erővel felruházva. De nem vagyok Simanszkij. Ő talán keresztüllőné az ajtót, de én nem tudom rászánni magamat... Makedon bácsitól megtanultam, hogy csak a legvégső esetben használjak fegyvert. Ha a nyakamra hozza a németeket... El ne felejtsem, hogy az utolsó golyó az enyém. Ez biztosan egyszerű, csak rágondolni nehéz. Megint Nonka áll előttem, a hídon a két tökfej, aztán jön a kisfiú, akinek szívesen lennék az apja. Aki már apa, talán könnyebben hal meg. Titokban még is irigyeltem a kis veres embert, mert gyerekei vannak. Lehet,

hogy valóban éhesek is, de én nem vagyok Simanszkij, a németek egy fityinget sem adnak értem. Csak nem gondolta komolyan ez az alak, hogy az igazi Simanszkij megjelenhetett ebben a boltban?... Talán nem látta, milyen nyugodtan olvastam a Simanszkij körözéséről szóló hirdetményt?

A falak megszűrik a hangokat, mindent tisztán hallok. A nap folyamán kínlódó, sóhajtozó, fortyogó város most elcsöndesedett, mozdulatlanná vált, készenlétbe helyezkedett. De lehet, hogy csak elgyötörten álomba zuhant. Csak az állomás nem ismert nyugalmat, remegett a föld az áthaladó hadiszerelvényektől. Makedon bácsi boltja meg-megrázkódott, összecsendültek a rézedények a polcon, majd hirtelen elhallgattak, mintha valaki a sötétben vezényelné őket. Az Ördög-hídon ott állnak az őrök, unatkoznak, mert nincsenek járókelők. Amitől a legjobban féltett Makedon bácsi — hogy elalszom és álmomban kiabálok —, nem következhet be. Éhség és szomjúság gyötör. A patkányok rágnak valamit, én pedig óvatosan áttapogatok, megszagolok minden árut, de semmi olyat nem találok, amivel csillapíthatnám gyomrom mardosó fájdalmát és szomjúságomat. Előbb csak a boltot átkozom, aztán Makedon bácsira is sor kerül.

Pirkadat előtt néma csönd borul a városra. Még a legnagyobb, legzajosabb városokban is van egy ilyen rövid ideig tartó, titokzatos csend. Néha csak néhány percig tart. Majd megy minden tovább a maga megszokott rendjén. Az állomáson ide-oda futkosnak a tolatómozdonyok, dübörögnek a tankokat szállító súlyos szerelvények, megérkezik az irodájába Opel Kapitän kocsiján a Gebietskommissar, előtte nagy robajjal kitárul az ön-

töttvas kapu, és persze visszatér boltjába Makedon bácsi.

Az éjszaka folyamán kifinomult a hallásom. Alig csosszant egyet a szandálja, rájöttem, hogy a bolthoz maga a tulajdonos közeledik. Előbb szándékosan köhintett — figyelmeztetés számomra, aztán ráérősen felhúzta a redőnyt. Ez a művelet oly sokáig tartott, mintha Makedon bácsi szándékosan nyújtotta volna az élvezetet. Amikor végre kinyílt az ajtó, Makedon bácsi szinte csodálkozva és elégedetten nézett körül a boltjában, s így szólt: „Hál' istennek, minden a helyén van." Mintha minden reggel azzal a meggyőződéssel jönne ide, hogy a boltját kirabolták. De ami ezután történt, teljesen felháborított. Makedon bácsi a pult mögé ment, az egyik polcra letette a kulcsokat, leakasztotta a szögről fehér köpenyét, és várta a vevőit. Mintha teljesen megfeledkezett volna rólam, szandálja pedig olyan veszélyesen közel került az orromhoz, hogy akaratlanul is eszembe jutott a tegnapi bakancs. Végre eszébe jutottam.

— Á, Simanszkij alezredes! Maga még itt van?

— Nagyon sajnálom, hogy tegnap kiengedtem a boltból.

— Én meg sajnálom, hogy beengedtem. Hogy van?

— Kívánom, hogy így érezze magát halála napjáig...

— Persze, ha itt enni-innivalót talál, horkolása átzengett volna a parancsnokságra. Az ilyesféle éjjeli madár gyakran beröppen hozzám, így aztán nem tartok itt ennivalót. Remélem, nem köhögött, nem tüsszentett, nem horkolt.

— Egész éjjel magát átkoztam meg a boltját.

— Én meg csuklottam, éreztem, hogy ez a maga műve... Most pedig rögtön vesse le a göncét. Maga miatt majdnem tönkrement a boltom. Belebújik egy kicsit a más bőrébe. Simanszkijból most már elég lesz...

Makedon bácsi mintha véletlenül ejtett volna a pult alá egy kis szürke papírba csavart csomagot. Egy német vasutas ruhája volt benne: zubbony, nadrág, egy sapka a sasjelvénnyel. A sapkában volt egy szíj megfeketedett csattal, bele volt vésve németül: *„Gott mit uns!"** Bármennyire szerettem volna megszokott és, mondhatom, szerencsés öltözékemben maradni, engedelmeskednem kellett, mert Makedon bácsi foglya voltam.

Hogy ne zavarjon az öltözködésben, vagy talán más okból is, Makedon bácsi előjött a pult mögül, és szokott módján megállt az ajtóban, az ajtófélfának támaszkodva. Olyan derűsen fütyörészett, mintha mától fogva újra jól menne a boltja.

— Mutassa magát — szólt, amikor abbahagytam a szöszmötölést a pult alatt.

Most sokkal inkább éreztem, hogy illegális harcos vagyok, mint eddig bármikor. Makedon bácsi elmosolyodott, odajött hozzám, két ujjával megfogta a sapkám ellenzőjét, és jól a szemembe húzta.

— Most már mehet, amerre a szeme lát — mondta közönyösen.

— Hova?

— Ez már nem az én dolgom...

Az ajtóra mutatott, hogy megértsem, nincs már itt semmi keresnivalóm. Mintha a szeme is ezt mondta volna: „Mars ki innen!" Minden kérdésemet előre tud-

* *Gott mit uns!* – Velünk az Isten! *(németül)*

ta, és semmi hajlandóság nem volt benne, hogy meghallgasson. Megszorítottam a kezét, már izzadt volt, a boltban is megrekedt a forróság, még egyszer rápillantottam a szandáljára, és kimentem. A csönd, melyhez hozzászoktam, mögöttem maradt a boltban, újra csikorgott, nyikorgott, zajongott a város, melyben hirtelen több lett egy némettel. Nem mondhatnám, hogy új ruhámban egészen másképpen éreztem magamat. Csak tele voltam bizonytalansággal, állandóan a sapkám ellenzőjéhez kaptam, egyszer véletlenül belenyúltam a zsebembe, s rögtön eszembe jutott, hogy a régi ruhámban hagytam a pisztolyomat a golyókkal együtt. Gondolkodás nélkül visszafordultam, de Makedon bácsi már az ajtó zárjával piszmogott. Olyan alaposan becsukta, mintha soha többé nem szándékozna a boltjába visszatérni. Amikor mellé értem, felém sem fordulva, foga közt mormogta:

— Menjen. Figyelik.

Biztos voltam benne, hogy Makedon bácsi csak ijesztget, de hamarosan megláttam a túloldalon egy napernyővel sétálgató asszonyt. Amikor észrevett, megállt, gyakorlott mozdulattal összecsukta az ernyőjét, és felém indult.

Nonka volt.

Most már nemcsak a csatom felirata, Nonka is vigyázott rám. Nagy kék szemével rám pillantott. Krokodilbőr retikül volt a kezében. Biztosan van nála cigaretta — gondoltam.

— Hadd gyújtsak rá — kértem Nonkát.

— Sajnos az a német katona, akinek a szerepét játssza, nem dohányzik.

— Ki az?

— Jó ismerősöm. Vasúti felügyelő. Most műszakváltás után alszik, ezt az időt használtuk fel arra, hogy kihozzuk magát abból az átkozott boltból.

— És ha felébred?

— Hát akkor vár egy kicsit.

— De a boltban hagytam a ruhámat.

— Ne nyugtalankodjék. Makedon bácsi érti a dolgát.

— Maga megváltoztatta a róla alkotott véleményét? Hiszen megölhettem volna! Még tegnap, amikor bementem a boltba.

— Ez nem történhetett volna meg . . .

Más körülmények között pillanatonként megálltam volna vitatkozni, de a Gebietskommissariat mellett haladtunk el, nem leplezhettem le magamat. Amikor az öntöttvas kapuhoz értünk, ahol rosszkedvűen járkált az őr, vállán a géppisztollyal, német módra a magasba lendítettem a karomat: „Heil!"

— Heil! — hangzott a válasz.

— Jó német lesz magából — mondta Nonka, amikor elhagytuk a kaput.

— Nem hiszem.

— Legalábbis Makedon bácsi meg volt elégedve magával.

— Vagyis azzal, hogy nem lőttem le. Köszönje meg magának.

— A németek provokátorokat küldenek a nyakunkra, nagyon óvatosnak kell lennünk. Tudja, mi tetszett neki a legjobban? Az a kis folt a csizmáján. Annak a szegény katonának, akit megölt, nagyon lapos volt a lábfeje. Sürgősen ki kell cserélnie a csizmáját. Ez ronda, és az illegális munkára egyáltalán nem alkalmas. Maga

egyáltalán nem való erre a munkára. Nélkülünk sohasem találná meg Simanszkij alezredest.

Nonka elhallgatott, pedig a hallgatás nem volt szokása. Amikor a német katonákkal sétálgatott a városban, azok teljesen a hatása alá kerültek, nem is annyira a beszédén kacagtak, mint hibás német kiejtésén.

Mögöttünk léptek zaja hallatszott. Makedon bácsi szandáljának győzelmes surrogása volt ez, hátra sem kellett néznem, hogy erről megbizonyosodjam. Ezt Nonka is biztosan megérezte, mert karon fogott, hogy Makedon bácsi megelőzhessen bennünket. Amikor elénk került, csomagjában a ruhámmal, már cseppet sem kételkedtem abban, hogy Simanszkij alezredes vezet bennünket. Olyan büszkén és könnyedén ment, mintha kiverte volna a németeket a városból, és ő lenne itt az úr. Nonka megszorította a kezemet, ujjongott, és joga volt ehhez, mert remekül játszotta a szerepét. Bemutatott engem Simanszkij alezredesnek, bár ez majdnem az életembe került.

Simára borotvált, rózsaszínűre mosakodott, fecsegő németek csoportja sietett munkába – öntelten, hatalmuk teljes tudatában. De Makedon bácsi észre sem vette őket, mintha a világon sem lennének. A legnépesebb utcákon vezetett bennünket. Amikor a téren felállított akasztófához értünk, Nonka huncutul rám kacsintott:

– Megismeri?

Az akasztott ember nagyon ismerős volt. Bal kezén az aranygyűrű, orra teletömve rézreszelékkel. Félretaposott bakancs. A veres ember lapos mellén egy tábla díszelgett. A hajnali meleg eső elmosta a fenyegető szavakat, de a fasiszták majd kibetűzik, ha összefutnak. Feltűnés

nélkül elszállítják az akasztott embert, s cinikusan leszedik megfeketedett ujjáról az aranygyűrűt...

Ezen a reggelen számomra eltűnt a vidám, gondtalan, tréfás, jóságos Makedon bácsi — egészen más ember lett belőle. Lelkem mélyén sajnáltam, hogy nem látom már többé ezt a különös, szandálos embert. Amikor a lakásába léptünk, már megváltozott: határozott mozdulattal kitárta az ablakot, a poros zongorához lépett, felnyitotta a fedelét, leült a kopott bársonnyal kárpitozott székre, egy pillanatig gondolkodott, mit is játsszon. Ogiński polonéze volt. Játszani kezdte, közben a nyitott ablakon át a várost nézte, a romos, éhező, mozdonyfüsttől kesernyés illatú, elkeseredett, de valahol a mélyén a menekülés hitében élő várost. Átható tekintettel nézte, mintha búcsúzna. Feledhetetlen hangulata volt ennek a reggelnek. Nonka mellette állt, talán szerelmes is volt belé. Egy pillanatra ő is kilépett abból a szomorú, durva világból, ahol egyeseket éjszaka akasztanak, másokat meg nappal.

A zongora fedelét hirtelen lecsukták. Az utolsó akkordokat is elnyelte a csönd. Aztán fülsiketítően felbúgtak a szirénák, felberregtek a sisakos alakokkal megtömött hatalmas teherautók. A központból a város minden pontja felé, a sűrű reggeli levegőt szelve, a Gestapo motorkerékpárosai száguldottak, az oldalkocsikban büszkén feszítettek a farkaskutyák. A gépkocsik szele behajtotta szobánk ablakát...

Felálltam, támadóan a szememre húztam sassal díszített sapkámat, ahogy Makedon bácsitól tanultam. De ő most feljebb húzta sapkám ellenzőjét.

— Maga itt marad. Egyedül. Igaz, Nonka is itt maradhat. Nem lesz semmi baj, ha a Gestapo katonái ilyen

csinos nővel találják tisztjüket az ágyban. Mit szól ehhez, Nonka?

— Procházka úr nem fogad nővendégeket, túlságosan öreg ehhez, és túlságosan szerelmes a feleségébe — mosolyodott el Nonka. — Jobb, ha Procházka úr egyedül marad itt.

— Nos, levetkőzhet, és az ágyban olvasgathatja a *Mein Kampf*-ot. Procházka cseh, de szudétanémetnek vallja magát, és elalvás előtt szereti olvasgatni a *Mein Kampf*-ot... A razzia után visszajövünk... Kicsit gondolkodott, és hozzátette: — Lehet, hogy nem... Ha nem térünk vissza, azt ajánlom, még ma éjjel hagyja el a várost. Ha Procházka úr megjelenik, a jelszó nagyon egyszerű: *„Rote Kapelle."** Így hívnak bennünket a németek... Nem felejti el?

Távozásuk után Procházka úr levetkőzött, akkurátusan összehajtotta és a székre tette az egyenruháját, levette a polcról a *Mein Kampf* 1935-ös müncheni kiadását, és elhelyezkedett a vaságyban. Néhány átlapozott oldal után velem is az történt, ami ilyenkor Procházka úrral történik. Elaludtam, szám szegletén kis mosollyal, mert nagyon szerettem volna az igazi Procházka úrra hasonlítani. Később bejött valaki, megette Procházka úr párolt káposztáját, valaki hangszeren is játszott, s csak később jöttem rá, hogy ez maga Procházka úr lehetett, akinek furdalhatta az oldalát a kíváncsiság, ki lehet az a Simanszkij alezredes.

* *„Rote Kapelle"* — „Vörös Zenekar" *(németül)*. — A nácik a „Rote Kapelle" fedőnevet adták mindazoknak az európai szovjet hírszerző csoportoknak, amelyeknek rádióit a Szovjetunió elleni háború kezdete óta bemérték. (Radó Sándor nyomán. — L.: Radó S.: *Dóra jelenti*... Kossuth, Bp., 1971. 198. l.)

Tetszett nekem Procházka úr szerepe, csak ne tartott volna olyan soká. Közben az igazi Procházka úr elfogyasztotta az egész káposztakonzervet, én meg hoppon maradtam, pedig azok közé tartozom, akik a megrázkódtatások után szeretnek nagyokat enni. Nem annyira kíváncsiságból, mint inkább kényszerűségből, tanulmányoztam Procházka úr szobáját, mi is a helyzet élelmiszer-ellátás dolgában. Hamarosan kiderült, hogy az eredmény ugyanaz, mint Makedon bácsi boltjában. Hatalmas, négyzet alakú szoba volt, tele régi, rozoga bútorral. Procházka úr semmit sem változtatott itt a saját ízlése és kényelme szerint. Beletörődött, vagy bele kellett törődnie a bútorok eredeti elrendezésébe, mert az elmozdítás következtében szétestek volna, kivéve a vaságyat, melyet a kerekein a világ végére is el lehetett volna gurítani. Az ebédlőszekrényben Procházka úrnál ennivaló helyett néhány régi orosz kiadványra bukkantam, köztük volt a Baratinszkij herceg kaukázusi portyáiról szóló könyv. A herceg arcképét keresve, belelapoztam, s egy ceruzával aláhúzott részt találtam. Annak a története volt ez, amikor Samil* a saját édesanyja felett ítélkezett. Az anya könyörgött Samilnak, szüntesse meg az ellenállást, amíg nem késő, adja meg magát önként. Fia ezt árulásnak vélte, és száz korbácsütésre, vagyis halálra ítélte az édesanyját. Mielőtt a korbácsolás elkezdődött volna, Samil helyet cserélt az édesanyjával, és megparancsolta a dzsigiteknek, hogy őt üssék. Az anya ott állt, végignézte ezt a szörnyű kínzást, és soha többé nem biztatta megadásra a fiát...

* *Samil imam* (? 1798–1871) – a XIX. század eleji dagesztáni függetlenségi harc vezére.

Jó kis irodalommal látják el az illegalisták Procházka urat. De jobb lenne, ha a szekrényben egy kis ennivaló is akadna. Eszembe jutott, mennyit éheztek az igazi forradalmárok is, visszabújtam hát az ágyba, mert bármelyik pillanatban rám nyithatták az ajtót a németek, s ha nem a *Mein Kampf* olvasásán kapnak, kénytelenek lesznek Procházka úr iratait is megvizsgálni. Nálam voltak ugyan az iratai, de a köztünk levő nagy korkülönbség miatt jobb, ha nem használom. Inkább a *Mein Kampf*-ot lapozgatom tehát, s az ágy kerekeire bízom magam, melyek a világ bármely tájára elguríthatnak...

Fiatal koromban, vagyis egyáltalán nem régen, a világ három pontjára vágytam: a Bajkál-tó partjára, ahol az omula marénát szerettem volna megkóstolni; a Viktória-vízeséshez, Afrikába; és végül Párizsba, ahol az Impresszionisták Múzeumában megnézhettem volna Manet *Reggeli a szabadban* című képét. Azután már nyugodt lélekkel meg is halhatok. Most bőven volt szabad időm, s így átadtam magamat a rég várt utazás gyönyöreinek, s vissza sem tértem volna ebbe a régimódi, omladozó házba, ha nem üt a halálom órája. A vízesés zuhogásán keresztül meghallottam, hogy egy kocsi áll meg a kapu előtt, valaki kiszáll belőle, és a nyikorgó lépcsőn felszalad hozzám.

Nincs rondább dolog a *Mein Kampf*-nál. Először is azért, mert németül egy kukkot sem értek belőle, másodszor pedig azért, mert akik ezt olvassák, megölhetnek, amiért elaludtam fölötte. Így aztán olyan hévvel mormogtam az ő nyelvükön, hogy nem is hallottam, amikor kinyílt az ajtó, és egy német ezredes lépett a szobába. Rögtön bemutatkozott:

— Von Ullmann ezredes a Todt irodából.

Furcsa, ha egy német ezredes a mi nyelvünkön mutatkozik be. Ettől rögtön eszembe jutottak az elemi illemszabályok:

— Procházka vasúti felügyelő.

— Itt minden rendben van?

Felkiáltottam a meglepetéstől. Makedon bácsi állt előttem. Megismertem a mosolyáról, a szája sarkában csillogó aranyfogról. Egyik kezében hatalmas, több zárral ellátott sárga táskát fogott, a másikban egy egyszerű, két vállszíjas borjúbőr tarisznya volt. Óvatosan a földre tette a tarisznyát, majd gyorsan kutatni kezdett a táskában.

— Még sohasem voltál segédtiszt?

— Nem. Nem voltam.

— Na akkor az leszel. Nem olyan nehéz. Tudni kell német módra köszönni és hallgatni. Egy óvatlan szó mindent tönkretehet. Mennyire beszélsz a nyelvükön? Sokat?

— Annyit, hogy: *„Hände hoch!"**

— Éppen elég — mosolygott Makedon bácsi. — A segédtisztek ne beszéljenek. Próbálj belebújni ebbe a bőrbe, megnézem, hogy festesz.

Szétnyitotta a táskát, és leplezetlen undorral a padlóra dobta az SD segédtiszti** egyenruha tartozékait. A szoba megtelt idegen egyenruhaszaggal. Amíg öltözködtem, Makedon bácsi ezredesi csizmáját fényesítette, megigazította pisztolytáskáját, valamit a zongora fedele alá rejtett, visszatette a *Mein Kampf*-ot a szekrénybe. Alaposan végigmért a félhomályban, s valószínűleg meg volt

* *Hande hoch!* — Kezeket fel! *(németül)*

** *SD (Sicherheitsdienst)* — a fasiszta biztonsági szolgálat *(németül)*.

elégedve a külsőmmel. Jó keresztény szokás szerint leültünk egy percre, megköszönve ezzel a szíves vendéglátást, és kimentünk az utcára.

A város beleveszett a szürkületbe, kezdődött a kijárási tilalmi idő.

TELL VILMOS

Makedon bácsi segédtisztjének remek dolga van. Nyugodtan megyek két lépéssel mögötte, ő fölényesen fogadja az alacsonyabb rangúak köszönését, engem pedig mintha egy kőfal védene; nem kell a szemükbe néznem, és az utálatos „Heil!"-t kiáltanom azoknak, akiket semmire sem becsülök, akik belőle istent csináltak. Megjegyzem, Makedon bácsi mozdulatában nem volt megalkuvás, fölényesen és ravaszul vetette feléjük a „Heil!"-t. Nem lépkedett csizmájában olyan keményen, nem düllesztette ki úgy a mellét, de volt benne valami emberi méltóság, amit azok már az első nap elvesztettek, amikor istent faragtak maguknak, és idejöttek.

Makedon bácsi oly szabadon lépkedett, mintha valóban a Todt irodához tartozna, s a Johann Kunz hídépítő vállalat vezetője lenne, ezeknek az embereknek a sorsa pedig attól függne, milyen biztonságos hidakat épít majd von Ullmann ezredes. A poroszországi Ullmann bárók elismert és kitüntetett sarja haladt itt, és ez a sok alacsonyabb rangú őrnagy és hadnagy mind haptákba vágta magát előtte, mert bármikor fogdába küldhette bármelyiküket. Én pedig egy pomerániai félig német, félig lengyel molnár legidősebb fia voltam, egy vízima-

lom örököse, az ezredes beteges segédtisztje, s csak az ő méltóságát, rangját emeltem. Mindebből következik, hogy egy ügyefogyott emberrel is előfordulhat, hogy eléri a főhadnagyi rangot. Az itteni világ a szürkészöld színeivel idegen volt, bántotta a fekete sztyepphez, erdőhöz, fekete ruhához, fekete időkhöz szokott szememet, a szembejövő boldog hadnagyocskák tisztára mosott fényes arcukkal, szemükkel, fényes gombjaikkal, feltűnő katonai fegyelmükkel nálam szegényesebbnek látszottak — oktalan, esztelen, más bolygóról idevetődött gépeknek. Egy örökkévalóságba telik, amíg tábornagyok lesznek, nekem meg eszembe sem jut felemelkedni a ranglétrán, kitüntetésekért tülekedni, hazatérni Pomerániába. Nevetnem kell, ha arra gondolok, hogy a Visztula felső folyásánál egy nagy vízimalom örököse vagyok. Két lépés távolságból félszegen követem a parancsnokomat, ruhámnak idegen szaga van, lábamat töri a csizma. Nem is lehet az a malom a Visztulán olyan szép nagy, kétemeletes, zöld, mint a mi déli Bug folyónk vízimalma. Amikor kisfiú voltam, felmásztam a második emeletre, és onnan bámészkodtam lefelé — a Bug egész környékéről összegyűlt őrletőkre, akik csodálatos dalokat énekeltek éjszakánként, amíg a lisztesmolnárok a búzájukat őrölték.

Makedon bácsi megállt, szemével a pisztolytáskámra mutatott, mely félrecsúszott és rendetlenül lógott, valamit mormogott nekem németül; a térre mentünk, az akasztófák felé, ahol egy idősebb német katona állt őrt.

Az akasztófát éppúgy őrzik, mint a hatalmat, mert a hatalom sérthetetlenségének tartozékai. Ez az idős katona is őrizhetne valami értelmesebb dolgot, de itt kell állnia e mellett a fél kezű, fél vállú, fél lábú akasztófa

előtt, nehogy valaki fejszét ragadjon, és idő előtt kidöntse. A katona hosszúkás, szürke, ikonszerű arca tisztelettel fordul a parancsnokom felé, s ugyanakkor úgy érzem, együttérzéssel pillant rám — neki is van talán valahol egy hadnagy fia, atyaian ingatja fejét esetlen külsőm láttán. Von Ullmann semmit sem kérdezett a katonától, az akasztott embert nézte. Fiatal, deli legény lehetett, sűrű, szőke haja a homlokába hullott, arca borostás; hímzett, fehér ingben volt, mezítláb — a Gestapo foglyainak egyike. Nyakán kis tábla függött, gót betűkkel ez állt rajta: „Simanszkij alezredes."

Makedon bácsi kínosan elmosolyodott. Valószínűleg felismerte az akasztottat. A katona is elmosolyodott, nem akart kitűnni.

— *Schimanski?* — kérdezte Makedon bácsi.

— *Ja, ja, Schimanski* — válaszolta a katona.

— *Partisan?*

— *O, der grosse Partisan!**

Az utolsó könnycsepp nyomot hagyott az akasztott ember arcán. Makedon bácsi mintha azt törülte volna le saját arcáról, majd elővett egy csomag cigarettát, megkínálta a katonát, rágyújtott, és továbbindult a boltja felé, a Gebietskommissariat épülete mellett.

— Ezt a remek legényt is felakasztották.

— Ismerte?

— Ismertem . . . Mint a gránit. Senkit sem árult el . . .

Most jutott eszembe, hogy a legény keze fekete volt az olajtól. Talán a mozdonyszínben dolgozott, és ő is homokot vagy vasreszeléket szórt a babbitba, hogy útköz-

* — Simanszkij? — Igen, igen, Simanszkij. — Partizán? — O, nagy partizán! *(németül)*

ben lángra lobbanjanak a mozdonyok. Az is lehetséges, hogy valami mást eszelt ki, valami bonyolultabb és sokkal hatásosabb dolgot. Lehet, hogy aknákat készített, a vonatok pedig felrobbantak, alighogy elhagyták az állomást. Az ilyen fekete, fabrikáló kéz sok mindenre képes. A Gebietskommissariat előtt néhány fekete autó parkolt. A kocsikban szenderegtek a gépkocsivezetők, parancsnokaikat várták. Köztük volt az is, aki egy órával ezelőtt Makedon bácsit hozta az utcánkba. Az Opel gépkocsivezetője most rá sem hederített a főnökömre. Ullmann úr is közömbösen haladt el a kocsija előtt. Kedve kerekedett egy kis sétához. Ullmann úr ritkán jár gyalog.

Amikor Makedon bácsi boltja elé értünk, nem hittem a szememnek. A boltot teljesen szétverték. Az ajtaját kifeszítették – egyetlen zsanéron csüngött, a szél ide-oda lóbálta. Az ablakot is keretestül verték ki, és az utcára dobták. Azok a holmik, amelyek más körülmények között elkeltek volna, a bolt előtt hevertek: régi petróleumfőzők, karbidlámpák, fonott gyékényszőnyegek, vállszíjak, kötőfékek, láncok. Makedon bácsinak bizonyára sok energiájába került, amíg mindezt összegyűjtötte. A szétdobált áruk között feltűnést keltett a sok házilag gyártott játék riasztópisztoly, mintha Makedon bácsi a világ minden gyermekét fel akarta volna fegyverezni. Ez az ember most azzal lepett meg, hogy ügyet se vetett a boltjára, mintha valóban nem lett volna soha semmi köze hozzá. Ullmann ezredes volt, más gondjai voltak, s csak néhány szót vetett hátra, melyek még előző énjét érintették:

– Pedig valódi bolt volt...

Nehéz elképzelnem Makedon bácsit a boltja nélkül, mely valószínűleg nemcsak nekem adott menedéket a

kritikus pillanatokban. Hasznot nem hozott, viszont sok izgalmat jelentett. Persze sokáig nem szolgálhatott olyan minőségben, melynek létrejöttét köszönhette. Valami kis nyomot hagyott Makedon bácsi mozdulatain, mosolyán, sőt még testtartásán is. Itt szokott rá arra, hogy karba tett kézzel sokáig várakozzon a vevőire; nyájasan mosolygott mindenkire, aki boltjába lépett valami nagyon fontos dolog beszerzésének reményében (háborúban csak a legnélkülözhetetlenebb holmit vásárolják); sok olyan szokást, mozdulatot vett fel a boltban, mely nem egyhamar kopik le róla.

Még egyszer rápillantottam a bolt romjaira, Makedon bácsi ezt nem engedte meg magának. Csak most vettem észre a bolt túlsó oldalán bennünket figyelő gyereksereget. Riasztópisztollyal voltak felfegyverkezve — ha kicsit később érünk oda, még ránk is támadhattak volna. Ez lett volna a sors iróniája Makedon bácsi illegális munkájában. Meg is mondtam neki. Hátranézett:

— Sohasem gondoltam volna, hogy ekkora csapatot fel tudok fegyverezni. Ahogy besötétedik, összeszednek minden pisztolyt, a németek meg agyonlövik szegény gyerekeket jogtalan fegyverrejtegetésért. Várok egy kicsit, menj, kergesd el a gyerekeket.

Elég volt egy-két lépést tennem feléjük, s azok máris messze tutottak a bolttól, eltűntek a romok között. Az én kis képzelt hősöm nem volt közöttük, neki megtiltották, hogy fiúkkal barátkozzon . . .

A kivilágított hídra léptünk.

Most majdnem úgy éreztem magam, mint gyermekkoromban, amikor apám kezét fogva, először mentem végig ezen a hídon. Szinte most is jó lenne Makedon bácsi kezébe kapaszkodni. De ő olyan keményen lépke-

dett, hogy el kellett szakadnom tőle, s mint segédtisztje, a porosz etikett szerint két lépés távolságból követtem. A hídról az állomás olyan volt, mint egy nyomasztó álom: iszonyúan hosszú hadiszerelvények rohantak a szürkületben, tolatómozdonyok futkostak az egyik vasúti váltótól a másikig, mintha eltévedtek volna – valakinek szabad utat biztosítottak az állomás zsúfolt, nehézkes belsején keresztül, a forgalomirányítók sípjai szaggatottan, kihívóan adtak jelt egymásnak, siettették a kalauzokat, jelzőőröket és a mozdonyvezetőket, akik idegeit a diszpécserek ugyancsak próbára teszik.

Makedon bácsi megköszörülte a torkát, amikor meglátta az állomás zűrzavarában ezt a szabad utat. Nagyon fontos hadiszerelvény halad át majd itt, meg sem áll, őrülten továbbrobog. Nem is olyan régen haladt erre Hitler különvonata. Szélvészként söpört végig az állomáson, egy másodpercre sem állt meg. Ha Makedon bácsi kicsit időzik a hídon, akkor könnyen kitalálom, miért kell olyan nehéz táskát cipelnem. Lám, már meg is állt, de a borjúbőr táska ettől sem könnyebb. Érzem, hogy nyomja a hátamat. Az egyik őr súgott valamit Makedon bácsinak. Választ nem kapott. A táskám most sem lett könnyebb, sőt mintha egyre nehezedne a német őr szürke, ólomnehéz pillantásától, melyen az sem változtat, hogy szolgálatot tett Makedon bácsinak. Az ember gyakran igazságtalan másokkal, még ha nincs is erre oka.

Néhány perc múlva már az állomáson voltunk. Lámpák égtek a sínek fölött, a forgalomirányítókban, a jelzőkészülékeken. A peronon nagy a nyüzsgés – katonák, vasutasok, sebesültek. Valahonnan zene szűrődik. Makedon bácsi arrafelé tart. Néhány szerelvény útra készen várakozik. A perontól a harmadik szerelvény orosz hadi-

foglyokat szállít, a szögesdrót hálóján keresztül számtalan megkínzott szempár meredt ránk, arc nélkül, hangtalanul, jajszó nélkül, ijedt, égő, szívbe markoló tekintetek, szemek és szemek.

— A mieink — súgtam Makedon bácsinak. Szigorú pillantás volt a válasz. Amikor a szerelvény elindult, ő is leplezetlen fájdalommal nézett a nyomába. Elvitték a rácson kitekintő szemeket, s csak egyetlen nagy csontos ököl fenyegetett meg bennünket. Makedon bácsi egy percig tűrte a fenyegetést, aztán kezével olyan mozdulatot tett, mint egykor a Vörös Front német munkásai; a férfi erre meglepődött, és abbahagyta a fenyegetést. A szerelvényt a kerekek szomorú, szinte fatális kattogása kísérte, s csak a fel-felbukkanó, kopott fehér ingekben volt egy kevés a visszatérés reményéből.

Még egy utolsó sápadt fényfolt . . .

Ezután csak az ismeretlen . . . Amint a kijáratnál jelzett a lámpa, Makedon bácsi lerázta szomorúságát, s újra von Ullmann lett a saját közegében, fennsőbbsége tudatában, méltóságteljesen, ezzel segédtisztjét arra késztette, hogy parancsnoka mögött haladjon a félelmetes harci zene felé. Bach volt vagy Beethoven, hanglemezről.

Az állomás zsivaja a hódítók zenéjével összevegyülve, a hadiszerelvények csikorgása, melyek fáradtan érkeztek s kedvetlenül távoztak, a sebesültek nyüzsgése, a háborúban megzavarodottak részeg orgiái — döbbenetes hatást keltettek. Az állomás egy hatalmas bűnbarlangra emlékeztetett, ahol minden összekavarodott, ellenséges lett — akik nyugatra utaztak, kigúnyolták azokat, akik keletre mentek, csodálkoztak tájékozatlanságukon, önteltségükön, oktalan gőgjükön. Itt egymás torkát szorongatták, fegyverrel fenyegetőztek, sírtak, csókolóztak, átkozódtak,

esküdöztek — szólt a zene, mely halhatatlanná akarta tenni ezt a népet s az én nemes Ullmann uramat, aki végül is elvezetett engem az állomás hatalmas, kör alakú éttermébe, ahonnan a zene is kiszűrődött. Észrevettem, milyen porszemmé zsugorodtunk itt, semmik lettünk ebben a szörnyű zűrzavarban, a Harmadik Birodalom jelentéktelen emberei, akiket idesodort a sors szele, hogy halálunk előtt igyunk még egy kis burgundi bort vagy bajor sört, mely a világ legjobb árpájából készül.

A terem közepén egy kis asztalkánál telepedtünk le. Nemcsak konspirációból, hanem bizonyos mértékben szükségszerűségből tettük. A szomszéd asztalnál két tábornok ült egy ezredessel, valamin vitatkoztak, Makedon bácsi méltóságteljesen meghajolt előttük, mielőtt a helyére ült, majd levette díszes sapkáját, bár le sem kellett volna vennie, mivel ezt a szomszédaink sem tették. Később megtudtam, nem először csöppent ide, máskor is sörözgetett már itt, hallgatta, miről beszélnek a szomszéd asztaloknál. Mindig egyedül érkezett, segédtisztje nélkül, belevegyült a magas rangú tisztek tömegébe. A fronton szolgáló tisztek irigyelték, amikor megnevezte a Johann Kunz hídépítő vállalatot, ezt a kitalált, nem létező vállalatot, amely Ukrajnában ugyanakkor nagyon is szerteágazó volt. Sikeres látogatásait általában ezzel fejezte be: „Holnap a Todthoz repülök", s a társaság tagjai egymás után adták meg a címüket, sőt még leveleket is küldtek vele. Itt bukkant August Vincentre, aki nem sokkal ezután nyomtalanul eltűnt; sok emberrel megismerkedett, például a híd egyik őrével. Makedon bácsinak olyan kapcsolatai voltak a „*Vaterland*"-dal,* olyan értékes címek

* *Vaterland* — a haza *(németül).*

voltak a birtokában, hogy a világ bármely hírszerző szolgálata megirigyelhette. A rábízott leveleket igazi német precizitással juttatta el a címzettekhez, igaz, nem személyesen, hanem katonai postával. Az ezredes egyáltalán nem készült Koblenzbe, ahol Frau Ullmann élt az ikrekkel – egy kisfiúval és egy kislánnyal, de olyan elragadtatással beszélt Koblenzről, a hadiüzemek bombázásáról, hogy még ő is a fejéhez kapott, és imádságokat mormolt a kitalált felesége megmeneküléséért.

A szomszéd asztalnál most gyakran emlegették Rundstedt, az öreg harcos nevét, valószínűleg az ő alakulataihoz tartoztak, de Makedon bácsi semmi érdeklődést nem mutatott beszélgetésük iránt. A sörére várt.

Ha az ember hallgatózik, úgy kell tennie, mintha mással lenne elfoglalva. Az ezredes olyan érdeklődéssel nézegette a hatalmas termet, mintha először lenne itt. A kupola valóban nagyszerű volt, sok híres festmény-reprodukció díszítette, de Makedon bácsi már behunyt szemmel is ismert rajta minden kis pókot. Lám, ott az a fehér pók, amely Siskin medvéi* közt átvészelt minden bombázást és ágyúzást, most egy vékony szálon a szélső asztalnál ülő vidám társaság fölé ereszkedett. Makedon bácsi titokban „Göring"-nek nevezte el a pókot. Valóban emlékeztetett Göring marsallra, amikor az magára öltötte kitüntetésekkel teletűzdelt fehér ruháját. „Göring" most egyik lábán csüngött, pördült egyet, mint a búgócsiga, de ahhoz nehéz volt, hogy felemelkedjen, egy pillanatra megdermedt, és a padlóra esett. A magas német rátoppantott, „Göring" összehúzta magát, s az egész termen

* *Siskin medvéi* – Ivan Siskin (1832–1898) orosz tájképfestő *Reggel a fenyvesben* című festményéről van szó.

keresztülfutva, felénk vette az irányt. Makedon bácsi akkorát kacagott, hogy akaratlanul is magára vonta a figyelmet. A szomszéd asztalnál elhallgattak a tábornokok, a pók, a kacagástól megrettenve, élesen bekanyarodott, s már a büféhez igyekezett. Ott egy fiatal német katona állt, szinte még gyerek, nem is látott talán ilyen nagy fehér pókot, kísértésbe jött, hogy elkapja, ügyességét fitogtassa feljebbvalói előtt, s „Göring" felé ugrott. Az sem volt rest, villámgyorsan elfordult az üldözőjétől, s újra a terem felé futott. Ez már kihívás volt az egész katonai gyülekezet felé, a rangidős tisztek felugrottak a helyükről, és olyan zajt csaptak, hogy a konyhából odaszaladt a megrémült főszakács, a peronról pedig ott termett a katonai parancsnokság őre. „Göring"-et most száz csizma kerítette be, a kőpadlóhoz lapult, és mindenki láthatta, milyen nehezen lélegzik. Mégsem mert senki sem hozzányúlni a „birodalmi marsall"-hoz Túlságosan félelmetes és felfuvalkodott volt ahhoz, hogy puszta kézzel megkaparintsák. Mi több, támadásba lendült, kiszabadult a körülzárásból, és eltűnt. Mindenki megfeledkezett az utálatos pókról, de Makedon bácsi úgy döntött, hogy eszükbe juttatja.

— Látja azt a nőt a sarokban?

— Nem, de megint látom „Göring"-et.

— Egész este bennünket figyel.

— Hadd figyeljen . . .

Az ezredes egy résre mutatott a mennyezet alatt. A mi pókunk üldögélt ott a hálóján, melyet meglengetett a nyitott ablakon beáramló szellő. Most már a sarokban figyelő asszony is odanézett, utána a tábornokok, azután már mindenki. A pók elérhetetlen volt. De a katonai gyülekezet nem tűrte ezt a megaláztatást. Valaki rálőtt,

ezután a többiek is összevissza lövöldöztek, de a pók fittyet hányt mindenre, nyugodtan hintázott a hálóján. Amikor elült a nagy kacagás, melyet a rosszul irányzott lövések váltottak ki, az ezredes kortyolt egyet a söréből, nyugodtan előhúzta pisztolyát, és mindenki szeme láttára a halálos csöndben belelőtt. Lehullott a vakolat, aztán „Göring" a fehér padlóra esett, majdnem a terem közepére. Fergeteges kiabálás tört ki.

— Tell Vilmos! Tell Vilmos!

— Bravó, Tell Vilmos! Bravó!

A legtemperamentumosabbak odarohantak, és gratuláltak az ezredesnek, aki egyszerűen csak józanabb volt a többieknél. Mindenki hozta a poharát is, megtiszteltetés volt koccintani vele, megszorítani a hős kezét. Még a gőgös tábornokok is felé biccentettek. Tell Vilmos eközben úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna; töltött pisztolyát visszatette anélkül, hogy biztosította volna, s a pisztolytáskát sem kapcsolta be. Még egyet kortyolt a söréből, nem is sejtve, milyen meglepetés éri. A terem végében felállt asztalától egy lerészegedett kis német tiszt, aki Tell Vilmos fiának képzelte magát, és felkiáltott:

— *Hallo, Wilhelm Tell! Bitte!**

Büszkén a feje búbjára helyezte a poharát.

Harminc- vagy talán negyvenlépésnyire lehetett az „apa" a „fiá"-tól. A közönség elhallgatott, arra várva, aminek be kellett következnie. Csak Tell Vilmos mosolyodott el szomorkásan, mint egy igazi apa. Az előbb úgy lőtt, hogy tudta: a pókot lesodorja a légáramlat. Az előbb

* *Hallo, Wilhelm Tell! Bitte!* – Halló, Tell Vilmos! Kérem! *(németül)*

nem pusztán a pókra célzott, hanem „Göring"-re is, ami nem egy és ugyanaz. Itt meg fogadott fiával volt dolga. Nyugodtan elővette pisztolyát. Érdekes, amíg célzott, minden tekintet a fiú felé fordult, a vörös borral színültig megtöltött kristálypohár felé. Amikor el kellett dördülnie a lövésnek, a fiú nem bírta tovább, az asztal alá ugrott, nagyot csörrent a földön a törött pohár, és kitobbant a nevetés. Tell Vilmos rosszallóan ingatta a fejét, és eltette a fegyvert.

Mintha a kacagás tette volna kíváncsivá, belépett Nonka. A félhomályból lépett ki, kigurította a tálalókocsit, odament az asztalokhoz, összeszedte az üres edényt: korsókat, tálkákat, villákat, késeket, piszkos szalvétákat. Nonka különös volt a fehér hímzett fityulában, a testéhez simuló kis köténykéjében. Nonka meghallgatta a felé szálló hízelgő megjegyzéseket, elviselte a mohó pillantásokat, válaszolt a katonák durva vagy tréfás szavaira. Szinte hihetetlen, hogy ez a finom, csinos asszony, akinek a férjét, Szasko Bevzet felakasztották a németek, kisegítő pincérként dolgozzék ebben a teremben. Nyugodt voltam: Nonkának eszébe sem jut, hogy én itt vagyok. A konspirátorok elégedettségét éreztem, hogy nem ismerhetnek fel. Kíváncsi voltam, felismeri-e Makedon bácsit, aki nem vett róla tudomást, nyugodtan iszogatta a sörét, drága gyűrűvel ékesített ujjával finoman megtörölte szája sarkát, s még mindig a falakat nézegette. Hősnek érezte magát, talán a Harmadik Birodalom legnagyobb hősének, a fiatal tisztecskék irigykedve nézték, ott feküdt a padlón *„Reichsmarschall Göring"*,* az ezredes úr pontos szemének csalhatatlan bizonyítéka.

* *Reichsmarschall Göring* – Göring birodalmi marsall *(németül).*

Nonka az asztalunkhoz tolta kis kocsiját, leszedte az üres poharakat, de rám se nézett. Késeinket és villáinkat a többi közé dobta. Egy pillanatig várt, amíg a szomszédom kiitta a sörét.

— *Haben sie Zigaretten?*

— *Wieviel wünschen sie?*

— *Nur ein Stück** — mutatta Makedon bácsi az ujján, s kis tárcájából előszedett egy pfenniget.

Nonka köténykéje zsebéből elővett egy csomag cigarettát, kihúzott belőle egyet, és átadta Makedon bácsinak, majd eltette a pénzt. „Ahá — gondoltam az első pillanatban —, nem ismert meg." De Makedon bácsi öngyújtójának fényében néhány ceruzával írt számjegyet pillantottam meg a cigarettán: 2205. Tell Vilmos meg is feledkezett a hőstettéről meg a bajor sörről, s a felparázsló cigaretta számjegyeinek tanulmányozásába mélyedt. Már hamuvá lett az ötös, a nulla, már az ujját sütötte, de még nem nyomta el. Csak sejtettem, mit jelenthetett ez a szám.

Nonka továbbgurította kocsiját az asztalok között. Kintről új hadiszerelvény dübörgése hallatszott. „Megint tankok" — gondoltam, el is képzeltem, hogyan számolgatja őket az őr, mintha imádságot mormolna, amikor a híd alatt robognak. A szerelvény kattogása egyre fenyegetőbben hangzott a kupola alatt, remegett az elszakadt pókháló — „Göring" birodalma, elcsitult a kacagás az asztaloknál, eltűnt Nonka is.

A morajlás ellenkező irányból jött, mint a hadiszerelvény: nyugatról érkezett, a szerelvény pedig keletről. Az

* Van cigarettája? — Hányat parancsol? — Csak egy darabot *(németül)*.

ütközők koccanása, csikorgás zaja nélkül állt meg, bár elég hirtelen. Ugyanabban a pillanatban kiabálás hallatszott a peronról:

— Führer! Führer! Éljen a Führer! Éljen a Führer!

— Hermann! Hermann! — így hívták Göringet.

— Jodl! Jodl feje! — hallatszott egy erős hang.

A teremben futkosás kezdődött, valaki a nagy sietségben fellökött egy asztalt, néhány pohár a padlóra esett, kifolyt a sör, a tömeg az ajtóhoz, ablakokhoz rohant. Csak Makedon bácsi nem vesztett méltóságából, majdnem utolsónak állt fel az asztala mellől, a táskámra mutatott, és megpróbáltunk kifurakodni a peronra. Makedon bácsi elég gátlástalanul nyitott utat hosszú kezével, az egyik tábornokot, előbbi szomszédunkat gallérjánál fogva lökte félre az ajtóból, ahol az őrjöngő tisztek tömege állt. Éreztem, hogy égeti tekintete a zubbonyomat, nyilván azt hitte, én sértettem meg.

Amíg a peronra tolakodtunk, a vonat elindult. Hitler különvonata volt, néhány zöld, első osztályú, sárga függönyös kocsiból állt, két páncélkocsi kísérte, rajtuk megszámozott, lövésre kész gépfegyverek és ágyúk helyezkedtek el párosával, bár ezt a vonatot még sohasem támadták meg sem a levegőből, sem a szárazföldről. A személyzet a lövegálláson unatkozott. A peronon már csak az izgatott tömeget és a szerelvény utolsó kocsiját pillantottuk meg, melynek előterén két géppuskás őr állt. Valahol a középső ablakban felbukkant egy pillanatra Hitler feje, majd a meghatottan elcsendesedő peron felé búcsút intő kezét láttuk. Az állomás órájára pillantottam. 22.04 volt.

Makedon bácsi levette a sapkáját, és megvakarta a tarkóját. Bekapcsolta a pisztolytáskáját, és a cipőtisztító bódéhoz ment. A cipőtisztító iráni férfit, úgy látszik, a német parancsnokság elkergette a peronról. Makedon bácsi a bódéra pillantott, és elkáromkodta magát. Tudtam, hogy nem a csizma hozta ki a sodrából. Egyeztette az óráját az állomás órájával – teljesen egyformán járt mind a kettő. A vonatparancsnok ellopott az emberiségtől egy percet. Makedon bácsi valószínűleg napok óta készült erre a percre, mint Tell Vilmos a híres lövésére.

22.07-kor befutott a harkov–breslaui vonat. Procházka úr fogadta piros sapkában, csalódott arccal. Megszökött Hitler. Ha Procházka urat nem csapják be az állomás beavatott személyei, Vinnicja körül utolérhetjük Hitlert. Onnan utazgat ukrajnai kirándulásaira, s néha elég messzire téved.

A KATASZTRÓFA

Amikor beszálltunk az első osztályú kocsiba, nosztalgiával gondoltam vissza a jó kis háború előtti vonatainkra, melyek nem árasztottak ugyan európai parfümillatot, de ilyen gátlástalan emberekkel sem találkoztam ott. Az egyik német katona középen trónolt, mint egy kiskirály, társa dudorászva borotválkozott a tükörnél. Még néhány félmeztelen, nadrágtartós férfi állt sorba, vállukon törülközővel. Egy pirostörülközős az ablakból valakinek csókot dobott. A peronról valószínűleg viszonozták, mert hamarosan az egész szőrös mellű férfitársaság az ablakban szórakozott. A velük egy vonaton utazó nők kötötték le a figyelmüket, akik sétáltak egyet a peronon.

Makedon bácsi olyan szabadon, fesztelenül viselkedett ezen az ellenséges vonaton, mintha nem is lenne háború, nem leselkednének veszélyek, én pedig nem a bizonytalan éjszakába, hanem a Krímbe vagy Mineralnyi Vodi felé kísérném a főnökömet. Ki az a katona, akinek nem szorul össze a szíve, ha nyomában Gestapo-katonák szállnak fel egy hatalmas kutyával, s a szomszéd kupéban helyezkednek el. Ráadásul a kutya megnyalta a kezemet, és ravaszul a szemembe nézett. Lehet, hogy elsápadtam, megijedtem, de Makedon bácsi sokatmondóan rám mosolygott.

Amikor helyet foglaltunk, és becsuktuk magunk mögött az ajtót, Makedon bácsi vállon veregetett, talán lelket akart önteni belém. Az igazi Ullmann báró nem lenne ilyen közvetlen, gondoltam. Rájöttem, hogy csak külsőleg volt nyugodt. Finom vonalú, kissé hajlott orrán verejtékcseppek jelentek meg, szürke szemében riadtság bujkált.

Már csak egyet kívántam: minél előbb induljon el a vonat.

Makedon bácsi idegesen dobolt ujjaival az asztalkán. Mit is dobolt... Egy indulót vagy a *Katyusá*-t... Hirtelen kedvem támadt, hogy valami kellemeset mondjak neki. A vonat áll, a szomszéd fülkében a Gestapo katonái egy nyomozókutyával, a peronon mászkál az a nő, aki elől ebbe a párnás fülkébe menekültünk. De itt van Makedon bácsi.

— Maga rendkívül megnyerő, Ullmann úr.

— Ne feledje, hogy a segédtisztem — ráncolta össze a homlokát Ullmann.

— Tetszik nekem az arcátlansaga, ezredes úr.

— Nekem is.

— A világ végére is követném.

— Lehet, hogy el sem indulunk, ha ez a ravasz bestia észrevette, hová tűntünk a peronról.

Ekkor női lépések hangzottak fel a folyosón. Makedon bácsi elhallgatott, közömbösen nekidőlt az ülés támlájának. A lépések zaja közeledett, végül hozzánk ért. Az ajtó kissé kinyílt, s megpillantottuk az ismerős arcot.

Látszott, hogy megismer bennünket, zavartan visszahúzódott kissé, de Makedon bácsi a segítségére sietett.

— Tessék, tessék! — szólt németül. — Csak ketten vagyunk. Jöjjön be, *meine Frau.** — Udvariasan hozzátette: — Ha csak az én társaságomban akar maradni, kiküldhetem a segédtisztemet. Azt hiszem, van itt különkocsi az alacsonyabb rangúak számára.

— Á, Wilhelm Tell! — húzta fel a szemöldökét az asszony. — Hálásan köszönöm. A vonat valóban zsúfolt, úgy vagyunk itt, mint a heringek. Nemde? Régóta keresek szabad helyet. — Rám pillantott. — A segédtisztje nem zavar . . .

Hálából készségesen átvettem sárga bőrből készült, sok-sok villámzárral ellátott bőröndjét, feltettem a csomagtartóra, a hölgy közben levetette útiköpenyét, elővett a retiküljéből egy különös színű, talán emberbőrből készült kendőcskét, kényelmesen elhelyezkedett az ablak mellett, és arcáról törülgette az állomás láthatatlanul rárakódott porát. Ezután elővett egy kis tükröt, egy vörös bársonytokba rejtett púderosdobozt, és valami csodálatos illatú porral vonta be az arcát, mintha nem is közönséges púder lett volna. Kifestette a száját, megigazította a frizuráját — ez a német nő úgy viselkedett a fülkében, mintha

* *Meine Frau* – asszonyom *(németül).*

Berlinben, a hálószobájában lenne, valahol a Friedrichstrassén.

Eltette a parfümjét, félrehúzta a függönyt, és csodálkozva mondta:

— Milyen nagy állomás. Nem is gondoltam volna, hogy ezeknek ilyen nagy állomásaik is vannak.

— Ön vacsorázott, meine Frau?

— Nem, meg akartam vacsorázni, de féltem, hogy lekésem a vonatot. Senki nem tud semmi bizonyosat, azt sem, mikor indul ez a vonat.

— A menetrend szerint néhány percig áll. De ebben az országban elvesztettük szokott pontosságunkat. Félek, hogy ezután mindenünket elveszítjük — sóhajtott von Ullmann.

A német nő rosszallóan pillantott rá:

— Nem az történt, hogy éppen a pontosságunk áldozatai lettünk, ezredes úr?

— Józan ítéletei vannak, de foglalkozzon ezzel Goebbels doktor.

— Willi, gondoskodj vacsoráról — parancsolta Ullmann.

Amíg a vacsorájukat készítettem, megismerkedtek. Az asszony Oppenheim tábornok özvegyeként mutatkozott be, férje az egyik tankhadosztályban harcolt, olyan rangos személy volt, mint Guderian. Ivott egy pohárka jó spanyol rumot, izgatott lett, finoman ívelt szemöldökét magasra vonta, nagy barna szemébe vonzó fény költözött. Be kell vallanom, hogy a németek iránti minden gyűlöletem ellenére megtetszett nekem ez a nő. Már ott az étteremben is rokonszenvesnek találtam, nem is jöttem rá egyhamar, milyen bajt hozhat ránk. Még a háború előtt hallottam, hogy csak megnyerő külsejű nőket

szerveznek be a hírszerzéshez. Most mégis hallgatnom kellett, nemcsak Ullmann ezredes segédtisztjeként, hanem féltem hiányos szókincsemmel bekapcsolódni a társalgásba. Ezenkívül még soha életemben nem kóstoltam ilyen mennyei italt. Minden pohár után egyre határozottabban jelentek meg szemem előtt a spanyol gyarmatosítók, Oppenheim özvegye pedig egyre bűbájosabb lett.

Az asszony elmondta, hogy Orjol mellől tér vissza. Sohasem gondolta volna, hogy Oroszország ilyen végtelen és ilyen erős, hitt a Führernek, hogy Oroszország mint olyan már nem létezik, hamarosan vége a háborúnak, a férje, Oppenheim tábornok még az első évben kiszemelt magának egy helyet a Krímben, a Fekete-tenger partján, ahol a háború után pompás villát építhettek volna. Frau Oppenheim már nagyon szerette volna saját szemével látni azt a helyet, orgonasövényt ültetni a villától a tengerpartig, el is készült a kis tengerparti birtok rendezési terve. Most minden a semmibe veszett, soha többé nem akar visszatérni ebbe az országba, alig tudott Orjol mellől elmenekülni, ahol egy borzalmas ütközetet látott.

Nem értettem mindent a beszélgetésükből, annyit viszont kivettem, hogy Frau Oppenheim mostantól fogva nem hisz sem istenben, akihez buzgón imádkozott a férjéért, sem a Führerben, aki valamivel magára haragította Fortuna istenasszonyt. Még egy pillanat, és kétségbeesésében sírva fakad, de Makedon bácsi idejében kapcsolt, és töltött egy kis rumot a poharába.

— És hol hagyta a tábornokot? — kérdezte, amikor a nő kicsit megnyugodott.

— A csomagszállító kocsiban... — válaszolt Oppenheimné.

— Sikerült ólomkoporsót kapnia?
— Nagyon nehezen. A parancsnoknak tartogatták...
— A tábornok élt még?
— Három napig ültem mellette a tábori kórházban.
— Égési sérülések?
— Igen, a tankban.
— Gyermekeik is vannak?
— Két gyermekünk van. Max és Herta.
— A feleségem és a gyermekeim az amerikai bombázás áldozatai lettek Koblenzben. Egyedül maradtam. A birtokomat egy tehetetlen alak igazgatja, teljesen tönkremegyek, mire vége a háborúnak. Úgy látszik, ez nem következik be olyan hamar, mint ígérték.
— Látogasson meg a háború után. Szívesen látok olyan embert, akit az enyémhez hasonló tragédia ért.
— Nem biztos, hogy beválthatom ígéretemet, Frau Oppenheim, semmi reményem a háború szerencsés befejezésére. De ha életben maradok, feltétlenül megkeresem önt, ha már ilyen kedves, és meghív. Mit gondolsz, Willi, megérjük a végét? — jutottam végre Makedon bácsi eszébe.
— Nem tudom...
— Mint a tök — panaszkodott von Ullmann az italtól mámoros asszonynak. — Soha semmit nem tud... Hogy is nyerhetnénk meg a háborút ekkora ökrökkel...
Frau Oppenheim csak bólogatott. Neki sem volt sok reménye, hogy megnyerik a háborút, de bármi áron győzni kell, mert Oppenheim özvegye férje után nagy nyugdíjra számít, s Ukrajnában birtokba akarja venni azt a földet, melynek adománylevelét maga Alfred Rosenberg írta alá.

— Nem helyes, hogy felosztják azt a földet, amelyet még meg sem hódítottunk. Látja, kedves Eleonora, mivel végződik mindez. A tábornokaink többet gondolnak a még nem létező birtokaikra, mint a háborúra. Abban a hivatalban, ahol van szerencsém dolgozni, minden a meggazdagodás körül forog. A végén nyúlketreceket terveznek igazi hidak helyett.

— Bizony, bizony, csak a front tábornokai maradtak hűek az eszméhez. Azt mondják, most Göring marsall Európa leggazdagabb embere. Csak a Führernek nincs semmije . . .

— Kivéve egész Németországot — tette hozzá az ezredes.

— Ne mondja. Szerényen él, mint egy igazi vezér Én mindig úgy éreztem, hogy a vezéreknek nem szabad nagy vagyont szerezniük. Minél szegényebbek, annál gazdagabb a nép.

— És annál több birtokot akai ez a nép Ukrajnában.

— Miért ne?

— Szégyellje magát, kedves asszonyom, erre gondol, amikor a férje holttestét szállítja haza Hogyan beszélhetünk ilyenkor birtokokról, adománylevelekről, amikor ég a talpunk alatt a föld! Magából hiányzik a legelemibb jóérzés.

— Mire gondol, ezredes úr?

— Arra is, hogy maga egyszerű kémnő létére milyen könnyen nevezi magát egy nem is létező Oppenheim tábornok özvegyének.

— Nem létező?

— Nem bizony.

Frau Oppenheim elsápadt, nekidőlt a puha támlának.

Igaz, hogy Oppenheim tábornok nem létezik, de hát itt van az özvegye, ez tán nem elég?

— Maga el sem tudja képzelni, mi az a front, ezredes úr, én pedig ott voltam, láttam azt a poklot a saját szememmel.

— Hagyja már, asszonyom. Ezen a vonaton cirkál, semmi több. De mivel megsértette egy birodalmi ezredes önérzetét, gondoskodom róla, hogy ez legyen az utolsó utazása.

Ezzel Makedon bácsi kilépett a fülkéből, bennünket meg magunkra hagyott Oppenheim asszonnyal. A folyosón kinyitotta az ablakot, és az éjszakába bámult. Közeledett Vinnicja, ahol megpróbálunk kereket oldani. Oppenheimné mintha teljesen megfeledkezett volna a jelenlétemről. Kecses mozdulattal a tarkójára tette a kezét, feltűnt nekem szép fehér karja, könyökén pici gödröcskékkel.

— Érdekes ember az ezredes — mondta lágy orosz nyelven.

— Tessék? — szaladt ki a számon.

Oppenheimné elnevette magát. Most a kiprovokált „tessék"-em után csak át kellett volna kopognia a szomszéd fülkébe, s a parancsnokom minden fenyegetése érvényét veszti. Ha ezt megpróbálja megtenni, kénytelen leszek hátracsavarni hófehér karját és száljával betömni csöpp kis száját. Ösztönösen már vizsgálgatom is a fekete sálját. Közben Makedon bácsi őrzi majd a fülkénket.

— Messzire utaznak? — kérdezte Oppenheimné.

— Breslauba.

— Mondja meg az ezredesének, ilyen kiejtéssel messzire nem jut.

— Kinek néz maga minket?
— Akik valójában — mosolygott az asszony.
- Ön téved, asszonyom.
— Hogyan szállhattak erre a vonatra?

Azt akartam mondani: „Maga elől menekültünk", de egy irtózatos robaj elnyelte a szavaimat. A kocsink Oppenheimnével együtt a levegőbe emelkedett, keresztbe fordult, és lassan visszaereszkedett. Még néhány szörnyű robbanás hallatszott kintről, aztán csend lett. Makedon bácsi a fülkénk ajtaja előtt feküdt, sokáig nem tudott lábra állni, Oppenheimné pedig a karjaimba zuhanva felkiáltott:

— Simanszkij!

Sem ő, sem mi nem vártuk ezt a találkozást. Meg sem kérdezhettem, honnan ismeri ezt a nevet. A katasztrófa nem az első pillanatban a legrémítőbb, hanem amikor már ésszel is felfogjuk. Minden összekeveredett. Álmukból felriadt emberek futkostak, jajgattak a sebesültek. Egy távoli kocsiból hisztérikus női sikoltozás hallatszott. Oppenheimné eltűnt, megfeledkezve a holmijáról. A szomszéd fülkében nyüszített a Gestapo kutyája, melyre az előbb nagy zajjal hullottak a bőröndök. Makedon bácsi kimászott a felső ablakon, melyet kitört a légnyomás. Amikor felé nyújtottam a kezemet, eszébe jutott a borjúbőr táska.

A kocsiban, ebben a vaksötétben, nem is volt olyan könnyű megtalálni a táskát. Helyette Oppenheimné bőröndjét tapogattam. Ő pedig a sarokban kuporgott az ijedtségtől félholtan.

— Jöjjön ki — mondtam oroszul.
— Nem, nem, továbbutazom.

A táskámat hihetetlenül nehéznek találtam, beleakadt a polcokba, nem fért ki az ablakon, mely alatt Makedon bácsi állt szétvetett lábakkal.

Amikor kiszabadultam a fülkéből, szörnyű látvány tárult elém. A töltésen végig szétszórva hevertek a kocsik kitört ablakaikkal. Hol halkabb, hol erősebb zaj szűrődött onnan. A felborult mozdony kerekei sebesen forogtak, mint egy fekete bogár lábai, mely a hátára esett, de el nem taposták. Az összetört csomagszállító kocsi mellett rengeteg papiros hevert, összetört csomagok, az egyikből kiesett egy kökényvirágos fehér kendő, és ráterült a homokos földre. Makedon bácsi felemelte, meghatottan és szomorúan, mintha a felesége egykori kendője lett volna.

Már nem sajnáltam az árokban őrjöngve kiáltozó német nőt, mert lehet, hogy Makedon bácsi felesége is így kiáltozott a halála előtt.

A csomagszállító kocsi roncsai között hevert Oppenheim tábornok, vagy talán a parancsnok ólomkoporsója.

— És hol van a titokzatos özvegy?

— Ott maradt.

— Mi a csodának hallgattál mostanáig? Menjünk.

— Tovább akar utazni . . .

Testtartásában az a határozottság jelent meg, mint a városban, mielőtt ő Ullmann ezredessé, én pedig segédtiszttó vedlettem át. Az ablakhoz mentünk, mely most ajtóul szolgált. Makedon bácsi felmászott a felborult kocsira, és csöndesen hívogatta:

— Frau Oppenheim, Frau Oppenheim! . . .

A kocsi mélyén lövés dördült. Elhallgatott a kutya. De az is lehet, hogy a Gestapo egyik katonája ijedtében rálőtt Frau Oppenheimre. A többi kocsiban is lövöldözés

kezdődött. Amikor csend lett, valaki háborodottan felkacagott.

Elindultunk a sztyepp felé, de az őrült kacaj még sokáig követett az éjszakában. Az asszonyra gondoltam, aki a fülkében maradt. Makedon bácsi is mogorván hallgatott. A koromsötét éjszakában a vadon sztyepp az üröm, a kakukkfű illatát árasztotta. Úgy rémlett, mintha a feketéllő sztyepp lehelné a harmat ismerős illatát! S csak a vasútállomás felől fújó szellővel tört felénk a vasúti talpfák gyantás fenyőillata, a vasút jellegzetes, a gyermekkoromat idéző szaga.

Makedon bácsi megállt, hallgatózott. Csendesen, lassan gurult egy vonat a város felől a szerencsétlenül jártak megsegítésére. Akik túlélték a katasztrófát, őrjöngő kiabálással fogadták. Az egész sztyepp visszhangzott a vonat vészjósló sípolásától.

— Szerencsés ember...

— Ki?

— A Führerünk. Mindezt neki készítették, s majdnem mi ittuk meg a levét.

A sztyepp belseje felé mentünk, megkerülve a gazzal benőtt lövészárkokat, melyeket most jó hosszú időre birtokba vettek a tücskök. Ott cirpeltek, ugráltak, talán ők is a sötétség ellen küzdöttek.

Lehet, hogy csak nekünk rémlett, vagy a valóságban is úgy volt: tőlünk nem messze elsuhant egy női alak. Utánaeredtünk, de hamarosan rájöttünk, hogy kerül bennünket, vagy egyszerűen fél tőlünk.

— Oppenheimné! Oppenheimné! — kiáltoztuk a sötétben, de már nem tudtunk a nyomára bukkanni, bár nagyon szerettünk volna.

— Ezek között a német nők között is van mindenféle

— szólt Makedon bácsi, átakasztva a táskámat a saját vállára.

Ekkor jöttem rá, hogy az igazi német külsejéhez éppen ez a borjúbőr táska hiányzott, mely robbanószerrel, egy új vállalkozáshoz szükséges pénzzel, meg az isten tudja, mivel volt tele.

A város közelében ért bennünket a hajnal. A városban Hitler rejtőzködik. Szürke füstcsomók szálltak a rideg, fáradt, magas égbolt felé, melyet néhány csillag tartott kifeszítve, ezek még nem sápadtak el a hajnal jöttére. Ha lehullanak az utolsó halványpiros szögfejecskék, talán az égbolt is ráhull a városra, melynek szürke füstje egész nap felfelé gomolyog. Makedon bácsi jól tudta, hova vezet egész éjszaka, most mégis mintha meg akart volna győződni arról, jó irányba megyünk-e. Megállt, és kicsit csodálkozva megkérdezte:

— Jártál már erre?

— Egyszer gyermekkoromban.

— Én meg itt voltam katona. Simanszkijjal együtt.

Mintha egy feneketlen szakadékba zuhantam volna...

— Hát maga nem Simanszkij alezredes???

Makedon bácsi csak nevetett felháborodásomon.

— Nem, galambom. Én csak a tankhadosztály őrnagya vagyok...

— Őrnagy?

— Úgy bizony, egy titokzatos őrnagy. De milyen alezredes az, akit nem szolgál egy vagy több őrnagy...

— De hát miért szenvedtem én a kínok kínját?

— Az iskolát mindenkinek ki kell járni... Én sem lettem egykettőre őrnagy.

— Ez igaz. De mit mondok Sztratyionnak? (Szigorúan megtiltották, hogy említést tegyek a tábornokról.)

— Megmondod, hogy Simanszkij alezredes vasárnap a taverna megnyitóján várja. Vinnicjától nem messze, a tizenhetedik kilométerkőnél.

— Ez minden?

— Mi lenne még? Azt hiszem, minden.

NEGYEDIK FEJEZET

SIMANSZKIJ

A taverna megnyitójára megyünk. A háború óvatosságra int, ezért fényes nappal megyünk a szertartásra, egy ósdi német hintóba zsúfolódva. Van valami romantika ebben a kocsiban, bár nem libériás kocsis ül a magas bakon. Az utasok közül senki sem nemesi ivadék, hogy jogosan örökölhetné ezt az utasszállító alkalmatosságot. Homa, a magas, derék, ravaszkás bajszú kocsis — fedőneve „Urambocsáss" — szeret is ezen tréfálkozni: „Sohasem készültem a nagy német nemzetet szolgálni, de hát, uram bocsáss, a mieink rávettek..." „Urambocsáss" nappal Korn német parancsnokot fuvarozza, éjjel meg a város vagy a falvak közelébe szállítja a felderítőket, vagy egyszerűen az összekötőnk, felhasználva a parancsnoktól kapott utazási engedélyét. Korn már pedzi, milyen tevékenységet folytat a kocsisa, de megbékélt ezzel, csak nyugodtan átvészelhesse a háborút a parancsnokságon. Ezért mi sem kapjuk el Korn urat; tartja magát, míg a többi parancsnok rég kilehelte a lelkét, vagy a frontra kérte magát. Így aztán „Urambocsáss" politikai szerepének tudatában méltóságteljesen ült a bakon, az volt, aminek nappal lennie kellett — Korn parancsnok kocsisa. Mi meg Korn körzetében a hatalom képviselőiként szerényen meghúztuk magunkat a kocsi ernyője alatt, melyet „Urambocsáss" nem annyira a szél és por miatt, mint inkább a „szemmel verés" ellen engedett le. Azt tartotta, hogy a hintó mélyén észrevétlenül meghú-

zódó személyek sokkal rangosabbaknak látszanak. Hátha még az észrevétlenül meghúzódó személyek két kézi géppisztolyát, dupla dobtárral, és a tucatnyi gránátot is hozzászámítjuk. Szükség esetén rendkívüli hatással lehetnek nemcsak a németekre, de a mieinkre is, akiket mindig érdekelnek a személygépkocsik és ruganyos hintók ernyője alatt utazó személyek. Ez alkalommal Sztratyion jobban félt a mieinktől, mint a németektől, mert más partizánegységek vagy az önállóan tevékenykedők minden figyelmeztetés nélkül ránk támadhattak, ugyanakkor a németek könnyen nézhettek bennünket maguk közül valónak, mert az volt a véleményük, hogy a hódítók utazzanak, a legyőzöttek gyalogoljanak. Sztratyion lelke mélyén csalódott, hogy nem támadtak meg a mieink: „Lám, milyen szabadon utazhatnak a férgek a mi földünkön, mi meg az erdőben ülünk, és várjuk az éjszakát..."

— Már régóta mondom, hogy azé a hatalom, aki nyíltan él vele — öntött olajat a tűzre „Urambocsáss" a kocsisülés magasáról.

Sztratyion nyugtalannak és kedvetlennek látszott — nem szokta fényes nappal elhagyni az erdőt, minden kicsit szokatlan, valószerűtlen volt számára.

Amikor a poros földútról az aszfaltútra értünk, s a hintó puhán gurult tovább, Sztratyion mintha ledobta volna válláról a gondot.

— Homa!

— He?

— Mit csinálnál, ha most Kornnal találkoznánk?

— Lekapnám a sapkámat, köszönnék.

— És aztán?

— Azt szeretném látni, mit tenne Korn úr.

— Honnan tudja meg, hogy rajta kívül mást is fuvarozol? Bevallod neki?

— Másnap meglátja a lovain, uram bocsáss.

— Na és akkor mit mond neked?

— Semmit. Csak megkérdi: „Ma éjjel is Sztratyiont vitted?"

— És te?

— „Őt vittem — mondom —, uram bocsáss." „Hová?" — kérdi. „Mizjakivszki Hutoriba." Ő meg erre: „Vigyed, csak én ne tudjak róla." Én meg viszem. — Felkapta meggyfa ostorát, s olyat rikkantott, mintha híre-hamva sem lenne semmilyen Korn úrnak: — Nye, csikók!

A csikók is németek voltak, Korn birtokára valók, de jól megértették a furfangos Homát, aki azt is elmesélte, hogy Korn németül szól a csikókhoz, ettől ő nagyon szenved, mert nem ért belőle minden szót. Sejti, hogy a kocsisról faggatja a lovakat; a dolgok könnyen úgy fordulhatnak, hogy „Urambocsáss" géppuskás kocsivá változtatja a hintót, s egy szép napon hátat fordít az egész birodalmi szolgálatnak.

— Nem, nem, maradj még . . .

„Urambocsáss" felháborodott.

— Na látják. Maguk azt mondják, maradjak, Korn is azt mondja, hogy maradjak, de még egy árva kis érdemrendet is sajnalnak tőlem. A maga legényei már mind szereztek két-három érdemrendet. Legalább egy kis emlékéremmel megjutalmazhatnának, ha egy igazi érdemrendet sajnálnak adni.

— Miért, „Urambocsáss"?

— Azért, mert két fronton szolgálok . . . Nem tréfadolog ez!

Hetykén ült a bakon, rá sem hederített a szemközt jövő autókra, kifeszítette a mellkasát — lám, ide az érdemrenddel a két fronton végzett szolgálatért; s a megbecsülés hiánya okozta dühét a gépkocsikon töltötte ki: nem tért ki az útjukból, s mindegyiknek őt kellett megkerülnie. S csak az egyik kis fekete, ruganyos kocsi láttán tört le, melyet már messziről felismert: az elején kis parancsnoki zászló lengett.

— Jön.

— Kicsoda?

— Korn úr...

Az úr egyedül volt, maga vezetett, kocsija ponyvatetejét felnyitotta. Mellette terpeszkedett hatalmas farkaskutyája, méltóságteljesen és figyelmesen, mint egy dáma, akit idegen országban kocsikáztatnak. Amikor Korn megállította kocsiját, a kutya a szélvédő üveghez nyomta nedves orrát. Felismerte a lovakat, a kocsist és a hintót, melyben szeretett rossz időben utazgatni, ha nem használhatta alacsony felépítésű kocsiját a mi rossz útjainkon.

„Urambocsáss" végre összeszedte magát, levette sapkáját, és nyájasan üdvözölte Kornt. Válasz helyett az öreg Korn kiszállt a gépkocsijából, megigazította az egyik csikó szerszámát, és ujjával megfenyegette Homát, ahogy az idős, mérsékelten nagylelkű, óvatos emberek teszik:

— Hej, te Homa, Homa!

— Hamarosan visszatérek — mosolyodott el Homa.

A parancsnok érzékletesen megmutatta, mi jár az efféle utazgatásokért — akasztófa, de ő nem teheti meg, mert másnap ugyanarra az akasztófára kerülhet.

— Kit viszel, Homa?

— Sztratyiont viszem, uram bocsáss — robbant ki Ho-

mából, miközben jól tudta, hogy utasainak rangjával ő is emelkedik Korn szemében.

— Sztratyiont???

Korn sohasem látta Sztratyiont, az erdők rémét, de nem mert a hintó ernyője alá nézni, mert még mindig abban reménykedett, hogy megnyeri a kocsisával vívott harcot. Csak állt kedveszegetten és magányosan. Talán a háború legnagyobb paradoxonja volt ez számára: az elődöktől örökölt hintóban halálos ellensége, Sztratyion ült, neki pedig, az ősi német haza büszkeségének, bele kellett ebbe törődnie.

— Sztratyion? Hehe... hehe... hehe...

Korn olyan jelentéktelennek, tehetetlennek látszott, hogy majdnem megsajnáltam, még egy kis erőltetett kacarászást hallatott, aztán menekülő léptekkel a kocsijához szaladt, talán csak most érte fel ésszel, mi is történt. Gyorsan indított, a kocsija előrerándult, míg „Urambocsáss" méltóságteljes nyugalommal vitt bennünket tovább a titokzatos taverna felé, amelynek megnyitóján szívesen részt venne Korn úr is, ha a taverna alapítóinak eszébe jutott volna őt is meghívni. Korn szeretett jókat enni-inni, bár éppen az emésztési zavarai miatt nem küldték a frontra.

— Homa, miért árultál el?

— Csak nem gondolja, hogy elhitte nekem? Ha azt mondom, hogy a komám ül odabenn, akkor rögtön arra gondol, hogy Sztratyiont viszem. Külön eligazítást kaptak, hogy bennünket fordítva kell érteni. Nye, csikók!

Homa rekedt hangon felkacagott. Melyik német hinné el, hogy Sztratyion fényes nappal egy német hintóban kocsizik Vinnicjától néhány kilométerre, míg a tábori csendőrség különleges büntetőosztagai vadásznak rá.

A taverna persze nem volt az a középkori csoda, amire vártunk. De már messziről hírt adott magáról a farost lemezre festett betűivel:

A Fehér Pillangó tárt karokkal várja Önt.
Zene, hölgyek és bajor sör:
feledhetetlen élmények!

A tavernát a bejárata felett egy fehér női alak kontúrjai díszítették — kecses volt, könnyed, harisnyás lába gyönyörű. Amikor az oromfalhoz szögezték, véletlenül megsértették az orrocskáját, és letörték az egyik cipője sarkát, de ez csak hasznára vált, mert megtörte banális szabályosságát, mely miatt a festett szépségek és a manökenek sokszor veszítenek bájukból. Még Sztratyion is elmosolyodott, mikor ezt a kis szépséghibát észrevette.

A taverna bejáratánál hintók és gépkocsik várakoztak. El is csodálkoztunk a németek gondatlanságán — egyetlen őr nélkül hagyták ott a kocsijaikat. Csak a tejfelesszájú újoncok, akik még nem kóstoltak bele a keleten dúló harcokba, tudták ilyen paradicsomba képzelni magukat. Sztratyion ironikusan mosolygott.

— Nem vagyunk németek, ezért valakinek itt kell maradnia — szólt Sztratyion, a hintóból kiszállva.

„Urambocsáss" fellázadt:

— Csak én nem. Eleget ültem a bakon, most már mulathatnék egyet. — A zsebébe nyúlt és egy csomó német márkát húzott elő, melyet minden szombaton Korn úrtól kapott hűséges szolgálatáért. — Hol költsem el, ha nem itt, uram bocsáss?

Adott a lovaknak egy kis abrakot, leporolta a sapkáját, kirázta a kaftánját, ugratva rám kacsintott, s meglepő

magabiztossággal követte a kemény léptű Sztratyiont a tavernába.

Én meg, Simanszkij felfedezője, semmit sem számítok, míg az alezredes valószínűleg a tavernában vár bennünket. Még „Urambocsáss" is hatalmasnak tűnt előttem, mert ott bent volt, míg én az utálatos ernyő alatt ültem, izzadtam a fülledt melegben; ezek az ernyők csak útközben jók, amikor átfúj alattuk a kellemes szellő. Leereszteni sem akartam, akkor végképp egy ócska hintó őrének néznének. Csak Makedon bácsiban reménykedtem. Ha itt van, s ez majdnem biztos, nem feledkezhet meg félelmet nem ismerő segédtisztjéről. Még Simanszkij is érdeklődhet irántam, hiszen elég különös módon kerültem kapcsolatba a személyével.

Az éhség is kínzott, de a kíváncsiság még jobban. Vajon bent van-e Simanszkij a tavernában? És még egy körülmény tette tűrhetetlenné helyzetemet az ernyő alatt. Az ablakban, melyet nyilván a legyek miatt tartottak csukva, megjelent egy asszony fehér hímzett fityulában és fehér kötönykében. Gyors pillantást vetett a hintóra, és eltűnt, mint egy látomás. Megjelenésével mintha éppen a gondolataimra válaszolt volna. Bár feltevésemet rögtön kivertem a fejemből, s gondolatban visszatértem a városba, a Kavalerijszkij köz kettőbe, de már minden figyelmemet az ablak kötötte le. Ha csak egy pillanatra benézhetnék a tavernába! Tekintetem az ablakra tapadt, de az elmosódott fehér látomás többé nem jelent meg, be kellett érnem az oromfalra szögezett képmással. Nevetséges volt bevallanom, hogy a női alak tanulmányozása közben mennyi felfedezést tettem, elképzeltem, hogy él a szeme és a szája, befontam a haját, saját ízlésem szerint felöltöztettem, csak éppen harapófogóm nem

volt, hogy megszabadítsam a képzeletem szülte asszonyt a szögektől, és a kocsiba hívjam. Kiderült, hogy szeretem magát, Nonka . . . Amikor idejöttünk, egész úton magára gondoltam Ne haragudjon, hogy ott a városban másnak láttam, mint általában a katonák a háborúban. Amikor már nem volt a közelemben, magáról álmodoztam a sötét erdei éjszakákon, gondolatban számtalanszor átvergődtem a mi partizán határainkon, mert Sztratyion még a szeretett asszonyainkat sem engedi meglátogatni. Az előbb is magát láttam egy pillanatra az ablakban, pedig jól tudom, hogy maga nem lehet itt. Annál jobb, mert nem venném a lelkemre, ha ebben a tavernában kellene elvesznie.

Mielőtt Sztratyion idejött volna, elküldte a felderítőit. Elég kevés hírt hoztak a tavernáról. Vinnicjától a tizenhetedik kilométerkőnél áll, festői helyen, lehet itt enni, inni s ha még éjszakai szállást is adnának, nagyon hasonlítana azokra a régi fogadókra, melyek az országutak mentén helyezkedtek el. Sajnos a taverna nem nyújtott szállást, nem voltak váltólovai, mindenekelőtt a németek számára készült, ennek a gépesített, nyugtalan és pontos nemzetnek, mely nem szeret az utakon lődörögni. A tavernát egy vinnicjai vállalkozó nyitotta, a felszolgálónő német, nyilván a helybeliek közül való. Semmilyen Simanszkijt, semmilyen alezredest nem találtak. Ezért jött Sztratyion a megnyitóra „saját Simanszkijával". „Miért lenne rossz — csipkelődött velem —, ha beleszeretnél a német nőbe. Férje nincs, és te lennél a taverna igazi ura. Feltétlenül szükségünk van az országúton egy ilyen stratégiai pontra. Minél zsugoribb a nő, annál több esélyed van arra, hogy megszerezd a tavernát. Láttad már XIV.

Lajos arcképét? . . . Sok német nő hasonlít arcban erre a királyra . . ."

És a taverna jövendő parancsnoka kénytelen volt kívül rekedni. Az alárendeltség mindig nyomasztó, de a háborúban ez fokozottan érződik. Lassan beletörődtem a helyzetembe. Biztos voltam benne, hogy nemcsak én maradtam idekinn, hanem még sok-sok szempár őrködik itt, s veszély esetén értesítik a mieinket. Szemem sem rebbent, amikor a kapun egy keskeny elejű, széles farú, német gyártmányú fekete kocsi gurult be. Mintha már láttam volna Pogyilszkében, a Gebietskommissariat előtt várakozott a többi Opel és más efféle tükörfényesre nikkelezett, dölyfös európai jószág között, melyeket nem annyira a zord háború céljaira, mint inkább családi kirándulásra terveztek. Még akkor megjegyeztem a kocsi rendszámát: F—0021. Olyan lendülettel vágódott a lovak elé, hogy azok abbahagyták a rágást, és ijedten pislogtak.

A kocsiból egy elegáns, jó megjelenésű őrnagy szállt ki, akiben abban a pillanatban a Todt iroda volt ezredesét, Hans-Maria von Ullmann urat ismertem fel. Istenem, hiszen ez Makedon bácsi teljes életnagyságban, de csak úgy sugárzik róla a birodalmi katona gőgje, s így még gondolatban sem mertem ráadni azt az ócska szandált, melyet még ott a boltjában megismertem. Az őrnagy intett a gépkocsivezetőnek, egy német katonának, majd a taverna felé indult. Elégedetten gondoltam vissza azokra a szép időkre, amikor még Ullmann segédtisztje voltam. Sajnos, a konspiráció szabályai miatt nem is üdvözölhettem egykori főnökömet, tudtam, hogy tanú előtt úgysem ismer fel. Szemügyre vettem a fiatal német katonát, aki a kocsiban maradt. Vajon igazi német, vagy csak a mieink közül öltözött be valaki, aki csak az iskolában

tanult németül? Lehet, hogy Makedon bácsi is azért vált meg tőlem, mert rosszul beszéltem a nyelvet, és komoly illegális munkára nem vagyok alkalmas. Szomorúan gondoltam egykori némettanárunkra, a kedves, öreg Vilhelm Karlovicsra, akinek intelmeit nem hallgattuk meg, s így egynyelvű ellenfelek maradtunk ebben a háborúban.

Megkönnyebbültem, hogy már nem vagyok egyedül a kapunál. Egy kis káröröm: ha másnak is olyan rossz, mint nekem, akkor könnyebben elviselem. A kis német katona most valószínűleg ugyanazt élte át, amit nekem már sikerült magamban leküzdenem. Ezt egy kis elégedettséggel állapítottam meg. Elmosolyodott, amikor meglátott az ernyő alatt, mintha valamit mondani akarna, de visszatartotta magát, és bekapcsolta a rádiót. Hamarosan halk melódiára bukkant, és hátradőlt az ülésen. Néhány perc múlva el is aludt, talán a római melódiák hatására. Áthallatszott a horkolása, de Rómában biztosan nem aludtak, most már felismertem ezt a dalt, ezt énekelték nemrégen az olasz katonák. Hihetetlennek éreztem, hogy vannak még a világon nagyvárosok, ahol az emberek szórakoznak, szeretkeznek, gyermeket szülnek, én meg éhesen hallgathatom a zenéjüket, itt feledve, s ráadásul bármely percben felköthetnek. A német katona olyan édes álomba merült, hogy akaratom ellenére is hatással volt rám. Minél inkább próbáltam leküzdeni az álmosságomat, annál nagyobb erővel kerített hatalmába. Semmi sem gyengíti úgy el a fáradt embert, mint a halk, távoli zene. Ezzel csak a lovak kelhetnek versenyre, amint az abrakot ropogtatják.

A családi szövőszékünkről álmodtam, melyen több emberöltőn át szőttek. Nagy becsben tartottuk, a legvilágosabb ablakkal szemben volt, s a fél szobát elfoglalta.

Nappal sohasem szőttek rajta. Ezt a csodát, a szövést csak hosszú téli és őszi estéken művelték, amikor az emberek összegyűltek nálunk. Akkor nagyapám fogta a vetélőt, és mindenki szeme láttára, virtuóz mozdulattal a kenderszálakat merev, szürke vászonná változtatta, melynek talán már a szövőszéken is verejtékszaga volt. Néha csodálatos színű, fényes, bolyhos gyapjúszálak kerültek a szövőszékre, s ilyenkor a házunk zsúfolásig megtelt emberekkel — mindenki ott volt a szőnyeg születésénél. Vagy az a gyönyörű, széles öv, amelyet a legények viselnek mifelénk. Azzal még a nagyurak és királyok arany-, gyémánt- vagy brokátöve sem versenyezhetett. Mert ezeket az öveket mindennap hordták, de az egyszerű szövőszéken szőttet csak egyetlenegyszer vették fel az életben — a nagy alkalomkor, s aztán úgy őrizgették, mint a legszentebb nap emlékét. Most is megbíztak engem, már nem emlékszem, ki, szőjek ezer olyan övet, s én verejtékezve munkához láttam, ott ültek körülöttem azok az emberek, akik egykor hozzánk jártak, jó szagú dohánnyal töltött pipájukat szívták, a fiatalok pedig mahorkát; pörkölt szotyolát ropogtattak, és hallgatták a halhatatlan legendákat és történeteket. Néha szétszedték a szövőszéket, és nagyapám más falvakba vándorolt vele. Az emberek általában azt tartották, hogy a legrendesebb takács is kerítsen magának legalább egy ingre valót, ő meg a saját fonalát akarta a saját házában szőni. Nagyapám szívesen vándorolt, szerette a szabadságot, és még haszna is származott ebből: a munkadíjon kívül olcsó házi koszthoz jutott, mely mindig jobb az otthoninál (idegen embernek nem adnak akármit). Így aztán elkapatták az öreget, kibírhatatlanul válogatós lett. Amikor meghalt, nagyanyám azt mondta: „Hál' istennek!" — s egy könnycsep-

pet sem ejtett érte. A szövőszék az agyagpadlóba süppedt, s míg esténként gyönyörködtem benne, félelem járt át, amikor arra gondoltam, milyen üres és rideg lett a ház nagyapám nélkül. Többé nem jöttek hozzánk azok az emberek. A szövőszék még sokáig állt ott abban reménykedve, hogy akad egy takács a családban a fiatalok között. Lehet, hogy akadt is volna valaki, ha közben nem jelenik meg a körzeti adófelügyelő, aki a szövőszék utáni adóról kérdezősködött. Túljártunk az eszén, és nem tanultunk meg szőni, s csak most, a távollétében kóstoltam bele hirtelen régi családi mesterségünkbe ...

Ki tudja, hány övet szőttem volna még, ha Rómában nem történik valami borzalmas dolog, ha a Szent Péter-bazilika orgonája nem riaszt fel. Ez a figyelmeztetés Makedon bácsinak szólt, s az egész tavernának a veszély közeledtét jelezte. Makedon bácsi gépkocsivezetője jól elaltatott engem ezekkel a római melódiákkal, neki meg, mint kiderült, esze ágában sem volt aludni, csak úgy tett, mintha mély álomba merült volna. A részeges kis verebek nagy lármát csaptak a római riadótól. Kinéztem a hintóból, s az úton hosszan feketéllő gépkocsisor zajtalanul állt meg a kapu előtt. Még sohasem láttam ilyen jól egybehangolt gyakorlatot: a kocsik ajtaja majdnem egyszerre nyílt ki, s néhány géppisztolyos, sisakos katona ugrott ki. A másodperc törtrésze alatt kapcsoltam, hogy sisakban nem járnak tavernába, kiugrottam a hintóból — s már nem emlékszem, futottam-e vagy sem, mert örökkévalóságnak tetszett az egész. Egy ismeretlen világba csöppentem, ahol az „igazi német nő" tevékenykedett. Ő volt az, aki Nonkára emlékeztetett, amikor feltűnt az ablakban. Most pedig itt állt előttem, nem képzelődtem, csak egy kicsit más volt, mint amilyennek a vá-

rosban ismertem. Nem illik neki ez a német nő szerepe, sokkal jobb volt, amikor a fogoly özvegye, a bosszúálló „céda" volt. Mindjárt megkezdődhet a harc, és én sohasem vallhatom meg Nonkának, hogy szeretem. De hát beszélnek-e ilyen helyzetben a szerelemről?... Amikor Nonka meglátott az ajtóban, egyáltalán nem lepődött meg, csak a szemével rám nevetett, s gyorsan mérte tovább a sört, mert várták az asztaloknál. Egyesek komolyan, illedelmesen üldögéltek és beszélgettek, valaki a sarokban dudorászott: „Töltsél, anyám, egy kis rumot, indulok már, berukkolok..."

A teherautókon érkezett németek összekeveredtek a mieinkkel, s nem könnyen nyomakodtam Sztratyion közelébe, aki egy fekete csuhás pappal ült egy asztalnál, meg egy másik szakállas, kopott sapkás emberrel.

„Németek" — súgtam Sztratyion fülébe (nem is hittem, hogy ilyen szőrös a füle), de ahelyett, hogy felugrott volna, és a fegyveréhez kap, megragadta mellkasomon a ruhám, maga mellé ültetett egy üres székre, s félig tréfásan, félig komolyan megkérdezte: „És a géppisztolyodat miért nem hoztad?" A pap elmosolyodott, megigazította a mellén a keresztet, a szakállas-sapkás pedig nyugodtan iszogatta tovább a sörét.

Az udvaron valaki felkiáltott: „Heil, Hitler!" Nyilván Makedon bácsi gépkocsivezetője volt az a túlbuzgó. Itt a tavernában Nonka éppen egy korsó sört vitt Makedon bácsinak, mint régi ismerősének. Az őrnagy hálásan biccentett, és ráérősen fújta a habot. Az őrnagy mellett egy őrmester ült, nyilván a teherautós németek parancsnoka — összerezzent, kihúzta magát, amikor kinézett az ablakon, s ez még jobban kiemelte szomszédja nyugalmát. Az őrnagy kellemesen elengedte magát, hiszen a

taverna megbízhatóságát ittjártakor már ellenőrizte. Veszélyt csak Gehlen tábornok jelenthetett, aki kiválóan ismerte kedvencét, s még nem vesztette el a reményt, hogy viszontlátja a Mozsajszkij várban. Ez az őrnagy egy tavernában szórakozik Ivan Kalasnikkal, háttal ülnek egymásnak, s nem kételkedik abban, hogy Reinhard Gehlen nem akar Ivan Kalasnikkal személyesen találkozni, s ezért nem is jelenhet meg a kopói előtt. De most valami magas rangú, öntelt személy tolakszik a tavernába, s én hiába keresem Simanszkij alezredest. Pedig bármi történjék, mielőtt meghalok, látnom kell.

A német légierők, a Luftwaffe néhány tisztje lépett a tavernába, egyikük fölényes pillantást vetett a jelenlévőkre, a másik kettő lecövekelt az ajtó előtt. Vártak valakit, s amikor megérkezett, tisztelettel utat nyitottak.

A teherautós németek elsőként ismerték fel, és kórusban üvöltötték:

— Hermann! Hermann!

A keresztnevén szólították, ami a legnagyobb tisztelet jele volt. Különösen az őrmester buzgólkodott, asztalát elhagyva. Göring felemelte a kezét, nagylelkűen jelezve híveinek, hogy nem fontos kiabálni. Sok itt a civil, elhúzta a száját, amikor meglátta őket. A birodalmi marsall nem akarta tavernai látogatásait dobra verni. De egy idő óta semmit sem sikerült inkognitóban cselekednie, most is a testőrség szerepét ellátó „Hermann Göring" zászlóalj géppisztolyosainak sleppje követte.

Mindenki felpattant a helyéről, csak a vörös szakállú, sapkás alak ült továbbra is közömbösen. Csak nem ő Simanszkij alezredes? De akkor miért hívja fel magára a figyelmet? Kedvem lett volna odasúgni: „Álljon már fel!", de az ilyen pillanatokban mindenki önmagáért fe-

lel. Én például teljesen rábíztam magam Makedon bácsira (egy idő óta lángésznek tartottam ebben a szakmában), otthagytam a vörösszakállút, és Makedon mellett termettem. Az őrnagy szenvtelen accal felkelt az asztaltól, és a marsall elé lépett. Titokzatos, halk hangon így szólt:

— August Vincent őrnagy. Különleges megbízatásból... — felső zsebéből elővette az igazolványát, és át akarta nyújtani a birodalmi marsallnak, de a Mefisztóképű segédtiszt — szintén őrnagy — kikapta a kezéből. Végigfutott a sorokon, és Göringhez fordult.

— Gehlen tábornok osztályáról...

Göring már akkoriban igyekezett távol tartani magát ettől a mindenható osztálytól, kifejezően elmosolyodott: minden rendben, nem kérek magyarázatot.

— Mi a véleménye a tavernáról, őrnagy úr?

— A lehető legjobb — válaszolt August Vincent, zsebébe rejtve a szigorúan titkos igazolványt.

— Kalasnik nem itt kosztol? — tréfálkozott a marsall.

— Ó, dehogy — tiltakozott hevesen az őrnagy —, bár néhány nappal ezelőtt valami ehhez hasonló történt Vinnicjában: Kalasnik megebédelt a németekkel a tiszti ebédlőben.

— Nézd csak meg jobban a pópát — súgta a fülembe „Urambocsáss". Homa nélkül is rájöttem, ki az az Ivan Kalasnik. Bár a német plakátokon az állt, hogy katonaköpenyben jár, s köpenye alá rejti a puskáját. De ki az a bolond, aki ilyen hőségben köpenyben jár. Kalasnik teljesen az évszaknak megfelelően öltözött, bő atlaszcsuhában volt, amelyen kirajzolódott a nyakán függő kis ezüstkereszt. A „bátyuska" átszellemült arccal ült, mintha éppen istentiszteletről jönne, és senki sem tudta, mit for-

gat a fejében, mert a mulatságos fortélyok felülmúlhatatlan mestere volt. Jobb kezét úgy tartotta, mint a partizánok a német plakátokon. Már szinte fizikailag éreztem, hogy mindjárt kirántja, és belelő Göringbe, vagy ráparancsol, hogy adja meg magát. De Sztratyion valószínűleg megzavarta tekintetével, s azt sugallta, hogy az élő Göring egész vezérkarával százszor többet ér, mint egy rakás hulla. Már a marsall megjelenése előtt is ebben egyeztek meg. Persze semmilyen lebeszélés nem hatott volna a papra, ha egy figyelemre méltó körülmény nem zavarta volna. Göring őrsége igen elővigyázatos volt, és minden eshetőségre számítva, körülzárta a tavernát. Minden ablak alatt egy német katona állt, s meglepő kitartással semmi érdeklődést sem tanúsított a taverna belseje iránt. Nonkát egy cseppet sem zavarta a bekerítés. Úgy viselkedett, mintha nem ebben a tavernában, hanem egy előkelő étteremben szolgálna fel, valahol Berlinben, talán éppen Göring kedvenc szórakozóhelyén, ahol a marsall gyakran megfordult, mielőtt a háború ebbe a csöndes ukrán cukorgyárba vetette. Itt viszont kedvező körülmények esetén Göring kelet-európai „édes élete" kezdődne. Már most is inkább egy iparmágnásra, üzletemberre emlékeztetett, mint egy harcias birodalmi marsallra, a német légierők főparancsnokára.

Bár Göringet gúnynevén „hízó"-nak hívták — Hitler jó osztrák szokás szerint minden beosztottjának ilyesféle becenévvel kedveskedett —, a tavernában igazi úriemberként viselkedett. Meghajolt Nonka előtt, és rendelt egy korsó sört. Aztán sokáig fújta a habot, tréfásan megjegyezve, micsoda szatócsszokás levegővel keverni a sört. Ivott néhány kortyot, és nagyon meglepődött, amikor Nonkától meghallotta a sör árát. Meg is jegyezte, hogy

nem becsületes dolog ötször drágábban mérni, mint az anyaországban, és, persze tréfából, rögzített árat fizetett, előkotorva fekete erszényéből néhány pfenniget.

Nonka a tenyerén méregette a pénzt, kicsit megcsörgette, de nem a dobozba dobta a többi közé, hanem óvatosan beletette köténykéje zsebébe, mondván, megőrzi a történelem számára. Nonka túljátszotta a szerepét, mennyivel tapintatosabb lett volna, ha Göringet egy idegen tábornoknak nézi, vagy egy tábornagynak, s ennek megfelelően viselkedik, nem rejti el a pénzét a történelemnek.

— Itt van a tulajdonos? — kérdezte óvatosan Göring, egy pillantást vetve a civilekre, akik mereven álltak ott.

— Nincs itt, elment friss sörért.

— Hova?

— Bajorországba — válaszolt nőies közvetlenséggel Nonka.

Göring elnevette magát. Most már érthető, miért ilyen drága a sör, ha közvetlenül Bajorországból érkezik.

A kopott sapkás férfi megmozdult az asztalnál, amikor Göring a tulajdonos iránt érdeklődött. Különben édesen szundikált, álmában bólogatott a söre fölött. Most úgy gondoltam, biztosan ő a taverna tulajdonosa, ő a legendás hírű Simanszkij alezredes. Amikor Göring észrevette a pityókás embert, elhúzta a száját, majd a pópára pillantott meg a keresztre, s az juthatott eszébe, hogyan engedhet meg valaki ilyet magának egy pap jelenlétében. A „bátyuska" nem kedvetlenedett el, szemét ájtatosan az ég felé emelte, és akkorát csuklott, hogy az egész taverna visszhangzott tőle.

— „Szkíták" jöttek a tavernába — mormogta gúnyosan Göring, és a kijárat felé fordult. Megnyikordult alatta a

padló. Menet közben felhúzta fehér glaszékesztyűjét, melyet a korsó miatt vetett le. Elfelejtett elbúcsúzni Nonkától, de ezt megtette a segédtisztje. Intett Nonkának, a kijáratnál még egyszer visszanézett rá, Nonka gyors, negédes pillantással viszonozta, amit persze mi is észrevettünk.

Utánuk August Vincent is kiment. Nem engedte az önérzete, hogy bent maradjon a „szkíták" között. Az udvaron Göring kíséretéhez sodródott, s mondott valamit annak az őrnagynak, aki Nonkát felfedezte, talán a tavernáról vagy éppen Nonkáról. Megjegyezhette, hogy keleten nem találkozott még ilyen csodálatos nővel; vagy ezeket a „szkítákat" nem volna szabad beengedni a tavernába, fenn kéne tartani a helyet a „gótoknak". Mindenesetre valami nagyon kellemeset mondhatott, mert az őrnagy visszanézett a tavernára, mondott valamit Makedon bácsinak, s búcsúzóul nagylelkűen intett neki — minden segédtiszt túlértékeli saját személyét, és sokkal fontosabbnak tartja magát főnökénél. Konrad Hassel volt az, borzasztóan csúf, karvalyorrú, keskeny vállú, nyakigláb ember. Valakitől hallottam, hogy az ilyen csúfságok a legcsinosabb nőket is leveszik a lábukról, mert valóban van bennük valami ördögi, ami vonzza a szépnemet. Makedon az úton maradt, amíg a fekete gépkocsik el nem indultak a géppuskás motorkerékpárok fedezetével.

Még néhány másodpercnyi várakozás után jelt adott a gépkocsivezetőjének, aki abban a pillanatban elé kanyarodott. Az őrnagy helyet foglalt, a kocsi kissé besüppedt, s teljes sebességgel a Reichsmarschall nyomába eredtek. Akkor még egyikünk sem tudta, kivéve talán Simanszkijt, hova sietett Makedon bácsi. A „*Werwolf*"-objek-

tum érdekelte, és mindjárt meg is találja, Göring néhány perces üldözése után.

A teherautós németek is egyszerűen Ivan Kalasnik embereinek bizonyultak. Amikor a tisztelendő parancsot adott: „Autóra, fiúk!" — pillanatok alatt elhagyták a helyiséget. Csak a rövid lábú, bátor őrmester késlekedett — ugyancsak messze esett a klasszikus árja ideáltól. Körülményesen elszámolt Nonkával, aki bizonyára tudta, milyen németekkel van dolga. „Urambocsáss" el volt ragadtatva, s amikor a „tisztelendő" a függöny mögé szaladt, s néhány perc múlva, megszabadulva parókájától és csuhájától, derék német kapitányként lépett elő, Nonka is felkacagott, mert az utolsó pillanatig valódi papnak hitte, aki fellázadt az önkény ellen, s összeszedte ezeket a legényeket régi hívei közül. Ebből megértettem, hogy Nonkának sem árulják el a taverna minden titkát.

Talán figyelmetlenségből töltött nekem Nonka éppen Göring poharába. Észrevette, de már késő volt. Nem fújtam a habot, és nem kóstoltam óvatosan bele, mint ő, mert nem féltem attól, hogy megmérgezhetnek. A nagy emberek életét mindig is félelmetesnek éreztem, de a kisembereknek sincs mellettük aranyéletük. Titokban megmondtam Nonkának, hogy egyszer meglátogatom Sztratyion nélkül. Arra is céloztam, hogy ez számomra nagyon fontos, de nem láttam választ a halványkék szemében, nem láttam azt a titokzatos varázst, amely ezer közül csak egyetlen nő szemében csillan fel.

Nonka elővette a pult alól a „Sör nincs" feliratú táblácskát, mellyel a taverna a sörkedvelő helyi lakosok ellen védekezett. Emiatt sok nézeteltérés támadt, a helybeliek eléggé ellenségesen viszonyultak a tavernához, német kocsmának nevezték, de esténként mégis szeret-

tek itt összejönni, mivel nem volt hova menniük. Ilyenkor késő estig égett a villany, s az öreg gramofon vízözön előtti dalokat játszott, néha felhangzott valami a közelmúltból is. A legjobban Okszana Petruszenko dalai tetszettek. Volt, aki azért jött, hogy az ő hangját hallgassa.

Utolsónak hagytuk el a tavernát Az a sapkás ember kísért ki. Az ajtóban állt, alacsony, zömök, erős arccsontú, merev szakálla mintha egy darab erezett labradorit lett volna. Beállt a szürkület, s ő elmosolyodott, amikor a kocsis, elhelyezkedve a bakon, kedvenc szavával indított:

— No, uram bocsáss . . .

Amikor a gyár mellett haladtunk el, már beesteledett, sok ablakban égett a villany, csak a gyári kémény sötétlett Göring hadiszállása előtt. Nagy, emeletes épület volt, sisakos őrök álltak a bejáratnál géppisztollyal. Néhány ablak sötét volt, mintha nem is lenne fokozott védelem, holott a kinti őrségen kívül számos rejtett tüzelőállással volt körülvéve, amelyek veszély esetén működésbe léptek.

— Állj meg — szólt Sztratyion a kocsisnak, amikor elhagytuk a hadiszállást. Elővett valamit a zsebéből, és átadta nekem. Egyszerű lakáskulcs volt. — Itt kell maradnod a tó melletti régi kenyérsütödében. Ez a szobakulcs. Menj oda, helyezkedj el, a házigazda később jön.

— És ki a házigazda?

Sztratyion, úgy látszik, nem vette szívesen, hogy Homa jelenlétében kérdezősködöm, no meg a lovak előtt, amelyekkel Korn úr holnap majd németül beszél.

— Elnézést, hogy nélküled döntöttünk a sorsodról. De látod, ez a háború . . . — Kezét a vállamra tette, mint egy apa, aki a biztos halálba küldi a fiát. Aztán még intett

búcsúzóul, s elkocsizott „Urambocsáss" társaságában, én meg ott maradtam egyedül, kezemben egy titokzatos lakáskulccsal. Elutaztak a bátor „szkíták", s még sokáig hallatszott a lópatkók kopogása.

A sütöde egy régi erődre emlékeztetett, szürke faláról lehullott a vakolat, üregek tarkították, a padlásra meredek vaslépcső vezetett, s csak egyetlen ajtón keresztül lehetett bejutni a házba. Benyitottam, s egy sötét folyosón találtam magamat, ahonnan tágas pinceszobába kerültem, amelynek egyetlen ablaka volt, s az is rácsos. Az ablakkal szemben asztalka, rajta karbidlámpa, de nem mertem meggyújtani a házigazda megérkezése előtt. A homályban alaposabban szemügyre vettem a szobát, találtam egy keskeny vaságyat, a sarokban kitapogattam egy hatalmas üveget, véletlenül belebotlottam a konyhaszékbe, s azzal együtt felbuktam, bár jól tudtam, hogy az ilyen lakásokban nem szabad fölösleges zajt csapni. Leültem az ablak mellé, csöndben, mint a rabok, akik váratlanul börtönben találják magukat. Az ablakból láttam a gyár sötét körvonalait. Majd ősszel, ha megkezdődik a szezon, fény gyúl az ablakokban, mész és melasz szaga terjeng, megindulnak a sajtolt répaszeletek a prés felé a különös járatokon, a hatalmas vasüstök, tartályok pedig, melyek most üresen állnak, s a lépteinket visszhangozzák, megtelnek, és ide vonzzák a helybélieket, akik értenek hozzá, hogyan változtassák a melaszt valamiféle természetfölötti hatalommá.

Mindig szerettem ezeket a kis ukrán cukorgyárakat, amelyek nem zakatoltak, nem csörömpöltek, nem füstöltek, hanem türelmesen kivárták az őszt, s csak akkor éledtek fel, amikor tüzet raktak hatalmas üstjeik alá, de akkor már egy pillanatra sem álltak le. Búgásukat a kör-

nyező falvakban is hallották, nagy gőzhajók hívására emlékeztetett, melyek távoli, veszélyes útra indulnak. Mindig irigyeltem azokat, akik ezekben a gyárakban dolgoztak, persze nem háború idején és nem is Hitler főhadiszállása közvetlen közelében; és nem is ebben a nyugtalanító nagy szobában, ahol fentről gyanús lépteket hallottam, aztán nevetést.

Felfigyeltem a hangokra. Odafönt ketten vagy hárman is nevettek. Aztán csend lett, az ablaknál ültem, és sehogy sem tudtam megszüntetni a kis kalapácsok erőszakos dobolását a halántékomon. Lehetetlen, hogy valaki fölöttem lakjon a padláson. Már arra gondoltam, tán a patkányok kacarásznak, melyek régi sütödékben és malmokban gyakori vendégek. Lehet, hogy tudnak kacarászni, de ekkora dobogásra azért ők sem képesek. Jobb lett volna, ha fogom magam, és elmegyek, de mit szól a házigazda, aki ilyen jóhiszeműen ideadta a kulcsát.

Még sokáig ott maradtam, volt hát időm nagy munkába fogni, hiszen gyermekkoromtól szerettem a cukorgyárakat . . .

A kitaposott őszi utakon odaszállítottam a cukorrépát, begyújtottam az üstök alá, s úgy éjféltájban a gyár zúgni-búgni kezdett, mozgásba jött, s annyira magával ragadott érthetetlenül bonyolult, s ugyanakkor egyszerű ritmusa, hogy észre sem vettem, mikor lépett a szobába a házigazda. Ő jól láthatott engem az utcáról beszüremlő fényben, én pedig nem láttam őt, inkább megéreztem, hogy rajtam kívül van még valaki idebent.

— Ön az? — kérdezte egy hang a szoba közepéről.

— Igen.

— És miért nem gyújt világot?

— Szabad?

Mielőtt meggyújtottam volna a lámpát, elmondtam, hogy fentről kacarászást és lábdobogást hallottam. Nyilván emberek lehettek, nem patkányok, azért nem mertem világítani.

— Fölösleges volt, csak bajba keverhet mindkettőnket.

— Hallja? — Újra halk léptek hallatszottak fentről.

A házigazda elnevette magát.

— Csak őrségyáltás van az ütegen.

— Milyen ütegen?

— A légvédelmi ütegükön, itt a padláson. Egy ágyú van meg néhány géppuska, ha a németek nem hazudnak. Amint látja, megbízható védelem alatt állok.

— És magát nem telepítették ki innen?

— Nem, ki akartak költöztetni, de látták, hogy megbízható ember vagyok, így aztán maradtam.

Meggyújtotta a karbidlámpát, s én újra körülnéztem a szobában. Nem sok újat fedeztem fel. A vakfalnál egy hosszú tölgyfa pad állt, az üveg félig volt töltve, az ágygyal szemben a falon Hitler óriási arcképe — színes linóleummetszet keret nélkül. Mintha megfeszítették volna azzal a néhány szöggel. A házigazdám már hozzászokott, engem azonban, enyhén szólva, zavart Hitler szeme, mely ugyanolyan barnáspiros színű volt, mint a zubbonya — mereven kiguvadva nézett, főleg amikor kerülni akartam a tekintetét.

— Minek van itt? Szedje le onnan, ott egye meg a fene!

— Ismernünk kell az ellenségeink arcát is. Maradjon csak.

— Én meg életben is láttam.

— Régen?

— Amikor a városba jöttem. A vonat ablakában állt.

De olyan váratlanul ért, hogy még lőni sem tudtam. Aztán Pogyilszkében is megszökött előlünk. A vasúti katasztrófa előtt.

— Szerencséje volt. Neki szánták, s majdnem maguk kapták. Makedon bácsi ilyen dicstelenül halhatott volna meg.

— Von Ullmann ezredes — javítottam ki Simanszkijt.

— Én nem láttam őt ilyen rangban.

— Nekem meg volt szerencsém a segédtisztje lenni. Azon a vonaton találkoztunk egy illetővel, aki a katasztrófa pillanatában a maga nevét kiáltotta.

— Oppenheim özvegye — mosolyodott el Simanszkij.

— Hogyhogy? Ismeri?

— Makedontól hallottam róla . . .

A szekrényhez lépett, szalonnát, egy fej fokhagymát, kenyeret vett elő, töltött az üvegből egy rézpohárba pálinkát, s mindezt elém tette az asztalkára.

— Vacsorázzon meg. Ott biztosan nem kínálták vacsorával . . .

Soha nem ittam ilyen jóízű pálinkát, soha nem ettem ilyen ízletes szalonnát. A házigazda nyílt arca szigorú volt, sötétszürke, éles szemében leplezetlen iróniát láttam, amint ott ült velem szemben.

— Szóval maga az a Simanszkij alezredes — szólalt meg kínosan hosszú szünet után. — Én meg egészen másnak képzeltem . . .

— Én is másnak képzeltem.

— És milyennek? — kérdezte a házigazda.

— Milyennek? Mint egy fogoly a város felett . . . Füstből . . . De akárhányszor próbáltam emlékezetembe vésni a vonásait, jött egy szellő és szertefoszlatta. Megfoghatatlan volt . . .

— Huncut fogoly. Sétálgatott a város felett, és nem félt a németektől. Simanszkij alezredes ugyanakkor fél tőlük, mert minden hájjal megkent gazemberek, az átkozottak. Állapodjunk meg abban, hogy ön sohasem ismert semmiféle Simanszkij alezredest. Maradjon meg füstből, ködből szőtt fogolynak... Micsoda ötletei vannak! Mondja, maga véletlenül nem költő?

— Nem.

— Hál' istennek. Szegényeknek kicsit beteges a képzeletük, komoly dologra egyikük sem alkalmas. Rögtön beleszeretnek valakibe, aztán jönnek a lelki szenvedések... Mondja, tetszik magának Nonka? — kérdezte váratlanul Simanszkij.

— Nekem? Még sohasem gondoltam erre...

Itt egy kicsit elferdítettem az igazságot, mert Nonka azóta tetszik nekem, amióta rendíthetetlen bátorsággal átvezetett az Ördög-hídon. Ma is olyan különleges volt. Szinte hihetetlen, hogy ez ugyanaz a Nonka. De most, amikor a bájait talán még Hermann Göringnél is bevetik, kicsit más szemmel néztem Nonkát.

— Olvasta valamikor az *Aeneis*-t?

— Természetesen. — Eléggé meglepett a kérdése, s nem árultam el, milyen körülmények között olvastam legutóbb. Ösztönösen Simanszkij ujjaira néztem, vajon nem ezek nyomát láttam a könyv lapjain?

— Vergilius mondta valahol, hogy amit nem tudunk megtenni mi, férfiak, akárhányan vagyunk is, azzal néha egyetlen nő megbirkózik.

„Nem, nem — gondoltam —, nem az ő keze nyoma volt a könyv lapjain. Simanszkijnak közönséges ujjai vannak, igaz, nem ragyognak a tisztaságtól annak ellenére, hogy ő nem kazánfűtő. Vajon mit csinál ebben a gyár-

ban, ahol én az előbb képzeletben már begyújtottam az üstök alá?..."

Elmondott pár sort az *Aeneis*-ből, ahol a nőkről volt szó, majd újra Nonkára terelte a szót.

— Egy férjnek kell mellette lennie, mert egy ilyen aszszony, mint Nonka, nem maradhat sokáig egyedül. Amíg egyedül van, a vak is látja, hogy valamilyen céllal helyeztük ide. De ha van férje, aki a gyárban dolgozik, minden egyszerűbbé válik. Idevetődött egy új család, éldegél magának, senkit sem zavar — ez természetes dolog, nincs benne semmi különös.

Fonák helyzetbe kerültem. Csak nem ezért hagyott itt Sztratyion?...

— Csak ideiglenes, fiktív házasságról van szó, mely sem Nonkát, sem magát nem kötelezi semmire. Akárkit azért nem varrhatunk a nyakába. Például engem. Egy ilyen pár nem összeillő. Maga azonban megfelel. Ráadásul Nonka is magát választotta...

Még Aeneas sem került ennél mulatságosabb helyzetbe. De megértettem a fekete szakállú Vergiliusomat. Beleegyeztem, mert Hitler gúnyosan nézett le ránk, fejünk felett pedig újra dobogtak a karonái.

— Lagzit nem csapunk — mondta fanyar mosollyal a házasságszerzőm. — De ettől a perctől fogva maga Nonka férje... Holnap átköltözik hozzá, ma még itt éjszakázik. Hol alszik szívesebben: az ágyon vagy a padon?

— Nekem most mindegy...

— Nem lesz könnyű dolga, azt tudom, egy ilyen nőbe könnyen belehabarodik az ember, de a háború az háború, ahogy a németek mondják. — Felállt, fel s alá járkált a szobában. — Aztán ki tudja, mivel végződik ez a tréfa...

A padláson felröhögtek a németek . . .

Először feküdtem le házasemberként — egy hideg padra. Alig hittem, hogy nem messze alszik Nonka, illatosan, tisztán, hálóingben. Most már sohasem lehet a feleségem, sőt talán más felesége sem . . .

Simanszkij csendesen aludt, mint a gyerekek, s így alusznak az igazi felderítők. A németek meg odafönt a padláson nem alhattak, járkáltak, topogtak, fütyörésztek, nevettek a nászéjszakámon, amíg egy csendesebb váltás nem jött, talán öreg katonák, akik velem egyidőben elaludtak.

Virradatkor megláttam őket a szobánkban. Jöttek a szomszédjukhoz az adóért, hallgatag, zord, szürke arccal. Ketten megdöntötték az üveget, egy pedig odatartotta a kulacsokat. Amikor megteltek, óvatosan a helyére állították az üveget, mint legféltettebb kincsüket, jól bedugaszolták, hogy el ne párologjon. Megköszönték a gazdának, aki még mindig ágyban volt, néhány szót váltottak a padon fekvőről, vagyis rólam, elköszöntek a Führerjüktől a szokásos „Heil!"-lel, és kimentek, néhány csomag cigarettát hagyva az asztalon. Kiderül, hogy itt normális gazdasági élet folyik — valóságos nemzetközi árucsere. Pálinkát vittek — cigarettát hoztak.

— Csuda nép ez a német, csak bolond kezére jutott — mondta Simanszkij felkelve, a háborús időkhöz képest elég tiszta fehérneműjében. — Eljönnek ide minden reggel és tisztelegnek ennek a bálványnak. — Most nézett először gyűlölködés nélkül Hitlerre, akinek ilyen hihetetlen hatalma volt a katonái felett még ebben a pinceszobában is, ahol pedig merénylet készül ellene.

Leült az ágy szélére, lelógatta a lábát, rágyújtott, kigombolt ingével parasztférfira emlékeztetett. Akkor még

nem tudtam, hogy valóban parasztcsaládból való, az odesszai terület Balta községéből. Kovácsból lett tudós. Moszkvában a Plehanov Intézetben politikai gazdaságtant tanított. Most újra elővette régi mesterségét. Engem Héphaisztoszra, a régi görögök fegyverkovács istenére emlékeztetett, bár ő csak egyszerűen Simanszkij volt, kíméletlenül józan, főleg ha belebújt munkaruhájába, melyet mellkasánál átlyuggattak a szikrák. A csizmáját is parasztosan húzta fel, ügyesen és szorosan, mintha messzi útra készülne. De egyszerűsége, igénytelensége és szigorúsága ellenére nagystílűen viselkedett azokkal, akikkel együtt kezdte a harcot. Megkérte Sztratyiont, tartson készenlétben a Csornij-erdőben egy különrepülőgépet arra az esetre, ha sikerülne Hitlert élve elfogni. A Harmadik Birodalom második emberének pedig azt az ártatlan tavernát tartogatta. Ha Göring marsall kicsit éleslátóbb, észrevette volna, hogy a tavernát alig egy héttel azután nyitották meg, hogy Vinnicja mellett megjelent a titkos „Werwolf"-objektum. A taverna sajátos ellenőrző állomása volt a német hadiszállásnak, bár nem volt földalatti telefonkapcsolata Moszkvával, s nem is erdő mélyén rejtőzködött betonköpenyben, mint az objektum. A taverna az emberek szeme előtt, az országút mentén állt, meghitt, csöndes hely, s tizenkét órától késő éjszakáig nyitva tartott a nagyközönség számára. Simanszkij nem is annyira a lebukástól félt, mint inkább az anyagi csődtől, mert a németek még utazáskor sem hasonlítanak a többi népre, mondjuk, a mieinkre, akik ilyenkor szeretik szabadon kimulatni magukat, szeretik lerázni gondjukat-bajukat.

Amikor Simanszkij felöltözött, az üveg felé kacsintott. De én szabadkoztam, mondván, hogy reggel nem iszom,

aztán egész nap bánhattam. Nonkához indulva, legalább a nagyobb bátorság kedvéért innom kellett volna, hogy megbeszéljük ezt a házasságot. Száraz torokkal kínos volt ilyen beszélgetésbe kezdeni. Amikor elmondtam, hogy kovácssegéd leszek a gyárban, Nonka el is kacagta magát. Eddig nem is gondoltam arra, milyen kapcsolat van a házasságom és e rabszolgamunka között. Most rájöttem Simanszkij furfangos észjárására, s magamban örültem is, hogy a németeknek bizony nem lesz könnyű dolguk ezzel az éles elméjű ellenféllel. Gondtalanul mentem a kovácsműhelybe. Tulajdonképpen ez a házasság semmi kötöttséget nem jelent, mégis egész nap magamon éreztem Nonka szomorkás, álmodozó tekintetét. A kovácsműhelyben verejtékezve, most sajnáltam először, hogy nem születtem hamarabb, s nem ott, a sztyeppen találkoztam először Nonkával, a háború előtt...

A KOVÁCS ÉS SEGÉDJE

A hatalmas műhelyben hét kovácstűzhely volt, de abból csak kettőt-hármat használtak, azokat sem mindig, mert a kovácsok ritkaságszámba mentek. A műhely akkora lármát csapott, hogy a háborúban tönkrement idegzetű lakosok kénytelenek voltak becsukni az ablakaikat vagy vattát tömni a fülükbe. Kimeríthetetlen vattatartalék rejlett a pufajkákban, szerény és előrelátó divatunk talán legnagyobb vívmányában. Moszkva alatt fagyoskodva minden német ilyen pufajkára vágyott, erre a sajátosan orosz találmányra.

Göring hadiszállásán a németeket nem zavarta a kovácsműhely. Ez nem azt jelentette, hogy ott erős, edzett,

vasidegzetű emberek vannak. A kovácsműhely zenebonája csupán arról biztosította őket, hogy amíg ők átadják magukat a háborúnak, mások dolgoznak rájuk. Amikor elhallgattak a kalapácsok, leültem a vizeskanna mellé, Simanszkij pedig kiment és rágyújtott. A hadiszállás nyitott ablakából a távíró kattogása, a rejtjeles rádióüzenetek zaja, sőt Göring hangja is kihallatszott. Az első emeleten volt a szobája, ablaka a kis kertre nyílott. Az erkélyen egy fonott hintaszék állt, a marsall szeretett hintázni szabad perceiben, és a magasból hallgatta a műhely zaját. Olyan benyomást keltett, mintha már neki is a könyökén jönne ki a háború, és szívesebben foglalkozna ezekkel a kihalt gyárakkal. De már megint a telefonhoz hívták, s belekiabált a kagylóba:

— Kesselring! Kesselring!!

Kesselring tábornagy a Második vagy a Harmadik Légiflotta parancsnoka volt, Rommelt támogatta Észak-Afrikában, s még sokszor hallottuk a tábornagy nevét Simanszkijt idegesség fogta el a műhely előtt, egymás után szippantott kettőt-hármat, s eldobta a félig szívott cigarettát. „Kesselring, Kesselring", és semmi mást nem lehetett hallani. Néha egymást nézegették — Simanszkij a műhely felől, Göring az erkélyről, ahol éjjel-nappal mozdulatlanul állt az őr. Jól megértették egymást: a marsall megbocsátotta a kovács kíváncsiságát, a kovács pedig a marsall korlátoltságát, hogy odaáll célpontnak, kísértésbe hozva a gyár lakóit. Elég, ha valaki közülünk elbújik egy puskával a közelben, s Göring örökre abbahagyja a hintázást. Simanszkij lelke mélyén félt ettől a tragikus véletlentől, mert akkor minden odavész, a németek senkinek sem kegyelmeznek, még a tavernának sem, meg a bájos Nonkának.

Simanszkij kovácssegédje lettem.

Eleinte tartott tőlem, bizalmatlanul pislogott a kalapácsomra, de hamarosan belejöttem a szakmába, és sikerült arra a pontra ütnöm, ahova a kovács mutatott. Minél kisebb kalapáccsal dolgozott, annál nehezebb volt a helyzetem, mert annál sűrűbben ütött, én, a szerencsétlen flótás, alig bírtam az iramot, csorgott rólam a verejték. Voltak perceim, amikor magamban majdnem sírtam. „Nem illegalitás: rabszolgaság ez" — gondoltam. Ha így megy tovább, hamarosan elpatkolok, s Nonkának megint hoznak a Csornij-erdőből egy derék legényt férjnek. Jellemző, hogy Nonka semmilyen érdeklődést nem tanúsított jelenlegi férje iránt, amikor a kovácsműhely előtt munkahelye felé ment. De én felhívtam magamra a figyelmét, amikor észrevettem őt a műhely kormos ablakából. Kipillantottam, és teljesen elbűvölt: milyen boldogan vonul el Göring hadiszállása előtt a taverna felé. Könnyed, jó alakú és izgatóan szép volt. Göring éppen az erkélyen pihent néhány tiszt társaságában, akik lenyűgözve álltak előtte. Éppen a félpudos kalapács volt a kezemben, amikor kinéztem, biztosan egy igazi lovagra hasonlítottam.

— Ki volt ott? — kérdezte a kovács, amikor visszatértem.

— Nonka . . . — És olyan veszettül csaptam le a kalapáccsal, hogy a szikrák elérték a mennyezetet, és sisteregve hullottak a vizeskannába.

Fogókat és feszítővasat kovácsoltunk a vasúti sínek szétszereléséhez néhány partizáncsoport kérésére, akiknek nem volt robbanóanyaguk, és ezzel az egyszerű, de megbízható módszerrel dolgoztak. A feszítővasak hamarabb elkészültek, a fogók bonyolultabbak voltak, ponto-

sak, s a maguk módján szépek is. Simanszkij mesterien dolgozott, alig érintette az izzó fémet, számomra ezek voltak az utolsó akkordok — ez nem az izmok, nem a fizikai erő sikere volt, hanem a lélek nagyszerűsége, az alkotás csodálatosan tiszta zenéje. Az edzés volt az egész munka koronája. A fogó úgy sistergett a kannában, mintha élne, mintha egy lázadozó lélek darabkáit dobnánk a vízbe, s az páragomolyagok formájában robbanna ki.

Hamarosan megkedveltem a műhelyt, azokban az izgalmas percekben került közel hozzám, amikor a kormos ablakok mellett Nonka haladt el. Ilyenkor a kalapácsot is egészen könnyűnek éreztem. Néha ő sem bírta ki, és bepillantott a műhelybe, ahogy egy feleséghez illik.

Amikor a partizánok megrendelésének eleget tettünk, s a kovácsműhely újra ekevasat, ásót, kaszát gyártott, Simanszkij visszahívta a régi kovácssegédet, a keménykötésű, karikalábú Trohim Horobecet, aki úgy játszott a pöröllyel, mint egy pehellyel, de volt egy javíthatatlan hibája: időnként leitta magát, és megfeledkezett a munkáról. Az italozása miatt Simanszkij tartott is tőle, de ugyanakkor szerette is, Trosának hívta.

— Üss rá, Trosa, ne sajnáld!

Trosa kissé hátralépett, mert hosszú testéhez igen hosszú kéz is tartozott — én csak csodáltam, milyen jól érzi a kovácsolás ritmusát ez a tagbaszakadt óriás —, egészen felélénkült, hajladozott, s olyan szép félköröket írt le a kalapáccsal, hogy Simanszkij is elmosolyodott — Trosa őt is szinte elbűvölte.

— Jól van, Trosa, derék legény vagy!...

Amikor Trosa kiment a műhelyből, hogy rágyújtson,

Göring nyomban eltűnt az erkélyről. Simanszkij magában mulatott ezen. Egyszer fel is vetette, hogy ez nem is Göring, hanem Göring hasonmása. Ezek a szörnyetegek hasonmással is ellátják magukat.

— Hallgasson rám, támadjunk rájuk — mondta Trosa, megengedhetetlen módon mutogatva hosszú kezével az őrség gyűrűjébe vont hadiszállás felé.

— Talán zavarnak téged?

— De mennyire. Itt valami vezérkar van, vagy nem?

— Nem tudom — vonta ki magát a válasz alól Simanszkij, és fürkésző pillantást vetett Trosára. Rájöttem, mire gondol ilyenkor Simanszkij: ha Trosának nem lenne családja, ő lenne Nonka legmegfelelőbb párja. Elutazott volna Vinnicjába vagy Poltavába, és elhozta volna Nonkát, hogy feleségül vegye. De Trosának két gyercke volt és egy zsémbes, veszekedős kis felesege. Elkísérte a munkába, és el is jött érte, mert ismerte a gyengéjét. S bár Trosa meg merte volna támadni Göring hadiszállását, Nasztuszjától mégis félt, és úgy meghunyászkodott előtte, mint egy kiskutya. Valahogy azonban ki kellett tombolnia magát — így hát leitta magát a sárga földig, s utána már jóságos, engedelmes, sőt gyöngéd lett.

Amitől Simanszkij tartott, könnyen bekövetkezhetett.

Délben lövés dörrent. „Csak nem Göringre lőttek?" — ugrott fel Simanszkij. A lövés a műhely padlásáról, a kis ablakból történhetett, melyet néhány nappal ezelőtt csúzlival betörtek a gyerekek.

Ki lehetett???

Simanszkij eszeveszetten futott végig a gyáron.

Az ő embereí közül nem lőttek. Legalábbis én nem.

Mindketten Nonkánál ebédeltünk, a műhelyben csak Trosa maradt. Ő mindig hozott magával kendőbe csomagolt hideg ebédet. Evés után szundított egy órácskát. Hűvösebb napokon a műhely padlására ment, s a tavasszal erre a célra idehozott szalmazsákra heveredett. Amikor a padláson felforrósodott a levegő, Trosa már nem oda járt. A parkban, melyet most Göring bitorolt, a fűbe feküdt. Ma csak úgy tűzött a nap, Trosa nem mászhatott fel a padlásra.

Amikor visszatértünk a műhelybe, Trosa már ott tettvett. Kisalakozott, tüzet szított. Komoly volt, figyelmes, halkan fütyörészett.

— Hallottad a lövést? — kérdezte Simanszkij.

— Hallottam — mondta Trosa, mintha valami megszokott dologról lenne szó.

— És te hol voltál akkor?

— Éppen hozzáfogtam az evéshez. Egyszer csak valaki lőtt.

— Ki lőtt?

— Fogalmam sincs róla — vont egyet a vállán Trosa.

Simanszkijjal felmentünk a padlásra, akkora por volt, akár a holdon, minden sarkot átkutattunk. Sokáig álltunk az ablaknál. Csak egy olyan magas ember ért fel az ablakig, mint Trosa. Másnak rá kellett volna állnia valamire. Már éppen lefelé készülődtünk, amikor Simanszkijnak eszébe jutott az ócska szalmazsák. Megdöbbentett, amit alatta találtunk.

Egy vadonatúj karabély hevert olajos rongyba csavarva, egyetlen karcolás sem volt rajta. Simanszkij kinyitotta a závárzatot, s egy üres töltényhüvely esett a földre. Még négy töltény maradt a tárban. A puskacsőből kénszag áradt, a lövésznek vagy ideje nem volt, vagy

ijedtében elfelejtette megtisztítani a fegyvert. Bármelyik percben ideérhettek a németek, és Simanszkij nem tudta, mit tegyen a karabéllyal. Visszacsomagolta a rongyba, és levitte dühösen, izgatottan. Trosa karba tett kézzel ült az üllőn, büszkén, elgondolkodva, mint pihenéskor. Nem számított rá, hogy a padláson végzett kutatás ilyen botrányosan végződik számára.

— A tiéd? — kérdezte Simanszkij, lecsavarva a karabélyról a rongyot.

— Az enyém — nevetett Trosa a szemével.

— Te lőttél?

— Csak próbaképpen céloztam, az meg elsült, a fene egye meg. Még jó, hogy nem volt ott az erkélyen, csak a hintaszék lendült meg.

— És a katona?

— Az sem. Éppen ebédelt.

Simanszkij nem kiabált, nem szidta-átkozta Trosát, aki háborítatlan nyugalommal ült a helyén. Kivette a karabélyból a töltényeket és a zsebébe tette, ahova az előbb az üres hüvelyt is rejtette, fogta a fegyver csövét, a kovácstűzhelyhez ment, ahol már nyújtózkodott a kék láng. Sem én, sem Trosa nem jött rá, mit tesz ezután. A fújtatót erősen működésbe hozta, a tűz fellobbant, felbúgott és Simanszkij beledugta a karabély lakkozott tusát a lángba.

— Mit csinál, ember? — szisszent fel Trosa. A fa füstölgött és lángra kapott, mint a szalmaszál.

— Mindannyiunkat megölethettél volna — pillantott Simanszkij a megdermedt Trosára, akinek még mindig nem jutott el a tudatáig, milyen következményekkel járhat az ilyesmi.

Amikor a karabély már fehéren izzott, Simanszkij

megragadta a fogóval, rátette az üllőre, és rám parancsolt:

— Üsd, szaporán!

Felkaptam a hatalmas pörölyt, s néhány perc múlva a karabélyból valami formátlan, kardhoz hasonló vasdarab lett. Trosa nem bírta elviselni, hogy ilyen gúnyt űzünk a fegyveréből, és kiment a műhelyből. Leült a fal mellé, és akkorát sóhajtott, mintha déli pihenőinek hűséges társát veszítette volna el, mert ma nem bírta ki, odament az ablakhoz, és majdnem megölte Göringet.

— Csak sóhajtozzon — mondta Simanszkij —, ezzel a lövéssel minden örömünket elronthatta volna. Megölni mindig ráérünk . . .

Simanszkij a többi ócskavas közé dobta a laposra vert karabélyt, s amikor Trosa visszatért, meg is mondta neki:

— Látod, Trosa, mit tettél. Képzeld el, ha a németek átkutatják a műhelyt, és fegyvert találnak.

Ettől a naptól kezdve Simanszkij már nem titkolózott Trosa előtt, de minden alkalommal, amikor Trosa munkába érkezett, alaposan átvizsgálta, mert a karabély helyett Trosa egy egész ágyút is felcipelt volna a padlásra, persze nem egészben, hanem apránként, fönt titokban összeszerelte volna, ahogy a karabélyát.

A lövés után (lehet, hogy csak a körülmények véletlen alakulása folytán) Göring többé nem jelent meg az erkélyen, bár az őr továbbra is a helyén maradt, s talán unalmában, gyakran hintáztatta az üres hintaszéket. Kevesebb lett a nyitott ablak a hadiszálláson. A kovácsműhely a németek szemében elvesztette költőisé-

gét, már ők is unták a csengés-bongást. Csak Simanszkij és Trosa dolgozott továbbra is verejtékezve.

Egyszer gyanús parasztemberek érkeztek lovat patkoltatni. Rájöttem, hogy az illegális csoportok és a partizánok összekötői. Simanszkij értett a patkó és a patkószeg készítéséhez, meg tudta tisztítani a ló patáját. Mindig élvezettel figyeltem, amint a ló lábát a térde közé szorítva, késsel ügyesen faragta a patáját, majd olyan ügyesen illesztette a helyére a forró patkót, hogy az valósággal összeforrt a ló patájával. A leggyakrabban Homa, „Urambocsáss" jött lovat patkoltatni — Korn parancsnok kocsisa. Egyszer a kovácsműhelyben talált engem is, de cseppet sem lepődött meg.

— Mit üzensz Sztratyionnak?

— Mondd meg, hogy én is főnök lettem.

— Milyen főnök?

— A kádak főnöke.

— A melaszoskádaké?! — csodálkozott Homa.

— Persze, hát mire gondoltál?

— Meg ne feledkezz rólunk, ha elkezdődik a szezon.

— Légy nyugodt. Nem maradnak a fiúk pálinka nélkül.

— Nekem kéne egy ilyen jó hely. Korn már egészen megbolondít. Mindig az akasztófát emlegeti.

— Kérd meg az öreget, állítson a sajtoltrépa-gödrökhöz.

— Inkább te szólj az érdekemben.

— Jól van.

— Ez a bajor a végén még felköt engem. Elszólja magát a Gestapónál, és elvesztem. Mit érek azzal, ha a fiúk megbosszulják, én meg már odaát leszek, uram bocsáss . . . — S Homa kifejezően megmutatta, hova juthat,

ha az Öreg (így hívtuk Simanszkijt) nem veszi magához a répagödrök mellé. Arról persze nem szóltam, hogy a melaszoskádakhoz csak Nonka révén jutottam, mivel komoly állást kellett biztosítani a férjének, és mint kovácssegéd nem lehetett Trosa másodpéldánya.

Bár a kádak még üresen álltak, s úgy búgtak, mint egy hatalmas dob, én mégis többnek éreztem magamat, olyan embernek, akinek itt súlya van, vagyis lesz, ha a kádak megtelnek jó szagú melasszal, melyért hosszú sorban állnak majd a dézsákkal és hordókkal megrakott szekerek. A nyíláson lemásztam a kádak belsejébe, kiabáltam, nevettem, bolondoztam, hadd gondolja a gyár népe, hogy dolgozom. Simanszkij javaslatára zöld festéket, ecsetet, egy összecsukható létrát szereztem, és hozzáláttam a kádak festéséhez. Ez a munka elég lassan haladt, bár néhány nap alatt elvégezhettem volna. Amikor a foltozott, rozsdás kádakat rendbe hoztam, még a gépkocsin arra utazó németek is felfigyeltek rám, rólam beszéltek, a helybeliekről nem is szólva. Lehet, hogy a lelke mélyén valaki szidott engem, már hogy kinél akar bevágódni ez a tökfej, de minden okom megvolt rá, hogy a gyárban népszerű embernek érezzem magamat. Néha úgy belefeledkeztem festőtevékenységembe, hogy még enni sem mentem, ilyenkor aztán rájöttem, milyen áldás egy feleség.

Nonka becsukta a tavernát, és ennivalót hozott nekem. Egy kis kenyeret, néhány főtt tojást, egy kis sót gyufásdobozban. Amikor friss sör érkezett, nem feledkezett el a sörről sem. Amíg a hűvösben falatoztam, felvette a vitorlavászon kötényemet, fogta az ecsetet és a vödröt, felmászott a létra tetejére, hogy őt is lássák az

emberek. Jobban értett a festéshez, mint én, ügyesebb volt.

Hamarosan az egész gyár rólunk beszélt. A kisemberek csodáltak bennünket, az úgynevezett „gyári arisztokrácia" meghívott bennünket az estjeire. Nonka szépsége persze önmagában is hatott azokban a társaságokban, amelyek hol az igazgató úrnál, hol a főmérnök úrnál, vagy a gyári főnökség más tagjánál gyűlt össze esténként. Ezek a mulatságok az állampolgári etika szempontjából kifogásolható, sőt bűnös összejövetelek voltak, mert az állampolgárok egytől egyig részt vehettek volna a háborúban. Néhányan úgy viselkedtek, mintha már mindennek vége lenne, nem volt az a belső tartásuk, mely szavak nélkül is érezhető az igaz embereknél, még ha titkolniuk is kell a fájdalmukat. Az estélyeken senki sem szidta a szovjethatalmat, de nem is bánkódtak érte a dúsan terített asztaloknál, megfigyeltem a helyezkedők szívós fajtáját, a kétkulacsosakat, akiknek minden alkotmány, minden rendszer a kezükre játszik. Néha legszívesebben egy bombát vágtam volna közéjük.

Az ebéd- és vacsorarendezvényekre sohasem hívták meg a kovácsot, s kellemes érzés volt tudni, hogy mindannyiuk fölött áll. Szerényen és észrevétlenül éldegél az öreg sütödében Simanszkij alezredes, mialatt itt gondtalan és nagyzoló mulatozások folynak, hallgatják a zongoristanő játékát, aki állítólag az éhezés elől menekült ide a gyárhoz. Simanszkij feje fölött dobognak a német csizmák, és torz vigyorral néz a falról Hitler.

A zongoristanőt Kuzja úrnál, a gyár szállítmányozójánál láttam meg először. Kuzja úr alacsony, ravasz, helyezkedő, minden lében kanál kis ember volt, az ilye-

nek lejáratnak minden alacsony embert. Gyanakvó gyűlölettel nézi a világot, és semmi jót sem várhattam tőle. Alattomos és utálatos alak volt, mint az ilyen felfuvalkodott fajta általában. Kuzja úr tíz körömmel ragaszkodott az úri ranghoz, a gyári elithez, bár csak véletlenül lett belőle úr, a háború előtt cukorrépa-átvevőként dolgozott, „ötszázasokra" kerekített fiktív számlákkal dolgozott, és becsapott egy csomó embert. E képessége folytán Kuzja „elvtárs" a járás tekintélyes embere lett, a „mérleg mágusa", s minden kerekítésért csillagászati összeget szerzett a kolhozoktól.

Kuzja úr ma felfogadta a zongoristanőt, mert ő sem maradhatott el a divattól, igaz, annyit értett a zenéhez, mint tyúk az ábécéhez. Az est már javában folyt, amikor a zongoristanő megérkezett. Alacsony, törékeny, szerényen öltözött nő volt, egy csomag kottát hozott. Levette a köpenyét — Kuzja úr rögtön kivitte az előszobába a fogasra; szemével megkereste a zongorát, melyet Kuzja úr csak a divat kedvéért vásárolt, s olyan otthonosan lépett oda, mintha nem először fordulna meg ebben a szalonban.

Már az első pillanatban felismertem — a hajviseletéről, a szeméről, gyors, de hangtalan járásáról, melyet egy életre megjegyeztem. De nem válaszolt kérdő tekintetemre, amikor mellettem haladt el.

— Játsszon nekünk valami szépet, amit még sohasem játszott — kérte a zeneértő arckifejezésével a szállítmányozó.

— Én nem improvizálok — válaszolt szigorúan a zongoristanő, s átható, gunyoros pillantást vetett rám, de továbbra sem ismert meg, vagy csak nem akart felismerni.

Valamilyen zaklatott hangulatú Liszt-darabot játszott, talán a híres Ördög Róbert-fantáziát. A zongoristanő az első nyugodt akkordok után egyre szenvedélyesebben játszott, végül teljesen magával ragadta a zene.

Göring kíséretének Mefisztója, Hassel őrnagy, aki ordonánca kíséretében jelent meg az ajtóban, meglepetten nézte a szinte önkívületben zongorázó nőt. Hassel séta közben meghallotta a nyitott ablakból kiszűrődő zenét, és nem akart hinni a fülének, hogy igazi Liszt-muzsikát hall ebben az isten háta mögötti gyárban, ezernyi kilométerre Bécs és Weimar hangversenytermeitől (ő maga weimari volt). Hassel értett a zenéhez, és lekicsinylően mérte végig az asztaltársaságot. Azt hittem, mindjárt felkacag Kuzja úr, a szállítmányozó bamba ábrázata láttán. Hasselnek talán eszébe jutott, hogy Karolin Sayn Wittgenstein hercegné, aki Ukrajnában a Vinnicja melletti voronincei birtokán lakott, e zene miatt hagyta el férjét, és lett éveken át Liszt élettársa.

Az egyik akkordnál Hassel diszkrét fejbólintással üdvözölte Nonkát, s ugyanolyan tartózkodó választ kapott. Aztán Nonka odasúgta a szállítmányozónak:

— Hívja már ide azt a madárijesztőt az asztalhoz...

— Persze, persze — mondta Kuzja úr izgatottan —, csak legyen vége a zenének...

— Őt is — mutatott Nonka a zongoristanőre, még nem is sejtve, hogy miatta rendezték ezt az estet.

A szállítmányozó minden kisebb szünetnél nevetségesen felugrott a helyéről, azt hitte, vége a darabnak, aztán leforrázva visszaült, a baklövései elkeserítették. Vége lett a zenének, a művésznő keze erőtlenül csúszott le a billentyűkről, Hassel tapsolni kezdett, Kuzja úr felugrott az asztal mellől, összecsapta a bokáját Hassel

előtt, és a helyére mutatott. Hassel kegyesen elfogadta a meghívást, odament a művésznőhöz, kezet csókolt, és az asztalhoz vezette, ahová az előbb őt is invitálták. A következő pillanatban Hassel is kényelmesen elhelyezkedett mellette. Nonka felhasználta a tavernában szerzett gyakorlatát, töltött az új vendégeknek, ők pedig ittak a Liszt-rajongók egészségére, akik közé Hassel mindenekelőtt saját személyét sorolta.

A zongoristanő jól beszélt németül, s ezen Hassel cseppet sem csodálkozott, mert szerinte a zenei világ nyelve a német. Az egyes muzsikusok anyanyelve ugyanis csak házi használatra alkalmas. A harmadik pohár után Hassel hangja egyre erősödött, a zongoristanőé pedig halkabb lett, a többi vendég is elhallgatott, csak az előszobából hallatszottak az ordonánc lassú léptei, időnként megjelent az ajtóban is, meggyőződött arról, hogy felettese ép és sérthetetlen, majd újra eltűnt. Kuzja úr, a házigazda jogával élve, fogta a poharamat, a tányérra egy szelet szalonnát tett és kenyeret, és kivitte, hogy megkínálja az ordonáncot, de az kereken visszautasította, s Kuzja úr megdöbbenve jött vissza a szobába.

Amikor a művésznő újra zongorához ült, Hassel felkérte Nonkát egy keringőre; csodálatosan táncolt, kihúzta magát, és elég tapintatos volt ahhoz, hogy a könnyed táncot ne törje meg beszélgetéssel. A keringőjük alatt néhányszor magamon éreztem Kuzja úr egyértelmű pillantását: „Elveszett... Hehe, elveszett..."

Nonka szemmel láthatólag elbűvölte Hasselt.

— Menjetek, én majd a zongoristanőt szórakoztatom — súgtam Nonkának.

Amikor felállt, hogy kimenjen, Hassel sietősen el-

búcsúzott a művésznőtől, felvette a zongoráról a sapkáját, meghajolt a társaság előtt, és kiment Nonka utan. Becsapottnak éreztem magamat, bár tudtam előre, hogy egyszer majd szorul a kapca. Hassel után felállt a gyárigazgató is a felesegével — egy kövér asszonnyal, akinek nyakán boa díszelgett, majd szép sorban búcsúzkodott az egész díszes társaság.

Csak ketten maradtunk az asztalnál: a zongoristanő és én. Amíg a szállítmányozó kikísérte a vendégeit, néhány percig tanúk nélkül beszélgethettünk.

— Hogy került ide, Frau Oppenheim?

— Talán téved, fiatalember.

— Nem, azonnal felismertem.

— Különben én is magát. Leszerelt? — nevetett az asszony, aprókat kortyolva a borból.

— Igen, leszereltem... Az ezredes jobb segédtisztet talált.

— Kár magáért — felelte Oppenheimné.

— Rosszul beszélem a nyelvet.

— Ezt észre is vettem. De a megjelenése megfelelő, míg a főnöke igazi ukrán típus. Kicsit féltem őt. Bár hihetetlenül bátor. Még most is elragadtatással gondolok rá. Igazi Tell Vilmos.

— Ismerte már azelőtt is?

— Nem, csak véletlen volt. Azon a vonaton szolgálok, amelyre olyan óvatlanul felszálltak. — A „szolgálok" szót hangsúlyosabban ejtette. — Az ő ezredeseikre és tábornokaikra vadászom. Alaposan melléfogtam, amikor magukat eleinte igazi németeknek hittem.

— Mi is német nőnek gondoltuk magát.

— Ez hízelgő számomra.

— Azon a vonaton mind ottveszhettünk volna.

— A mieinktől könnyebb elviselni a halált... Simanszkij egyszerűen elkésett. Hitler vonata előttünk ment.

— Közvetlenül a szovjet foglyokat szállító szerelvény után — tettem hozzá.

— Sokszor teszik ezt. A különvonataik elé engednek egy üres vagy a mi embereinkkel megrakott szerelvényt. Régóta itt van? — kérdezte Oppenheimné.

— Amióta megnősültem...

— Jól tette, hogy nem rohant utánuk — célzott Oppenheimné a madárijesztő udvarolgatására.

Úgy látszik, ez a törékeny kis asszony többet tud nálam. Lehet, hogy Simanszkij egyik legbizalmasabb embere. Bizonyára Simanszkij rajta keresztül irányítja ezt a kis gyárat, ő sugalmazta az esteket, mulatságokat, házi koncerteket, hogy odacsalogassa a németeket, kapcsolatot teremtsen velük. Lehet, hogy ennek az asszonynak köszönhetem, hogy főnök lettem a gyárban. Elképzeltem embereink egész seregét, akik mindenre elszántak, még a Hassel-féle szörnyetegeknek is kedvében tudnak járni. Nem bírtam bevallani ennek az asszonynak, hogy most egy kicsit más szemmel nézem Nonkát, mint házasságunk elején. E rövid idő alatt, amióta Nonka álférje vagyok, nagyon megszoktam a közelségét; talán nem tévedek, ha azt gondolom, ő sem volt irántam közömbös. Titkos és majdnem tilos szerelem kezdődött közöttünk, melyhez nem volt jogunk, főleg nekem nem, mert ezt a szerelmet egy fontosabb feladat, az illegalitás érdekében föl kellett áldoznunk. Nem tudtam megbékélni azzal a gondolattal, hogy Nonka a szerepe szerint csak *„res nullius"*, senki felesége lehet. Pedig örökre az enyém lehetne, az én feleségem, s leendő gyer-

mekeim anyja. Bár a helyemen maradtam, amikor Hassel Nonka után ment, most mégis belém mart a fájdalom, melyet eddig nem ismertem, ez a kínzó gyötrelem, melyet a mai skolasztikusok és a fanatikusok burzsoá csökevénynek neveznek. Tudtam, hogy ez féltékenység, igazi emberi féltékenység és féltés, szép és nemes érzés, mely nem kelhet kiégett lélekben, csak szenvedélyesen szerető emberek lelkében, emberibbé teszi az embert, mert nagy tettek és nagy kínok lapulnak a hátterében.

— Menjünk innen — mondtam a művésznőnek.

Felsegítettem a köpenyét, és kimentünk, megköszönve a házigazdák vendéglátását. A szállítmányozó, aki annyi erőt és igyekezetet ölt ebbe az estbe, szemmel láthatóan csalódott volt. Manya, a felesége, egy korosabb hölgy, együttérzéssel és sajnálattal nézett rám, mint aki mindent tud. „Az én Kuzjám sohasem engedett volna meg nekem semmi ilyesfélét" — olvastam ki szomorkásgúnyos tekintetéből. Csak Oppenheimné maradt teljesen közömbös a szenvedéseim iránt. Talán azért, mert számomra még mindig Frau Oppenheim volt.

— Hogyan szólítsam önt, asszonyom?

— Olyan fontos ez magának?

— Igen, ha német nő akar maradni.

— Itt Ligyija Heorhijivnának hívnak. — Gyors pillantást vetett Göring hadiszállására, és sietve hozzátette: — Itt a gyárban.

A hadiszálláson hajnalig égett a villany, de a német hadiszállás felett működő áramfejlesztő azután sem hallgatott el. A tompa fényű ablakokban háborgó, bozontos árnyak mozogtak, emberek jöttek-mentek látomásszerűen egyik szobából a másikba, csendben és hangtalanul, most fejeződött be a fronttal kapcsolatos

vezérkari munka — tisztázták a győzelmeket és a veszteségeket, átadták a másnapra vonatkozó utolsó rejtjeles üzeneteket, csak a marsall szobájának súlyos, sötét függönye keltette a teljes titokzatosság benyomását, melyet az erkélyen mozdulatlanul álló őr árnyalakja még jobban kiemelt. Ő volt az, aki ennek a bolondokházának külső csendjét és nyugalmát őrizte, s örökös útját járta a ház körül még sok hasonló árnyalak. Csak a rejtett őrök hallgattak.

Az útkereszteződésnél Ligyija Heorhijivna megállt, és felpillantott rám — ahogy csak a nők tudnak nézni.

— Mondja, maga nem Simanszkij?

— Én, isten ments. Csak néhány óráig voltam az, ott a városban. De majdnem az életembe került.

— Feltétlenül meg kell találnom. Kétségtelen, hogy itt van, a gyárban, de sehogy sem tudok a nyomára bukkanni. Segítsen nekem.

— Én is Simanszkijt keresem. Nevetséges, hogy egy asztalnál ülhetünk vele ezeken az estéken, és nem tudjuk, ki ő.

— Ha ismeri Simanszkijt, adja át neki, hogy keresem. Nem is én, hanem egy férfi, akinek a megbízatását teljesítem.

— Ó, ha ismerném Simanszkijt! Nem üldögélnék ezeken az estéken. Itthagynám a gyárat, és hozzálátnék az igazi munkához.

— Ne játssza meg magát... Ha tud, beszéljen rólam Simanszkijjal. Higgye el, minden perc drága. A fölösleges óvatosság mindannyiunknak árthat. Mondja meg, hogy a háború egész menetét megváltoztathatjuk, ha nem késlekedünk.

Nekem meg egészen más motoszkált a fejemben. Az

asszony megjelenését ösztönösen összekapcsoltam a taverna megnyitására érkezett Makedon bácsi személyével. Vajon az asszony tud róla? Hol van most? Csak nem rá vadászik a művésznő? Ligyija Heorhijivna olyan ártatlanul, gondterhelten, tele bizalommal állt előttem, hogy lelkem mélyén szemrehányást tettem magamnak gyanakvásomért.

– Honnan tud maga Simanszkijról?

– Csak személyesen neki mondhatom meg.

– Itt áll maga előtt. Mondja.

– Nem, maga túlságosan fiatal ahhoz, hogy alezredes legyen.

– Az előbb még feltételezte rólam.

– Csak tréfáltam . . .

Kedves-bizalmasan meglökött, ahogy a nálunk idősebb nők szokták. Még hallottam az éjszaka csöndjében köpenye suhogását, amint eltűnt a gyári kórház felé vezető mellékutcában. Sokáig álltam a fal mellett, vártam, mikor gyullad fény az ablakában. Csak az ajtó csikordulását hallottam, fény sehol sem égett. Ligyija Heorhijivna titokzatos személy volt, el kellett volna mennem a sütödébe és rögtön beszámolni róla Simanszkijnak. De csak néhány lépésre állt az a ház, melynek első emeletén laktunk Nonkával. Meredek, örökké sötét lépcső vezetett hozzánk. Amikor közelebb értem, észrevettem, hogy egyetlen ablakunkat pokróc takarja – ezt Nonka sohasem tette a jelenlétemben. Csak a vékony résen tört át egy fénysugár, s talán ez a véletlen fénysugár mentett meg egy váratlan találkozástól. A lépcsőház pihenőjén egy német katona ült, Hassel tisztiszolgája, s a fénynyaláb éppen a nyakára esett, mintha kikötötték volna az ablakhoz.

A szívem a torkomban dobogott, amikor szabadjára engedtem a képzeletemet, mely a felelősségteljes pillanatokban amúgy is csapongó, épp ezért semmi értelmes dolog nem jutott eszembe. Ha megragadnám a fénynyaláb végét, megfojtanám a lépcsőn ülő német katonát, majd váratlanul, majdnem akadálytalanul behatolnék a lakásomba. Hassellel is elboldogulnék valahogy, teljesen felkészületlenül érné a megjelenésem. Minden házigazda ismeri lakása falvastagságát. Biztos voltam benne, hogy a lövés csak a lépcsőig hallatszana. Még virradat előtt elásnám mindkettőjüket az udvarban, és szemetet, törmeléket szórnék a gödörre.

Ha az ember nem tudja, hogyan másszon ki a csávából, gondolatban lép egyet előre. A kiskapuban álltam, s a német katona ugyancsak csodálkozhatott, hogy ebben az országban nem egy, nem is kettő, hanem három oszlop tartja a kaput. Ez a harmadik oszlop (vagyis én) középen állt. Egy lépést sem tehettem oldalra, amíg a német a kaput figyelte. Ennyi kínlódás után rájöttem, nem is olyan buta dolog testőrrel járni más feleségéhez. Ez a türelmes katona sehogy sem akart elmozdulni a lépcsőről, cseppet sem érdekelte, mi történik a házban. Magam elé képzeltem a mi ordonáncainkat — már régen leselkednének az ablakrésen.

Kis idő elteltével a katona megunta az üldögélést, felkelt, krákogott egyet — vén csataló volt már —, és benézett a résen. Persze nem kíváncsiságból, csupán kötelességtudatból. Meggyőződött róla, hogy főnöke ép és sértetlen, megköszörülte a torkát, hadd hallják: itt van az őrhelyén, és visszaereszkedett megmelengetett helyére. Mintha odakötözte volna magát az ablakhoz, kezében tartotta a géppisztolyát. A kaput nézte és meglepődött.

Három oszlop helyett megint kettőt látott, nem is várhatott mást olyan országban, ahova a nőkhöz is kíséret-tel járnak.

Lementem Simanszkijhoz, persze nem azért, hogy a tölgyfa padon töltsem az éjszakát. A sütödéhez közeledve, ismét hasznát vehettem a „nagy náció" rendjének. A sütöde padlásán a németek minden figyelme az égbolt felé irányult, de cseppet sem törődtek azzal, mi történik a földön. Teljesen rábízták magukat a lenti járőrökre. Csak az ajtó csikordulásakor vonta magára a figyelmet a padláson az egyik őrszem: öngyújtóval cigarettára gyújtott. Simanszkij gyakran nyikorgatta az ajtaját, az őrszemek már megszokták.

— Te vagy az? — kérdezte Simanszkij a sötétben. Felismert, ahogy az ajtót becsuktam. — Mi ütött beléd ilyen későn? Történt valami?

— Semmi különös.

— Én meg azt hittem, megint snapszért jöttek.

— Miért, éjszaka is járnak?

— Schulz káplár éjszaka is idetolja a képét. Látod, hogy sohasem zárom be az ajtót.

Élénken magam elé képzeltem a pirospozsgás, bajuszos Schulz káplárt, pocakján előnyomakodik a szíjcsat a *„Gott mit uns!"* felirattal és elnevettem magam, ahogy eszembe jutott a hasas palack és a káplár feltűnő hasonlatossága. A nevetés hirtelen jön, közben felfedeztem egy eléggé rejtett, de lényeges különbséget az üveg és a káplár között. A palack néha megtelik, de a káplár örökké telhetetlen.

— Min nevetsz?

— Eszembe jutott Schulz káplár . . .

— Jó fiú ez a Schulz.

Jókor nevetek én is, amikor nyakamon a hurok. Amikor másokon nevetünk, egy kicsit magunkat is kinevetjük. Minél jobban próbált Simanszkij megállítani, annál féktelenebbül nevettem. Nem érdekelt, mit gondolnak azok odafönt.

Amikor megnyugodtam, mindent elmeséltem Simanszkijnak a zongoristanőről.

Felkelt, leültetett a padra, és megtapogatta a homlokomat, nincs-e lázam. Nyugtalanította az iménti oktalan, féktelen nevetés. Még egyszer elmondtam mindent, amit Oppenheim özvegyéről tudtam, közös utazásunkról a vonat fülkéjében, szökéséről a sztyeppen és a mai esti találkozásunkról. Simanszkijt meglepte, hogy az a nő őt keresi.

— Mondtál valamit rólam?

— Egy szót sem. De csak magát keresi . . .

— Sürgősen értesíteni kell Nonkát.

— Ez lehetetlen — sóhajtottam bánatomban.

— Miért lehetetlen?

— Hassel van nála, az a Mefisztó-képű.

Simanszkij néhányszor végigment a szobán, alsónadrágban, arca gondterhelt volt. Tapintatosan leplezte örömét a Hassel-üggyel kapcsolatban.

— Játszott is?

— Igen.

— Mit?

— Egy Liszt-darabot.

— Mégpedig?

— Az Ördög Róbert-fantáziát, azt hiszem.

— Honnan ismered ezt a darabot?

— Hallottam egyszer Kijevben. Még a háború előtt.

— Nem tévedsz? Lehetséges, hogy a vonaton egy másik nő utazott?

— Nem, nem. Felismertük egymást...

— Hogy mutatkozott be?

— Ligyija Heorhijivna...

Simanszkij leült a heverőre, és felhúzta a lábát — ebben a szobában mindig hideg a padló. A padlásról lábdobogás hallatszott. Megjött Schulz káplár az őrséggel. Bármelyik pillanatban itt lehetnek a szobában.

— Feküdj le gyorsan és aludj, ha tudsz — parancsolta Simanszkij. — A káplár nem szereti, ha valamit titkolnak előtte. Aki álmos, az aludjon, ne foglalkozzon, ördög tudja, mivel. Ne kelj fel, ha bejön, még ha lámpával a szemedbe világít, akkor sem. Schulz káplár igen messze áll a politikától.

A padlás elcsöndesedett, s néhány perc múlva bejött Schulz káplár és két katona. Schulz körülnézett a szobában, meggyőződött róla, hogy alszunk, letett egy csomag cigarettát az asztalkára, és ráparancsolt a katonákra: — „Fogjátok!" — Minden alkalommal egy üveggel vittek. Amikor meghallottam az ital bugyogását, elkapott a nevethetnék, s a párnába fúrtam a fejemet, hogy újra ki ne törjön belőlem. Schulz káplár biztosan dühbe gurul. Minden nevetést saját személyével hozott kapcsolatba, és méltósága elleni merényletnek érezte. Amikor megtöltötték az üveget, és rácsavarták a kupakot, újra végigpásztázta lámpásával a szobát, s ezt még megtetézte egy bölcs kinyilatkoztatással, melyben már enyhe figyelmeztetés volt:

— Ó, már ketten vannak!

Vagyis ha a létszám tovább növekszik, határozottabb cselekvésre kényszerül, ami az ő esetében azt jelenti, hogy

egy üveg helyett kettővel visz, ha pedig hárman leszünk, a gazda magára vessen, ha az üvegek száma is megháromszorozódik. Schulz káplár igazi német logika szerint gondolkodott, s csak kivételes esetekben követett el baklövést. Még egy dolog jellemezte: csendben jött be, majdnem lábbujjhegyen, hogy ne ébressze fel a házigazdát, és nagy robajjal ment ki, mint aki megkaparintott valamit. A padlásról még sokáig hallatszott a káplár nevetése.

A ZONGORISTANŐ LETARTÓZTATÁSA

Simanszkij egyik cigarettáról a másikra gyújtott. A szoba sötétjében felparázslott a cigaretta, mint a világítótorony az éjben. A zongoristanő megjelenése a gyárban néhány nappal ezelőtt még véletlennek tűnt volna. Sok művész vándorolt, az éhség elkergette őket a nagyvárosokból. Ligyija Heorhijivna is közéjük tartozhatott. Simanszkijban fel is ötlött a zenés estek gondolata, melyek odacsalogatnák a főhadiszállás tisztjeit. Sőt fel is akarta fogadni Ligyija Heorhijivnát a tavernába, már együtt volt a zongorára szánt pénz. De a zongoristanő korai megjelenése rejtély volt. Még egyszer töviről hegyire el kellett mondanom, milyen a külseje, a mozdulatai, a kiejtése, hogyan viselkedik társaságban, milyen volt a cipője, ruhája – ott a vonaton és a tegnapi esten. Nem tudom, milyen következtetést vont le mindebből, de úgy hajnaltájt, amikor az ablakunk egyre világosabb lett, és kirajzolódtak a mellékutca körvonalai, mely tegnap elnyelte a sápadt, kék szemű, alacsony, de jó alakú Ligyija Heorhijivnát – azt mondta, hogy le kell tartóztatni ezt a titokzatos Oppenheimnét, mégpe-

dig ma reggel, mielőtt ő maga megelőzne bennünket. Házi fogságra gondolt a következő éjszakáig, aztán majd kitalálja, mit tegyen a madárkával.

— Csak finoman, tapintatosan, tudod, hogy a művészek mennyire érzékenyek. Délben felvált Trosa, este meg elszállítjuk egy „közeli helyre".

Tudtam, hogy ez a kőfejtőt jelenti, ahol minden egyetlen lövés nélkül zajlik le. Ott találtak meg néhány besúgót, azt az elöljárót, aki elárulta a németeknek a híres Ánya Milova partizánnőt, s az elöljárón kívül még néhány embert, akire senki sem ismert rá — SS-kopók voltak, a németek bérencei, Hitler főhadiszállásának környékét bújták, és egy óvatlan pillanatban Simanszkijba ütköztek. Szinte hallottam ordításukat, amint harminc-negyven méter magasból az akna kék üregébe zuhantak, s összerázkódtam a padon attól a gondolattól, hogy mindez megtörténik a zongoristanővel is, ha nem az, akinek vallja magát. Erről a kőbányáról Trosától hallottam, aki többet tudott a főnökéről, mint ahogy a kovács gondolta. Állítólag Simanszkij is dolgozott már abban a kőbányában, ahol a fasiszták több száz emberünket kínozták halálra, amikor a „Werwolf"-objektumhoz követ termeltek ki. Most mégis kegyetlen, fekete szakállú istennek láttam, bár a mindennapi életben kedves, melegszívű ember volt. Néha félelemmel tekintettem rá, s nem irigyeltem azokat, akik egy éjszaka váratlanul a régi kőbánya mély szakadéka fölött találták magukat. A kőfejtő rémületet keltett a németekben és a behódolók hadában, engem meg egészen a mai napig a Taigetoszra emlékeztetett, ahonnan a régi spártaiak ledobálták a testi hibás csecsemőket. Most elvesztette számomra romantikus színezetét, Simanszkij sem hasonlí-

tott már Spárta királyára, mert messziről meghallottam Ligyija Heorhijivna sikoltását, pedig ma éjszaka még megszorítottam finom kezét.

Elindultam a mellékutcába, hogy megkeressem.

Még sohasem tartóztattam le senkit. Csak tanúja voltam egyszer egy letartóztatásnak. 1937 tavaszán történt, növénytanórán. Éppen a keresztesvirágúak családjáról tanultunk. Volodimir Ivanovics Dolezsal, a növénytantárunk, olyan különös szeretettel mutatta herbáriumát — melyben a gyakrabban előforduló keresztesvirágúaktól a legkülönlegesebbekig minden ott sorakozott —, amilyen szeretetet csak emberek iránt érezhetünk. Aztán a táblához ment, és írni kezdte a hatalmas családba tartozó növények latin nevét, mintha egy egész nép tódult volna a táblára.

Közülünk csak azok nem iparkodtak a tanár nyomában maradni, akik utálták a latint, s a világért sem hitték el, hogy annak az egyszerű poros csalánnak, melylyel oly sokszor kikaptunk ünnepnap és hétköznap az idegen kertek és dinnyeföldek megdézsmálásáért, még ilyen bölcs és cifra neve is lehet. Én is ezek közé a szkeptikusok közé tartoztam, bár éppúgy szerettem Volodimir Ivanovicsot, mint a többiek. Pedig nem volt különleges ember a mi jóságos, ártatlan és örökké gondterhelt arcú, borzas szőke hajú tanárunk. Egyszer megszólította az igazgatót:

— A városba megy?

— Igen, a fodrászhoz.

— Nem vinné magával az én fejemet is, meg kéne nyiratkoznom.

— Adja ide, azon nem múlik — mondta az igazgató, és felnevetett.

Sokszor megbámultam a növénytantanárunk mindig krétás, finom kezét, göndör haját. Jóképű embernek tartottam. De a latint utáltam, mint valami holt és szükségtelen dolgot, s kibámészkodtam az ablakon, míg a többiek lemásolták a titokzatos latin szavakat a tábláról. S ekkor két fehér egyenruhás, zöld vitorlavászon csizmás katonát pillantottam meg. Lassan, kimérten jöttek be az iskola kapuján. Meglöktem a szomszédomat, és az ablakra mutattam. Egy szempillantás múlva az egész osztály a fehér ruhás katonákat figyelte, csak a tanárunk írta tovább gondosan a táblára a csikorgó krétának oly nehezen engedelmeskedő latin szavakat. Az utolsó kifejezést aláhúzta, és így szólt, hátra sem fordulva: „Jegyezzétek meg, ez nagyon mérgező fajta." Gyanítottuk, hogy még a mi nevünket is tudja latinul. Kellemes titok volt, de ezt egyikünk sem merte megkérdezni, mert attól féltünk, hogy a mérgező fajtához kerülünk.

A „fehér négusok", ahogy később elneveztük őket, még ma sem tudom, miért, eltűntek a folyosón, néhány perc múlva az igazgatónk lépett be az osztályba, Volodimir Ivanovics régi barátja; most azonban szigorú és könyörtelen volt az arca.

— Dolezsal polgártárs, hagyja el az osztályt.

„Dolezsal polgártárs" félresimította haját, szemével végigfutott a táblára vázolt egész nemzetségen, észrevette, hogy két név még hiányzik, hozzáírta azokat, mintha egész élete ezen a két szón állna vagy bukna, melyek jelentését soha sehol sem találtuk meg.

Ezután „Dolezsal polgártárs" letette a krétát, keserű pillantást vetett egykori barátjára, majd ránk is — lehet, hogy mondani akart valamit, de nem határozta el magát,

és büszkén, tanáros magabiztossággal ment ki az osztályból.

Az igazgató, ki tudja, miért, a táblához lépett, és figyelmesen végigolvasta, amit tanárunk a táblára írt. Az aláhúzott szavaknál megtorpant, szomorúan ingatta a fejét, és kiment az osztályból, mely a kihalt bolygók csendjével kísérte.

Néhány perc múlva a „fehér négusok" már a kapuban jártak kedvenc tanárunkkal. Szomorúan ment, szellő játszott a hajfürtjeivel. Dolezsal huszonhét éves volt, még nőtlen, az egyik falubeli fiatal özvegynél lakott, aki fél év múlva fiút szült neki, és a nevére is íratta.

A város szélén nagyot kukorékolt egy hajnali kakas, melyről Simanszkij egész történetet mesélt.

Ez volt az utolsó kakas, mely csodával határos módon túlélte Schulz káplár támadásait, aki a vidék minden kakasát és tyúkját felhordta már az ütegre A tyúkvadászt a mieink görénynek keresztelték el, volt, aki rókának hívta. Már csak ez az egy „illegális" kakas maradt meg a város szélén, mert egy bizonyos időpontban csak egyetlenegyszer szólalt meg. Ilyenkor Schulz káplár mozdulatlanná dermedt a sütöde padlásán, de hiába várta, hogy a kakas másodszor is megszólaljon, és elárulja a helyét. Schulz feldühödött, köpködött, káromkodott, dobogva menetelt a padláson — mindhiába. A kakas hallgatott másnap hajnalig. Schulz elhatározta, hogy a kakast német precizitással felkutatja, másodpercnyi pontossággal jegyezgette a kakas jelentkezésének időpontját, s elvárta, hogy ellenfele is a pontosság ideálja legyen. De a kakas nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hol előbb, hol később kukorékolt, és majdnem mindig készületlenül érte a káplárt.

Úgy hallottam, hogy a kakas éppen Ligyija Heorhijivna utcájában szólalt meg. Éppen olyan helyzetben voltam, mint Schulz káplár. Ő nem tudta, hol lakik a kakas, én meg csak hozzávetőlegesen tudtam, hol lakik Ligyija Heorhijivna, akit őrizetbe kellett vennem mint gyanús személyt. Nem is csodálkoztam, amikor ebben a sötét mellékutcában Schulz káplárba botlottam. Úgy tettem, mintha semmit sem tudnék németül, ő sem sokat értett a mi nyelvünkön, ezért egy európai keverék nyelven szólt hozzám, nemzetközi kézmozdulatokkal próbálva érthetőbbé tenni szavait. Körülbelül ez a párbeszéd folyt le közöttünk:

— Hol lakik itt egy kakas?

— Milyen kakas, káplár úr, kérem?

— Egyszerű orosz kakas.

— És maga még nem ette meg?

— Nem, minden éjjel kukorékol. Nagyon szépen, de csak egyszer. Így ni.

A káplár teleszívta a tüdejét levegővel, megcsapkodta combját, mint ahogy az igazi kakasok csapkodnak, és meglepő hitelességgel elkukorékolta magát.

— Ku-ku-ri-kú!

Az emeleti nyitott ablakból, mellyel szemben álltunk, kinézett Oppenheimné. A következő pillanatban a fal melletti közeli kis fáskamrában nagyot kukorékolt az öreg összeesküvő. Valószínűleg megzavarta a káplár álnoksága.

— Á-á-á! Megvagy! — kiáltott fel Schulz.

Még nem láttam ember szemében ekkora diadalt. Mintha legalábbis egy egész országot hódított volna meg. Rájött a kis bujkáló, hogy nagy butaságot csinált, és elhallgatott, de már késő volt. A káplár egyetlen ug-

rással a bedőlt kerítés túloldalán termett, és hajtóvadászatot indított a kakas ellen – az utóbbi nyilvánvalóan fölényben volt. Én Oppenheimné felé indultam, aki eltűnt az ablakból, amint meglátott az utcán a német katonával.

– Ki az? – kérdezte, amikor bekopogtam.

Némi habozás után ajtót nyitott. Csinos nő állt előttem, hosszú, török mintás selyempongyolában, lábán meleg papucs; fésületlenül, izgatottan. A pongyolájából kikandikált a fehér csipke, fölötte egy csöpp kis anyajegy bujkált, mint egy lencseszem. Ligyija Heorhijivna kezében cigarettát tartott, de nem volt meggyújtva, talán elfogyott a gyufája.

– Nem tudna egy kis tüzet adni? – kérdezte, mintha éppen ezért jöttem volna.

Gyufát vettem elő. Néhány szál kialudt, mire sikerült rágyújtania, aztán a kis zsebébe csúsztatta a dobozt. Olyan természetesen szívta a cigarettát; finoman szippantott, a szemével pedig huncutul hunyorított a füsttől.

– Ki volt az a német katona, akivel a házunkkal szemben beszélgetett?

– Schulz káplár. Az ütegtől.

– Miért éppen az én ablakommal szemben randevúznak?

– Ne aggódjék, Frau Oppenheim. A káplár egy kakasra vadászik.

– Mire?

– Mondom, hogy felesleges aggódnia. Ez a káplár magát még semmivel sem fenyegeti. Különben is, a maguk káplárja . . .

Bűntudatosan elmosolyodott, még néhányat szippan-

tott a cigarettájából, kisujja hegyével leverte az első hamut a hamutartóba, ahol megengedhetetlenül hosszú cigarettavégek más, rövid, rúzsos csikkekkel váltakoztak. Az éjjel tehát vendége volt. Azt akartam mondani, hogy mi a káplárral véletlenül találkoztunk, de önnek, Oppenheimné, a hamutartóról ítélve, nem véletlen találkája volt.

Oppenheimné egy karosszékbe vetette magát s egy üres székre mutatott. Lábát keresztbe tette, tompán fénylő, formás térde fölött kikandikált a fehér csipke. Minden nő azt mutatja magából, amit tökéletesnek tart. De aki le akar valakit tartóztatni, arra nem hatnak a női térdek.

Az ablakhoz mentem, nem árt, ha becsukom, ha netán Oppenheimné tiltakozik, vagy ellenem szegül. Az ablakból majdnem az egész gyár területét látni lehetett, oldalt meredeztek a kádak, üresen és fölöslegesen. A lakásom lépcsőjén már nem volt ott a német katona sem, álmosan csüngött a függöny és akaratlanul is az jutott eszembe, hogy az ilyen ártatlan, idilli, nyugodt függönyök mögött csalják meg legkönnyebben az asszonyok a férjüket. Nonka talán alszik még, a szobában érződik összekuszálódott hajának illata, éjszakára mindig kibontotta, hogy pihenjen a hajfonat. Nonka finom orrocskáján, a leheletfinom szeplők fölött vörös kis ránc jelenik meg, mely a nyugtalan éjszakáról árulkodik, eltelik néhány nap, míg elhalványul, eltűnik. Ideges, árulkodó jel a csalfa nőkön, akik közé ma éjszaka óta Nonkát is soroltam. Még ma megmondom Simanszkijnak, keressen neki más férjet, ha nem akarja, hogy a gránitbánya szakadékába vessem Nonkát, mielőtt ezt ő megtenné Oppenheimnéval.

A kovácsműhely elé gördült Korn parancsnok hintója — Homa jött újrapatkoltatni a lovakat, mert a környéken senki sem értette úgy ezt a mesterséget, mint Simanszkij. Tudtam, hogy kifogja a lovakat, és egymás után bevezeti a műhelybe, de Simanszkij nem fogja azokat megpatkolni, mert egy héttel ezelőtt már megtette — kitart az egész nyáron. Homa friss híreket hozott Sztratyiontól. Talán a visszatérésemre vonatkozó parancsot is. Valaki más lesz helyettem az üres kádak főnöke, cseppet sem irigylem, ha ezzel a tisztével együtt automatikusan Nonkát is megkapja feleségül.

Schulz káplár visszaindult az ütegre a legyőzött kakassal, mely nem berzenkedett többé, ugyanis kiderült, hogy a káplár nem is olyan gazember, mint ahogy a gyár környéki tyúkok hitték, gyöngéden simogatta a kakas büszke nyakát, még beszélt is hozzá, de az semmit sem értett ezen a nyelven. A hadiszállás előtt zajlott a reggeli őrségváltás — csendben, pontosan, megszokottan. Harmattól nedvesen álltak a fal mögött a fekete gépkocsik, ott is felváltották az őrt. Eszembe jutott, hogy ilyen autón érkezhetett ide Oppenheimné, vagyis Ligyija Heorhijivna.

Ott az a kis ablak a műhely fölött, ahonnan Trosa lőtt. A szerencsétlen lövés után Göring körül megerősítették az őrséget, jobban figyelték, mi történik a hadiszállás körül. Az ablakot is figyeltették, amelyikben álltam, könnyed mozdulattal be is csuktam, mintha otthon lennék. A felső reteszt nem értem el, az alsó meg rossz volt, de úgy tettem, mintha egyszer s mindenkorra bezártam volna, most pedig rátérhetek idejövetelem tulajdonképpeni céljára.

— Oppenheimné, magát letartóztatom . . .

— Ez Simanszkij parancsa?

— Tegyük fel . . .

— Na végre! . . . Mintha ezt előbb nem is lehetett volna megtenni . . .

Eleinte minden letartóztatott egyformán viselkedik. Nem sír, nem csodálkozik, nem rémüldözik, nem könyörög, hanem öltözködni kezd.

A letartóztatott asszony ledobta pongyoláját, csak a fehér csipkés kombiné maradt rajta, cipőt húzott, majd magára öltött egy szűk szürke szoknyát zöld blúzzal, és csomagolt az útra. Szótlanul, nagy figyelemmel tevékenykedett, rólam teljesen megfeledkezve.

— Nos, hát menjünk — szólalt meg, és az ajtó felé indult.

— Nem, Oppenheimné — éjszakáig itt kell maradnia házi őrizetben.

Gondtalanul és könnyedén felnevetett.

— Ez lehetetlen — mondta.

— Azt mi jobban tudjuk, mit lehet, mit nem.

— Reggel nyolckor a marsallal találkozom.

— Itt? — kérdeztem rémülten, mert nyolcig már igen kevés idő maradt.

— Nem, a hadiszálláson. De korábban is értem jöhetnek.

— Csak nem kel föl a marsall ilyen korán. Ma különben is vasárnap van.

— Lehet, hogy még ágyban akarja meghallgatni Haydn muzsikáját . . .

Fekete táskájából elővett egy négyszögletes névjegykártyát, melyen halványkék gót betűs írás látszott.

— Itt a belépőm . . . Tehát egy kicsit el kell halasztania a letartóztatásomat, majd ha megjövök a koncertről.

Megvárhat itt is. Szavamat adom, sehova sem tűnök, amíg Simanszkijjal nem találkoztam... Ha kelepcébe csalnak, és nem térnék vissza, adja át Simanszkijnak, hogy a tavernában várja őt Szasa.

— Ki az a Szasa?

— Paramonov komisszár. Egy hadosztályban szolgáltak.

— Ligyija Heorhijivna, én magát nem engedhetem a marsallhoz.

— Tessék???

Már egy szemet sem hasonlított Oppenheimnéra. Szigorú, körültekintő, tapasztalt hírszerző volt, aki átesett már a tűzkeresztségen. Csak ilyen nő tudja egy elegáns első osztályú kocsiban a fiktív Oppenheim tábornok özvegyét eljátszani. Szigorúan az arcomba nézett:

— Én a halálba megyek, maga pedig még zaklat engem. Menjen a kovácsműhelybe, és figyelmeztesse Simanszkijt, hogy legyen készenlétben. Lehet, hogy néhány perc múlva ki kell menteniük engem...

Kiment, becsukta maga mögött az ajtót, s léptei végigkopogtak a falépcsőn. Az első pillanatban úgy éreztem, mintha be lennék csukva ebbe a szobába. De ez volt a legkisebb gondom. Hihetetlennek találtam, hogy ez a törékeny kis asszony, aki nem is olyan gyámoltalan, mint kezdetben hittem, rászánja magát egy hadiszállásbeli látogatásra anélkül, hogy tudná, mivel végződik az egész.

De hát ki ez a nő?

Összeomlott az egész konspirációs tevékenységünk. Eddig is gondoltam arra, hogy a konspiráció nem állja ki minden esetben a próbát, de ekkora bukásra még Simanszkij sem számított. Ha ez az asszony tud a kovács-

műhelyről, akkor talán minden egyebet is megtudott már: a kis ablakról, melyből Trosa lőtt, a tavernáról — még az is megfordult a fejemben, hogy az éjjel ott járt a sütödében, és kihallgatta a beszélgetésünket. Bejött csöndben, és elbújt a pad alatt, melyen feküdtem. Sőt még előttem bejuthatott oda, amíg én oszlopként támasztottam a kaput a német katona előtt.

Ligyija Heorhijivna nem csapott be. Láttam az ablakból, amint az utcára lépett, majd elindult a hadiszállás kapuja felé. Léptei nem árulkodtak sem bizonytalanságról, sem kétségbeesésről. A nők vakmerősége semmihez sem hasonlítható, ha nemcsak szolgálatba, hanem halálos veszedelembe mennek, bár az utóbbi feltételezésemet el akartam hessegetni. Ligyija Heorhijivna átadta az őrnek belépőjét, bejutott a kőkerítés mögé, majd az épület bejáratánál az őr újra igazoltatta. Eltűnt a szemem elől anélkül, hogy visszapillantott volna.

Elhagytam a szobát, és Simanszkijhoz siettem. „Urambocsáss" befogta a lovakat, a hintó készen állt a szökéshez. Mindjárt beülünk mind a hárman: Simanszkij, Trosa és én, majd nyomtalanul eltűnünk. Simanszkij meghallgatott, és egészen máshogy döntött. Homának meghagyta, hogy álljon a hintóval a hadiszállás kapuja elé, és várja meg a zongoristanőt. Vasárnap van, Korn parancsnok is szeretne hallgatni egy kis Haydn-zenét. Homa könnyen kapott ilyen feladatot, rendben voltak a papírjai — az „Ausweis" —, melyek tanúsították, hogy Korn parancsnok szolgálatában áll, mi több, német hintóban ült, német lovakat hajtott, s ez mindig hatással volt az őrök érzelmeire.

Simanszkij kijött a műhelyből, és még egyszer ellen-

őrizte a munkáját. Megvizsgálta a régi patkolást, kis kalapáccsal megütögette, majd elégedetten kiáltotta:

— Hajthatod őket most már akár a pokol kapujáig...

„Urambocsáss" parasztosan megvakarta a tarkóját, felmászott a bakra, ostorával megérintette a lovakat, s a hintó lassan a hadiszállás elé gördült. Ott megállította Homa a lovakat, lekászálódott a bakról, és az őrhöz ment. Megmutatta, kicsoda ő, honnan és miért jött. Igyekezett megértetni az őrrel, hogy Korn parancsnok is Haydn-muzsikát akar hallgatni, s ezért hintót küldött a zongoristanőért. De a művésznő nincs otthon, a szomszédok mondták, hogy ide jött, uram bocsáss. Az őr telefonon jelentette a kocsis ügyét a parancsnokának, majd visszaadta a papírokat. „Urambocsáss" büszkén és komoly arccal visszamászott a bakra, mert ott nagyobb biztonságban érezte magát, mint lent az anyaföldön.

Várnia kellett.

A hadiszállás egyik ablaka kinyílt, és csodálatos zene hallatszott onnan. Megmerevedtek az őrök az erkélyen, a lent várakozó gépkocsik és a bakon ülő kocsis is az ablak felé nézett, mintha ő is értene Haydn zenéjéhez. Hegyezték a fülüket a német lovak, ők még csikókorukban hallhatták ezt a zenét. Homa néha tartott tőlük, de most semmi panaszuk nem lehetett: német hadiszállás mellett német zenét hallgattak. Amint meghallottuk Haydn szerteáradó zenéjét, megragadtuk a kalapácsainkat, a legnagyobbat és az ügyes kis acélkalapácsot, melytől a vasóriások lélegzete is eláll, döbbenetes vagy őrjítő zene tör elő belőlük — a kovács hangulatától függően. Jelt adtunk a művésznőnek, hogy nem szöktünk meg, halljuk őt, és segítségére sietünk,

ha valami történik vele. Játssza csak Haydnt a mi kalapálásunk kíséretével, mert ő az első asszony, aki ezeken a falakon áthatolt.

Amikor sápadtan, Haydn zenéjétől és hallgatóitól meggyötörten kilépett a hadiszállás kapuján, „Urambocsáss" fürgén lemászott a bakról, mélyen, falusiasan meghajolt előtte, és így szólt:

— Korn úr, a parancsnokom, nagy zenebarát, ide küldött engem, és megparancsolta, hogy maga nélkül vissza ne térjek. Legyen olyan kedves, drága asszonyom.

— Milyen hangszere van, zongora vagy pianínó?

— Pöröly, kérem alássan. Nem hallotta az imént?

— Persze, hallottam. Csodálatos volt. Máris indulhatunk.

Amikor elindultak, „Urambocsáss" megkérdezte:

— Az uraságok megkínálták legalább valamivel?

— Nem szokásuk a kínálgatás.

— Akkor egyenesen a tavernába hajtunk.

— Simanszkij ott van már?

— Miféle Simanszkij, uram bocsáss! Álmodott magának egy Simanszkijt, én meg hírét sem hallottam. A szakállast Petro Liscsenkónak hívják. Felejtse el Simanszkijt örökre. Hát én magyarázzam magának, drága asszonyom?

... Egy fiatal, lenhajú német katona, akinek szemmel láthatólag megtetszett Nonka, segített sört csapolni az asztalnál ülő társai harsány kacagásának kíséretében. A fiatalemberek néha naivak és nevetségesek, ha udvarolni próbálnak; ez a kiskatona, akit keletre visznek, nevetségesnek és gyámoltalannak hatott, mert nem tudta megmondani Nonkának, amit egy igazi katona rég megmondott volna. Szótlanul csapolta a sört, talán igazi

férfimunkának tartotta, s amikor Nonka megtöltött minden korsót és felszolgálta, a katona esetlenül állt a pultnál, míg Nonka rá nem mutatott a gramofonos asztalkára. Elővett a holmik közül egy fémdobozt, melyben eltompult tűk voltak, meg egy fenőkövet, és a legnehezebb munkával bízta meg a katonát, ami a tavernában csak létezett: tűhegyezéssel.

Társai élcelődései és gúnyolódásai csak lelkesebbé tették. Az arcáról le lehetett olvasni, hogy belebolondult Nonkába. Nem szívesen gondoltam arra, hogy ebből a fiatal fiúból Hitler éppolyan gyilkost csinál, mint a többi millióból. Talán a háború poklában eszébe jut ez a taverna és az ócska gramofon, amelynek a tűit hegyezte. A fény felé tartotta, mint valami drágakövet, fél szemét behunyva vizsgálgatta, és átadta Nonkának, mint egy ajándékot. Megint felhangzott a halhatatlan Okszana Petruszenko hangja. A katona újabb tűhöz fogott, Simanszkij pedig megkérdezte Ligyija Heorhijivnától:

— Ha nem jön el Szasko, milyen tanút hívjunk?

— Nem tudom — felelte Ligyija Heorhijivna, és zavarba jött.

— A mai hadiszállásbeli látogatása után minden okunk megvan arra . . .

— Hogy engem német kémnek nézzenek? — mondta ki a nő Simanszkij gondolatát.

— Igen — erősítette meg a férfi.

Hosszú, feszült csend következett, s újra magam előtt láttam a kék szakadékot, melybe még ma éjjel belezuhan Ligyija Heorhijivna, ha nem jön el Paramonov komisszár és nem igazolja a személyét. Észrevétlenül oda szerettem volna súgni, legyen őszinte Simanszkijjal, csak ez mentheti meg a nyirkos kőbányától.

— Én valóban náluk dolgozom... de a mi javunkra...

— Régóta? — kérdezte közömbösen Simanszkij.

— Elég régóta...

— Paramonov tud róla?

— Igen.

Úgy érezhette magát, mintha mezítláb járkálna azokon a tűkön, melyeket most hegyezett a katona.

— Elég óvatos volt a mai napig, amíg ezek a maflák el nem árulták magát.

— Egy kis Haydn-zenét akartak hallgatni.

— Kik? Többen vannak?

— Göring.

— Ismeri?

— Igen, még Vinnicjából, amikor az elmegyógyintézetben laktak. Felkértek, hogy zongorázzam, aztán felajánlották, hogy dolgozzam nekik. Én beleegyeztem... a mieink tudtával.

Csodálatos asszony ült Simanszkijjal szemben.

— Ki tudná csalni Göringet a hadiszállásról? Mint nő.

— Minek kicsalni. Éjszaka ő maga jár hozzám.

— Kicsoda???

— Göring marsall.

— Mit fecseg, Oppenheimné.

— Még ma meggyőződhet róla.

— Hogy eljön Göring?

— Igen, de nem egyenruhában, hanem civilben.

— Egyedül vagy kísérettel?

— Nőkhöz nem járnak kísérettel.

— Nonka, sört! — kiáltott Simanszkij izgatottan. Úgy nézett Ligyija Heorhijivnára, mintha az asszony való-

ban meg tudná változtatni a történelem menetét, bár a most hallott bejelentés hihetetlenül hangzott. Simanszkij kortyolt a söréből, és elnevette magát. Talán valami illetlen dolgot gondolt a marsallról, s magára vonta a szomszéd asztalnál ülő németek figyelmét.

A tűket hegyező katona megizzadt. A gúnyos nevetés lesújtotta Ligyija Heorhijivnát. Az is bántotta, hogy nem hisznek neki. Nonka észrevette, hogy az asztalunknál kellemetlen beszélgetés folyik, tartózkodóan csak a szemével üdvözölte Ligyija Heorhijivnát, engem pedig figyelemre sem méltatott, bár ahogy elém tette a sört, észrevettem, hogy haragszik, talán féltékeny is a zongoristanőre. Megvolt erre minden oka: nem otthon töltöttem az éjszakát. Lelkem mélyén örültem, hogy most egy kicsit meglakol a Mefisztó-képűért.

A taverna elé gördült egy kocsi, na, még csak az hiányzott, hogy Göring is megjelenjen, elcsodálkozna, ha ismerősét a mi társaságunkban találná.

— Nem lenne jobb, ha most elmenne? — kérdezte Simanszkij.

— Nem, nem, hiszen maguk őrizetbe vettek Szasko megjelenéséig.

Az udvarról behallatszott a római rádió szünetjele...

Az egyik székesegyházban, talán a Szent Péter-bazilikában, miséztek. Ünnepélyes, csodálatos orgonazene áradt, a taverna vendégeinek gondolatait az örökkévalóság felé terelte. Ketten léptek a helyiségbe. Az egyik Vincent őrnagy volt, a másik meg egy középkorú, polgári ruhás férfi. Nyilván az őrnagy tolmácsa. Megjelenésükkor Simanszkij szándékosan összerezzent, a zongoristanő elsápadt, én meg mélyen a korsóm fölé hajol-

tam, hogy el ne nevessem magamat. A tolmácsot most láttam először.

A német katonák felugrottak a helyükről, és rangjukhoz illően üdvözölték a vendégeket (nincs a világnak még egy hadserege, mely ekkora zajt csapna köszönésnél). A tűhegyesítő katona abbahagyta foglalatosságát, és a társaihoz sietett, a tavernában néma csönd lett. Az újonnan érkezettek méltóságteljesen letelepedtek egy külön asztalhoz. A tiszt két ujjával mutatta, hogy két korsóval kér. Az őrnagyi rangjelzéshez kissé durva kézmozdulat megmosolyogtatta Ligyija Heorhijivnát. A másik, a polgári ruhás hunyorított Simanszkijnak, ő meg örömteli pillantással válaszolt, majd odasúgta a zongoristanőnek:

— Ön szabad.

A jóindulatú, kellemes arcú civilben Simanszkij felismerte az egykori 139-es gyalogoshadosztály komiszszárját, O. L. Paramonovot, akivel együtt kezdték a háborút. Nagy erőfeszítésükbe került, hogy össze ne ölelkezzenek.

Nonka nagy buzgalmában majdnem kiöntötte a sört. Az őrnagy valami kellemeset mondott neki németül, anélkül, hogy igénybe vette volna a tolmácsát. Gondolom, mit: „Maga ma szebb, mint valaha." Ha ezt nem Makedon bácsi mondta volna, újra a tölgyfa padon tölthetném az éjszakát Schulz káplár őrizete alatt. A német katona, aki a tűket hegyezte, nem tudott semmi nagyszerűt mondani Nonkának búcsúzóul. Utolsónak ment ki, a küszöbön meg is állt egy kicsit: látszott rajta, mennyire nem kívánkozik a frontra ebből a nyugodt kis tavernából. De már hívta is a felettese, s az úton veszteglő teherautók felé szaladt. Néhány perc múlva a ta-

verna törzsvendégei magukra maradtak az őrnaggyal és a tolmácsával. Üres hintaján hazahajtott „Urambocsáss" is. Ligyija Heorhijivnával karonfogva indultunk el, mögöttünk jött súlyos lépteivel a kovács. Csak a taverna kapujában hallatszott még sokáig a római orgona hangja. Összeesküvés folyt a Harmadik Birodalom ellen. Amikor Paramonov megkérdezte Ligyija Heorhijivnától: „Biztos vagy benne, hogy ma eljön?" — az asszony keresztet vetett.

GÖRING ELRABLÁSA

Éjfél felé, amikor a gyár a legteljesebb csendbe burkolózott, s a kőfal mögött elsötétedett a legtöbb ablak, a hadiszállás kapuján kilépett egy civil ruhás ember. Világosszürke nyári sapka, sötétszürke öltöny, kicsit nyikorgó fekete lakkcipő volt rajta, hóna alatt, kis csomag. Félelmünk, hogy nagy kíséret követi majd, nem igazolódott. Egészen csendesen jött elő, hacsak a vaskapu zörgése nem áruló jel.

Azelőtt sem Simanszkij, sem én nem láttuk a birodalmi marsallt civilben, de amennyire rejtekhelyünkről a külső jelekből meg tudtuk ítélni, ő volt az. Alacsony, testes, gőgös tartású ember volt — látszott rajta, mennyire el van telve magával. Igaz, furcsán hatott Európa leggazdagabb embere egy kis élelmiszercsomaggal a hóna alatt, de talán csak helybeli lakosnak akarta álcázni magát. Találkára indulva, a marsall nemcsak a marsallbotot hagyta otthon, de megszűnt a Harmadik Birodalom második emberének lenni, s a gyári utcák sötétjében érezhette, mennyire hajszálon függ rangos

élete. Ha majd felhívással fordul népéhez: „Én maradtam egyedül..." — de akkor talán még kevesebbet nyom a latban, mint most.

Simanszkij nem volt nagy híve Göring elrablásának. Az volt a véleménye, többet ér, ha a szovjet kormány nevében tárgyalunk vele, hiszen elég nagy hatalmat képvisel. Amint elragadjuk, és a Nagy Földre szállítjuk, egyszerű fogoly lesz, mint például Hess Angliában. A többiek az elrablás mellett kardoskodtak, amíg erre lehetőség nyílik. Végtére is Göring az Göring — felhívással fordulhat népéhez, hogy szüntesse be a háborút, távolítsa el Hitlert; kormányt alakíthat a hozzá hasonló foglyokból. Ha a Vörös téren felakasztják — már a szenzáció is megéri, hogy cselekedjünk, szólt hozzá Makedon bácsi, aki már régóta a határozott cselekvés példaképe volt számomra.

Göring egy karnyújtásnyira megközelítette a kiskaput, melyben újra oszlopként megmerevedtem, a kaputól nem messze váratlanul megállt, elvégezte kisdolgát, mint bármely más halandó, Simanszkij irányában keresztülvágott az úttesten (ő a gyári kórház kőfala mögé bújt). Amikor Göring szerencsésen elhaladt Simanszkij mellett, befordult Ligyija Heorhijivna mellékutcájába, ahol a múltkor Schulz káplár foglyul ejtette az utolsó kakast. Göring a kapubejárathoz közeledett, ahol mindennek meg kellett történnie. A mindig tárva-nyitva álló kapu egyik szárnya mögött Trosa állt készenlétben egy kenderzsákkal. Simanszkijnak egyet kukorékolnia kellett volna, ami azt jelentette: „Ne nyúlj hozzá, menjen csak fel az emeletre." Trosa talán már hallotta is a házhoz közeledő lépteket, a gyors járásban kitulladt marsall szuszogását, felkészült a támadásra — egy

hamuval töltött zsákot kellett a marsall fejére húznia —, amikor valahol a sütöde környékén váratlanul megszólalt egy kakas. Egyszer, ahogy megbeszéltük.

Elképzelhető, milyen visszás helyzetbe kerültünk — Trosa, Simanszkij és én, Göringről nem is szólva, aki azelőtt sohasem hallott kukorékolást a légvédelmi üteg felől, hiszen Schulz káplár szomszédságában kakas még nem maradt élve. Még a marsall is tudott Schulz falánkságáról. Göring megállt a kapu előtt; ami Simanszkijt illeti, meg is feledkezett az igazi kakasról. Trosa pedig álmában sem gondolta volna, hogy a kakasszó nem Simanszkijtól ered, tehát a megbeszélt jelnek vette: „Ne nyúlj hozzá!" Göring szabadon belépett a megdermedt Trosa mellett a visszhangos lépcsőházba. Nekünk Simanszkijjal semmi lehetőségünk nem volt, hogy Trosát figyelmeztessük: nyugodtan cselekedhet, a marsall egyedül jött. Míg Göring öntelten és gőgösen haladt a lépcsőn felfelé, Trosa szörnyű éjszakának nézett elébe a kapu mögött szorongva, az ócska hamuszsák társaságában. A megbeszélt jel hallatán Trosa okkal gondolhatta, hogy a marsall kísérete a ház előtt várakozik.

Trosa később bevallotta, hogy úgy vélte, a „Göring"-manőver megbukott, mert néhány perc múlva két német katonát pillantott meg, akik majdnem Göring nyomában érkeztek, de sokáig álltak a kapuban a halálra vált Trosával szemben, akinek a zsákján kívül semmilyen fegyvere nem volt. Amikor a németek felmentek a lépcsőn, végre felismerte az egyikben Makedon bácsit.

Ezután minden villámgyorsan történt. Csendesen a kapu elé gurult egy német személygépkocsi, a rendszámát már ismertem: F—0021; a kör alakú, téglasarokkal kirakott régi virágágyat megkerülve megfordult és várt.

A tisztek odavezették Göringet és Ligyija Heorhijivnát. A letartóztatottakkal udvariasan bántak — kinyitották előttük a kocsi ajtaját, és igen határozott kézmozdulattal felszólították őket, hogy foglaljanak helyet. A foglyok mellé Paramonov ült, lövésre kész revolverrel, a vezető mellé pedig Vincent őrnagy. A kocsi kissé lejjebb süllyedve, nesztelenül gurult ki a mellékutcából az autóútra, de nem a hadiszállás felé vette útját, ahol ellenőrizhették volna, hanem ellenkező irányba indult. A „németek" nyilván siettek, mert elfelejtették lekapcsolni Ligyija Heorhijivna szobájában a villanyt.

Előjött rejtekhelyéről a csalódott Trosa, hátán a zsákjával. Megállt, füttyentett. Egy perc múlva ott állt mellette Simanszkij, majd én is. Trosa a földre dobta a zsákját, melynek segítségével egy félórával ezelőtt elkaphatta volna a marsallt, a birodalmi minisztert, Európa egyik legnagyobb mágnását. Még ma eljuttatják Sztratyionhoz, néhány nap múlva az egész világ tudomást szerez Göring elrablásáról. Persze a németek majd titkolják, de Hitler a lelke mélyén tán örül is a marsall dicstelen bukásának, aki egyre nyíltabban pályázott a führeri rangra, bár az odaadó demokrata szerepében tetszelgett.

Trosa levette olajos sapkáját, és megkérdezte:

— Nézzetek csak ide, nem őszültem meg?

— Nem, Trosa, semmi bajod. Szurokfekete a hajad.

— Na, csak lett volna maga a kapu mögött. Főleg amikor a mieink ott álltak velem szemben, még a leheletüket is éreztem. Nem ismertem meg ezeket az ördögfiókákat. Csak álltam a zsákommal, lélegezni sem mertem ...

— Most Hitler következik. Addig is, fiúk, menjünk aludni. Kora reggel nyitjuk a műhelyt, ahogy szoktuk,

mintha mi sem történt volna. Van valami kalapácsod otthon? – kérdezte Trosától Simanszkij.

– Van – mondta Trosa –, nálam otthon minden van, a csűrben még egy tarackágyút is elrejtettem. Csak lőszerrel vagyok szűkösen.

– Az ágyúra vigyázz, a kalapácsot meg hozd el, lehet, hogy reggel még egy tűzhelybe begyújtunk.

– Elhozom – mondta Trosa, s hátán a zsákjával elindult hazafelé, eltűnt az éjszakában ez a hatalmas, mosolyogni valóan naiv, önzetlenül odaadó ember. Hazamegy, elszórja kertjében a hamut, nehogy kárba veszszen, lefekszik a csűrben a szénára, melyben a zöld tarackágyú el van rejtve, s melyet, ha megengednék, Trosa darabonként áthordana a műhely padlására, a tönkretett karabély helyére.

Simanszkijjal a szobába mentünk, a sütödébe, hogy egy kicsit beszélgessünk örömünkben. Éppen elhelyezkedtünk, töltöttünk egy-egy pohárkával, amikor megjött Schulz az üvegével. Arca örömtől sugárzott.

– Hallották? – kérdezte.

– Mit? – kérdezte Simanszkij ártatlanul.

– A kakast!

– Forduljon fel a kakasa, káplár úr.

– Valami baj van?

– Nem, csak majdnem elrontott nekünk mindent.

– Ó, ez a kakas a kis házamra emlékeztet Köln elővárosában.

– Hát csak emlékeztesse. Ez a kakas nem bírja ki sokáig a maguk fajtaja között.

– Nem, nem. Majd magammal viszem mindenhova a háború végéig. Ha győzünk, hazaviszem. Remek hangja van.

— Légy boldog vele, ne is legyen egyebed — károm-kodta el magát Simanszkij, amíg a szürke posztóba csavart mélységes üveget töltötte.

— Mit mondott? — kérdezte Schulz oroszul.

— Azt, hogy jó fiú vagy, csak az ördög rossz, hogy el nem visz. Meglátjuk, mit kukorékol holnap a kakasod.

— Schulz jó! Príma fiú! — paskolta meg a hasát.

Simanszkij színültig töltötte az üveget, hálából Schulz egy csomag Alfons cigarettát tett az asztalra, s még megjegyezte, hogy maga Göring is ezt a cigarettát szereti.

Ez nem igaz, a marsall nem dohányzott, mint ahogy Hitler egész kísérete sem. Ezt az akarat próbájának tartották, de igazság szerint egyszerű hízelgés — a Führer szolgáinak talpnyalása volt.

— Na, megnézzük, a te Göringed hogyan szívja a mahorkát Alfons helyett... — Simanszkijban felébredt az egykori baltai kovács, aki szerette a tréfákat, a háborút pedig leplezetlen iróniával nézte, mint egy nagy emberi komédiát, mely az ő számára bármikor tragikusan végződhet. Amikor Schulz kiment, Simanszkij rápillantott a rövid bajszú, zavarodottan szúrós szemű Hitler képére, „Heil!"-t kiáltott, majd kiitta hatszögletű talpas poharát. Mennyi poharat láttam azóta — de ilyen szépet nem.

— Ez nem akad a horogra olyan könnyen...

Simanszkij belemosolygott sötét szakállába.

— Sehogy sem hiszem, hogy az igazi Göringet kaptuk el! Szinte hihetetlen: egy marsall látogatóban... Ezeknél az átkozottaknál pillanatok alatt a legmeglepőbb változások történnek...

A tölgyfa padon egész éjjel a német katonáról álmodtam, nyakánál fogva Nonka ablakához volt kötve egy

zsineggel. De reggel, amikor kinyitottuk a kovácsműhelyt, Nonka ablakában ott függött az ártatlan, habfehér függöny. Talán ma nem jött el a Mefisztó-képű. Amíg tüzet szítottunk, elszívtunk egy cigarettát, Trosa is megérkezett, hátán hatalmas kalapácsot cipelt, s még néhány kisebbet a hóna alatt. Ledobta mindet a földre.

— Hogy aludtál, Trosa? — kérdezte Simanszkij.

— Mint fürdés után — mosolygott Trosa.

— Tegnap remekül kitaláltad azzal a hamuval.

— Kipróbált módszer. Azelőtt mifelénk így lopták a malacokat.

Ekevasakat kalapáltunk — ma teljesen ártatlanoknak akartunk látszani. Legkésőbb kilenc óra körül a németek észbe kapnak, és keresni kezdik a marsalljukat.

A főutcán ismerős patkók kopogása hallatszott. „Nézz csak ki!" — intett Simanszkij a szemével.

„Urambocsáss" hintója nyugodtan, méltóságteljesen gurult. Amikor egy vonalba került a műhellyel, a kocsis alig észrevehetően bólintott felém. Arcán csúfondáros mosoly játszott: „Fiúk, az ördög vigyen el benneteket. Ha ez így megy tovább, akasztófára jutok. A bolondját járatjátok velem: ebbe a hintóba egy marsallt raktok?" — Ostora hegyével maga mögé, a kocsi ernyője alá mutatott. Elhagyta a műhelyt, és váratlanul megállította lovait a hadiszállás előtt. A hintóból kimászott a tegnapi fogoly, tisztelettudóan meghajolt az ernyő alatt ülő nő előtt, és a kapu felé lépdelt, melyben megdermedt az őr, magas rangú felettesét fölismerve. A kocsis tudta, kit visz, befordult a mellékutcába, ahol Ligyija Heorhijivna lakott. A szobában azóta is égett a villany, mert a nagy sietségben elfelejtették eloltani.

„Urambocsáss" nem állt meg a kovácsműhely előtt.

Ma túlságosan lejáratta a hintót. Csak félvállról vetette oda:

— Neuss kapitány. Göring hasonmása. — Majd eltűnt a híd irányában.

Amikor beléptem a műhelybe, Simanszkijt egyedül találtam. A tűzhely mellett bűvészkedett a fogókkal.

— Nos, mi van?

— Göringet megette a fene. Neuss kapitányt fogtuk el, Göring mását. De minek engedték szabadon?

— Mi hasznunk van belőle, ha nem Göring?

— Hogyhogy mi? Most nekünk is lenne egy marsallunk. S ha még díszkíséretet is adunk mellé, egy szép napon Hitler főhadiszállása is a markunkban van...

— Makedon jól döntött: jobb, ha itt van egy marsallunk, közelebb a célhoz.

Eszembe jutott az a lövés a kis ablakból.

— Hol van Trosa? Hova tűnt?

Ekkor Trosa léptei végigcsörtettek a padláson. Talán nagyon fontos dolgot vett észre az ablakából, és hozzánk rohant. A létrán hármasával-négyesével szedte a fokokat, hosszú karjaival kapaszkodott, mint egy orangután.

Leért és elsápadt.

— Gyertek föl gyorsan, gyorsan! — mutatott a padlásra.

Simanszkij ledobta a fogóit, a létrához ugrott, s mind a hárman felmásztunk a padlásra, mely valóban egy kiégett bolygó felszínére hasonlított. Még a levegő is más volt, mint lenn a földön — állott, fülledt; rozsda és kozmikus por szaga keveredett. Trosa a műhely fekete kéményei között levő ablakhoz vezetett bennünket.

— Nézzétek — mutatott ki.

Trosával ellentétben, mi Simanszkijjal lábujjhegyre álltunk, hogy kilássunk. Ugyanabban a látványban volt részünk, mint oly sokszor a lövés előtt.

Az őr most is ott állt az erkélyen, mozdulatlanul, mint egy szobor, a hintaszékben meg fejét hátravetve hintázott „Göring marsall" fehér marsallegyenruhában. Szabadon érezte magát, nem félt, hogy a kovácsmúhely ablakából le találják lőni. Valamennyiünket hozzá közelállóknak érzett, talán még a birodalom marsalljánál is közelebb álltunk hozzá, akinek a szerepét játszotta.

Egy szép éjszakán ez az ember, aki most élvezettel hintázik itt a székben, kénytelen lesz elvezetni bennünket Hitler főhadiszállására. Mi majd mint őrnagyok, ezredesek, sőt, mint tábornokok kísérjük őt, csak szegény Trosa nem lehet a társaságunkban, mert nem tudunk az ő nagy lábára való tiszti csizmát szerezni, egyenruháról nem is szólva — eddig még nem láttam olyan német katonát, akinek az öltönye Trosára illett volna.

Nonka lépett ki házunk kapuján. Trosa, nem is gyanítva, kicsoda Nonka számunkra, nagyot köpött az ablakon keresztül, és azt mondta, hogy a helyemben Nonka nyakába kötné a legnehezebb kovácskalapácsot, és a hídról egyenesen a gyári tóba lökné. Én ugyanezt legszívesebben a Mefisztó-képűvel tettem volna, mert tudtam, mennyi szenvedést okoz ez a szörnyeteg Nonkának! El is jöttem az ablakból, nehogy valami csípőset válaszoljak gyönyörű „feleségem" védelmére a kis német katona helyett, aki tegnap tűket hegyezett. Ők még sokáig álltak ott, kirajzolódott sapkás alakjuk az égbolton — két ember, aki egészen másképpen szemléli a világot. Trosa a kovácssegéd magaslatáról, Simanszkij pedig az olümposzi fegyverkovács trónjáról, aki nem is

annyira a nyers erőt becsüli, mint inkább a művészetet, az ihletet.

— Esküszöm, az igazi Göring ül előttünk — mondta Simanszkij. — Minél előbb ide kell szállítanod, Trosa, az ágyúdat. Ha már lövünk, találjunk is, írmagja se maradjon . . .

— Igenis — válaszolta Trosa, szó szerint értve Simanszkij szavait. — Holnaptól hozom, apránként . . .

— A mennyezet nem bírja el — toppantott lábával Simanszkij, s ez igen elkeserítette Trosát, aki teljesen megfeledkezett a mennyezetről, mely az első lövésnél leszakadt volna. — Más lőpontot kell keresni.

— Az én csűrömből lenne a legjobb tüzelni rájuk . . . a tó felett. Kinyitni az ajtaját, és ízzé-porrá zúzni őket . . .

Simanszkij itt kénytelen volt félbeszakítani a nekitüzesedett Trosát, és figyelmeztetni, nehogy a saját szakállára cselekedjen nélkülünk és a ma éjjel oly óvatlanul vele szemben álldogáló őrnagy tudta nélkül, aki könnyen találhatta volna magát abban a hamuszsákban, melyet Göringnek szántunk.

Makedon bácsi szerette a jó humorérzékkel megáldott embereket. Meg volt győződve róla, hogy csak a vidám emberek közül kerülnek ki a bátrak. A pesszimisták többet gondolnak a halálra, s ezért jobban is félnek tőle. Makedon bácsi gyűlölte a csüggedést, a kedvetlenséget, utálta a sápítozókat — talán pólyás kora óta vidám természetű volt, s derűs kedélyét megőrizte a háború tragédiái ellenére is.

Egy félóra múlva a német hadsereg valódi őrnagyával találkozik, Hermann Göring vezérkarának tagjával,

de Makedon bácsi megjelenése olyan, mintha egy régi ismerősét várná. Nonka, aki a porosz katonai egyenruhát és megjelenést ellenőrizte, csak egy dolgot jegyzett meg:

— Ha rajtam múlna, sürgősen alezredesi rangra emelném. Maga egy kicsit megviselt őrnagy már. Hassel őrnagy feleannyi idős, mint maga.

— Nem tudok emelni a rangomon, ha az az őrnagy, akivel találkozom, legutóbb őrnagynak látott. És még egy dologról megfeledkezik: azt a titokzatos őrnagyot alakítom, akit Gehlen tábornok ötlött ki a maga bajára.

Nonka elnevette magát. Ha szerelmes is Makedon bácsiba, ezt lepleznie kell, mert Makedon egyetlen tréfával elháríthat minden közeledést. Mondhatja azt is, hogy nem szokása beleszeretni beosztottjaiba.

Amióta az őrség felét a gyár mellől a Cserepasinszkij-erdőbe helyezték, Göring tartalék bunkerje mellé, Makedon gyakran volt a taverna vendége. Én legalábbis kétszer-háromszor ott találtam, és minden alkalommal zavarba jöttem, Nonka elpirult váratlan látogatásaimkor, Makedon bácsi meg tréfálkozott, hogy nem lehet hinni a csinos nőknek, mert majdnem mind csalfa.

Hassel őrnagy meghagyta Nonkának, hogy senkit se eresszen a tavernába, mire a másik őrnagy közbeszólt, hogy éppen a titkosság érdekében szabaddá kell tenni a belépést. A kapu előtt várakozó két gépkocsi is azt mutatja, hogy a szokott tiszt vendégek látogattak a tavernába, útjukat megszakítva. Az egyik kocsi rendszáma K—103 volt — a Hasselé, a másik a Korn kocsija volt, és kifejezetten erre az alkalomra lopták ki: Korn ez idő alatt éppen Kuzja úrnál mulatott, s „német" alattvalóitól olyan összegeket nyert kártyán, melyről a sze-

rény német úr még álmodni sem mert. Ligyija Heorhijivna Kuzja úr szolgálatában zenével szórakoztatta a vendégeket.

Hassel beleegyezett, hogy ne zárt ajtók mögött tárgyaljanak. Kerülte a titokzatos őrnagy faggató pillantását. Elég gyatrán beszélt oroszul, s az őrnagy javaslatára áttértek a német nyelvre. Ettől Hassel felélénkült, magabiztosabb lett, mert csak egy ilyen őrnagy tudott valóban beférkőzni Gehlen kémhálózatába (Hassel első találkozásukkor megjegyezte magának, amikor ellenőrizte a megbízatását).

— Szeretném tudni, kihez van szerencsém... — Hassel elakadt.

— A hadiszállásunk képviselőjével. A nevem Simanszkij alezredes. — Makedon bácsi önkéntelenül az alezredesre pillantott, aki egészen közel ült hozzá, s a kovácssegéddel sörözött egy kisasztalnál.

— Simanszkij?! — csodálkozott a német tiszt, mintha valahol már hallotta volna ezt a nevet, s az őrnagy megnőtt a szemében. Németül röviden, ércesen hangzott, s mintha maga Simanszkij is összerezzent volna.

— Közgazdász vagyok, dr. Hassel. Ez csak úgy mellesleg van — mutatott lenézően a váll-lapjaira Makedon bácsi.

— Különben én is közgazdász vagyok.

— Micsoda véletlen egybeesés!

— Hol végzett?

— A Plehanov Intézetben, Moszkvában. Aztán ott is tanítottam.

— Professzor?

— Nem. Docens vagyok. Ha nem jön közbe a háború,

talán már professzor lennék. A háború után visszatérek a tanszékre. És maga?

Hassel nem válaszolt erre a kérdésre, hogy mit is szeretne csinálni a háború után. Ha Göringnek sikerül megkaparintani Ukrajna cukorgyárait, ő szeretne a tröszt vezetője lenni. Jó gyakorlati érzéke van, nem azért tanult közgazdaságtant, hogy a háború jelenlegi állása mellett Göring illúzióiban higgyen. Ha minden nem is, de majdnem minden elveszett, s ő, a Mefisztó-képű, igyekszik nem ráfizetni Hitler utolsó lépéseire.

— Ne érezze úgy, hogy maga keresett engem. Én kerestem magát hosszú szünet után. De tudni szeretném, mire számíthatok a szolgálataimért? Közgazdász vagyok — nyomta meg a szót a Mefisztó-képű.

— Mindenre, amit ügynökségünk a háború előtt ígért.

— Az ügynökségük nem teljesíti ígéreteit. Maga engem egy adósra emlékeztet, aki a hitelezői elől bujkál. A Messer szárnyának rajzáért Wolf úrtól mindössze egy kicsiny birtokra valót kaptam, míg a szerencsétlen Intelligence Service milliókat fizetett volna.

— Ha jól tudom, ez a szárny a mi tulajdonunk volt valamikor. Nem fizethetjük túl saját találmányunkat, melyet elloptak tőlünk. Nagyon is megértem Wolf urat. Mikor találkoztak utoljára?

— Közvetlenül a háború előtt Potsdamban, egy kávéházban. Wolf úr valószínűleg hamarosan elpatkolt, mert a következő találkozóra nem jött el. De ez semmi nyomot nem hagyott az életrajzomban, a felderítők a titkaikkal együtt halnak meg. Magától is elvárom ezt. Ez az első feltételem.

— Wolf úr nem halt meg. Egyike a felderítő tábor-

nokainknak, üdvözletét küldi, magát az aktívájához sorolja, s nem maga kereste meg őt, hanem, mint látja, ő talált magára.

— Személyes ismerőse Nonka Pavlivnának?

— Nemcsak ismerőse. A tavernát az ő pénzén létesítettük. S nem akárkinek, hanem magának, kedves őrnagyom. Gondolom, észrevette, hogy nem véletlenül áll itt, a vezérkar tőszomszédságában. Amikor hírét vettük, hogy maga itt van, rögtön a régi kapcsolatok felújítására gondoltunk. Amint látja, alaposan kiköltekeztünk a maga érdekében.

— Hiszen a taverna szép kis jövedelmet hoz. Ha jól látom, nem ráfizetéses vállalkozás.

— A végleges elszámolásra majd később kerül sor, talán közvetlenül a háború után. Most pedig megkapja a tiszta hasznot. Vegye úgy, hogy ez a maga tulajdona . . .

Asztalunknál elmosolyodott az alezredes.

— De ez csak az előleg — folytatta Makedon. — A háború után megkap mindent, ami jár. Persze ha mi győzünk. Ha maguk győznek, az igényeit akkor is kielégítik. Így aztán semmit sem veszít, még akkor sem, ha mi mindent elveszítünk.

— Senki sem győz. Elpusztítjuk egymást, de, egy filozófus szavaival élve, az ember gondoljon még a halála utáni jövőre is.

— Mit szeretne most átadni nekünk?

— Ezt. — Hassel elővett a mellényzsebéből egy négyrét hajtott papírt. — Megmentettem az egész „Rote Kapellé"-t a bukástól. Csak ezért milliók csordogálnának az egyik svájci bankomba, de maguk most szegények, majd a háború után nyújtom be a számlát.

Göring az uralkodó szerepében tetszelgett: szerette, ha lejegyzik az utókornak minden lépését. Még néhány telefonbeszélgetése is fennmaradt. Ez pedig a Göring és hasonmása között lezajlott beszélgetés gyorsírásos feljegyzése volt. A beszélgetés ebéd közben folyt Göring legbizalmasabb embereinek jelenlétében.

— Neuss, itt van?

— Igenis, marsall úr.

— Mesélje el az éjszakáját.

— Szívesen, marsall úr.

— Üljön le. Nálunk ebéd közben ülni szoktak.

— Köszönöm, marsall úr. Úgy állok ön előtt, mint isten színe előtt.

— Ne nevettesse ki magát, Neuss. Ne tévesszen össze az istennel.

— Egy éjszakára marsallnak tettettem magamat, tudja, van valami közös vonás . . .

— Mondtam már magának, Neuss, hogy maga a *Mittelstand** tipikus képviselője.

— Engedelmével, tudom ezt. De a feletteseim tudtával marsallnak tettettem magamat . . .

— Veszélyes dolog, Neuss, nem gondolja? — nevetett Göring.

— Igen, tudom, de úgy viselkedtem, mint egy igazi hazafi.

— Megjegyezte az utat?

— Az erdőben mindkettőnk szemét bekötötték.

— Lehet, hogy körbevitték magukat?

— Nem, Sztratyion csapattörzséhez vezettek.

— Mi az? Bunker vagy erőd?

* *Mittelstand* — középosztály *(németül). (A szerző jegyzete.)*

— Egyszerű földkunyhó. Úgy fogadtak, mintha közéjük tartoznánk. Levették a kötést, a kézbilincset, elnézésünket kérték. Amikor bevallottam, hogy ki vagyok tulajdonképpen, mind csalódottnak látszottak. Az utolsó percig hitték, hogy ön az. Ez a Sztratyion akkor azt mondta, azonnal vissza kell engem vinni a hadiszállásra. A többiek egyetértettek vele, hogy jobb, ha itt van egy marsalljuk, mint bent az erdőben.

— Mik a szándékai ezután?

— Végigjátszom szerepemet, mintha valóban az ő emberük lennék a hadiszálláson.

— És ha ez nem jár messze az igazságtól?

— Birodalmi marsall úr, az én családom Németország egyik legősibb családja.

— Jelentette a zongoristanő ügyét Strebe* parancsnoknak?

— Igen. Már korábban.

— Mit szólt hozzá?

— Azt parancsolta, hogy egyelőre vegyem igénybe a szolgálatait.

— Így ésszerű. Elkapni még van időnk. Figyeli őt még valaki magán kívül?

— Igen, Kuzja úr, az övéik közül. Kétszer annyit fizetünk neki, mint az asszonynak.

— Nos, hát csak játssza meg a marsallt. Nem is olyan könnyű. A tervükből ítélve, hogy az én közreműködésemmel behatolnak a „Werwolf"-ba, fantasztákkal van dolgunk. Ha sikerül ezt a hadműveletet előkészítenie, tábornoki rangra emelem, a Führer pedig tartogat magának egy lovagkeresztet.

* *Strebe* alezredes Hitler rezidenciájának a parancsnoka volt. *(A szerző jegyzete.)*

— A nagy Németországot szolgálom!
— Hassel!
— Igenis, marsall úr!
— Mit jelent a Fehér Pillangó?
— Egyszerű vendéglátóhelyet, politikai színezet nélkül.
— Biztos ebben?
— Majdnem teljesen biztos vagyok benne. Végső következtetést csak később vonhatok le.
— Mikor kezd viszonyt a fehér pillangóval?
— Ez lehetetlen, marsall úr.
— Hírét vettem, hogy a gazdasági tanácsadóm estélyekre járogat. Igaz ez?
— Csak a hangulat tanulmányozása céljából.
— Figyelmeztetem önt, Hassel, a saját érdekében, maga nem Göring marsall mása.

— Égesse el — kérte Hassel, amikor Makedon végzett az olvasással.
— Elégetem. De ezért nem utalunk át milliókat a svájci bankba. Bennünket a föld alatti repülőgépgyárak érdekelnek, a légierők áthelyezése, új típusú repülőgépek, föld alatti repülőterek. Bennünket Göring személye érdekel. A különtárgyalások lehetősége. Segítségével elkaphatnánk Hitlert, megkaparinthatnánk azt a bizonyos „Werwolf"-objektumot. Nélkülünk Göring sohasem szánja rá magát, pedig Hitlert már régóta másodrangú személynek tartja.
— Göringgel tárgyalni? Erre is van meghatalmazása?
— Van — válaszolta szemrebbenés nélkül Makedon, pedig nem volt semmiféle meghatalmazása.

Egy perccel sem maradhatott tovább. Odahívta Nonkát, és megmondta neki, hogy mától fogva minden bevételt Hasselnak kell átadnia.

— Ez lehetetlen — mondta Nonka —, így is a csőd szélén állunk . . .

Makedon bácsi szigorúan ránézett.

— Dr. Hassel nemcsak ennyit érdemel. Beszéljétek meg a következő találkozót.

Nonka gyűlölettel pillantott Hasselra. Majdnem kiszaladt a száján: „Aljas!" De ebben a pillanatban Makedon bácsi becsapta az ajtót, az autóhoz futott, beindította a motort, és kerülő úton a gyár elé hajtott, hogy visszalopja Korn parancsnok kocsiját. Simanszkij és a segéd hagyta el utolsónak a tavernát.

Azon az éjszakán nyomtalanul eltűnt a gyár területéről a zongoristanő, a „marsall" belezuhant a gránit kőfejtőbe, messze, Hazsina mellett, abba az aknába, ahol híres emberek emlékművéhez bányászták a gránitot. Másnap a titokzatos őrnagy, akiről egyre többet beszéltek a németek, nyugodtan dolgozott a kovácsműhelyben, munkáskesztyűjében és szikráktól átlyuggatott kötényében. Trosa hiába mászott fel a padlásra, hogy megnézze Göringet. Soha többé nem jelent meg az erkélyen, talán ki sem mozdult a Cserepasinszkij-erdőből, a bunkerjéből, mialatt Simanszkij tovább növelte a „láthatatlan emberek birodalmát".

ÖTÖDIK FEJEZET

A TARACKÁGYÚ

A tavernában olyan nyüzsgés volt, mint még soha. Az országúton néhány fedett német teherautó áll hadifelszereléssel. A taverna kapuja előtt, a kőrisfák árnyékában különböző típusú személykocsik várakoztak. A mi kis „osztrák" kocsink is köztük volt. A gépkocsivezető is benne ült, régi ismerősöm. Tudtam, hogy nem alszik, mindent hall és mindent lát. Most is a római adást hallgatta, de a zene olyan halk és szomorú volt, mintha az Örök Város már a vég felé közeledne.

Folyt a sör a tavernában, nemrég hozták Vinnicjából. Több nyelven folyt a beszélgetés, a németek, rosszat sejtve, egy csoportban tartózkodtak, s csak ketten foglaltak helyet az ablak melletti asztalkánál.

Én Ligyija Heorhijivna mellett ültem, a zongoristanőből igazi parasztmenyecske lett — csizmában, szegélyes bő szoknyában, zöld mintás, fekete kendőben. Minden nagyon illett rá, olyan természetesen érezte magát öltözékében — szinte hihetetlennek tűnt, hogy még nem is olyan régen ő volt Oppenheimné, néhány nappal ezelőtt pedig Haydn zenéjét játszotta a marsallnak.

Ligyija Heorhijivna Szoszonkában lakik mint menekült. Lemondott a zenéről, mert nincs is ott rendes hangszer sem, de helyette ott van Hitler farmja, melyet állítólag a fekete Führer (Himmler) ajándékozott neki mint megrögzött vegetariánusnak.

Simanszkij szeretett ezen tréfálkozni, mármint azon, hogy Hitlernek is kell valami különleges tulajdonsággal rendelkeznie, hogy a nagy emberekhez sorolják, de amint a külföldi hírszerzés jelentette, semmilyen jellegzetessége nem volt, nyugodtan beleolvadhatott a szürke emberek tömegébe. Az a hír járta, hogy Hitler már ellátogatott a farmjára, tehát nyugodtan idetévedhet még egyszer. Talált ott valami szórakoztató dolgot kárpótlásul, ha már Eva Braun nem akart ebbe az országba jönni.

Makedon maga ajánlkozott, hogy megtekinti ezt a történelmi nevezetességű helyet. Fényes nappal érkeztünk a farmra. Makedon meggyőzően alakította a „keménykezű Korn parancsnokot", akiről itt bizonyára hallottak már, én meg a tolmácsa voltam. A teuton hintó, a lovak és a kocsis, továbbá Korn parancsnok híre hatással volt Hartmann úrra, Hitler birtokának igazgatójára. Hartmann szívélyesen elmagyarázott mindent, név szerint bemutatott minden tehenet, de a legnagyobb elragadtatással arról a tenyészbikáról regélt, melynek Hitler a Parisz nevet adta (Priamosz trójai király legkisebb fiának nevét). A farmon fajtiszta tenyészállatokat neveltek, Parisz pedig kétségkívül a páros ujjú patások különleges példánya volt. Meg lehetett érteni Hitlert, ha eljött ide Pariszban gyönyörködni. Hatalmas, de arányos, szép állat volt. Hartmann olyan kedves volt, hogy elénk vezette a bikát, hogy megmutassa. Eldicsekedett vele, hogy a Führer maga vezeti elő Pariszt, ha erre alkalom kínálkozik.

— A Führer igazi természetbarát — szólt Makedon, és csodálkozását fejezte ki, hogy Pariszt nem németek gondozzák, hanem két helybeli lakos; az egyikben felis-

merte a kitörésben részt vett régi ismerősét, Vaszka Mamont őrmestert. Az ezred egykori tréfacsinálója álnéven élt valakinél Szoszonkában. Makedon tartott attól, hogy Vaszja Mamont felismeri egykori ezredtársát, és a nyakába ugrik. De Vaszja Mamont, akinek Hartmann átadta a bikát, nem mutatott semmi érdeklődést a parancsnok úr iránt, mert el sem tudta képzelni, hogy Makedon ilyen fényes karriert futott be — az egykori bekerítettből Korn parancsnok lett. De amikor Hartmann elvezette a parancsnokot egy kis bocihoz, mely már Ukrajnában született, és magányosan búslakodott, Vaszja megkérdezte a kocsistól:

— Hová valósi a parancsnokod?

— Hová lenne? Bajorországba — válaszolta Homa.

— És nekem miért olyan ismerős?

— Kérdezd meg tőle — tanácsolta Homa.

Vaszja Mamont megkötötte Pariszt, bezárta az istállót, méregerős dohányból cigarettát sodort, és rágyújtott, majd leült az ajtó melletti kispadra. Megkérdeztem tőle:

— Hogy fizetnek?

— Hartmann márkával fizet. Maga kicsoda a parancsnok mellett?

— Tolmács vagyok.

— Á, a tolmácsa. Miért, a parancsnok úr nem tud a mi nyelvünkön?

— Lehet, hogy tud, csak restell beszélni.

— Látom, hogy restell — mosolyodott el Vaszja.

Homával kikérdeztük néhány apróságról, amit Makedon sohasem tud meg Hartmanntól. Minden este a hadiszállásra szállítják a farmról a tejet, ugyanakkor Hartmann a fejőnők és gondozók előtt bizonygatja,

hogy a tejet a kórházak sebesült tisztjeinek küldik. A fejéshez egy német felügyelő jön, aki a farm idetelepítésekor érkezett, és szinte állandóan Szoszonkában tartózkodik, az iskolában lakik. Állatorvos, doktornak szólítják, de sokszor kérik a parasztok is a segítségét. Fejés után saját kezűleg ólomzárolja az edényeket, és átadja egy másik németnek, egy öreg őrmesternek, aki egy egész SS-csapattal jön a tejért. Az iskolában a felügyelőn kívül egy szakasz német katona is lakik, ezek őrzik a farmot éjjel. Hitler itt sohasem járt, ne is hazudjon Hartmann, de egy magas rangú személy minden ünnepkor eljön.

Az ünnep hallatán Homa izgalomba jött, félrehívott, és a fülembe súgta, hogy azonnal el kell innen tűnnünk, mert az igazi Korntól hallotta tegnap, hogy ma valamilyen „megmentőjük" ünnepe lesz. Ma van Bismarck születésnapja, és ne adj isten, Hitler még személyesen is eljöhet Párizshoz.

Megemlítettem a dolgot Makedonnak. Észrevehetően megörült, hogy személyesen is találkozhat a farm tulajdonosával. De a nyugalom játéka után gyorsan megköszönte Hartmann-nak a vendéglátást, és elhagytuk a farmot. Vaszja Mamont a kapuban állt, s amikor az őrnagy a hintóból intett neki, az uralkodó pózába vágta magát, egyik kezével lekapta a sapkáját, a másik szabad kezét méltóságteljesen, természetesen maga elé lendítette. Homával elképedtünk: igazi színész rejlik ebben a komor emberben. Makedon felkacagott a hintóban, s már éppen el akarta mesélni Vaszja Mamont történetét, amikor „Urambocsáss" felkiáltott:

— Jönnek!

Szemben porfelhő gomolygott, melyet motorkerékpárok kavartak. Ez nem az uralkodó díszkísérete volt,

hanem géppuskával, géppisztollyal felszerelt sisakos emberek őrült hada. Homának alig volt ideje, hogy félrerántsa a gyeplőt az árpaföld felé, melyet jobb időkben már régen learattak volna. A motorkerékpárokat ugyancsak őrült száguldással egyforma, poros, fekete gépkocsisor követte. Az egyikben talán Hitler ült. De melyikben? Úgy gondoltam, feltétlenül Jodl társaságában utazik egy kocsiban. Jodlnak tökéletes emlékezőtehetsége volt, a németek legendákat meséltek róla. Hitler egyetlen kérdése sem hozta zavarba. Született vezérkari ember volt, minden hadtest számát emlékezetből tudta, bármelyik pillanatban el tudta mondani a háború állásának pontos térképét. A második kocsi függönye mögül egy Hitlerhez hasonló alak nézett ki. Az árpaföldön álló hintó megtette hatását, jobban mondva, nem is a hintó, hanem a kocsis, aki illő módon köszöntötte a Führert. A gépkocsisorban ott volt régi ismerősünk, Göring marsall kocsija is. Őt is könnyen felismertük a golyóbiztos üveg mögül. Ezt a hintót már ismerte, nemegyszer nézegette dolgozószobája ablakából, de a hintó belsejében ülő őrnagyot mintha most látná először. A díszkíséretet nyitott kocsik zárták, melyen párosával helyezkedtek el a harcra kész géppuskák és légvédelmi ágyúk a kezelőszemélyzettel. Az egyik ágyú mellett Schulz káplár állt, akit a padláson végzett bátor és kitartó szolgálatáért felvettek Göring személyes kíséretébe. A hintó mélyébe húzódtam, amint megpillantottam Schulzot. Könnyen rám ismerhet. De ebben a pillanatban a gépkocsi nagyot zökkent egy kátyúban, a káplár elesett, és kegyetlen szitkokkal illette az itteni utakat, melyek viszont gyakran megmentették a mieink életét ebben a háborúban.

Előjöttünk az árpaföldről, és folytattuk utunkat, még

sokáig szívtuk a hazai port, melyet a németek kavartak fel. „Urambocsáss", aki megmentett bennünket, a kocsis jó szimatával, büszkén ült a bakon. Ami engem illet, az egész háború folyamán nem éreztem magamat oly közel a halálhoz, mint az árpaföldön. Kicsit felengedtem, amikor megpillantottam Schulz káplárt, az egyetlen ismerős embert a gyilkosok és zsarnokok hadában, akik kedvenc bikáikat Párisznak nevezik, a gyermekeket meg élve a kútba dobálják, és gázkamrába hajtják az emberek millióit valahol Európa kellős közepén.

Homával egész úton Hitler büntetésén törtük a fejünket, ha sikerülne élve elfogni a farmon. Makedon kénytelen volt csalódást okozni nekünk. Persze jó lenne elfogni, de ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a főhadiszállást egy SS-hadosztály, nyolc légvédelmi hadosztály, kétszáz éjszakai vadászgép őrzi, s mind Hitler segítségére sietne. Ezért előbb egyszerűbb módszert kellene kipróbálni, melynek alapján Hitlert Vaszja Mamont pusztítaná el egyetlen lövés nélkül. Az őrnagy elnevette magát az ötleten.

Az égvilágon senki sem tudott volna szörnyűbb és szégyenletesebb halált kieszelni, mint amilyet mi készítettünk számára. Minden Vaszja Mamonton múlik, menynyire tud belebújni Hitler bőrébe, s milyen mértékben tud gyűlöletet szítani Pariszban magas rangú tulajdonosa iránt. Homa ontotta a legagyafúrtabb tanácsokat, melyek nem sértették az állattal való humanisztikus bánásmód elvét. Ha csak a javaslatok felét fogadja meg Vaszja Mamont, Pariszt Hitler halálos ellenségévé teszi.

Persze ez csak tréfa volt, mely Vaszja Mamont számára is tragikusan végződött volna, bár volt egy előnyös oldala. Parisz ösztönös dühét lehetett volna csak okolni,

s a helyi lakosság ezrei megmenekültek volna a Hitler halálát követő megtorlásoktól.

Éppen a kovácssegéd faluján haladtunk keresztül. Beesteledett, Trosa már biztosan álomra hajtotta fejét a csűrben, a szénába rejtett tarackagyún hatalmas rézgolyóról álmodik majd, mellyel felszabadíthatná a világot. Meg is említettem Makedonnak Trosa fegyverét. Mi lenne, ha jól álcázva becsempésznénk Szoszonkába, s egyenesen Hitlerre céloznánk, amikor éppen Pariszt látogatja.

S bár Makedon erre semmit sem válaszolt, az ágyút még éjjel készenlétbe helyeztük, s már csak négy lóra volt szükség, de azt tudtunk szerezni. A következő éjjel már Szoszonkában állhatna egy ilyen vagy még nagyobb csűrben. Vagy inkább a temető sűrű bozótjában — Trosa majd kiválasztja az állást, hiszen lovas tüzérezredben szolgált.

Éjszakára Trosánál maradtam, s közben azon töprengtem, vajon hol éjszakázhat Makedon? Csak nem ment el Korn családi hintóján a parancsnokhoz? Ez is megtörténhet, ha Korn nem más, mint egykori német kommunista. De akkor úgy képzeltem, hogy egy hintó tulajdonosa semmiképpen sem lehet kommunista. Elmélkedéseim arra a gondolatra juttattak, hogy az őrnagy már régen beszervezte Korn parancsnokot. Ezek az isten háta mögötti helyeken szolgáló parancsnokok a háború törvényei közül egyet ismertek a legjobban: túlélni. Táncolj, ahogy mi fütyülünk, vagy vissza a pénzt — az engedetleneket megölték.

Reggel Simanszkij csak nevetett lelkes tervünkön:

— Hagyjátok az egészet! Hiszen Vaszja Mamont a karabélyával többet ér, mint ti a tarackágyútokkal. Ha Hitler tudomást szerez róla, várhatjátok a farmon. De ha

nincs is tarackágyú, akkor sem hiszem, hogy még egyszer megjelenik ott. Azt hitték, a Paradicsomba érkeztek. Elhozták a hátaslovaikat. Itt meg a Pokol várt rájuk.

— Csak látta volna, hogy száguldottak tegnap a farmra.

— Hitler nem volt köztük. Az egyik segédtisztje meg ez a Hermann. A Führert utánozza, be akar rendezni magának egy farmot. Legyen boldog vele. Schulz káplár nem ismert fel?

— Azt hiszem, nem.

— Egész éjjel a *Volga, Volgá*-t énekelték... A maguk nyelvén. Még hallani is rossz! Ezek a gazemberek a Volgáról énekelnek...

— Talán mi is elénekeljük?

— Ágyúszóval? Nem, az még várhat. Hiszen alig van lőszerünk. Inkább csináljunk egy szép kis kampót, rugalmasat, nehogy eltörjön, mint a múltkori. A kulcsaink eddig elég jók voltak.

Élvezettel álltunk neki ennek az ártatlan formájú, női sarokra emlékeztető fegyvernek a kovácsolásához. Amíg Trosa előkerült, már a vízben sistergett. Sziszegett, edződött...

Akadt egy üzemanyagot szállító szerelvény, Ploestiből a front felé tartott. Egész éjjel égett, a lángok ellátszottak a „Werwolf"-ig. E katasztrófa után már sohasem jött erre Hitler különvonata. Nehéz megmondani, kinek származott ebből nagyobb hátránya: nekünk-e vagy a német vezérkarnak? Azok biztosan szívesen küldözgették Hitlert egy-egy útra, hogy kevésbé avatkozzon a főparancsnoki ügyekbe, bár a későbbiekben a tábornokok minden vereséget az ő számlájára írtak.

Előző este a kovács elbúcsúzott a segédjétől. Trosa éppen derékig mosakodott a hideg vizes tartályban, melyben készítményeiket edzették, amikor Simanszkij mellesleg megjegyezte:

— Holnap megyünk, Trosa, az utolsó kalandra Ha nem jönnék vissza, kotord ki a szénából az ágyúdat, és indíts az erdőbe a partizánokhoz. Eleget aludtál rajta.

Trosát nem vágta mellbe a kovács bejelentése. Egy idő óta rájött, hogy a mester nem ebben a műhelyben akar meghalni, eltűnhet bármely éjszakán; megdermedt a szíve, valahányszor reggel zárva találta a műhelyt. Ilyenkor mindig azt hitte, hogy a kovács soha többé nem tér vissza. Trosa egyedül nyitotta ki a műhely ajtaját (mindenkinek saját kulcsa volt), és nyomasztó hangulat nehezedett rá. Aztán megjött a kovács, felvette kötényét, tüzet rakott, és szótlanul (ez még nyugtalanítóbb volt) elkezdték napjukat, egyetlen szemvillanásból megértve egymást. A kovács éjjel valamilyen ügy lebonyolításában vett részt, segédje meg az ágyún aludt, és olyan hőstettekről álmodott, amilyeneket csak egy ágyúval lehet véghezvinnie. A kovács tartott is tőle, hogy ez bekövetkezik, mert Trosa egyszer elszólta magát, hogy élve nem engedi ki Göringet a gyárból. Csak a kellő pillanatot várja, azért nem is készül az erdőbe.

— Kivel harcoljak ott az erdőben? Itt egészen más... — mosolygott Trosa foltozott könyökű ingébe bújva mosakodás után.

A kovácssegéd bevallotta, hogy az ágyú már készen áll, csak a ponyvát kell levenni róla és a csűr hátsó kapuját kinyitni, mely éppen a hadiszállással szemben van. Kiderült, hogy Trosa eddig az orrunknál fogva vezetett bennünket, amikor tagadta, hogy van lőszere. Ugyanis

néhány láda lőszert a szomszédban rejteget, a templomban az oltár alatt, de sehogy sem tudja kihozni, mert a pópa kicserélte a templom zárját, s így Trosa nem tud éjjel behatolni a rejtekhelyre. Mielőtt az öreg kicserélte volna a zárat, azért kimentett egy kevés lőszert (zsákban, mint a malacot), mely éppen elég ahhoz, hogy Göring hadiszállását szétlője.

— Jól van, Trosa. És aztán?

De Trosa úgy vélte, hogy minden remekül végződik. A kovács búcsúzóul háromszor megcsókolta. Erős szakálla most európai módon volt megnyírva. Trosa zavarba jött, s mielőtt kilépett volna a műhelyből, egy áruló könnyet törült ki a szeméből. A kovács nagylelkű, jóindulatú társa volt, nélküle rideg lesz ez a hely, ő pedig védtelen. Így szólt:

— Ha szüksége van az ágyúra, mondja meg.

— Meg tudnál válni tőle?

— Istenem! Ha olyan ügy adódik . . .

— Nem, Trosa, megleszünk most tarackágyú nélkül is . . .

Másnap déltájban a taverna elé érkezett a VN—28 416-os rendszámú kocsi, mely szerepel majd a Gestapo titkos irataiban. Ez a kocsi később megjelent Kelet-Európa több városában. A német felderítésnek egy megfoghatatlan, titokzatos őrnaggyal volt dolga, aki ugyanannak a napnak ugyanabban az órájában jelent meg egyszerre Varsóban és Kurszkban, Przemyślben és Harkovban, Zsitomirban és Poltavában. Ha a német felderítők szorosabb kapcsolatot tartottak volna egymással, rájöttek volna, hogy ez a tüneményes őrnagy nem egy és ugyanaz az ember, hanem több őrnagy is színre lépett.

De a németeknek több Führerjük volt, mint katoná-

juk, minden Führer saját felderítőhálózattal rendelkezett, mindegyik a saját szakállára cselekedett, hogy kicmelkedjen és legyőzze versenytársait.

A tavernából kilépett egy őrnagy a segédtisztjével, beült a kocsiba a gépkocsivezető mellé, Göring vezérkarához hajtatott, aki már megunta, hogy mindig az erdőben, a bunkerjében ücsörögjön, visszatért hát a gyárba, az operatív osztályra.

A kapuőr tisztelgett az őrnagynak, elkérte az iratait. Megpillantotta Canaris tengernagy aláírását, akiről valószínűleg hallott már. Tisztelettudóan visszaadta az iratokat, s telefonon jelentette az ügyeletes tisztnek:

— Vincent őrnagy Gehlen tábornoktól.

— Őrnagy? — kérdezték vissza a kagylóból.

— Igen — felelte az őr.

— Kit keres? — kérdezte a tiszt.

— Kit keres? — kérdezte most az őr.

Az őrnagy keményen válaszolt:

— A Reichsmarschallt. Gehlen személyes megbízatásából.

Az őr továbbította az őrnagy szavait.

Eltelt néhány idegfeszítő pillanat az őrnagy és az őr számára. Végre ugyanaz a hang jelentkezett a telefonban. Aztán az őr letette a kagylót, és előírásosan vigyázzba vágta magát.

— Tessék! — mondta, s a szeme ravaszul felcsillant, mintha sehogy sem hinné, hogy ezt az őrnagyot mindjárt fogadja a marsall.

Göringnek nem sokat mondott Vincent neve (a háború forgatagában el is felejtette), de Gehlen neve, aki fiatal tábornok létére kezében tartotta majdnem az egész katonai elhárítást, Canaris kezében csak a berlini

irattárakat hagyva — többet jelentett, mint Göring őrsége gondolta volna, mely nem tett kivételt az őrnagygyal sem: finoman átvizsgálta, és fegyver nélkül engedte be a marsallhoz. Göring elnézést kért a szigorú biztonsági intézkedések miatt. Egy kis szobában fogadta az őrnagyot — minden bútorzata egy asztal volt két székkel. Az asztalon fapálca hevert. Semmiféle telefon, rádióállomás, katonai térkép nem volt ott. Pusztán fehérlettek a falak, az ablak előtt félrehúzott vastag kék függöny.

Most találkoztak életükben másodszor. Egyszer ott, a tavernában és itt. Makedon már eltette láb alól azt az embert, aki úgy hasonlított Göringre, mintha a tükörképe lenne. Lehetetlen, hogy megmenekült volna, hallotta a kőbányából a halálordítását. Mégis furcsa érzés még gondolatban is szembetalálkozni egy halottal. Göring a székre mutatott. Makedon megköszönte, de nem ült le, amíg a házigazda helyet nem foglalt. Bár Göring diplomatacsaládból származott, Vincent őrnagy pedig, amennyire a saját életrajzát ismerte, gazdag teutonoktól, de Göring birodalmi miniszter, marsall, aki már az első világháborúban a légi győzelmeket arató repülőtisztek közé tartozott; ebben a háborúban már a légierőket vezényelte London ellen, bármely pillanatban felválthatta Hitlert, vagyis megtette volna, ha tudja a módját — az igazi Vincent őrnagy bizony nem ült volna le egy ilyen ember előtt.

Makedon azonban úgy ült le, mintha otthon lenne.

Zsebéből elővett egy iratcsomagot, és odaadta Göringnek, pontosabban letette elé az asztalra. Göring kivett a csomagból három, apró betűkkel telegépelt papírlapot, és olvasni kezdte. Először mosolygott, néhol össze-

vonta a szemöldökét, vagy elvörösödött, sőt el is sápadt. Simanszkij kitalálásain mosolygott (annak a beavatatlan embernek a „Luftwaffé"-ra vonatkozó értesülésein), és izgatottan olvasta azokat a sorokat, melyekben pontos adatok voltak a vezérkarokról, veszteségről, az új tervezőirodákról, a flotta átcsoportosításáról.

— Honnan került ez magához? — kérdezte Göring, az asztalra dobva a lapokat.

Vincent nem sietett a válasszal. Ezek a magas rangú emberek tíz körömmel ragaszkodnak a pozíciójukhoz, neki pedig nincs vesztenivalója.

— Nem tudhatom, marsall úr. Gehlen megparancsolta, hogy személyesen önnek adjam át. Az egyik szovjet felderítőnél talált iratok másolata. Nyilván az őrnagyról van tudomása.

— Igen. Az embereim megkapták a személyleírását: százhetvenöt centiméter magas, bár meggyőződésem, hogy a férfiak fele éppen ilyen magas, szőke haja elválasztva, de honnan tudja az ember, hogy van-e választéka vagy sem, a katonák ritkán járnak sapka nélkül; borotvált arcú, mintha ő lenne az egyetlen, aki borotválkozik, negyven év körüli, de a háború mezején minden második katona negyven év körüli.

Göring elnevette magát.

— Ha maga a hírszerzésnél dolgozik, mondja meg, legyen szíves, ki az, aki ebből a személyleírásból felismeri az őrnagyot? Meg aztán valószínűleg rugalmasabb annál, hogy mindig őrnagyi rangjában mutatkozzék. Mi a véleménye?

— Bizonyos, hogy a személyleírás nem elég határozott. De ott van még egy gépkocsi rendszáma is, melyen az őrnagy Kelet-Európában utazgat.

— Furcsa ember maga, mint minden felderítő. Ki tud megjegyezni egy hosszú rendszámot? Talán csak Jodl. Nem is csodálkozom, hogy az egyik alezredesemet az őrnagynak vélték, és úgy megverték, hogy rendkívüli szabadságot kellett adnom neki. Ha elbukunk, ennek csak a tehetetlen hírszerzés az oka. Nekem meg egyszerűen nincs időm ezzel foglalkozni.

A szomszéd helyiségben, valószínűleg a dolgozószobában megszólalt a telefon. Göring nem ugrott fel, nyugodtan ült a helyén, tudta, hogy értesítik, ha maga a Führer keresi. Flottái akkor nagy erőbevetéssel működtek, ez személyének rangot és súlyt adott, mellyel mindenkinek számolnia kellett. Még Gehlennek is, ha nem akar ellenséget szerezni a mindenható birodalmi marsall személyében.

— Mi a neve?

— Vincent.

— Poroszországi?

— Igen.

— Nos, mondja meg a tábornok úrnak, hogy helyesen cselekedett. Az igazi hírszerző legyen megfontolt. Az ügyet majd magam kibogozom. Meggyőződésem, hogy nem itt árulnak el bennünket, hanem Berlinben. Itt mi valamennyien a vulkán izzó kráterében vagyunk. Maguknál Voronovicjában* csend van?

— Nem egészen.

— Itt Naumov** óta volt néhány kellemetlen ese-

* Gehlen ügyosztálya a Vinnicja melletti Voronovicjában állomásozott. *(A szerző jegyzete.)*

** *Naumov* partizáncsapatáról van szó, amely néhány egyenlőtlen ütközetben vett részt Göring főhadiszállása környékén. *(A szerző jegyzete.)*

tünk. Eltűnt Neuss kapitány, aki óvatlanul marsallnak adta ki magát. Hahaha!

— Mindenről tudomásunk van, Reichsmarschall úr. Gehlen minden intézkedést megtesz, hogy a Führer és ön nyugodt körülmények között dolgozzék. Éppen ezért a tábornokom tudni szeretné, mennyire hitelesek ezek az adatok...

Göring elvörösödött, és szúrós pillantást vetett vendégére.

— Mit akar még tudni a tábornok úr? Mindent megmondtam.

— Elnézést kérek, Reichsmarschall úr, én csak az ő megbízatását teljesítem.

— Ó, őrnagy! Maga igazi német. Mennyire hiányzik belőlünk a keménység.

Vincent felállt.

— A nagy Német Birodalmat szolgálom!

— Üljön csak, üljön — nyugtatta meg Göring. — Túlságosan is könnyűnek ítéljük meg ezt a szolgálatot, amikor róla beszélünk, s közben ez a magasztos szó elvesztette egykori értelmét. Már csak az én vadászrepülőim szolgálnak, meg Rommel Afrikában. Támadáskor felrepül két-háromszáz méter magasba, és onnan vezeti az ütközetet. Ti vakondokok, belefúrtátok magatokat a földbe, és onnan akarjátok megváltani a világot. Hahaha! Nem így képzeltem az egészet.

Göring rövid, tömzsi, szőrös ujjaival türelmetlenül dobolt az asztalon. Egyik ujján értékes gyémántkő csillogott.

— Mondja meg Gehlennek, hogy itt szeretnék találkozni vele...

— Hálásan köszönöm a nevében.

Az őrnagy tisztelgett és kiment. A hosszú folyosón szuronyos, sisakos őrök álltak zordan, szótlanul. Tisztek rohangáltak és tűntek el a töméntelen párnázott ajtó mögött. Csak a háború előtti, telt keblű élmunkásnőket ábrázoló színes plakátok maradtak minden iránt közömbösek, s felhívásaik elvesztették értelmüket: „Pusztítsátok a répabarkót!", „A bevetett területek mindent eldöntenek!", „Vastag hótakaró — gazdag termés!" stb. A betolakodók otthon bizonyára nem láttak efféle plakátokat és ilyen bűbájos nőket, így hát Goebbels parancsa ellenére a falon hagyták azokat.

Az őrnagy ajtók és őrök sorfala között haladt el. Akik vele szembe szaladtak, túlságosan elmerültek a vezérkari ügyekben, és úgy tűnt, alig vesznek tudomást róla. „Vincent őrnagy — valami félig lengyel, félig német alak" — mondták róla az őrszobán, ahol unalomból minden ember múltja után kutatnak. Mindjárt nagylelkűen visszaadják a fegyverét, persze ha eljut odáig, ha a lépcsőházban el nem kapják, s első lépésként nem viszik az őrszobába. Eddig, úgy érezte, nem adott erre okot. Az őrök látják, milyen közömbösen halad végig ezen a szörnyű folyosón, melynek falai mögött rejlenek a háború legnagyobb titkai. Hála istennek, Simanszkij tud róluk, Makedon meggyőződött az adatok hitelességéről, s tán még ma elér Sztratyionhoz, a rádióállomáshoz.

A lépcsőn a Mefisztó-képű jött felfelé. Rendkívül hosszú lábú volt (mint minden Mefisztó), és könnyedén szedte kettesével-hármasával a lépcsőket. Hirtelen megdermedt — előrenyújtott lábbal, hosszú karjával, most valóban az volt, akire eddig csak emlékeztetett.

— Schimanski — suttogta elhaló hangon.

— Igen. Egy-két dolgot tisztáztunk a marsallal.

— Ő is?

— Hát persze... — válaszolt nyegle mosollyal Makedon.

— *O, mein Gott!** — kapott a fejéhez Mefisztó, és továbbfutott a visszhangos folyosón.

Az őrszobán visszaadták az őrnagy fegyverét, elnézést kértek ezért a ceremóniáért, telefonáltak az őrhelyre. De legtöbbször ott követ el az ember hibát, ahol nem is gondol rá.

Mielőtt a kocsiba ült volna, Makedon felnézett az emeleti ablakra. El akart búcsúzni a marsalltól, akinek a logika törvényei szerint az ablakban kellett volna állni, hogy még egy pillantást vessen a titokzatos őrnagyra. Göring valóban ott állt. Határozott mozdulattal parancsolta őt vissza. Lehet, hogy érdemes lett volna visszafordulnia. De a motor felbúgott, szabad volt az út, s Makedon határtalan gyűlöletében fügét mutatott a marsallnak.

Göring nem tudhatta, mit jelent, ha valaki ilyen körülmények között fügét mutat, de valami fenyegetésnek gondolta, és hátrahőkölt. Szinte ugyanabban a pillanatban megszólaltak a szirénák. A marsall még dühösebb lett, amikor az őrnagy kocsija megállt egy másodpercre a kovácsműhely előtt, s még két személy beült, egyikük kétségtelenül a kovács volt.

— Hová? — kérdezte a gépkocsivezető, római melódiák kedvelője.

— Rómába — tréfált Makedon.

A kocsi végigszáguldott a dübörgő fahídon, melyet

* *O, mein Gott!* – Ó, istenem! *(németül)*

valamennyien jól ismertünk. Ezt a hidat használja Göring. Ha felderítői érdekeink nem fűznek tovább ehhez a vezérkarhoz, ez lesz Göring utolsó hídja. Ehhez persze most meg kell szöknünk, el kell tüntetnünk a nyomokat, s többé nem szabad visszatérnünk. Őszintén sajnáltam, hogy az esőzések után a kádjaim sötétek lettek, Simanszkijnak valószínűleg eszébe jutottak Trosa kalapácsai, melyeket a minap hozott a műhelybe, de nem sikerült azokat kipróbálni. Csak a gépkocsivezetőnek nem volt ideje másra gondolni.

A vezérkari hadiszállás kapuján egymás után robogtak ki a motorkerékpárok — Göring kísérete. Az elsők géppuskatüzet nyitottak ránk, még mielőtt a hídra értünk volna. A golyók belefúródtak az aszfaltba, és füstöltek. Üldözőink könnyen eltalálhattak volna bennünket, de amint megértettem, az útirányunk jobban érdekelte őket. Parancsot kaphattak, hogy az őrnagyot bármi áron élve kaparintsák meg.

— Azt hiszem, végeztünk... — mosolyodott el Simanszkij.

Néhány perc üldözés, és mindennek vége...

Ekkor valahol ágyú dördült. A lövedékek egyre közelebb csapódtak le az átkelőhelyhez.

— Közvetlen irányzással lőnek — szólt Makedon, aki valamenyiünknél jobban értett ehhez. Mögöttünk beszakadt a híd az első motorkerékpárosok alatt, kiabálás hallatszott, elhallgattak a géppuskák.

— A tarackágyú! — kiáltott fel Simanszkij.

Amikor felértünk a hegytetőre, megláttuk a nevezetes csűrt, s kitárt kapujában a nagy zöld ágyút, mely minden lövés után eltűnt, hátragurult, majd újra meg-

jelent, méreteihez viszonyítva kicsiny, elszánt, vörös, kék és fehér inges emberekkel.

Trosa nem volt egyedül, s talán az ágyú mellett sem egymaga aludt, hanem ezekkel a tüzérekkel együtt.

Másnap a német katonák keresztülgurították a gyár udvarán a lóval vontatott ágyút, mögötte ment a bilincsbe vert Trosa, mezítláb, szakadt ingben, homlokába hulló hajával — igazi óriás volt. Göring felismerte az ablakából a műhely kovácssegédjét. Büszkén ment, nyugodtan, egyik kezével a nyakára erősített láncot fogta. A győztesek méltóságával ment a halálba. A műhely előtt gyorsított, majd megállt egy pillanatra, hogy elbúcsúzzék. Igazi kovács volt. Még sokáig csörögtek a bilincsei.

A kovácsmestert azonban nem fogták el.

Göring személyesen meg akarta tekinteni lakhelyét, mely majdnem egész nyáron a német üteg védelmét élvezte. Hitler arcképe előtt tisztelgett: „Heil!", és elnevette magát. A Harmadik Birodalom második emberének volt rá oka, hogy többé ne higgyen az elsőnek.

— Valódi neve? — kérdezte Göring a kíséretétől.

Senki sem tudta.

— Katonai személy?

— Honnan tudnánk?

— Látom. Katonásan van bevetve az ágya... — Oda mutatott, mintha a kovács teljes életnagyságban ott feküdt volna az ágyban: — Fogják el! Máskülönben ez a kovács megbuktathatja az egész birodalmat. Schulz káplárt pedig kössék fel a kakasával együtt...

Az események csimborasszójaként fenn az ütegen, mintha csak kinevetné őket, megszólalt a kakas. Szokása ellenére fényes nappal. Ő is megunta a rabságot...

Róma illúzióját Makedon bácsi gépkocsivezetője keltette ezekkel a melódiákkal, amíg gazdája a tavernában időzött. Amikor a gépkocsi a taverna bejárata elé gördült, mindig úgy éreztem, mintha valóban Rómából jönnének. Egyszer még a kovács is megjegyezte, amikor jó ideje nem láttuk őket:

— Ottfelejtkezett Rómában a mi Makedonunk...

Kár, hogy nem tudjuk a tavernát is odavinni magunkkal. Alig van annyi időnk, hogy magunkkal ragadjuk Nonkát, aki semmiképpen sem számított a váratlan fordulatra. A tavernát örökre elvesztettük, de a kovács hű marad önmagához, kulcsra zárja, a kulcsot a zsebébe rejti.

Ördögien értünk ahhoz, hogy kinevessük ellenségeinket. Makedon olyasvalamit mondott Simanszkijnak Göring úrról, hogy attól még egy szobor is elkacagta volna magát, de a gépkocsivezető kijózanította mindkettőjüket, megemlítve, hogy Göring a levegőből is üldözőbe vehet bennünket. Hamarosan „Róma" kellős közepébe értünk, mely ez alkalommal tőlünk tizenhét kilométerre, a déli Bug festői partján a mi kedves, egykor oly csöndes Vinnicjánk volt. A városban nyüzsögtek a németek. Egy ideje ebbe a városba költözött majdnem az egész főparancsnokság.

Göring nem is gondolhatott arra, hogy belevetjük magunkat ebbe a pokolba. Azt is hihette, hogy mi is elpusztultunk az átkelésnél üldözőinkkel együtt, mert Vinnicjában nem volt készenléti állapot, zűrzavar — szabadon érkeztünk a városba, a virtuóz forgalomirányító mellett elhaladva. Volt abban valami titkozatos,

hogy ilyen nagylelkűen beengednek a városba. De semmi különös, kiderült, hogy a forgalomirányító ismerte az őrnagy kocsiját. Még Makedon is fellélegzett, amikor a számtalan kocsi közül az egyik, melynek sárga függönye mögül kipillantott egy magas rangú személy, kicsit odébb szorította a kocsinkat. Az első pillanatban azt hittük, maga a marsall ért utol bennünket, de Makedon bácsi sok magas rangú személy kocsijának rendszámát ismerte, és odasúgta Simanszkijnak:

— Ez valami új . . .

Egy csendes mellékutcában álltunk meg egy villa előtt: mohával és cickafarkkal benőtt fal védte. A vaskapu előtt sisakos német katona állt gépkocsival. Itt nem kiabáltak, nem zajongtak, valami hangtalan és titkos munka folyt. Az őr felismerte az őrnagyot, mégis úgy döntött, átvizsgálja a kocsit. Amikor kinyitotta a hátsó ajtót, majdnem felkiáltottam. Az első pillanatban úgy tűnt, egyike azoknak a tökfilkóknak, akik a Kékhídon álltak. Levettem róla a tekintetemet, nem akartam, hogy felismerjen. Nonkát határozottan felismerte, meghajolt előtte, s csak azután csapta be az ajtót. Hosszú pillantást vetett Simanszkijra, majd kinyitotta előttünk a kaput. Amikor a kapu dörejjel becsukódott, Makedon bácsi végre hátranézett a „foglyaira". Rám pillantva elmosolyodott — valamivel elárultam magamat, de mivel, nem tudtam.

— Hova hozott bennünket? — súgtam Nonkának, amikor kiszálltunk a kocsiból.

— Hogyhogy hova? A rezidenciájába.

— Maga talán már járt itt?

— Nem is egyszer . . . — válaszolta Nonka.

— Csak nem tévesztettem össze?

– Miért?

Lopva a kapu felé pillantottam.

– Ezek a Kék-hídról . . .

Nonka bizalmasan a fülembe súgta:

– Nem, azok igazi németek voltak. Ezek meg a lvovi egyetem régi diákjai . . .

Nonkával egy első emeleti szobát kaptunk. Megtiltották, hogy kimenjünk az erkélyre, vagy a sűrűn befüggönyözött ablakon kinézzünk. Még lent észrevettem, hogy egyforma függöny takart minden ablakot, ezzel a ház romantikusan titokzatos volt. De megmaradtak a függönyrések, rajtuk keresztül zavartalanul figyelhettük Nonkával a bejáratot, a kapuőröket, a város kicsiny részletét, melyre ablakunk nyílott. A titokzatos csöndben csodálatos hangulatot keltettek a római melódiák.

Lehet, hogy éppen ebben az elfelejtett villában születtek ezek a melódiák, melyeknek kedvelője először hivatalos személyként jelent meg a villában, bemutatta a házigazdának a meghatalmazását, majd kivallatta őt, vagyis, ahogy mondta, előzetesen tájékozódott. Hubáček úr, az állomásfőnök-helyettes nemigen jött zavarba, úgy érezte, mindeddig elég óvatos volt, s nem adott okot a vádaskodásra. De az őrnagy olyan beavatottnak bizonyult Hubáček úr személyes ügyeit illetően, hogy kénytelen volt félbeszakítani a reggelizést és tisztelettudóban foglalkozni a hivatalos személlyel.

– Heydrich meggyilkolása után Prágában több Hubáčeket agyonlőttek.

– Nem tudtam erről.

– Gyakrabban kell hallgatnia a német rádió adását.

De ez nem is ide tartozik, ezzel a kérdéssel dr. Goebbels foglalkozik.

— Nem mindenkit érdekelnek az adások.

— Egy olyan jelentős tisztviselőnek, mint maga, érdemes lenne meghallgatni.

— Ez mindenkinek magánügye.

— Természetesen, azért érintem csak futólag. A dolog másik oldala jobban érdekel bennünket. A kivégzettek a maga rokonai voltak?

— Feltételezhetjük, hogy mind a rokonaim voltak. De én nem dobtam bombát Heydrichre. Abban az időben itt voltam.

— Akkoriban maga kiválasztott száz szovjet foglyot a „Werwolf"-objektum tizenkétezer építője közül.

— Megfelelő mesterembereket válogattam ugyanazon objektum számára. Egyedül nem tudtam mellékvágányt építeni, melynek rendeltetéséről nyilván tudomása van.

— Hova tette a mesterembereket? Talán agyonlövette őket? Ha igen, meg tudja mutatni a sírjukat?

Hubáček hallgatott. Zömmel tisztek és kommunisták voltak, és ő szabadon eresztette őket. Közülük való Simanszkij alezredes, akit Hubáček mint kovácsot hozott el a kőbányából. A végelgyengüléshez közeledett, nem tudott segítség nélkül kijönni az aknából. Őt az elsők között engedte szabadon, utána a többit is. Simanszkij alezredes és Hubáček úr néhány őszinte szót váltott, amennyire ezt a körülmények lehetővé tették. De a birodalmi tisztviselő már akkor célzást tett arra, hogy gyűlöli a németeket, bár sok mindent tud róluk, amit nem mindenki tudhat. Simanszkij értésére adta, mihez bányásszák a követ. Volt közös témájuk — a háború

előtt mindketten közgazdászok voltak, remekül ismerték a tudományág minden hírességét, kezdve *A munkásosztály helyzete Angliában* szerzőjével.

— Maga talán kevesli a sírokat? — kérdezte nyugodtan Hubáček.

Az őrnagy elmosolyodott, és német következetességgel folytatta:

— Vinnicja állomásán egy úgynevezett munkásétkezdét nyitott.

— A feladatkörömhöz tartozik. Hogy az emberek dolgozni tudjanak, napjában legalább egyszer enniük kell. Vagy azt gondolja, ha a birodalomnak dolgoznak, az imádság is megtartja őket?

— Ezzel az igazsággal senki sem vitatkozik. De tudomásunkra jutott, hogy illegális bolsevikok is ebédelnek a maga étkezdéjében, sőt titkos összejöveteleiket is ott tartják.

— Nagyon sokat kíván tőlem, őrnagy úr. A földalatti mozgalom ellen ott van a Gestapo, az SD és ön. Ez pedig közétkezde, nem ügyelhetek az ajtajában.

— Csak az étkezde tényéről beszélek. Még egy dolog: Pogyilszkében az állomás ügyeletese valami Procházka úr. Ismeri?

— Természetesen, a beosztottam.

— És ha szembesítjük Procházka úrral?

— Nyugodtan megtehetik. Minden állomáson több ilyen ember is van, mint Procházka úr. Bármelyikkel szembesíthetnek.

— Nem, nem. Bennünket csak ez a személy érdekel, akin keresztül maga a partizánok tudtára adja Hitler különvonatának érkezését. A módszere érdekel. Ki áll maga és az aljas Procházka úr között?

— A fasizmus. Bizony, bizony — villant Hubáček szeme az őrnagyra. A zsebórájára nézett, és felállt. Egy szolgálati gépkocsi várta. Az őrnagy kis „osztrák" kocsija is lent várakozott. A gépkocsivezetők egymással beszélgettek.

— Nincs több kérdése? — szólt Hubáček.

— Várjon csak. Lehet, hogy többé nem is kell szolgálnia a nagy birodalmat. Meglepett, hogy ilyen higgadt és őszinte emberre találtam az ön személyében. De amint látja, Hubáček úr, nincs minden rendben a titoktartással.

— Erről mindkettőnknek más a véleménye.

— Azt akarja mondani, hogy a német elhárítás tehetetlensége közismert?

— Magát sem róhatom meg, hogy nem őszinte.

— Tanulunk magától, Hubáček úr. Méltányoljuk az őszinteségét, és nem közöljük a Gestapóval, amit csak mi tudunk. Ezért számítunk a szolgálatára.

— Hogy majd együtt akasszanak fel bennünket...

— Osztályunk rezidenciáját itt akarjuk berendezni. Természetesen a maga névtáblájával.

— De a maguk őrségével?

— Igen, őrséget állítunk, de higgye el, hogy ettől csak jobb lesz magának.

— Szörnyen jó lesz. Mint egy házi őrizet. Inkább végleg kiköltözöm innen. Ezt már a maguk jelentkezése előtt is meg akartam tenni. Egyetlen ember számára nagy ez a villa, hét-nyolc szobája van és hatalmas pincéje. A főnököm részére tartom fenn, ideköltözik, ha nyugodtabb lesz a légkör. Könnyen megkaphatja Bock ezredestől, a városparancsnoktól.

— Semmilyen Bock. A felderítés az felderítés, senki sem tudhat az ügyekről.

— De egy gyanúsított személy sem.

— A hírszerzés mindig azokra épít, akiknek nem egészen tiszta a lelkiismeretük. Magától csak egy dolgot követelünk: hallgasson. Tud hallgatni, Hubáček úr?

— Eddig tudtam, de úgy látszik, mégsem ez a konspiráció legjobb módja. Megmutassam az épületet?

Hubáček odalépett a fogashoz, és sapkája alól elővett egy kulcscsomót.

— Tessék parancsolni. Ez itt — s rámutatott egy hatalmas kulcsra, mellyel egykor talán magát a pokol kapuját nyitották — a pincekulcs. Én magam sohasem voltam odalent, nem bírom a pincéket. Éjszakánként kiáltozást hallok onnan.

— Férfihang?

— Nem, női.

— Ezzel gyorsan végzünk . . .

Az őrnagy fogta a kulcsokat, már nem is mint vendég, hanem mint házigazda, s elindult ebben az elfelejtett városszéli villában, melyet jóval a háború kitörése előtt ismert már, itt lakott Krivorucsko, a dandár politikai biztosa, akinek egyik ezrede Vinnicjában állomásozott. Makedon rendes katonai szolgálatát töltötte, és Krivorucsko kedvence volt. Valahányszor a politikai biztos Zsitomirból ideérkezett (ott volt a dandár vezérkara), mindig estet rendezett, s feltétlenül meghívta az ezred legjobb harcosát. 1937-ben Krivorucskót letartóztatták. Makedon nem tudta, ki lakott itt Krivorucsko után, de annak sem örült, hogy ezt a városszéli elhagyatott villát egy német tartogatja magának. Talán meghalt a legendás hírű politikai biztos, ha ez a villa, no

meg az ország fele a németek kezébe került. A zárak csikorogtak, amikor az őrnagy tehetetlen dühvel sorra nyitotta az üres szobák ajtaját.

Hubáček egyedül maradt, és minden csikordulásra összerezzent. Aztán nagy dörejjel kinyílt a pince vasajtaja.

Az első pillanatban Hubáček is majdnem lerohant, hogy megnézze, ki kiáltozott ott éjszakánként, de az ebédlő ajtajában megjelent a gépkocsivezetője, egy idős, sasorrú német katona, és figyelmeztette a főnökét, hogy indulniuk kell, ha nem akarnak elkésni.

— Jacob, készüljön föl mindenre, még a szökésre is — mondta Hubáček.

— Nekem sem tetszik ez az őrnagy.

— Gehlen tábornok egyik embere.

— A gépkocsivezetője úgy felvág, mintha magát Hitlert vinné. Rómát hallgatja, és foghegyről beszél.

— Ha engem elkapnak, keresse fel „Szasa bácsit", és mondja meg neki, hogy a villába, ahol járt, beköltözött az egyik felderítőjük. Azt hiszem, nem egyedül lakik majd itt, hanem egy egész csoportot hoz ide, nem ártana elkapni őket. Ezen az osztályon, ahonnan jött, többet tudnak a háborúról, mint bármely más osztályon.

— Rendben van. De mindent elkészítek a szökéshez. Néhány nap múlva már Bohemia hegyei között lehetünk.

— Ne feledkezzen el a gyerekeinkről. Ha mi innen eltűnünk, őket azonnal kivégzik ott. Menjen, hamarosan jövök én is, hacsak le nem tartóztatnak.

— Megmenthetném a letartóztatástól, amíg ez az alak a pincében van. Nagyon egyszerű. Ott maradhat a háború végéig. Jacob határozott mozdulattal végigsimítot-

ta sasorrát, ami mindig a végső döntés jele volt nála. Becsukta az ajtót, és leszaladt a lépcsőn. Hubáček felállt, és hátrahajtotta a fejét, mintha mindennek fent a padláson kellett volna megtörténnie. Tompán visszhangzott a lövés. Hubáček az ablakhoz szaladt, hogy meglássa, mit tesz az őrnagy gépkocsivezetője. Ha iderohan, Hubáček végez vele. Elővette a tokból a pisztolyát, és átrakta a zsebébe. De a gépkocsivezető meg sem moccant. Hubáček sohasem alkalmazott volna ilyen közönyös gépkocsivezetőt. Mindjárt visszajön Jacob, akkor majd felőle is döntenek.

Jacob valóban megjelent abban a pillanatban, ahogy Hubáček ezt elgondolta, de nem olyan büszkén és határozottan, mint amilyennek eddig ismerte, hanem legyőzve, saját fegyverét szegezték a hátába. Az őrnagy odavetette az ajtóból:

— A maga embere?

— Mi van magával, Jacob?

— Sötét van a pincében, azt hittem, valami idegen. Kiderült, hogy a mi őrnagyunk.

— Istenem, milyen bajt okozhatott volna.

— Ellenkezőleg, nagyon jól megértettük egymást. Fogja a fegyverét, és soha többé ne másszon sötét pincébe. Még ha partizánok lennének is ott.

— Az első lövésem a háborúban és az is a levegőbe — tört ki Jacobból.

Amikor kiment, az őrnagy így szólt:

— Ideális ez a pince a vallatáshoz.

— Itt foglyok is lesznek? — rémült meg Hubáček.

— De mennyire.

— Kik?

— Főleg németek. Mivel a hadsereg belső elhárításá-

nál dolgozunk. Na meg a csehek, akik nem szolgálnak bennünket elég lelkiismeretesen.

— Nem maradhatok itt. Nem maradhatok olyan helyen, ahol kivégeznek és vallatnak.

— Tegye még hozzá: és német tisztekre lőnek.

— Egy idős ember tévedése volt.

— Tévedés? Csak nem tévedés? Szeretném, ha ezen az úton maradna, Hubáček elvtárs. Ez a lövés minden magyarázkodásnál többet mondott.

— Abból is éppen elég volt.

— Paramonov engedélyével jöttem.

— Nem ismerem.

— Szasa bácsi. Nemirovból.

— Ó, istenem! — kiáltott fel Hubáček. — Már közel álltam ahhoz, hogy golyót eresszek a halántékomba. Maga is örökre a pincében maradhatott volna, csak a bor tud most helyrerázni bennünket. — Hubáček a régi szekrényhez szaladt, mely még Krivorucsko politikai biztos idejéből maradt itt. Jacob eközben egykedvűen ült a kocsiban, és Rómát hallgatta. Büszke sasorra ellentmondott a dolgok állásának. Ha az őrnagy felemelt kézzel vezeti ki Hubáčeket, Jacob azonnal lőni fog. Eddig sohasem gondolta, hogy a római melódiák inkább az örökkévalóság érzetét keltik az emberben, nem pedig az élet mulandóságának hangulatát. A házból gyanúsan sokáig senki sem jött elő. Végre megjelent egyikük, Jacob elvitte őt a szolgálati helyére, akik pedig a római melódiákkal érkeztek, itt maradtak.

Estefelé a kapu előtt megállt egy ponyvás teherautó. Az őrség szokott módján átvizsgálta és kinyitotta a kaput. A bejárat előtt néhány katona szállt ki belőle, akikben rögtön felismertem a Csornij-erdő felderítőit. Az aj-

tó mellett maradtak, valakire még vártak. Ami ezután történt, Nonkát arra késztette, hogy elugorjon az ablaktól.

A gépkocsiból egy útiköpenybe burkolózott német katona szállt ki. Olyan ismerős volt, senkivel sem lehetett összetéveszteni. Úgy hasonlított Hitlerre, mint egyik tojás a másikra. Itt fogolyként viselkedett, engedelmesen felment a lépcsőn, amelyre mutattak. Hitlert a hátsó bejáraton vezették az épületbe, melyet fehér akácfák takartak az utca felől.

— Csak nem ő? — rémült meg Nonka. — Hogy hasonlít a nyomorultra!

Ki kellett ábrándítanom:

— Ez Vaszja Mamont. Van egy ilyen felderítőnk. Valami nagy dolog készül, ha idehozták . . .

Készségesen elmeséltem Nonkának Vaszja történetét. Amikor megszökött a fogságból, a vinnicjai elmegyógyintézetbe került, Hitler utánzása volt a mániája. Amikor a valódi Hitler is megjelent Vinnicjában, Vaszja Mamontnak megint menekülnie kellett. Most partizán felderítő.

Nyílik az ajtó, s már nem is az engedelmes letartóztatott, hanem egy igazi Hitler tör be a szobánkba — Makedon bácsi kíséretében. Az első pillanatban mintha nem is venne észre bennünket a sárgás félhomályban, az ablakhoz megy, hirtelen visszafordul, mint az ideges, kiegyensúlyozatlan emberek szoktak, és Nonkához fut, térdre esik előtte:

— Ó, drága Eva! Újra magával lehetek . . .

Nonka megrettent, a sarok felé hátrált, Makedon bácsi felnevetett az ajtóban. Amikor Hitler felállt, bocsánatot kért Nonkától, Makedon bácsi pedig megmondta

neki, hogy néhány percre Eva Braunná kell válnia. Meg is nyomta a szót: csak néhány percre, amíg leszáll a vonatról, és a karjaiba veti magát.

— Az igazi Hitler karjaiba?

— Lehet, hogy igen. De egyelőre annak, aki itt áll maga előtt... Ismerkedjen meg zseniális jegyesével.

Megismerkedtek, mint egyszerű halandók.

— Na, menjünk, ne zavarjuk őket — szólt Makedon, hangjában kis együttérzéssel irántam, vagy irántuk? Ilyen egyszerűen, felesleges zaj nélkül, romantikus félhomályban vették el a szerelmemet...

Simanszkij alezredes már várt bennünket lent a szobájában. Hanyatt feküdt a heverőn, tetőtől talpig felöltözve, bármely pillanatban indulásra készen. De amikor beléptünk, csak lassan kelt fel, sokáig ült szokott módján, szótlanul, álmos közömbösséggel. „Vasból vannak az idegei" — jutott eszembe akaratlanul. De amint bevágódott a vaskapu, összerezzent, hallgatózott.

— Őrségváltás van — jegyezte meg Makedon.

Simanszkij felállt, dús szakállából előbukkan egy kis mosoly, fel s alá járkált a szobában. Hirtelen megállt Makedon előtt, mintha valami fontosat akarna közölni.

— Makedon, szoktak ebben a házban vacsorázni?

— Persze hogy szoktak...

„Hitler" és „Eva Braun" egymás mellett ült a vacsoránál, de nem ők kötötték le a figyelmemet, hanem a két frontharcos barát. Egyikük Simanszkij alezredes volt. A másik katona nevét talán sohasem tudom meg, de mintha régóta ismertem volna. Talán Krivorucsko, a politikai biztos rokona, vagy fogadott fia volt. Mindegy... De éppen az ő kitartásuk tartotta bennem a lelket egész illegális munkám alatt...

Éjjel megjött a szolgálatból Hubáček, és elmondta, hogy megjelent a városban az Abwehr főnöke, Canaris. Voronovicjába, a Mozsajszkij várba költözött. Eszembe jutott a fekete gépkocsi, amely majdnem belefúródott a mi kis „osztrák" autónkba.

Hajnalban indultunk, s amikor a dombtetőre értünk, félrehúztam a ponyvát. Megláttam a meseszép várost. Úgy tetszett, hogy messziről minden város egy kicsit Rómára emlékeztet.

Az őrség megállította a gépkocsit, ellenőrizte az iratokat. Leengedtem a ponyvát, s a rám boruló homály mintha örökké tartana. Időnként felcsillant társaim szeme. Valaki rágyújtott, a cigaretta fényénél felsejlettek az ismerős arcok, a fegyverek, az élő vagy halott német katonák egyenruháinak egyszerű dísze. Előbb csak gépkocsik jöttek szembe, aztán parasztszekerek is. Egyszer csak nagyon ismerős zaj ütötte meg a fülemet: a lovak fürgén, könnyedén kopogtak patkóikkal. Homa — „Urambocsáss" rótta végtelen útját az ósdi német hintón a teljesen eloroszosodott lovakkal, melyek már úgysem térnek vissza szülőföldjükre . . .

CANARIS

Hitler majdnem egy teljes évig nem törődött Canarisszal, a birodalmi vezetés letűnt alakjának tartotta. S bár szeretett azzal dicsekedni, hogy ha egyszer valaki megnyeri a bizalmát, nincs az az erő, amely hitében megingatná, valójában születésétől fogva hiszékeny volt, régi barátait könnyen meggyanúsította, és guillotine alá küldte, ha az számára előnyösnek látszott. Machiavelli *A fe-*

jedelem című munkája volt a kézikönyve; Röhm esete pedig, akit áruló módon meggyilkoltak annak idején, s akinek segítségével hatalomra jutott, ragyogóan példázza, hogy Hitler jellemét messze elkerülte a becsületesség, lelkiismeretesség, kötelességtudat. Canaris ezt mindenkinél jobban tudta, formálisan mint az Abwehr főnöke jelent meg a Führer új rezidenciáján, gyakorlatilag azonban csak a sok gondosan őrzött titka miatt alkalmazták, melyekhez még közvetlen beosztottait sem engedte közel férkőzni, nehogy túlságosan sok erőt leheljen beléjük. A Gestapóról, mely a legdühödtebben iparkodott a dolgok mélyére látni, kijelentette, hogy vízilovat nem szoktak forráshoz engedni, mert borzalmas lábával mindent összetapos — a Gestapo katonáinak durva bőrből készült csizmájára célzott. Ez a tengernagy, akitől nem is olyan régen még rettegtek Európa kormányai, a miniszterelnökök Canaris ügynökeit gyanították saját minisztereikben, s azok is elnökeikben, ez a tengernagy, akinek még saját hajója sem volt, kivéve a festői alpesi tavon ringó jachtot, de parancsot adhatott egy-egy állam teljes flottájának elsüllyesztésére — ez az admirális most egy kishivatalnokra emlékeztetett, aki egy irattartóba gyűjtötte ártatlansága bizonyítékait arra az esetre, ha Hitler haditörvényszék elé állítja az „agyaglábú kolosszus"-ról nyújtott hamis adatokért — így nevezte Hitler is Oroszországot, Canaris kifejezésével élve. Valószínűleg ő is tervezője és előkészítője volt ennek a háborúnak, de Hitler nem hívta meg kíséretébe, amikor a háború döntő szakaszában ideköltözött. A római történelem analóg esetéből arra a következtetésre jutott, hogy kizárták az uralkodó barátainak és kíséretének sorából, ez pedig majdnem reménytelenné tette a helyzetét. Csak a Führer

hirtelen halála menthetné meg, amit egy ideje mindenkinél jobban várt, vagy súlyos vereség a fronton, akkor Hitler eltaszítaná legközelebbi tanácsadóit, és újra eszébe jutna Canaris. A hírszerző szimatával megérezte a vereség közeledtét, várta és félt is tőle, mert a dolgok ugyanakkor ellene is fordulhattak, s még sokkal hamarabb, mint gondolta. A hadvezérek könnyen elhallgattatják a hírszerzést győzelem esetén, de még könnyebben okolják őket, ha vereséget szenvednek. Ebben a tekintetben a felderítők kategóriájába tartozók a legvédtelenebbek, mert amikor felettük ítélkeznek, a tanúk padja mindig üres. Canaris mind élénkebben képzelte maga elé ezt a padot, de külső megjelenésében önérzetes és méltóságteljes maradt, amikor a mostani váratlan hívásra megjelent. Amikor felkérték, hagyja kint fegyverét, olyan méltósággal tett eleget a felszólításnak, hogy az őrség tisztje elnézést kért tőle, mindeddig Canaris is azok közé a kivételes személyek közé tartozott, akikre ez a szabály nem vonatkozott: „A Führerhez szabad bejárást élvezők névsora", amelyet Bormann írt alá, olyan érdeklődést keltett a tengernagyban, mint amilyet a világ legnagyobb titkai sem váltanának ki.

De a tiszt emlékezetből ismerte a jegyzéket, és a tengernagy ártatlannak látszó kíváncsiságát nem elégítette ki teljesen.

– K betűs Keitel és Kaltenbrunner, C betűs nincs – válaszolta a tiszt. Canaris majdnem kijavította, mert Keitel valamikor nemcsak az ábécé sorrend miatt állt Canaris után.

Hitler a 11. számú bunkerban fogadta őt egy tanú jelenlétében, aki szokott módján egy kis íróasztal mellett ült a sarokban, előtte nagy halom papír, s a papír-

lapok fehérségéből kivált a kétfejű sas, karmai közt egy címerrel. Olyan volt ez a sas, mintha évezredekig préselték volna kőlapokkal Martin Bormann is arra a megkövesedett sasra hasonlított, de remekül értett a gyorsíráshoz, munka közben szeretett konyakot szopogatni, s egyetlen szóval sem avatkozott a beszélgetésbe. Ez a kulisszák mögött meghúzódó alak mindig gyűlöletet váltott ki Canarisból, s talán mindenkiből, aki ismerte.

A háziúr kedvenc óriási farkaskutyáját is bent hagyták, tekintettel rendkívüli odaadására, bár a jövőben vele éppúgy elbánnak majd, mint már annyi emberrel, elsőnek szagolja meg a mandulaszagú ampullát* csöpp kis kölykével, melyet közvetlenül a katasztrófa előtt hoz majd a világra. A tengernagyi egyenruha jól védte Canarist a kutya átható tekintetétől, de Hitlernek ez az egyenruha már csak egy rongycsomót jelentett, mely figyelemre sem méltó, s a háborús szárazföld tengernagya rájött a párttagok egyenruhájának előnyére, melyet e két bunkerlakó viselt: fekete gyapjúnadrág, világosbarna zubbony és sárga nyakkendő. Bormann ádámcsutkája fel s alá járt a torok legkisebb munkájánál; Hitler nyakán kidagadtak az erek — fiatalkori kábítószer-fogyasztásától és a mostani apokaliptikus ordítozásától ideges perceiben.

— Megőszült, tengernagy — jegyezte meg Hitler, s mivel felülmúlhatatlan fiziognómusnak képzelte magát, vendége arcát vizsgálgatta: — Meg is öregedett...

Bormann rosszmájúan megjegyezte a sarokból:

— Az örök ifjúság nem adatik meg mindenkinek...

Hitlerre célzott, akinek a fejét még nem érintette az

* A ciánkáli jellegzetes szaga. *(A szerző jegyzete.)*

idő, de egész alkatában már régóta jelentkezett az a fajta zavar, amikor a mozdulatok nincsenek összhangban az idegrendszerrel.

— Szabad kezet adtam magának, tengernagy, de, mint tudja, valamit valamiért.

— Mit parancsol, Führerem? — kérdezte Canaris rideg hangon. Még Bormann is összerezzent, ádámcsutkája pedig olyan természetellenes helyen állt meg, mint a halottaké. Hitler megérezte, hogy ez az ember még elég erősnek érzi magát, hiszen még Manstein sem engedett meg magának ilyen hangot. Ragyogó Hitler elérte, amit Canaris oly hosszú távoltartásával el akart érni. Nagyon jól megértette a tengernagy ingerültségét. Egyikük sem tudja nélkülem sokáig tartani magát, a jóindulatom és figyelmem nélkül — gondolta Hitler —, amire minden államban csak egyetlen ember alkalmas, akkor is, ha saját magát állította erre a helyre, de mindenki hasznára. Ez volt talán az egyetlen terület, ahol Hitler jóvátette maga előtt elkövetett hibáit.

— Elnézést, tengernagy, hogy a háború forgatagában egy pillanatra megfeledkeztem a dobosokról. Ahhoz képest, amit a történelem számára teszünk, egy év valóban egy pillanatnak tűnik. Mindig nagyra becsültem a művészetét, szeretném egy kényes kérdésben kikérni a véleményét.

— Tessék, Führerem, örömmel válaszolok, ha elég beavatott vagyok hozzá — szedte össze a bátorságát Canaris. — Az utóbbi időben nagyon beszűkítették ezt a kört, ez pedig egyikünknek sem ígér semmi jót.

— Ennek véget vetünk. Martin — szólt Bormannhoz —, jegyezze fel a tengernagy véleményét. Holnap majd alaposabban megbeszéljük ezt a dolgot, most pedig tér-

jünk vissza arra az ügyre, melyen állandóan töröm a fejem, amióta ideérkeztem. Miért hallgat Sztálin? Miért nem kürtöli szét, hogy itt vagyok? Mi ez a titokzatos csend? Mi bújik emögött: félelem, politikai húzás vagy egyszerű katonai ravaszság, amiről mi nem tudunk?

— Sztálin tudja, hogy ön itt van ... — A tengernagy magabiztossága visszatért. Hasonló bőrfotelban ült, mint legutóbb, majdnem egy évvel ezelőtt a birodalmi kancelláriában. Hitlerrel együtt vándorolt környezetének számtalan tárgya, például a kulisszák mögötti kisasztalka Martin Bormann-nal, hogy minél előbb megszokja új helyét.

— Miért nem jelentkezik? Természetesen nem baráti üdvözletet várok tőle a háború első évfordulóján, de bombavetői könnyen itt teremhetnének egy szép napon, akkor legalább Goebbelsnek is alkalma adódna a Führer különös bátorságáról szólni.

— Talán kételkedik ebben valaki? — kérdezte a tengernagy.

— Azért nem hívom ide magam ellen a saját vadászgépeimet, hogy Klassen létesítményének szilárdságát ellenőrizzem. De már közel állok ahhoz, hogy kihívjam magam ellen azokat, hogy a hadsereg és a nép megtudja, milyen körülmények között dolgozik a Führere. Tanítómesterem szerint (rápillantott Nagy Frigyes arcképére) a hadvezérek személyes példamutatásának nagy szerepe van a háborúban. Napóleon alól kilőttek néhány lovat, Nagy Sándor maga is harci szekérbe szállt, csak nekem kell ebben a kőgödörben fulladoznom, és tábornagyaim szégyenletes követeléseit hallgatnom.

— Azt mondják, Himmler és von Ribbentrop magával

hozta hátaslovát, de még egyszer sem lovagoltak ki, a beosztottaik kinevetik őket gyávaságukért.

— Érdekes apróság. Miért nem tudtam erről, Bormann?

— Miért is hozták el a lovaikat?... — mosolyodott el Canaris.

— Ó, hogy nélkülöztük a maga hozzászólásait. Írja, Martin: a lovakat elkobozni és a frontra küldeni. Hallotta, a frontra! — kiáltotta Hitler.

— Igenis, Führerem.

— Ugyanakkor tudomásom szerint maga szabadon utazgat ezen a földön. Kérem, ne tegye ezt többé. Az ön vonatáról tudnak Moszkvában.

— Tudnak róla?! — kérdezte csodálkozva Hitler.

— Amikor elhagyja a főhadiszállást, lehet, hogy senki sem tud erről, de amikor visszatér, nagy veszélynek teszi ki magát. A visszafelé vezető útjáról tudomást szerezhetnek, mielőtt ön ideérkezik. Nagyon kérem, ne éljen vissza ezzel, vagy teljesen tegyen le az utazásokról.

— Nem ülhetek állandóan egy helyben.

— Sztálin megengedi magának ezt a fényűzést.

— A népétől való félelmében.

— Nem élhetünk a propagandánk meséivel. Sztálin szabadon utazgat Moszkvában, éjszakánként még sétál is.

— Kíséret nélkül?

— Jelképes kísérettel.

— Akkor gondolkodjunk azon...

— Ezt inkább másutt tegyük... Van már ott egy-két emberem. De nem akarom eltitkolni ön előtt, hogy már erről is tudomása van a szovjet elhárításnak. A hírek forrása itt van: vagy a hadiszálláson, vagy a közelében.

— Mindenesetre nem én vagyok — Hitler mosolyát csak a ráncai jelezték.

— A közelmúltban itt járt egyik régi ismerősünk, a szovjet felderítés egyik tábornoka.

— Itt? — rémült meg Hitler.

— Nem, a főhadiszállás közelében. Lehet, hogy Vinnicjában. Találkozott valakivel, akinek a kartonját Wolf névre állítottuk ki. Gyanítjuk, hogy az illető most SS-ezredes. Minden SS-ezredest alaposan megvizsgálunk, eddig még eredménytelenül. Félő, hogy ez az ezredes már tábornoki rangot kapott. Ez a két betű mágneses hatással van az ön bőkezűségére, Führer. Higgye el, nem irigységből mondom.

— Ezek hűséges embereim.

— A rang sohasem fokozta a hűséget. Akik könnyen szerezték, általában dühödtebbek vagy éretlenebbek voltak a többieknél. Az Abwehrnek ezzel kapcsolatban nyugodt a lelkiismerete. Elég óvatos voltam, és nem éltem vissza az ön nagylelkűségével.

— Köszönöm, tengernagy. Nem felejtem ezt el. De alkalom kell hozzá. Valami nagy tett. Tegye le az asztalomra az ellentámadásuk stratégiai tervét, s kezébe adom az egész birodalom irányítását. Azelőtt meg tudta ezt tenni, Canaris. Olyan embernek láttam magát, mint aki nem ismer lehetetlent. Hova tűnt a régi géniusz?

— Lehetek őszinte?

— Igen.

— Parancsolja meg Bormann-nak, hogy most ne jegyezzen. Elnézést kérek, Bormann, de ez nem jegyzőkönyvi anyag. A történelemnek ezt nem szabad megtudnia.

— Természetesen, Martin. Én kérem.

— A mi géniuszunk belefulladt a népek vérébe. A Gestapo túlságosan hamar elárulta az ön szándékait, Führerem. Toborozni csak ott lehet, ahol várnak bennünket. De bennünket sehol senki nem vár. Országunkban észrevétlenül felneveltünk egy hatalmas ellenséget. A Gestapo nagyobb csapást mért az ön eszméire, az ön politikájára, mint ha még egy frontot nyitnának ellenünk. Mérhetetlenül gyűlölnek bennünket, az egész történelmünk folyamán nem volt példa ilyen gyűlöletre. Ezt megállítani már nem lehet, ez a polip csak akkor pusztul el, ha saját népét is megfojtja. Mindent elmondtam, most Himmler birodalmi miniszter rendelkezésére bocsáthat. Azt hiszem, itt van a közelben, nem fárasztom hosszú úttal. — A tengernagy már állva mondta utolsó szavait, mint aki mindenre elkészült. Hitler merően a szemébe nézett. Bormann a fejét ingatta a sarokban, talán egyetértően, talán csodálkozva. Hitlerrel négyszemközt gyakran beszéltek a Gestapóról, de ki engedheti meg magának, hogy ilyen lekicsinylően beszéljen a párt magasztos elveiről, mely erre a politikai csendőrségre — a Gestapóra támaszkodik.

— Ez támadás a párt ellen — szólalt meg csöndesen Bormann.

— Martin! — kiáltott Hitler, s az tudta rögtön, mit jelent. Elvörösödött, lassan feltápászkodott, mint akit elkergetnek.

— Továbbra is építenem kell a Gestapóra — mondta Hitler, amint Bormann mögött becsukódott az ajtó. — Ez az én magzatom, de ki tudta előre, hogy ekkorára nő. Az egyetlen megoldás: apránként a frontra küldeni. Csak a hadsereg képes magába olvasztani ezt a szörnyű erőt. — Körülnézett: — Nem vagyok biztos benne, hogy

most nem hallgatóznak-e. De mondja: mit forgat Sztálin a fejében? A csapatledobástól félek a legjobban.

— Sztálinnak nincs szüksége csapatledobásra. Rengeteg „ledobott" embere van itt. Értesültem arról is, hogy a főhadiszállás körzetében a bolsevik politikai biztosok egész csoportja működik. Van köztük egy német nevű őrnagy.

— Német az illető?

— Szerencsére nem. Akkor még veszélyesebb lenne. De közvetlenül ideérkezésem előtt, néhány nappal ezelőtt hivatalos látogatást tett Göring marsallnál, a hadiszállásán.

— Ó, istenem! Hermann, szegény Hermann! De én miért nem tudok semmiről sem? Ezek az átkozottak mindent titkolnak előttem. A végén egyedül maradok ebben a bunkerben. És elkapták az őrnagyot?

— Még nem. De elkapják.

— Kérem, tengernagy. Én itt, mondhatnám, az egész világ ellen harcolok, az Abwehr pedig nem tud egy őrnagyot sem letartóztatni. Szégyen!

— Nem csak róla van szó, Führer. Van egy nagyobb veszély.

— Mindig úgy érzem, hogy a tábornokaim beszorítottak engem ide, abban a hiszemben, hogy ittpusztulok. De szerencsés ember vagyok, mint Odüsszeusz. Még Sztálin is belenyugodott a szomszédságomba. De miért?

A tengernagy hallgatott.

Ha erre a kérdésre válaszol, akkor Hitlernek a továbbiakban végképp nincs rá szüksége.

— Sohasem siettem levonni a következtetéseket, ha az ön személyéről volt szó. Viszonzásul ugyanezt kérem öntől, s akkor kivívjuk a győzelmet bármi áron, vagy

együtt esünk el a harc mezején. Nagyon jól tudom, hogy maga jött előbb, én csak azután jelentem meg. De ígérem, hogy maga előtt halok meg, ha erre sor kerül. De inkább isten óvjon ettől. Isten és ön!

Ekkor Hitler térdre esett előtte. Ilyen megalázkodást eddig nem ismert a párt. Bormann a kulcslyukon figyelte, melyet az őrség „Bormann harmadik szemé"-nek nevezett.

UTOLSÓ FEJEZET

A FEHÉR BROWNING

Néhány nap múlva, Krivorucsko villájába visszatérve, éppolyan békésnek találtuk a helyet, mint azelőtt, persze ha leszámítjuk a kapu előtt álló sisakos német őrt. Géppisztolyával, sisakjában cseppet sem különbözött a birodalom többi őrétől, sőt a háborús időknek megfelelően szabályosan igazoltatott bennünket. Az iratokon kívül, melyek itt gyakorlatilag semmit sem jelentettek, megkérdezte, mi a jelszó, s csak a válasz elhangzása után nyitotta ki a vascsipkével díszített ötágú csillagos kaput (a csillagok azt jelezték, hogy a háború előtt a házat katonák használták). S bár feltűnő ellentmondás volt az őrök és az ötágú csillagok között, egy igazi német katona semmitől sem fél. Néha megengedtek maguknak ennyi pökhendiséget. Itt még jobban kellett éreztetniük a jövőbe vetett hitüket, mint bárhol másutt. Hubáček úr ingujjban, fehér öntözőkannával a virágokat locsolta, melyeket ő maga ültetett tavasszal; Jacob, a lusta gépkocsivezető, nyugodtan hintázott a függőágyban, fennhangon olvasva a *Svejk, a derék katoná*-t, hogy, amint mondotta, a hazafias érzéseit táplálja. Hubáček úr igazi illegalista volt, tudta, hogyan kell viselkedni, amit már nem mondhatunk el az alkalmazottjáról. Svejk tisztelője kiugrott a függőágyból, és sorban kezet szorított mindenkivel, ezzel pedig gazdája egyáltalán nem volt megelégedve. De vajon türtőztetni tudja magát egy igazi hazafi, amikor a derék német katonában felismeri

a Csornij-erdőbeli fiúkat. Főleg a sepetyovkai bajuszos altiszt volt rá nagy hatással, aki az erdőben Nyikolaj Osztrovszkij távoli rokonának vallotta magát, itt meg hirtelen olyan tökéletes átalakuláson ment keresztül, hogy Jacob született porosz katonának hitte, és ösztönösen németül szólt hozzá. Hamarosan felvilágosították, hogy az altiszt csak tegnap este óta létezik, elég szótlan, de ha áttér az anyanyelvére, éppoly nehéz megállítani a beszédben, mint Jacob urat. Remekül ért a német kocsikhoz, és kitűnően vezet. Nagyon hamar összebarátkoztak Jacobbal, s aznap még jó dolguk volt; a függőágyon hintáztak, és Hubáček úr drága cigarettáit szívták.

Simanszkij éppen a városba készült. Néhány nap alatt levetett mindent, ami egy kovácsmesterre emlékeztetett, leborotválta félelmetes szakállát, így sokkal fiatalabbnak — harmincévesnek látszott. Kellemes, barátságos arca volt, de a mosolyában továbbra is valami huncutság bujkált. Talán annak idején az egyetem tanszékén is így jelent meg. Gyakran elhagyta szobáját, melynek ablaka a kertre nézett; egy somfa bot volt szögre akasztva, fölötte szürke filckalap — mindezt Hubáček úrtól kapta kölcsön, aki azelőtt szintén civilben szeretett sétálni a városban, de most már jó ideje nem volt erre lehetősége, mert nagyon kellett vigyáznia, hogy mindig egyenruhában lássák.

Átadtam Simanszkijnak az N. tábornoktól kapott rádióüzenetet. Néhány szó volt mindössze: amíg külön intézkedés nem történik, tartózkodjanak a merénylettől.

— Késő — mosolyodott el Simanszkij, és megszokott mozdulattal átkopogott a vakfalon, mint a börtönben a foglyok. Onnan válaszoltak, és néhány perc múlva egy

német tiszt jelent meg az ajtóban, zubbonyán néhány vaskereszttel. A „Luftwaffe" kapitánya állt előttünk — magas, vékony, harminc-harmincöt év körüli férfi, s amíg meg nem szólalt, fel sem ismertem a dicső Makedon bácsit. Végigmért, és megjegyezte, hogy ma én is németesebb vagyok, mint eddig bármikor. Ez most kapóra jön, lehet, hogy szüksége lesz kíséretre. Most éppen győzelmeket aratott híres pilóta volt, s a híres személyiségeknek a katonai pályán is vannak hódolóik. Én lennék az az egyik hódoló. Az a bajuszos altiszt, amint az ablakból megfigyelte, szintén alkalmas lenne, mert igazi németnek látszik. Hozzá lehet fogni a dologhoz.

— És mit szól a főparancsnok? — kérdezte Simanszkij, önkéntelenül a szögre pillantva, melyen egykor arckép függött, most pedig csak a hatalmas keret nyoma látszott. — Meg vagyok róla győződve, hogy az ő személyes utasítása.

Makedon arca elkomorodott, hogy a dolgok ilyen fordulatot vettek, a fotelba ült, sapkáját az asztalra tette. Rövidre nyírt szúrós bajsza és a klasszikusnál kissé rövidebb pofaszakálla felismerhetetlenné tette még azok számára is, akik korábban ismerték. Ez az arc nem volt sem zavart, sem szomorú, inkább elszánt; nem lehetett eltéríteni szándékától. Makedon nem tagadta meg önmagát. De a hallgatásukból megértettem, hogy magukra akarnak maradni, tanúk nélkül. Lehet, hogy Hitler idő előtti halála valóban kárt okozhat a parancsnokságunknak...

A folyosóról a lépcsők abba az emeleti szobába vezettek, ahol legutóbb Nonkát hagytam „Hitler"-rel. Felmentem, de nem mertem bekopogni. Mintha sietős női lépteket hallottam volna bentről. Szerelmesünk lépteire egész életünkben emlékszünk, könnyen meg tudjuk kü-

lönböztetni ezer más nő járásától. Nonka puha, könnyed lépteit hallottam. De miért hallgattak el?...

Ha az egész emberiség arra vágyott, hogy megszabaduljon Hitlertől, nekem kettőtől kellett megszabadulnom. Mit tehettem? Az egész világon sincs talán még két ilyen tökéletesen egyforma arc, melyek közül az egyik Vaszja Mamonté. Abban reménykedtem, hogy Nonka éppen ezért megutálja, s még nem veszett el minden számomra.

Benyitottam, s egyszerre járt át a szerelem és a gyűlölet érzése. Csalódnom kellett, a szoba üres volt, csak finom bécsi parfüm illatát éreztem, melyet az egyik parancsnokság szétrombolásakor ismertem meg. A hadizsákmány között volt egy uveg parfüm, becsületesen megosztottuk azokkal, akik ki akarták próbálni, aztán az erdőben egész éjjel fúriákról álmodtunk...

Lementem a lépcsőn, s a bécsi parfüm hatása alatt észre sem vettem, hogy elhagytam a földszintet, és a pince előtti utolsó lépcsőfokon állok. Ösztönösen a fegyveremhez kaptam. A vas pinceajtó előtt ellenségem és vetélytársam állt őrt.

— Mit csinálsz itt, Mamont?

— Ezt a vasajtót őrzöm, a fene egye meg.

— És ki van odabent?

— A németek gonosz szelleme... Egy tusz...

— Hát Eva hol van?

Vaszja Mamont elmosolyodott (a zsarnokok is tudnak mosolyogni, amikor szolgálatba küldik őket), és azt mondta csöndesen:

— Bármelyik pillanatban lecsaphatnak ránk a németek. Egy másik lakásba küldték, nem tudom, hova. Kérdezd meg az Öreget. Ő tudja...

Kiderült, hogy itt senki sem ül ölbe tett kézzel. Még „Hitler"-nek is akadt munkája. Kezet szorítottam vele, hangosan „Heil!"-t kiáltott, olyan hangosan, hogy a vasajtó mögött is meghallják.

Amikor megkérdeztem az Öregtől, hol van Nonka, azt válaszolta: „Hitler halála után minden kiderül." Nem értettem, hogy a háború végére gondol, vagy az egyik közeli éjszakára . . .

A kis „osztrák" kocsi alig tudta nyomon követni Hubáček úr pompás Fiatját. A villában Simanszkij maradt az őrökkel. És a túsz, a híres repülőtiszt, akit a legmagasabb szintű fogadásra hívtak Vinnicjába, mint minden olyan állampolgárt, aki megkapta Németország legmagasabb kitüntetését, a lovagkeresztet tölgyfalevéllel. Ezt a munkát mindig személyesen Hitler végezte, nagyon szívesen. De az egyik tábornagy nem jelentkezett a kitüntetésért, és Hitler nap mint nap kihúzta jegyzetéből ezt a programot: kitüntetések. Eközben Ferdinand Panzer ebben a házban találta magát. Legkönnyebben úgy tudtam elképzelni a dolgot, hogy nyilván, „Hitler" és „Eva Braun" vendégeként csöppent ide. Mint foglyot is ideszállíthatták, bár nem volt velük Trosa, aki olyan mesterien ejtette fogságba a németeket az ismert falusi módszerrel. Talán mégis az a legvalószínűbb, hogy a repülő egy óvatlan pillanatban összebarátkozott ebben az idegen városban Makedon bácsival, vagyis az őrnagy úrral. Amikor megkérdeztem Makedontól, hogyan fogta el a repülőtisztet, azt válaszolta, hogy ő most, mármint Ferdinand Panzer, nem szívesen gondol a múltra. Csak a jövőre tud gondolni, mert bármely pillanatban vége szakadhat. Ezt természetesnek is vettem egy olyan emberrel kapcsolatban, aki a halálba megy . . .

Éjfél körül, amikor a város utcáin senki sem tartózkodik a parancsnokság őrein és a német intézmények előtt mozdulatlanul és gőgösen álló őrségen kívül, az A–7 rejtjelű szálloda előtt megállt Makedon bácsi kocsija, melynek ez alkalommal F–001 371 volt a rendszáma. Rögtön beleveszett az autók tömegébe, melyek egy része tegnap óta itt várakozott, más része ma érkezett. A szálloda lakói állandóan cserélődtek, s ha az autómárkákat nézzük, Makedon nem a legkedvezőbb éjszakát választotta a szállodába való költözéshez. Néhány magas rangú személy szállt meg itt, akik jelenléte befolyással lehet a szálloda rendjére. De ez már mit sem változtat a dolgok menetén. Makedon bácsi kedvét már az előbb elrontotta egy apróság. Amikor éppen ide akartunk jönni, a kis „osztrák" kocsi megmakacsolta magát, és nem akart beindulni (a gépkocsivezető már régen szólt, hogy ki kellene cserélni a porlasztót, de háborúban nehezebb alkatrészt szerezni, mint egy új gépkocsit). Ennek a kis zavarnak elég kellemetlen következménye lehetett. De Makedon úgy szállt ki a kocsiból, ahogy egy hőshöz illik: könnyedén és gondtalanul lendítette karját, megrázta a vállát — ledobta magáról a háborús kimerültséget. De egy dolgot kissé eltúlzott: túlságosan hangosan csapta be a gépkocsi ajtaját, s a gépkocsiőr, egy magas, hajlott hátú német katona — az éjszakai megvilágításban nagy feje egy öreg lófejre emlékeztetett — harciasan a szálloda csendháborítója felé sietett, de fékeznie kellett dühét.

— Á, a kapitány!... — pislogott az Öreg Ló, mintha homokot szórtak volna a szemébe. Milyen ördöngösség! Ferdinand Panzer állt előtte, vagy talán csak a hasonmása? Épp úgy lendíti a karját, amikor éjszakai útjairól

visszatér. De mintha egy fejjel alacsonyabb lenne és vállasabb is. Az ajtót sohasem csapta be ilyen hangosan, mert egyáltalán nem szokta becsukni maga után. No de minden embernek megvan a maga jellegzetes, utánozhatatlan hangja, s az Öreg Ló még sohasem panaszkodott óriási fülére, könnyen megkülönböztette Schumann zenéjét Schubertétól, és fordítva, az embereket pedig legkönnyebben a hangjukról ismerte fel. Amikor tehát a kapitány megkérdezte: „Mi újság, öreg?" — az Öreg Ló megkönnyebbült:

— Csendesebben, uram, egy tábornok lakik a szállodában a fiával...

— Látom — mondta a kapitány, a második emeleti ablakokra pillantva.

„Hál' istennek, ő az" — gondolta az Öreg Ló, bár egy kicsit még mindig gyanakodott. „Tegyük fel, hogy ez nem Panzer, csak valaki hozzá hasonló, de miért éppen én kételkedjem a kapitány személyében? Tegye meg ezt most másvalaki, én már egyszer melléfogtam (a gyanúsított Halder egyik segédtisztje volt, és az Öreg Lovat megfenyegették, hogy legközelebb a frontra küldik). Jobb, ha a portásra bízom a dolgot." Az őr fütyörészve a szélső gépkocsik felé ment, melyek alól a szálló macskái villogtatták szemüket. Az ördög bújt ezekbe a macskákba, hogy itt randevúznak a tábornoki kocsik alatt. Annak is volt pofaszakálla és kis bajusza, a vaskeresztekre is emlékezett az őr, most mégis dühösebben kergette el a macskákat, mert a lábát is hasogatta a fájdalom — eső lesz, vagy valami más kellemetlenség várható.

Makedont a szálloda üvegajtajáig kísértük, aztán elbúcsúztunk tőle a porosz etikett szabályai szerint — a sepetyovkai bajuszos buzgón tisztelgett, s ezt észre is

vette az ügyeletes portás. Megörült a kapitány megjelenésének – néhány perc múlva átadja az ügyeletet egy másik tisztnek, minden hozzáfűznivaló nélkül.

– Panzert keresték?

– Igen, de azt mondtam, maga mindig utolsónak érkezik.

– Megint Stumpf ezredes?

– Kérte, hogy maradjon itt...

Mi az ördög? Biztosan a kimerültség jele. Lehetetlen huszonnégy óra hosszat egy helyben ülni. Ezek az átkozott németek úgy hasonlítanak egymásra, még őt is összetévesztik ezzel a balszerencsés Moltkéval, akinek minden ügyelete alkalmával történik valami. Ma éjjel is feltétlenül történik valami különös, bár a portás még nem tudta, milyen kellemetlenség érheti kollégáját. Talán agyonlövi magát az egyik tábornok, mert kegyvesztett lett a Führernél. Balsejtelmei leginkább ehhez a repülőtiszthez fűződnek, aki még mindig előtte áll, a kulcsra várva. Ez persze Panzer, bar azelőtt mintha magasabb lett volna, a mellkasa meg keskenyebb, hiszen alig fértek el a kitüntetései (emlékei ellentétesek voltak az Öreg Ló emlékeivel). A portásnak semmi egyéb nem tűnt fel, így aztán kilocsogta, amiről hallgatnia kellett:

– Érdeklődtek az őrnagy iránt, aki tegnap idehozta magát.

– Á, az a hogy is... August Vincent iránt? Régen?

– Néhány perccel ezelőtt. A tábornok nagyon barátságos volt. Én is... Megmondtam neki, hogy az őrnagy úriember módján viselkedett.

– Köszönöm, Moltke. Az őrnagy rám is jó benyomást tett.

– Nem Moltke vagyok: Klaus.

— Ó, elnézést! Örökké összetévesztem magát Moltkéval...

Felszaladt a lépcsőn, a kulccsal játszadozva. A szálloda vendégei közül csak Panzer tudta így megpörgetni a zsinóron a kulcsot. A tábornoki szárny portása erről az apróságról ismerte fel mindig a repülőtisztet. Most csak egy dolgon csodálkozott: vendége józanul tért vissza a mulatozásból. Lent az utcán jó éjszakát kívántunk az Öreg Lónak, mire hálásan bólintott csudálatos fejével. A porlasztó kifogástalanul működött, csak a vakmerő Makedon helye maradt üres, rossz volt arra gondolni, hogy örökre...

Makedon birtokba vette Panzer szobáját és tárgyait, majd egy újabb dolog vonta magára a figyelmét: egy ablak. Makedon most fedezte fel, milyen hatással lehet egy ablak az emberi hősiességre. Pedig ez a hatás nem is kicsi. Az ablak a sötét hátsó udvarra nyílt, s Makedonból rögtön eltűnt az az elszántság, amely idáig kísérte. Amint kinyitotta az ablakot, és meglátta a csillagos ég darabkáját, a sötétlő várost, ösztönösen a szökésre gondolt, azonnali, halaszthatatlan, elkerülhetetlen szökésre, igaz, hogy a második emeleten lakott, mint a tábornok a fiával, de könnyebb megszökni a második emeletről, mint abból a föld alatti birodalomból, ahova még ma kerülhet (most kevésbé hitt ebben, mint bármikor). Leginkább abban reménykedhetett, hogy még itt rajtakapják, így az ablak jelentené a menekülés egyetlen útját. Kinézett, hogy felbecsülje a távolságot az Ígéret Földjéig, de jobbnak látta, ha egyelőre még a világot élvezettel szemlélő kapitány marad. Lent őrök sétáltak, rögtön felfigyeltek rá, szó sem lehetett a szökésről. Ezek, a szállodát a sötétből támadók ellen védő ellenséges őrök sok-

kal határozottabb cselekvésre késztették Makedont. Becsukta az ablakot, lehúzta a redőnyt, hogy az őrök ne lássanak be. Először is azt tartotta fontosnak, hogy megismerkedjen a kapitány menyasszonyával, akinek rézkeretes arcképét az asztalon találta Nem volt valami csinos lány, vörös arca miatt dühösnek látszott, kerek szemével is dühösen nézett a pilótasapka alól. Makedon megpróbált szembenézni ezzel a tekintettel, aztán, hogy ne lássa többé a menyasszonyt, arccal a fal felé fordította. Ezután a kapitány holmiját kezdte rakosgatni, talált egy díszegyenruhát, egy váltás fehérneműt, néhány sárga nyakkendőt, színházi látcsövet, meleg gyapjúzoknit, tartalék pilótaszemüveget, egy kicsiny fehér browningot (talán a menyasszonya ajándéka), drága kézelőgombokat, egy tubus mandulakrémet és néhány kimondottan férfi használati cikket: nagy csomag borotvapengét s még egy-két dolgot, melyet csak előrelátó vagy nagyon alapos ember visz magával az útra. Mindebből Makedont csak a díszruha érdekelte, melyet még Stumpf ezredes telefonhívása (a hangjáról felismerte) előtt magára öltött.

— Tessék, ezredes úr.

— Panzer kapitány?

— Igen.

— Egy pillanat, kapcsolom.

— Kit?

— Halló! Egy tisztelője bátorkodik zavarni.

— Sejtem, ki. August Vincent őrnagy? Nagyon meglep, hiszen alig ismerjük egymást. Néhány perc, azt is a véletlennek köszönhetjük.

— Miért nem jött el ma? Az utolsó percig vártuk. Pompás hölgyek is voltak. Talán észrevette, mennyi csi-

nos nő van a városban, mindkettőnk számára elég veszélyesek.

— Semmi veszélynek nem vagyok kitéve, amíg Stumpf ezredes megtisztelő házi fogságában vagyok. Nem tudom, meddig tart még itt.

— Igaz, semmi veszély nem fenyegeti August Vincent személyén kívül. Higgye el, azóta, hogy beszállt a kocsijába, csak egy szerencsés véletlen menthette meg.

— Istenem! Sohasem gondoltam volna, hogy a fronttól ezer kilométerre is veszély leselkedik ránk. Hálás vagyok önnek a figyelmeztetésért. De ki beszél?

— Az egyik tisztelője, de nincs kizárva, hogy August Vincent is telefonál önnek, vagy éppen meglátogatja ...

— Megígérte, ha visszatér.

— Honnan?

— Az őrnagy csak annyit mondott, hogy a Mozsajszkij várban várják őt.

— Ejha!

— Fogalmam sincs róla, mi az, de a vártulajdonos neve ismerős. Volt egy Mozsajszkij repülőgép ...

— Látom, jól ismeri a repülés történetét.

— Ez a kenyerem ...

— Milyen az őrnagy külseje? El tudná mondani?

— Igazi szász férfi. Magas, vékony, fegyelmezett mozgású. Az asztalomnál valaki azt mondta, rám hasonlít. Ez nem igaz. Semmilyen közös vonásunk nincs. Ha megjelenik, ön személyesen is meggyőződhet róla.

— Nem hiszem, hogy megjelenik. Az ön kapatos hódolói elhamarkodottan és bután megvádolták. Ma legalábbis nem jelent meg. Talán azért, mert maga sem volt ott. Attól tartok, nagy halat szalasztottunk el. Magával találkozunk, talán még ma.

— Hol?

— Ott, a ceremónián . . .

„Ha addig életben maradok" — gondolta titokban Makedon, aki e felelősségteljes beszélgetés egész ideje alatt idegen díszegyenruhában, sapkában, de mezítláb feszengett. Alig húzta fel a csizmáját, megint csengett a telefon. De ez már Stumpf ezredes jóindulatú, kellemes hangja volt.

— Maga az, Ferdinand?

— Nem, én már lélekben ott vagyok, ahol Németország sorsa dől el. Vagy még ma befejeződik minden, vagy felülök a Messeremre, és elszököm a frontra.

— Egy igazi lovag hangja. Legyen nyugodt, ma minden eldől.

— Bejönnek értem?

— Az embereim már útban vannak. Minden percben odaérhetnek magához.

— Az átadáson ott lesz a marsall is?

— Úgy tudom, nem.

— Kár — mondta Makedon, magában meg megkönnyebbülten gondolta: „Hál' istennek."

— Olyan szerencséje van, mint senki másnak.

— Miért, ezredes úr?

— Németország egyik leghíresebb hadvezérével együtt kapja meg a kitüntetést. Telefonon nem mondhatom meg a nevét. Itt majd megismerkednek. Hogy érzi magát?

— Jobban, mint bármikor, ha nem tart örökké . . .

— Csak a türelem tesz bennünket naggyá . . .

Valóban érdemes türelemmel lenni, ha az ember már végre felöltözött, jönnek már a lelkéért, ő meg tetszik is magának új szerepében, mely talán az utolsó szerepe a

háború drámájában. Csak a kapitány nadrágja kicsit szűknek bizonyult, pedig köztudomású, milyen fontos ilyen kritikus percekben kényelmes ruhában lenni. Ezek a nadrágzsebek sem oldalt vannak, mint rendesen, hanem elöl, nem lehet bennük semmit sem elrejteni, mert kinyomja a zsebet. Makedon tétovázott, melyik zsebébe tegye a fehér browningot, végül a kabátja oldalzsebébe csúsztatta. Gondolatban minden mozdulatot kipróbált, amire a döntő pillanatban szükség lesz, már csak a villámtámadás tárgya hiányzott a szobából. Elővette browningját a zsebéből, és megtöltötte. Már csak a ravaszt kellett felhúzni. Eddig nem is vette észre a fehér pisztolyba vésett feliratot: „Kedvesemnek."

Furcsa dolgokat ajándékoznak a német nők kedveseiknek. A töltött pisztoly nyomta a zsebét. Most majd az iratok, iratok, iratok. Ki ő, honnan jött, miért nem tagja a náci pártnak? Lehet, hogy ők is leadják a tagsági könyvüket megőrzésre. August Vincentnek sem volt párttagkönyve. Makedonnak most nagyon jól jött volna egy ilyen könyvecske. Manstein, aki mellette fog állni, mintha szintén nem lenne párttag, de az ő kezében van a marsallbot. Hol vannak? Miért van ilyen csönd a tábornok folyosóján?

Makedon ledőlt sapkástul, csizmástul, kitüntetéseivel, lábát a heverő karfájára tette. Mintha soha életében nem feküdt volna ilyen hanyagul, ilyen elégedetten. Ha belépnek, lássák, semmi szorongás sincs benne. Magabiztosan feláll, bemutatja a jegyesét (odanyúlt a képhez, s arccal az ajtó felé fordította), aztán megkérdi: „Az ezredestől jöttek?"

Jönnek már a lelkéért. De miért dobognak olyan hangosan? . . .

— Tessék!...

Egy, kettő, három, hat, száz, ezer... Abbahagyta a szörnyű számolgatást, megpróbálta mindegyiket jól megfigyelni: mi van a szemükben, arckifejezésükben, testtartásukban?... Hízelgés, tisztelet, elragadtatás és irigység. Csak az utolsónak érkezett arca bizalmatlan. Szóval ti vagytok a hűség megtestesítői, a trónok és a zsarnokok pillérei, üres emelvények szürke szolgái, bárkit őriztek, aki ott megjelenik Most Hitler van fent, ők pedig büszkék rá. No nézd csak, még önérzetük is van, mindegyik kezet fog vele, talán csak azért, mert ezt a kezet fogja megszorítani a zsarnok. Nevük, családi nevük is van (az egyiké elé még a „von" is oda van bigygyesztve), mint a normális embereknek. Észrevették az arcképet.

— A jegyesem — mondja közvetlenül.

— A vakmerő pilótanő!

Az átkozottak. Mindent tudnak.

Zaj támadt a tábornok folyosóján. A tábornokért maga Keitel jött el. Magas termetű; lapos, szenvtelen arca mintha szürke kőből lenne, mindjárt hozzáér a tábornagy egyenes vállához, és szikra lobban. Mögöttük Manstein fia lépked, aki majd a szálloda előtt marad az Öreg Lóval. Ebben az államban a fiúk csak a börtön kapujáig kísérhetik atyjukat, kitüntetéskor pedig nem szabad jelen lenniük, mert az apák gyilkolásért kapják kitüntetéseiket, titokban, tanúk nélkül.

Számukra olyan volt ez az út, mintha az újkori Olümposzra mennének, melynek mindig létrehozzák valamely új változatát a népek; a tábornagy kőkemény arca is ragyogott. Számára pedig már nincs visszaút — egyenesen Hádesz komor birodalmába kerül. Valaki

megkérdezte, tetszik-e neki az ideiglenes főváros. A folyó vörös sziklái mintha a kedves Spreere emlékeztetnének, de a város jellegtelen, elbújhat Hannover mögött. A neve is olyan furcsa, hogy még mindig nem tudja németül kiejteni. Nizza, és előtte van még valami.

— *Vino!* — mondta valaki oroszul. Makedon hátranézett. Az volt, aki utolsónak jött be a szobába — az SS-paszományos. Ezek mind SS-katonák.

Makedon ismerte ezt az erdőt, tudta, körülbelül hol fekszik a főhadiszállás. A kaszinó melletti aszfaltúton várja védencét Stumpf ezredes — élénk, alacsony, udvarias. Bemutatkozik, órájára néz, és bevezeti a német nép büszkeségét a főhadiszállás kaszinójába — igen előkelő hely, cigarettafüst, hangzavar. Bor, asztalkák, monoklik, tábornokok, nevetés, kiabálás — Mansteint üdvözlik, a tábornagynak itt sok ismerőse van, és Stumpf ezredes hiába várja, hogy csend legyen, és bemutathassa az előkelő tisztikarnak:

— Ferdinand Panzer vadászrepülő!

Ő itt senki, a Führer szeszélye, a „szocialista" állam kitalálása, demagógia. Stumpf ezredes jobban megsértődik, mint pártfogoltja. Makedon odasúgja:

— Az égben több igazság van, mint itt...

— Ó, természetesen. Egy félóra múlva erről még jobban meggyőződik. — Újra órájára pillant, és helyesbít: — Huszonhét perc múlva. A felettese, Otz ezredes, különben régi barátom. Hogy van? — S meghívja a kapitányt egy szabad asztalhoz.

„Erről az átkozott ezredesről semmit sem tudok" — gondolja szorongással Makedon, de nyugodt hangon válaszol:

— Amikor repülőre szálltam, így búcsúzott tőlem:

„Kedves Ferdinand! A lovagok nem a kitüntetésért harcolnak, de kitüntetés nélkül nem igazi lovagok!"

— Egykor Bacchus nagy kedvelője volt. Most is?

— Lehet. De én csak józannak látom.

— Mi az ördögnek marad ilyen soká ezredesi rangban?

— Talán megvárja, míg régi barátja tábornok lesz.

— Úgy gondolja? Ez aligha következik be egyhamar . . .

Néhány hatalmas termetű őr lépett a kaszinóba:

— Ferdinand Panzer kapitány.

A kapitány talpra szökkent. Az ezredes tartózkodó fejbólintással igazolta asztaltársa személyazonosságát, de ülve maradt.

Az aszfaltút az erdő mélyébe vezetett. A fenyők között kőbálvány őrök, hallgatagok és örökkévalók, ismeretlen szürke szobrok. A föld alatt még hangosabbak lettek az óriások léptei. Itt az utolsó őrség. A kőépületben ül még egy őr, gallérján SS-jelzés. Csak nem az őrségparancsnok? Fogja az iratot, egyezteti a fényképet az élő arccal, és közömbös, csendes hangon kérdi:

— Panzer?

— Igen.

— Születési éve?

— 1912.

— Születési helye?

— Hannover.

— Melyik frontról érkezett?

— A Leningrádi Frontról.

— Csapatparancsnoka?

— Otz ezredes.

— Az a boroshordó?

— Csodálatos ember Otz parancsnok.

— Tegye le a sapkáját.

— Igenis.

— A polcra — mutat a falmélyedésre. — A fegyvert is a polcra. Így. Még milyen fegyvere van?

— Más nincsen.

Csenget. Nyomozók lépnek be mágneses keresővel. Az ezredes nem is szól, tudják a dolgukat. A motozás egy percig tart. A nyomozók semmit sem találnak. A tiszt elnézést kér a szigorú biztonsági intézkedések miatt. Aztán utasítást ad:

— Beléphet. Sok sikert kívánok . . .

Manstein már ott áll áhítattal, kezében a pálcájával. A kapitányt is odaállítják mellé. Bemutatják Hitlernek: „Ferdinand Panzer, a »Luftwaffe« kapitánya." Hitler vad pillantást vet Panzerra. A sarokban Bormann ül kisasztala mellett. Előtte nagy halom fehér papír. Hitler felkel az asztal mellől, melyen a kitüntetések vannak, és beszédet mond. Állandóan hallatszik Bormann tollának sercegése, Manstein arcán megjelennek az első izzadságcseppek. Makedon megpróbál hozzáférni a fehér pisztolyhoz . . . A tábornagy jelenléte gátlóan hatott Hitlerre, amíg a katonai kérdésekről szólt, de amint túljutott rajta, és a régi évszázadokhoz nyúlt, hogy párhuzamot vonjon múlt és jelen között, nevetségessé és jelentéktelenné vált. Erősen gesztikulálva, hosszú monológot olvasott az *Odüsszeiá*-ból, magát a német szellem Odüsszeuszának nevezte, és megesküdött: nem hagyja, hogy a szirének letérítsék választott útjáról. A kapitány jólnevelten bólogatott, s ez fellelkesítette a szónokot. Előreszaladt, és majdnem megérintette Makedon kabátját: „Íme, az ember, akire utolsó pillanatomban támaszkodni fogok!" Majd elégedetten hátralépett, mert sikerült Manstein sze-

mélyében mindenkit lealacsonyítani, akivel az utóbbi időben nézeteltérése volt. Manstein ezt a sérelmet méltósággal tűrte, szomszédjára pillantott, mintha ezt mondaná: hiába akar ez a ravasz Odüsszeusz népem ellenségévé tenni. Ugyanakkor ez az Odüsszeusz hosszú szárú csizmájában, kopottas bricsesznadrágjában nagyon emlékeztetett azokra az osztrák katonákra, akik az első világháborúban orosz fogságba estek, fiatal özvegyasszonyoknál kaptak szállást, és többé nem akartak visszatérni szülőföldjükre. Lehetséges, hogy Hitlerrel is ez történt volna, gondolta Makedon, ha 1913-ban nem szökik meg az osztrák hadseregből. Ezt az osztrák katonát a nagy német nemzet egy müncheni kocsmában szedte fel, és később Führerévé tette.

Ez a hadvezér pedig, aki óriási seregeknek parancsol, valósággal reszket ez előtt a beteges, gyenge idegzetű, gyáva arcú ember előtt. Makedon látja, mint remeg a gyémántokkal kirakott marsallbot. Az a bot nemigen volt Makedon segítségére. „Mi az ördögnek reszketsz? Nem akarlak megölni. Csak az a szörnyszülött érdekel, akit ti Führernek neveztek, és úgy jöttök hozzá, ebbe a föld alatti kővárba, mint egy bálványhoz. Én meg egykor nagy népnek tartottalak benneteket, tanulmányoztam a történelmeteket, ámultam a lángeszű tehetségeken. Gyilkosokat választottatok vezéreiteknek, és ti is gyilkosok lettetek. Nem látod, hogy a gyémántkövek a meggyilkolt gyermekek szemét tükrözik? . . ."

A hadvezér zsebkendőt vesz elő. Makedon felhasználja az alkalmat, figyelmesen nézi a szónokot, és a zsebébe nyúl.

Nincs meg a fehér browning . . .

Hol, hogyan, mikor tűnt el? Makedon óvatosan, észrevétlenül minden zsebét végigtapogatja, de hiába.

Most neki van olyan érzése, hogy valaki a háta mögött áll. Szinte érzi a leheletét. Nagyon szeretne hátrafordulni, s mikor végre rászánja magát, még erősebben érzi két ember leheletét, de nem lát senkit sem. „Láthatatlanok?" — gondolja Makedon. Az egyik a tábornagy mögött áll, a másik az ő háta mögött, ennek a leheletét erősebben is érzi. „Eddig csak ketten vannak, két őr, de mi lesz, ha Hitler az egész világot láthatatlan őrökkel népesíti be?" Makedon a háta mögött érezte őket, míg ki nem jutott a vörös színű helyiségből. Egyre jobban megbizonyosodott arról, hogy a fehér browningot is a láthatatlan őrök lopták ki még a motozáskor. Mintha akkor érezte volna először a leheletüket.

Az ezredes visszaadta a kitüntetett fegyverét, és megkérdezte:

— Van még valami?

— A fehér browningom. Ez a talizmánom, mindig magammal hordom, a jegyesem ajándéka. Teljesen megfeledkeztem róla ...

— Elég! — szinte kiáltotta az ezredes, és az asztalán heverő holmi közül előhúzta a pisztolyt. — Kételyeim támadtak a személyazonosságát illetően: a kora miatt. De ez a browning minden kételyt eloszlatott. — Ezzel visszaadta a pisztolyt, mely most már csak egy szükségtelen, abszurd játékszer volt. Ha sikerül innen kiszabadulnia, Makedon talán még ma éjjel visszaadja a tűsznak a tölgyfalevéllel együtt. Ez a kitüntetés több millió német katona vágyálma volt abban az időben, Makedont pedig égette, ráadásul az idegen gallér is dörzsölte a nyakát.

Az óriás őrök kivezetik Hádesz föld alatti birodalmá-

ból, feltűnően kedvesek — nem szuszognak annyira, és mintha nem is csoszognának úgy lapos talpukkal. Ma a Führerük a meglevő százkét lovaghoz még egyet hozzáadott, törvényesen hitelesítve, ezért az óriások hajlandók lennének a karjukon vinni őt — ezt már volt szerencséjük megtenni a szerencsétlenül járt tábornokokkal, akik nem bírták elviselni a Führer önkényét, és elájultak, mielőtt az kihirdette volna halálos ítéletüket. Ilyenkor az óriások hordágyon vitték ki az áldozatot, s ha a fenyők mögött rejtőzködő társaik előléptek, és megkérdezték: „Ki az?", igazi német választ kaptak: „Már senki . . . " Tizennyolcan vannak — változatlanul ugyanazok, ők szimbolizálják az erőt és hűséget, bár mind egy szálig egyszerű származásúnak tartja magát. Ezt a lovagot többre becsülik, mint a többit, mert ő is lentről kezdte, és lám, eljutott a csúcsig. Egy gyalulatlan deszkából összetákolt pad előtt megállnak, és megkérik, üljön le egy percre. Amikor eleget tett kívánságuknak, majd felállt, az idősebb őr így szólt: — Hitler padja. A Führer szeret itt pihenni, ez a perc váljék örökké emlékezetessé az ön számára.

„Átkozottak! Ennek a padnak a tulajdonosa egyszer valamennyiőtöket láthatatlanná tesz, és szétszór a világban, ha igaz, hogy a meggyilkoltak lelke örökké bolyong az idegen földön, szülőföldjét keresve" — gondolta róluk Makedon, míg az óriások a fenyőfák és az őrök árnyékában vezették őt.

Talán igaz, hogy a bűnözők visszatérnek bűncselekményük színhelyére, de nem mindig saját akaratukból. Amikor Makedon visszaért a még mindig forgalmas, de egy óra múltán mégsem olyan zsúfolt kaszinóhoz, rájött,

hogy korán ünnepelte az óriásokon aratott győzelmét, akik őrizete alól éppen megszabadult — a java még hátravan. Stumpf ezredes várt rá a hadsereg egyik egészen fiatal tábornokának társaságában, Makedon pedig jól tudta, kik szokták a hadsereg tábornokainak nevezni magukat. Ez a tábornok nem véletlenül érkezett ide éppen most. Ha az utóbbi napok eseményeit vizsgálja, észrevehette, hogy August Vincent megjelenése egybeesett a híres német repülő Vinnicjába való érkezésével. Szörnyű gyanú késztette arra a tábornokot, hogy személyesen foglalkozzon az üggyel. S bár sikerült felhívnia a kapitány figyelmét a veszélyre, mégis idejött, hogy személyesen meggyőződjék a kapitány személyének hitelességéről. Néhány percet késett, s könnyen megtörténhetett volna közben a katasztrófa. Stumpf ezredes megnyugtatta ugyan, de a tábornok mégsem mondott le kételyeiről; tűkön ült a kaszinóban: úgy érezte, mindjárt beszalad Hitler komornyikja, a nyakigláb, hűséges Linge, és szokott halk hangján (mely jellemző a komornyikokra), tragikus arccal bejelenti: „Megölték a Führert..."

A tábornok megkönnyebbülten felsóhajtott, amikor Linge tragikus arca helyett a kaszinó ajtajában megjelent a „Luftwaffe" magas, vékony, zavart arcú kapitánya, akiről Stumpf megjegyezte, hogy majdnem pólyás kora óta ismeri. Bár Stumpfnak sokkal több oka volt egészen más befejezést várni, de egyetlen arcizma sem rándult, gratulált a kitüntetettnek, és bemutatta a tábornoknak.

— Hál' istennek — szólt a tábornok, s egy kézmozdulattal az asztalhoz hívta, melyen francia címkés üvegek sorakoztak, egy porcelán tálban pedig narancshéjdarabkák alól gömbölyű narancsok kandikáltak ki. Kiszaba-

dította a gyümölcsöt, s olyan ember hangján, aki ismeri a dörgést, így szólt:

— Megállta a helyét, nem bűn, ha leül egy kicsit. Mit parancsol?

— Abból a vörösből.

Poharát emelve, a tábornok megkérdezte:

— És hova tette a tábornagyot?

— Ó, a tábornagy olyan volt, mint a marsallbotja: ragyogott az arca. Amikor a Führer feltűzte az érdemrendet, a tábornagy sírva fakadt. Ez olyan megindító volt, hogy Bormann intett nekem az ajtó felé. — És meggondolatlanul hozzátette: — Mondja, ezredes úr, a Führert láthatatlan emberek is őrzik?

A tábornok felkacagott ekkora naivitáson, az ezredes pedig könnyedén a kapitány lábára lépett az asztal alatt. „Azt javaslom, legyen óvatosabb" — mondta szigorúan a tekintetével.

— Természetesen itt nincsenek láthatatlan emberek, kivéve talán Stumpf ezredest és engem — mosolygott a tábornok. — De a világon mégis léteznek. Bizony, bizony! Az egyik a maga nyomába szegődött, amikor ebbe a városba érkezett, és elég veszélyes. Lehet, hogy még ma elkapjuk.

A láthatatlan emberek áldozata rémüldözött. A másik a vörös bort szopogatva, folytatta:

— Arra az őrnagyra gondolok, aki néhány éjszaka vadászott magára, tegnap pedig haza is vitte a kocsiján.

— Igaz ez, Panzer? — kérdezte felháborodva Stumpf ezredes.

— Istenem! Ki gondolta volna? Ilyen különös név: August Vincent. Az ősi Németország leheletét éreztem. Szeretem a régi korokat, hagyományokat.

— A valóságban August Vincent nem létezik. A felderítés ötlete, de sajnos nemcsak a mienké. Egy felderítőnek éppoly szüksége van egy ötletes névre, mint egy vadászgépnek jó szárnyra. Jól mondom, Stumpf?

— Már régen rájöttem erre az összefüggésre — tréfált az ezredes, és figyelmeztette a kapitányt: — Holnap fogadás Göringnél.

— Tessék???

— Hagyományos szertartás — mosolyodott el az ezredes.

— Ó, istenem! Teljesen elszokom a repüléstől.

— Ha ma éjjel nem kapják el azt a láthatatlan embert az éjszakai klubban, kénytelen lesz még néhány napig itt maradni. Megbeszélem Göringgel. Ne féljen, a boron és a szép nőkön kívül semmilyen veszély nem fenyegeti. — A tábornok most pillantott először asztaltársa kitüntetésére: — Természetesen e nélkül a magas kitüntetés nélkül. Magát, ezredes úr, arra kérem, néhány napig senkit se tájékoztasson a kitüntetésről. Az egész dolgot elronthatja.

Az ajtóban megjelent Hitler komornyikja, a magas, rövidlátó, szemüveges Linge, és halkan bejelentette:

— Reinhard Gehlen!

Az eddig magabiztos és büszke tábornok elnézést kért, és kiszaladt. A pohárban megcsillant a maradék bor.

— A jövendő Canaris — mondta róla az ezredes. — A Führer minden éjszaka vele tart utoljára megbeszélést...

— Megismertem a hangját — mondta Makedon. — Néhány perccel ön előtt felhívott telefonon.

Egy személygépkocsi érkezett néhány motorkerékpár díszkíséretében. A kíséret egyik tisztje szállt ki belőle. Stumpf ezredes sietősen elbúcsúzott a kapitánytól, megemlítve, hogy holnap Göring fogadásán találkoznak.

Amíg a kapitány kezét szorította, megkérdezte:

— Ugye, maga már járt ott?

— Igen.

— Másodszor nem ajánlom . . .

„Ki ez az ezredes? A felderítőnk? A kulissza mögötti Wolf tábornok? A »Rote Kapelle« egyik tagja, melyet nemrég fedtek fel Németországban? Vagy csak egykori német kommunista, akinek sikerült ide beékelődnie? . . ."

— Gyanítom, hogy a szállodában várnak magára — mondta csöndesen az ezredes, látszólag egészen nyugodtan.

— Ki vár?

— Tudja, ki várhat magára. A tábornok emberei. Az igazi Ferdinand Panzer is várhatja a kitüntetését. Még nem tudom pontosan, de erre következtetek.

— Ez provokáció, ezredes úr. Nem tűrök ilyesmit.

— Ma éjjel betörtek egy villába Van ilyen?

Ebben a csöndben dobolni kezd a vér az ember halántékán.

— Eddig miért nem kaptak el? . . .

— Ott elkéstek. Itt meg nem kapnak el senkit. Tekintettel vannak a Führer nyugalmára és presztízsére. Erről az esetről ő sohasem fog tudomást szerezni. Maganak, úgy tudom, ezt megtiltották . . . Különben sem ilyen egyszerű . . . Meggyőződött erről?

— Majdnem.

— Menjen... Nincs menekvés. Maga valóban kiérdemelte a kitüntetést. Mondja meg legalább a nevét...
— Itt több is van. Ott pedig tudnak rólam...
— Azok közül való, akik nyomtalanul eltűntek?
— Azt hiszem...
— Simanszkij csoportjából?
— Igen.
— A fegyverre ne számítson. Valószínűleg nincs benne töltény...
— Igenis, ezredes úr.
— Menjen..

Bárki is legyen ez az ezredes, de Makedonnak erőt adott annak a tudata, hogy saját embere van itt; büszkén ment a kocsihoz, ahogy egy lovaghoz illik, lényegében már lefegyverezve, fogolyként, de még egy negyedórát el kell töltenie a szolgálatukban, hogy átadja a kitüntetést és mindent, amit annyi erőfeszítéssel szerzett — visszaadja valódi gazdájának, aztán indulhat a kínvallatásra és a halálba. Hol van Nonka, Simanszkij, hol vannak mind? Csak ők tudnák kiszabadítani; megtámadnák a kíséretét, vagy legalább rálőnének. De felfedték őket. Hogyan? Talán Hubáček úr nyomára bukkantak. Őt láthatták August Vincent asztalánál. Kár Hubáček úrért. Megbízható ember volt. „Svejk" sem hintázik többé a függőágyon. Lehet, hogy már az akasztófán hintáztatja a szél... Ezekben a kocsikban óra is van. Értelmetlen és kérlelhetetlen kis szerkezet ezekben a percekben. Vajon tudja-e a kísérő tiszt, akinek a körvonalai az első ablak tükrében ragadozóhoz hasonlítanak, kit visz? Rábízták-e ezt a titkot? Halálunk előtt mindig ilyen hallgatag emberek vesznek körül, mint ez a kísérő tiszt. Egy szót sem lehet kiszedni belőle. Itt vannak még ezek a

motorkerékpárosok is, ezek a vasvázon utazó kísértetek.

Már látszik a város, a déli Bug sötét sziklái, a vízben feketéllik a régi híd két oszlopa, melyeken szép híd ívelt valaha. Makedon jóval a háború előtti időből ismerte, katonakorában itt beszélt meg találkát a kedvesével. Később, amikor a hídról a folyóba zuhant egy emberekkel zsúfolt villamos (Vinnicjában sokáig emlegették az esetet), a híd elvesztette előbbi meghittségét. Amikor a mieink hátráltak, felrobbantották, a németek pedig ideiglenes fahidat építettek. Makedon már majdnem döntött. Ha a hídon fognak keresztülhajtani, félretaszítja a gépkocsivezetőt, megragadja a kormányt és a Bugba irányítja a kocsit. Vinnicjában majd soká emlegetik az esetet...

Megérkeztek a városba. Csend, borzalmas, tragikus csend. Egy nő futott át az úttesten. Csak nem Nonka? Kilépett a fénysávból, és eltűnt a sötétben. Egy férfi álldogál a kétemeletes ház falánál. Alacsony, cigarettára gyújt, a gyenge fényben mintha ismerős arc sejlett volna. Mi ez? Figyelmeztetés, hogy veszély közeledik? Ez most kevés. Egy darab burkolatkő is többet segíthetne, mint ezek az emberek. Itt a következő. Egy német katona. Mit csinál? Milyen neveletlenség. Legalább elrejtőzne. A híd nagy sebességgel közeledik. Már látszik az oszlopok bonyolult szerkezete, ott az őr is. Meghallotta a zúgást, tudja, honnan jönnek ebben az órában, kijött a bódéjából. Ő lesz a szenzációs katasztrófa egyetlen tanúja, mert azok a kísértetek továbbszáguldanak, s csak akkor állnak meg, ha észreveszik, hogy nem világít a kíséretükre bízott kocsi. Elképzelte a rémülettől eltorzult arcukat.

De persze nem ezen mosolyodott el a híres német repülőtiszt.

— Hadnagy úr, maga igazi német katona?

— Igen.

— Akkor adjon parancsot, álljanak meg. Fogja meg egy percre a kitüntetésemet. — Levette, és átadta a hadnagynak.

— Miért? — csodálkozott a német tiszt. — Útközben tilos megállnunk.

— Ott nem mertem. A Führer közelében mégsem illik...

— Jelezzen — parancsolta a hadnagy a gépkocsivezetőnek.

A védőszemüveges kísértetek meglepetten fékeztek. Mi ez a várakozás? Amikor a kapitány kijött a kocsiból, és szaporán a kapu felé futott, az egyik kísértet felnevetett. Szép kis lovag. A hadnagy feltűzte magára a kitüntetést.

— Na milyen? — kérdezte a sofőrtől.

— Minden, ami már a mienk, értékét veszti.

A hadnagy élvezte a magas kitüntetést, de néhány perc múlva feltette magának a kérdést:

— Hol marad ilyen soká?!

Aztán kiszállt a kocsiból, és kiáltott:

— Hol van, Panzer? Nem állhatunk ilyen sokáig. — Köpött egyet, és berohant a sötét kapun. Kitüntetéssel és zseblámpával. De semmi sem utalt Panzer jelenlétére. Viszont talált egy tárgyat, mely mindannyiukat meglepte: a kapu előtt, az utca fűvel benőtt kövén egy egészen kicsi fehér browning hevert. A lámpa fénysugarában előkelő, finom darabnak látszott. A hadnagy fel-

emelte; alaposan megnézte, és elolvasta a fehér kesztyűs kísérteteknek a pisztolyba vésett feliratot.

Stumpf ezredes eltúlozta a dolgot. A browning meg volt töltve, a kíséret tagjainak pedig fogalmuk sem volt arról, hogy kit visznek. Különben a világ minden kincséért sem álltak volna meg. Amikor a rádióteleíonon jelentették az ezredesnek a repülős eltűnését, először elnevette magát, és azt kérte, ne tréfálkozzanak vele ilyen késő éjszaka. De a kísérő tiszt hangja olyan tragikus volt, hogy Stumpf ezredesnek kicsit komolyabban kellett vennie a bejelentést.

— Sehova sem tűnik. Menjenek az A—7-es szállodához, ott várják meg. Majd jelentkezik. Ismerem a csodabogarat. Ezek a vakmerő emberek egy kicsit mind furcsák. Ha megjelenik, adják vissza a kitüntetését és a browningját...

— És ha nem? — kérdezte a kísérő tiszt.

— Akkor készüljenek a hadbíróságra. Maguknak tilos útközben bárhol is megállniuk. Még „kis" ürüggyel is — nevette el magát Stumpf ezredes.

A katonai kíséret a hídra ért, ahol a „nyomtalanul eltűnt" Makedon bácsi az előbb még a hősi halálra készült...

Amikor a katonai kíséret megérkezett a szállodához, már várták Gehlen emberei. Az Öreg Ló már tudta, mi következik. A katonák a kocsihoz ugrottak, de a titokzatos őrnagynak hűlt helye maradt. Kénytelenek voltak letartóztatni a hadnagyot, aki magán felejtette az idegen kitüntetést. Odahívták az Öreg Lovat, rámutattak a bűnösre, és megkérdezték: „Ez az?"

— No fene! Ennyi sok van belőlük?... — kiáltott fel

a szálloda csöndjének őre. — Mondjon valamit, felismerem a hangjáról. Nem csal a hallásom . . .

— *Mein Vater!** — kiáltott a tiszt.

— Nem, nem ő az — ingatta a fejét az Öreg Ló.

A kísérő tiszt rájött, hogy nagy gazember csúszott ki a keze közül, s most semmiképpen sem kerülheti el a hadbíróságot. Ott pedig nincs kegyelem.

A foglyot a szállodába vezették. Ott várt a kitüntetésére az igazi Ferdinand Panzer. Letépte a gyűlölt hadnagyról Németország legmagasabb kitüntetését. Aztán elnézést kért a hevességéért. Visszakapta a fehér browningját is. „Nézzék, milyen rendes!" — kiáltotta a repülőtiszt. Majd megesküdtek, hogy amíg élnek, hallgatnak az esetről, mely egyiküknek sem válna becsületére. Persze a szálloda csöndjének őrétől, az Öreg Lótól nem lehetett semmit sem eltitkolni.

Még aznap éjjel az egyik ablakból lövés hallatszott. Amikor a halottat beemelték a kocsiba, az Öreg Ló sírva fakadt. Felismerte rövid bajszáról, oldalszakálláról, a legmagasabb kitüntetésről. A jegyzőkönyvben ez állt: „Halála a 10 299 számú elefántcsont browning-pisztoly által következett be. Egy magánfegyvergyár egyedi darabja. Ereklyeként megőrizni."

Az Öreg Lovat azonnal a frontra küldték, hogy megszabaduljanak a kellemetlen eset tanújától. Tudta, hogy soha többé nem tér haza ő sem. Ez egy öreg katona sejtése volt, aki másodszor került élete folyamán erre a kínokat okádó földre . . .

* *Mein Vater* – apám *(németül).*

Hajnalban jutottunk ki a híres litini országútra. Nem ez volt a legmegfelelőbb út (eltávolodtunk a Csornij-erdőtől), de az üldözötteknek nincs választásuk. A városban Simanszkij alezredes maradt, Hubáček Jacobbal és a lvovi egyetem egykori német szakos hallgatói, akik oly soká játszották a német őrök szerepét. Amikor a villát támadás érte, Simanszkij még nem vesztette el a reményt, hogy megmentheti barátját, aki ez idő tájt éppen a 11. számú bunkerben álldogálhatott a láthatatlan emberek őrizetében. Az utolsó pillanatban eltűnt a pince kulcsa, nehezen találták meg, és a németeknek sikerült kiszabadítaniuk a tüszt. Ekkor már semmi reményük nem volt Makedon kiszabadítására. A dombtetőről már csak a lilásfekete füstből szőtt fogoly óriási, komor, az ellenség számára megfoghatatlan alakját láttuk a város felett. Lehet, hogy a harcban elesett Simanszkij alezredes, vagy a németek elkapták a vakmerő Makedont, s most láncát tépi. Minden hajnalban láthatják azok az emberek, akik a város és az egész földkerekség felszabadulását várják.

Később egészen más helyről kaptam hírt róluk. Egy időre Lvov bábeli zűrzavar színhelye lett. Az lett a sorsa, mely majdnem minden nagyvárost utolér egyszer. Itt futottak össze a földünkről elkergetett titkos hitlerista ügynökök, ide özönlöttek a Keleti Front szétvert német hadseregeinek vezérkarai, ide húzódtak az úgynevezett „menekültek" — policájok, elöljárók —, s belekeveredtek a nyüzsgő tömegbe az egyszerű prostituáltak, akik minden háborúban elbuknak, de aztán boldogan férjhez mennek a győztesekhez — a haza nagylelkűen megbocsátja régi bűneiket.

Simanszkij alezredes néhány nappal előbb érkezett Lvovba, mint a „pártfogoltja". (A Szent Anna utcában, Kazimierz úr magánlakásán szálltak meg. Ebben a házban lakott Nonka is.)

A Mefisztó-képű azt hitte, itt nyugodt lélekkel élhet. De amint von Hassel Lvovba érkezett, egy levéllel terrorizálták, melyet Nonka adott át neki: „Hassel úr! Ön eltévesztette a föld alatti repülőgépgyárak címét, kérem, helyesbítsen. Lehet, hogy N. asszony pontatlanul írta fel az adatokat, tehát személyes megbeszélésre lenne szükség. A helyet és időt N. asszony szóban közli. Az ön pártfogója és barátja S. alezredes."

A találkozást szombaton a Szent György-székesegyházban, az esti istentisztelet alatt akarták lebonyolítani.

Az alezredes Nonkával érkezett. A hivők zsúfolásig megtöltötték a templomot. Egyesek imádkozni jöttek, mások a híres metropolitát akarták meghallgatni, aki aznap a szertartást celebrálta. A pravoszláv egyház törvényei ellenére szólt az orgona. Rengeteg német jött el, de a Mefisztó-képű sehol sem volt.

Egyszer csak motorzúgás hallatszott a templom előtti térről, aztán néhány hangos vezényszó, de a metropolita zavartalanul tovább prédikált. Néhány perc múlva egy SS-csapat tódult a székesegyházba, élén egy ezredessel.

— Kezeket fel! — parancsolta az ezredes. A metropolita tovább szónokolt, csüggedten, de méltósággal. Csak akkor hagyta abba, amikor az ezredes átverekedte magát az imádkozók tömegén, és nekiszegezte fegyverét. A főpap felemelte a kezét, ekkor valóságos kézerdő emelkedett a levegőbe. Az SS-csapat a tömeg mögött állt ugrásra készen, az ezredes parancsára várva. Ő pedig nem sietett, figyelte, hogy nincs-e fegyver valakinél, vizsgálta az arco-

kat, hallgatta az emberek ijedt sóhajtozását. A hivő német katonák, akik az istentiszteletre jöttek, külön csoportban álldogáltak. Már ők is résen voltak, akinél fegyver volt, elővette a pisztolytáskából, néhány katona kézbe kapta a géppisztolyát. Az ezredes bizalmatlanul pillantott feléjük, és jelt adott, hogy távozzanak. Egy SS-katona a zseblámpa fényénél buzgón megvizsgálta minden távozó katona igazolványát. A karzaton a megrettent orgonista párás szemüvegét törülgette.

— Ha itt csak hivők vannak jelen, eresszék le a kezüket — fordult az ezredes a főpaphoz.

— A templomba különféle emberek járnak, ezredes úr. Azért emelnek templomokat, hogy hivőkké tegyék az embereket — válaszolt a metropolita látszólag nyugodtan. Fehér kesztyűs kezét leengedte, mint madár a szárnyát, s az oltár háttere előtt újra kirajzolódott a démoni fekete alak. A templom boltívei alatt megkönnyebbült sóhaj futott át. Az orgonista visszanyerte önuralmát, felvette a szemüvegét, és az ezredest szemlélte, aki eltette pisztolyát.

— Tisztelendő úr, az ön hívei közt tartózkodik egy szovjet tiszt: Simanszkij alezredes. Jól ismerjük, ezért kár rejtőzködnie. Amíg nem jön ide — mutatott az ezredes az emelvényre, melyen a metropolita állt —, egy élő lelket ki nem engedek a templomból.

A metropolita előrehajolt, összevont szemöldöke alól ránézett az egyházközség tagjaira, s nem a szokott megindult, ájtatos hangján, hanem érces, dörgő hangon szólt hozzájuk:

— Ha az a gazember valóban itt van, jöjjön elő. Az isten és a szent székesegyház nevében figyelmeztetem, önként vállalja a büntetést...

A metropolita várt . . .

Az ezredes ravaszul elmosolyodott: nincs olyan isten, aki rábírná Simanszkijt, hogy magától jelentkezzen, ha valóban itt van. A tömegben könyörgő, s egyben gyanakvó pillantást váltottak az emberek. Aztán halotti csönd lett.

Simanszkij alezredes ott volt, és úgy tett, mint mindenki: megnézte a mellette állókat, majd tekintete Nonkára tévedt, megszorította a kezét. Nonka is kézszorítással válaszolt. Ezzel többet mondott bármely szónál. Tehát elárulták őket. Előző nap Hassel azt mondta Nonkának, hogy nem bírja tovább ezt a terrort, öngyilkos lesz. Nonka felkacagott a nők könnyedségével, de Simanszkijban ez a bejelentés nyugtalanságot keltett.

A főpap várt, nehezen, szaporán vette a levegőt. Simanszkij alezredesnek esze ágában sem volt előjönni.

A metropolita átokra emelte a kezét:

— Megátkozom azokat a férfiakat, akik maguk között rejtegetik a gazembert. Szent György és minden szentek nevében megátkozom . . .

A tömegben gyötrelmesen feljajdult néhány fanatikus. S lám, az ajtó mellől a tömegen keresztül előreigyekezett egy középkorú férfi, kalappal a kezében. Simanszkij alezredes volt. Nonka egyedül maradt. Látszott, hogy lábujjhegyre emelkedik, mert ez számára is meglepetés volt.

A metropolita elborzadt, amint megpillantotta a tömegben a gonosztevőt. A német ezredes ösztönösen a nyitott pisztolytáskához kapott. Az ajtó mellett kattant a závárzat. Simanszkijnak mind szélesebb utat nyitottak. A férfi büszke fejtartással haladt.

A pap lába elé hullott, mint egy fanatikus, és patetikus hangon mondta:

— Metropolita uram! Ezredes úr! Én a Szent Anna utcában lakom. Kazimierz vagyok. Mindig a maga hűséges nyájához tartoztam. De ha ez a gonosz személy nem jelentkezik, büntessenek meg engem helyette. Könyörgöm, ezredes úr!

Karját az ég felé nyújtotta.

Az őrjítő csöndet Nonka zokogása törte meg. Mozgolódni, zajongani kezdett a tömeg.

— Kazimierz úr! Ejnye-ejnye!

— Milyen rendes!

— Milyen erős a hite!

— Állj fel, isten szolgája — szólt a metropolita —, a te neved bekerül a székesegyház történetébe. Méltó vagy arra, hogy megfessék majd az arcképedet.

Az ezredes a fejét ingatta, bár evangélikus volt.

— Menjen — mondta Simanszkijnak —, nyugtassa meg a feleségét.

Kazimierz úrnak könnybe lábadt a szeme, megrendült arccal tért vissza a helyére. Az ezredes kemény léptekkel szintén az ajtó felé ment. Újra zord lett, könyörtelen, figyelmét semmi sem kerülte el. Parancsot adott, hogy mindenki induljon kifelé. Hosszú, félelmes sor képződött. Az ezredes maga válogatta külön a gyanúsabbakat, s azokat rögtön őrizetbe vették. Az utolsók között hagyta el a templomot Kazimierz úr a feleségével. Az ezredes felismerte, s elragadtatással mérte végig a fiatalasszonyt.

— Uram, meghívjuk, jöjjön el hozzánk vendégségbe, legyen olyan kedves. Szent Anna utca, hetes számú ház.

— Hálásan köszönöm. Valószínűleg hamarosan meglátogatom önöket.

Elővette a noteszát, és felírta a címet. Ilyen csinos nő,

a férje meg ilyen naiv, jámbor lélek — nem mindennapi alkalom.

A székesegyház kiürült, csak a metropolita üldögélt magányosan a karosszékben, mert fájós lába volt, és elég ziláltak az idegei. Nyugodtan ülhetett, nem ő volt Simanszkij alezredes. A pap másik felderítő csoportban dolgozott, s amint eltöprengett a dolgokon, egyre inkább meggyőződött róla, hogy Kazimierz úr nem is Kazimierz úr, hanem valódi, hamisítatlan Simanszkij alezredes. A metropolita felnevetett az üres templomban.

Másnap Kazimierz urat sürgősen eltemették a Licsakivszkij-temetőben. Nem élte túl Kazimierz úr a templombeli megrázkódtatást. A temetőőr megjegyezte a sírját, és el tudta mondani, milyen külsejű volt az az asszony, aki még napokig virágot hozott a sírra. Amikor a németek kiásták a koporsót, az alezredes helyett egy régi Mars-szobrot találtak benne — a háború istenének szobrát, melyet annak a háznak a falmélyedéséből szedtek ki, ahol egy ideig Simanszkij lakott. Úgy alakult a helyzet, hogy az alezredes elmehetett a saját temetésére. A háború istenét kétlovas fogaton vitték, Nonkát pedig Simanszkij és Makedon bácsi vezette karonfogva. A hitelesség kedvéért hivők is mentek a halottaskocsi mögött fekete templomi zászlókkal — a maga nemében páratlan temetés volt, több komikummal, mint tragikummal. Ilyen bizarr ötlete csak Simanszkijnak és Makedonnak lehetett — mosolyogva jártak az életveszélyben is. A halál kísértése hozta úgy össze őket.

Az egyik harcost, úgy tudom, már elismerték, ami pedig Makedont illeti, még mindig homály fedi kilétét: sok embert csak halála után részesítenek elismerésben.

Simanszkij alezredes haláláról sokféle feltevés kering,

valószínűleg ez a temetéséről szóló lvovi történet is azok egyike. Az a hír is szárnyra kelt, hogy az alezredest a tiraszpoli börtönbe vetették, de nevét ott sem fedte fel a németek előtt, ezzel kapcsolatban viszont semmi nyomra sem akadtak Tiraszpolban. Simanszkij alezredest utoljára a Balta melletti Kozacse faluban látták, sebesülten, betegen megpróbált átjutni a frontvonalon csapatához. Valószínűleg ott esett el a frontvonalnál, mint annak idején első küldönce, aki az üzenetét hozta. Fennmaradtak a feleségéhez és a szovjet parancsnoksághoz írt utolsó levelei. Nonka és Makedon személye még mindig ismeretlen (ki tudná felfedni őket Simanszkij nélkül?). Ligyija Heorhijivna Stumpf ezredes némi közbenjárásával bejutott a „Werwolf"-ba, tolmácsként dolgozott, de lebukott és kivégezték. A többi hős sorsát már a történelemből ismerjük.

A „császár" otthagyta seregeit, amikor a sztálingrádi csata első ágyúdörejei felhangzottak. Éjszaka hagyta el a „Werwolf"-ot, és soha többé nem létesített idegen földön főhadiszállást. Azt beszélik, 1943 őszén még egyszer visszatért ide, mindössze néhány napra, de ezt semmilyen irat nem bizonyítja. A mi „Hitler"-ünkkel még sok bajunk volt, egy kicsit meg is értettük a németeket. Szinte lehetetlen volt maszkírozni. A Csornij-erdőben egyszerű halandó lett belőle, s hamarosan hősi halált halt.

Meghalt a világ egyik legnagyobb komédiása. Mert az igazi Hitler egy nagy tragédia szereplője volt, bár az emberiség még sokáig ingadozik, hasonlíthatja-e Néróhoz. Lepereg még egy-kétezer év, s a történelem ítélőszéke elintézi majd egyetlen lesújtó szóval. Ha német szó lesz az, a szlávok akkor is megértik, mert megmen-

tették a világot egy újabb „istenség"-től, akit még a Vinnicja melletti 11. számú bunkerben utolérhetett volna a sorsa, ha ezt nagyon akarta volna az óvatos és rettegett „Pater Patriae".

UTÓSZÓ

A második világháború, illetve a Nagy Honvédő Háború témáját sok szovjet szerző feldolgozta már az utóbbi évtizedekben. A szemtanú hitelességével szólaltak meg egykori haditudósítók, hadvezérek, a hadsereg soraiban harcoló írók. Közéjük tartozik Vaszil Zemljak ukrán író is, aki a *Fogoly a város fölött* című regényében (1966) a Nagy Honvédő Háború második esztendejének, az 1942. évnek egyik epizódját eleveníti fel.

Nem krónikási, hanem szépírói feladatra vállalkozott. Regényének cselekménye a Vörös Hadsereg moszkvai győzelme utáni időkben játszódik. Akkor, amikor már világossá vált a fasiszta hadvezetés „villámháború"-jának teljes kudarca, amikor a hitlerista katonai vezetés olyan válságba került, amelyből már soha többé nem tudott kilábalni. Ekkor — 1942 júliusában — a hadműveleteket irányító Hitler (mint a szárazföldi csapatok új főparancsnoka) a legfelsőbb vezetést és a szárazföldi csapatok vezérkarát az ukrajnai Vinnicja környékére telepíti.

A regény cselekményét alkotó Vinnicja környéki partizánakciók — utólag megítélve — nem voltak sorsdöntőek a háború kimenetelét illetően. Mégis fontos láncszemei annak az össznépi ellenállási mozgalomnak, amelybe a hitleri megszállás alatt levő szovjet területek lakói bekapcsolódtak. Az ő kisebb győzelmeik a nagy győzelmet készítették elő.

A történet nagy részét első személyben adja elő az író. Ezáltal is személyes közelségbe hozza a Simanszkij-legendát és a fiatal partizán, Csornohir sorkatona reménykedését és aggodalmait, kudarcait és sikereit. A partizán tudja, hogy ott, ahol ő van, elsősorban nem kitüntetéseket osztogatnak, az út pedig rögös. De azt vallja, hogy „elég egy csöpp kis győzelem, hogy az ember szárnyakat kapjon a további vereségek elviseléséhez". A partizán tehát elindul, hogy parancsnoka, Sztratyion utasítására felkutassa a titokzatos Simanszkij alezredest, és kapcsolatot teremtsen vele. Az izgalmakban bővelkedő események során egyre újabb nehézségekkel, egyre szokatlanabb feladatokkal találja szemben magát. A felderítő munka olyan mozzanatai tárulnak föl előtte, amelyekről korábban fogalma sem volt. Hősünk azonban nem naiv fiatalember, csupán járatlan az új feladatban. Simanszkij sem azért kiváló, mert ügyetlen munkatársa van, vagy mert ostoba ellenséggel csatározik. Az ellenség félelmetes, veszélyes, hidegen számító és ravasz. A Simanszkij körüli titokzatosságot csak fokozza, hogy nem találkozunk vele azonnal. Kezdetben tehát mi sem tudunk többet róla, mint az őt kereső katona. Így azután ifjú hősünkkel együtt reménykedünk vagy kételkedünk, hogy az éppen felbukkanó, fölöttébb „gyanús" személyben nem kell-e Simanszkijt sejtenünk. Amikor pedig a cukorgyári kovács személyében az igazi Simanszkijjal találkozunk, a legenda nem foszlik szét. Mert ez a legenda a tettekben gyökerezik. Továbbra is megmarad az az érzésünk, hogy létezik esetleg még egy Simanszkij, aki megjelenik, ha szükség van rá, de tovatűnik, ha teljesítette feladatát. Zemljak ért hozzá, hogy érzékeltesse a Simanszkij alakja körül vibráló atmoszférát.

Simanszkij megjelenése után a szovjet felderítő csoport feladatai is egyre bonyolódnak. Be kell hatolniuk a német főhadiszállásra, bizalmas értesüléseket kell szerezniük, felderítőket kell beépíteniük a hitleri hadigépezetbe. Ezt a sokrétű feladatot egy újabb is kiegészíti: Göringnek vagy esetleg magának Hitlernek az elrablása. Az író tudatja velünk, hogy az akciót a szovjet főparancsnokság sem tartja egyértelműen pozitívnak, de a partizánok véleménye is megoszlik; mindenesetre megteszik a szükséges előkészületeket. Zemljak arra is vállalkozik, hogy rávilágítson a szovjet partizánok, felderítők és a német katonai szolgálatot teljesítő, de kommunista érzelmű, más nemzetiségű — főleg cseh — ellenállók kapcsolatára.

Zemljak művének hangulata mindvégig feszült. Ezt nemcsak az izgalmas cselekménybonyolítással éri el, hanem hősei sokoldalú jellemzésével, a jó dialógusokkal és belső monológokkal. Nagy gonddal ábrázolja az emberi kapcsolatokat. Az egyéni sorsok és a haza sorsának összefonódását sem elvontan érzékelteti az író. A főhős, Simanszkij alezredes romantikus, hiperbolikus alakja mellett lélektanilag hitelesen rajzolta meg a Simanszkij keresésére küldött fiatal katonát vagy a leleményes Makedon bácsi korántsem egysíkú portréját. Zemljak mély emberismeretéből fakadó lélekábrázoló művészete a regény másik erőssége. Kitűnően megrajzolt szereplő Sztratyion is, a híres-nevezetes erdei partizánvezér, akit egy korábbi könyvében az író már bemutatott (*Hnyivnij Sztratyion* — A haragos Sztratyion, 1960).

Zemljak árnyaltan, finoman ábrázolja regényének nőalakjait, a felderítés két fontos szereplőjét, Nonkát és Ligyiját, a „zongoristanő"-t. Aktív, ügyes, talpraesett,

találékony fiatalasszonyok, de mégsem emiatt emlékezetesek elsősorban. Rajtuk keresztül az író meg tudta mutatni, hogy a „szépnem" látszólag törékeny alkata hallatlan szívósságot, hatalmas erkölcsi erőt és energiát takar. A háborús női sorsban, a konspiratív feladatok teljesítése során még a női mivoltukból is következő áldozatvállalásban, gyakran a férfiakét is meghaladó teherbírásban felsejlik ezer és millió sorstársuk — szovjet anyák és partizánlányok — helytállása a Nagy Honvédő Háború éveiben.

Zemljak írói módszerétől idegen mind a hatáskeresés, az izgalmak halmozása, mind pedig az öncélú pszichologizálás. Belülről ismeri az ábrázolt világot. Az egykori ifjú csapatparancsnok a Vinnicja környéki partizánharcok tűzkeresztségében edződött íróvá. Nyilván ezért is annyira hitelesek és elfogadhatók romantikus hősei, ezért érezzük költőinek és magasztosnak a Bevz kapitány áldozatvállalását szimbolizáló „foglyot a város fölött", amely a partizánhősök szimbólumává nőtt, és állandóan visszatérő kép a regényben. Az író azonban mértékkel bánik a romantikus eszközökkel, pátosza sem túlzóan fennkölt. Humorával, iróniájával sajátos hangulatot teremt: az a fajta humor, önirónia és derű ez, amely általában a rettenthetetlen, elszánt, a lélekben erős embereket, a hősöket jellemzi. Ott bujkál ez a humor az elbeszélő partizán hangjában, de jelen van még a legnehezebb, nyomasztó percekben is, a kitűnően felépített belső monológokban, hogy példázza az erős lélek derűjével az ember és az igazság elpusztíthatatlanságát.

Vaszil Zemljak 1923-ban született Konyusivka faluban, földműves családban. A középiskola elvégzése után a harkovi repülőiskolában folytatta tanulmányait. A Nagy Honvédő Háború idején részt vesz a földalatti mozgalomban a hitleristák által megszállt Vinnicja körzetében. Hamarosan egy partizáncsapat parancsnoka lesz. A háború után többször is változtatja munkahelyét, miközben a zsitomiri mezőgazdasági főiskola, később pedig a kijevi mezőgazdasági akadémia levelező hallgatója. Igazi hivatását végül is az irodalomban találja meg. Újságíró lesz. 1958 óta Kijevben él. A Mology ifjúsági kiadó főszerkesztője, majd a Dovzsenko Filmstúdió főszerkesztője, illetve a forgatókönyvíró-csoport vezetője. Szerkesztő bizottsági tagja a *Literaturna Ukrajina* című hetilapnak.

Első elbeszélései 1945-ben láttak napvilágot. Főbb művei: *Ridna sztorona* (Szülőföld, 1956), *Kamjanij brid* (Kőgázló, 1957), *Hnyivnij Sztratyion* (A haragos Sztratyion, 1960), *Lebedina zhraja* (Hattyúcsapat, 1972), *Zelenyi Mlini* (1976).

Misley Pál

Megjelent az Európa Könyvkiadó (Budapest)
és a Kárpáti Kiadó (Uzsgorod) Ukrán SZSZK
közös gondozásában
A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Karig Sára
A szöveget az eredetivel egybevetette: Misley Pál
Védőborító, kötésterv, tipográfia Liener Katalin munkája
Műszaki vezető: Andrási Győzőné
Készült 15 900 példányban, 15,00 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ EU-i-7778
ISBN 963 07 0979 1
A szedést a budapesti Kossuth Nyomda végezte,
a nyomás és kötés az Ukrán SZSZK-ban készült

Василий Сидорович Земляк

ПОДПОЛКОВНИК ШИМАНСКИЙ

Роман

(на венгерском языке).

Перевод Юдиты Шандор

Редакция и послесловие Пала Мишлеи

Ответственный редактор Шара Кариг

Художественное оформление Каталины Линер

Совместное издание издательства «Европа» (Будапешт. ВНР) и издательства «Карпати» (Ужгород, Украинская ССР).

Информ. бланк № 478.

Зак. 1448. Бумага № 1. Формат 84×108¹/₃₂. Печ л. 9,5. Услов.-печ. л. 15,96. Изд. л. 14,08. Тираж 16 000. Цена 1 руб. 62 коп

Отпечатано с матриц типографии им. Кошута (Будапешт, ВНР) Киевской книжной фабрикой «Жовтень» республиканского производственного объединения «Поліграфкнига» Госкомиздата УССР, г Киев, ул Артема, 23-а

Суперобложка изготовлена на Головном предприятии республиканского производственного объединения «Поліграфкнига», г. Киев, ул. Довженко, 3

Vaszil Zemljak

Fogoly a város fölött

18,– Ft

a Heydrich elleni prágai merénylet, a moszkvai győzelem után mintha megfordult volna a hadiszerencse, és a sztálingrádi győzelem már-már valósággá vált a reménykedők szívében. Simanszkij alezredes ugyan nem ejti foglyul sem Hitlert, sem Göringet, de nincs is voltaképpen szükség a győzelemhez ezekre a foglyokra. Az emberi áldozatvállalás és hősiesség jelképe, füstből-ködből-képzeletből szőtt alakja ott lebeg a város fölött.